

Kaarle Nordenstreng

Kaarle Nordenstreng

Viestintätieteen suurlähettiläs
Ambassador of Communication Research

Erkki Karvonen & Jukka Pietiläinen (toim./eds.)

Sähköinen julkaisu
ISBN 951-44-5473-1

Copyright © Tampere University Press

Myynti

TAJU, Tampereen yliopiston julkaisujen myynti

PL 617, 33101 Tampere

Puhelin: (03) 215 6055, Fax: (03) 215 7685

Sähköpostiosoite: taju@uta.fi

<http://granum.uta.fi>

ISBN 951-44-5169-4

Taitto ja kansi Terhi Malmi

Takakannen valokuva Erkki Karén

Tampereen Yliopistopaino Oy

Juvenes-Print 2001

Sisältö / Contents

Esipuhe / Preface 9

Erkki Karvonen & Jukka Pietiläinen:

Kaarle Nordenstreng 60 vuotta – elämäkerrallisia huomioita 13

Jukka Pietiläinen & Erkki Karvonen:

Kaarle Nordenstreng's Life and Activities – Biographical Notes 43

Kuvaliite / Pictorial Supplement 67

OSA I Kotimaisia kuvauksia

1. Lapsuus ja kouluvuodet

Helena Nordenstreng: Kaaje, veljistä parhain 87

Olli Arrakoski: Mutta sehän onkin Kaaje! 93

Anita Konkka: Demokraatti jo koulussa 97

Jyrki Vesikansa: Luokkatoverini Kaaje 99

Ilpo Aarniala ja muut: Kaaje luokkatovereiden kuvaamana 103

2. Yleisradion aika

Matti Hara: Nuorten radiossa ja radioselostajana 109

Sirkka Minkkinen & Margaretha Starck:

Reporadion suunnitteluelimen toimielias vetäjä 115

Erja Ruohomaa: Ylen yleisötutkimus ”Kallen aikaan” ja nyt 122

Reino Paasilinna: Venäläinen vinttikoiria 128

Osmo A. Wiio: Kallen salattu menneisyys 130

Ullamaija Kivikuru: Kalle Enon asiamiehenä ja vähän muutakin 134

3. Professoriksi Tampereelle

- Erkki Teikari*: ”Moskovasta ohjeita hakemassa” 141
- Pertti ”Eno” Hemánus*: Kalle, tässä henkilökuvasi alustava luonnos 144
- Veikko Pietilä*: Kuinka tekstiä tehdään? 150
- Olavi Borg*: Merkittävä tiedekunnan kehittäjä 153
- Tapio Varis*: Pesen vain käteni 156
- Irma Kaarina Halonen*: Kallen oppilaana ja työtoverina 159
- Tarmo Malmberg*: Seitsemänkymmenluvun
seminaarielämää Tampereella 163
- Taisto Hujanen*: Saunasta ja assistenttisaunasta 166
- Marjatta Virtanen*: Kun kohdattiin... 169
- Kimmo Kääriäinen*: Kalle-enon polkuauto 173
- Harri Rinne*: Tuli Kalle 175
- Mikko Alatalo*: Kaksi maailmanparantajaa – Mikko ja Kalle 177
- Riitta Jalonen*: Tiedotusopin opiskelija vuosimallia -71 182

4. Professori ja työtoveri

- Paula Saukko*: The Networker 184
- Katja Valaskivi*: ”Mistä se ammentaa tuon tarmonsaa?” 188
- Iiris Ruoho*: Tiedotusoppi vuonna 2001 191
- Erkki Karvonen*: Peruskurssia lehterin molemmin puolin 193
- Jukka Pietiläinen*: Kallen postimiehenä 196
- Asta Rajala*: Senioritoimittajien seurassa 200
- Mikko Lehtonen*: Pop eilen tänään 202

5. Maailmalla

- Heikki Tegelman*: Vasenjalkaisten tanssi 204
Esko Seppänen: Ei pidä vaieta vaikka vaientaa yritetään 206
Pertti Näränen: Yhteinen yöimme Brysselissä 210
Erkki Peuranen: He tapasivat Moskovassa 213
Salla Käybkö: Kallen kanssa Venäjällä 215
Leena Paukku: Kallen kanssa maailmaa valloittamassa 217
Johan Bäckman: Kun Kalle ”soluttautui” lauteille 220

Part II Contributions from Far and Wide

- Frank Morgan*: Kaarle Nordenstreng: Man for All Meetings 227
Denis McQuail: Semi-divine Figure from the North 232
Yassen N. Zassoursky: Kaarle Nordenstreng as I know him at home and abroad: The Prophet and the Globetrotter 236
Wolfgang Kleinwächter: Cool Ideas in Hot Air: Brainstorming in the Sauna 241
Jan Ekecrantz: Lex Nordenstreng 246
Cees J. Hamelink: A Lot to Be Done Remains 250
Brenda Dervin: You Mean He Didn't Always Have a Phone Attached to His Ear? 254
Frank Webster: Kaarle Nordenstreng, 60 Years Old on 9 June 2001 257
Michael Griffin: Kaarle Nordenstreng: A Humane Public Intellectual 261
Ulla Carlsson & Lennart Weibull: Kaarle Nordenstreng: Nordic Ambassador at Large 265
Ivan Zassoursky: A Tip of an Iceberg 269
Elena Vartanova, Maria Souchkova, Risto Koivisto: Media Cosmopolitan Has His National Face 271

Ruslan Bekurov: The Superman in Professor Glasses 273

Virginia Mattila: Speed Without Urgency 275

*Matti Wuori: Towards a European Strategy on Human Rights,
Particularly Freedom of Expression* 277

Nimihakemisto / Index of names 290

Esipuhe / Preface

Tämä kirja sai alkunsa kun tiedotusopin laitoksen pikkujouluissa v. 2000, joku mainitsi että laitoksen pitkäaikainen professori Kaarle Nordenstreng täyttää puolen vuoden päästä kesäkuussa 60 vuotta. Eikö tässä tosiaankin olisi juhlakirjan paikka! Näin puhuttiin ja nyökyteltiin. Samalla todettiin, että kiireeksi menee jos kirja aiotaan tässä ajassa tehdä. Tiedetään tapauksia, joissa juhlakirja on saatu valmiiksi vasta pari-kolmekin vuotta merkkipäivän jälkeen.

Tämän jälkeen meni monta kuu-kautta työn tuoksinassa niin ettei kukaan ehtinyt tekemään mitään kirjan hyväksi. Vihdoin huhtikuulla allekirjoittaneet tarttuivat härkää sarvista ja päättivät ryhtyä omien toimiensa ohella juhlakirjan toimittajiksi. Tieteellistä kirjaa ei nyt ainakaan ehdittäisi tässä

The idea of this book was born at the Christmas party of the Department of Journalism and Mass Communication in December 2000, when someone mentioned that our long-term professor Kaarle Nordenstreng would celebrate his 60th birthday in June 2001. What a good opportunity to publish a jubilee book! At the same time it was agreed that there would be a rush if the book was to be made in this time. There have been cases in which a jubilee book has been published only some years after the celebration itself.

After this many months of daily work passed with nothing being done towards the book. Finally in April the undersigned decided to take on the editing work over and above their own duties. In so short a time a scientific book would have been impossible, that

ajassa tekemään, se oli selvää. Mutta toimittajien ideariihessä alkoi kirkastua ajatus muistelukirjasta, jossa vuosien varrella Kallen kanssa tekemisissä olleet yhteistyökumppanit, sukulaiset, tuttavat, ystävät, entiset opiskelijat kertoisivat kohtaamisistaan Kallen kanssa, kuvailisivat häntä, kertoisivat jonkin kuvaavan, hauskan anekdootin. Kohteen kuvauksen lisäksi saataisiin muistiin ajankuvia ja kulttuurihistoriaa viime vuosikymmenten ajoilta silminnäkijöiden kertomina.

Tämä idea tuntui sopivan oikein hyvin kohteeseen, jonka erikoislahjakkuutena on nimenomaan ollut laajan ystäväverkoston luominen. Kalle on sekä kotimainen että kansainvälinen hahmo, joten kirjoituksia pyydettiin sekä Suomesta että ulkomailta; samalla kirjan kieliksi muotoutuivat suomi ja englanti – se toinen kotimainen kieli kuten Kalle aina vitsailee.

Tässä kirja nyt sitten on: noin 50 kirjoittajan avustuksella syntynyt monipuolinen teos. Se on sikäläkin kohteensa näköinen, että se ilmestyy asiaankuuluvasti muutaman kuukauden myöhässä. Kalle itsehän on legendaarinen tässä myöhästymisessä: tavallisesti hänen artikkelinsa saapuu muutama päivä sen jälkeen kun toimittajien an-

was clear. But the editors conceived an idea of a book with reminiscences, in which the people who have met and worked with Kaarle over the years, relatives, friends, acquaintances, colleagues, former students, would recount their experiences and encounters with Kalle, would describe him, relate a characteristic, funny anecdote. Besides the hero himself it would also document the cultural history of the recent decades by those who have experienced it.

This idea would be appropriate to the hero himself, whose specialty it has been to create a wide network of friends. Kalle is both a Finnish and an international figure, so texts were requested both from Finnish and foreign contributors. That made both Finnish and English the languages of the book – English being the second national language of Finland as Kalle used to joke.

Here is the book: a wide-ranging publication based on the stories of some 50 contributors. It also resembles its subject by coming out just few months after the deadline.

Kalle himself is legendary for being late with manuscripts: usually his article arrives only a few days after the final deadline has passed, the editors

karin uhkauksin vannottama vihoviimeinenkin takaraja on ylitetty ja kirjan alkupäätä jo painetaan.

Kalle on lukuisten kirjojen alullepanija – mutta ei tämän. Syntymäpäivään saakka kirjahanke pidettiin salassa, mutta sitten huomasimme, että kirjasta tulee parempi jos voisimme saada siihen tietoja sankaria itseään haastatteleamalla, perehtymällä hänen leikekirjoihinsa, lainaamalla kuvia hänen arkistoistaan. Näin myös tapahtui ja juhlakalu itse on ystävälliseen ja avoimeen tapansa selittänyt kaiken mitä toimittajat vain ovat keksineet kysyä.

Kirjan toimittamisen työ on ollut harvinaisen kiinnostavaa ja hauskaa, sähköposti ja leikekirjan sivut ovat tuoneet miltei päivittäin esiin uusia herkullisia yksityiskohtia. Esille on tullut paljon sellaista mikä on jäänyt aiemmin julkisuuteen tuomatta.

Kirjan toimittajat haluavat kiittää kaikkia kirjoittajia korvaamattomasta avusta tämän teoksen tuottamisessa. Erityinen kiitos kuuluu prof. Ullamaija Kivikurulle, joka verrattomasti auttoi meitä aviosiippansa hirmuisen laajan tuttavapiirin osoitetietojen hankkimisessa. Toimittajien kiitokset myös

have sent their ultimatums and the book is already being printed.

Kalle has initiated many books but not this one. Until his birthday the plan was kept secret from him, but then we realized that the book would benefit from information from the celebrity himself by interviewing him, by having a look at his scrap-book and by borrowing photographs from his archive. This happened and Kaarle, ever forthcoming and open, told the editors all they wanted to know.

The editing of this book has been exceptionally interesting and joyful. E-mail and the scrap-book bringing fascinating new details almost daily. The book includes much which has not been published before.

The editors of the book would like to thank all the authors for their valuable assistance in making of this book. Special thanks go to Prof. Ullamaija Kivikuru, who has immeasurably helped us in getting the addresses of her husband's exceptionally wide circle of friends. The editors would like to thank the Department of Journalism and Mass Communication for financially supporting the printing of this book. We are also very grateful to Mrs. Virginia Mat-

tiedotusopin laitokselle, joka tukee ta-
loudellisesti kirjan painotyötä.

Lukijoille toivotamme viihtyisiä
hetkiä tämän ”kallelogian” parissa.
Päähenkilölle itselleen toivotamme
onnea ja lukuisia hyviä, toivottavasti
pikkuisen rauhallisempia vuosia.

Tampereella
heinäkuussa 2001

Toimittajat
Erkki Karvonen
Jukka Pietiläinen

tila who helped us to polish the Eng-
lish parts of this book.

We hope that the readers enjoy this
“Kalleology”. We would like to wish
the hero himself good luck and many,
hopefully slightly more peaceful years.

Tampere,
July 2001

The editors
Erkki Karvonen
Jukka Pietiläinen

Kaarle Nordenstreng 60 vuotta — elämäkerrallisia huomioita

Erkki Karvonen & Jukka Pietiläinen

Eletään vuoden 1941 kesäkuun alkua. Suomen talvisodan päättymisestä on kulunut jo toista vuotta, mutta uuden sodan uhka leijuu ilmassa. Suurpölyinen tilanne Euroopassa kiristyy kiristymistään. Saksan sotajoukkoja siirtyy Norjasta Suomen puolelle ja suomalaiset pohjoiset joukot alistetaan Saksan käsilyvaltaan. Kesäkuun 17. annetaan liikekannallepanokäsäky Suomen armeijan päävoimille. Kesäkuun 22. päivänä alkaa ”Operaatio Barbarossa” ja Saksa hyökkää Neuvostoliittoon. Samana päivänä Neuvostoliiton ilmavoimat pommittavat Suomen aluetta. Kesäkuun 25. päivänä pääministeri Rangell toteaa Suomen olevan sodassa Neuvostoliiton kanssa.

Tähän turvattomaan tilanteeseen Helsingin Munkkiniemeen syntyi Bertel ja Elsa Nordenstrengille kesäkuun 9. päivänä vuonna 1941 poikalapsi, joka oli saava nimen Kaarle Tapani Jorma Johannes Magnus Bertel Nordenstreng. Nyt 60 vuotta myöhemmin professori Kaarle Nordenstreng on kansainvälisesti tunnetuin suomalainen viestinnän tutkija. On aika luoda katsaus tämän poikkeuksellisen ja maineikkaan henkilön värikkäisiin elämänvaiheisiin. Tämä juhlakirja pyrkii kymmenien kirjoittajien voimin valottamaan aluksi ”Kaajena” ja sittemmin ”Kallena” tunnetun merkkimiehen persoonallisuutta.

Virkamiessuvun vesa

Nordenstrengit ovat pääosin virkamiessukua, mutta sotilaitakin on suvussa ollut. Sukunimen synty juontaa alkunsa 1700-luvun lopulle. Jämsän kappalaisen Matias Tapeniuksen nuorin poika Anders Christopher muodosti tulloin nimekseen Nordenstreng äitinsä Streng -sukunimen pohjalta. Anders oli Mikkelin lääninmaamittari ja hänellä oli neljä poikaa, joista Hjalmar Sebastian ja Thure Reinhold Nordenstreng olivat molemmat kenraaleita 1800-luvun Suomen suuriruhtinaskunnassa. Thure kunnostautui Venäjän sodassa Turkia ja sen liittolaisia vastaan 1853–56. Hjalmar puolestaan palveli kruunua 1870-luvulla ensin Hämeenlinnassa, sittemmin Mikkelissä kuvernöörinä eli maaherrana. Kenraalien kanssa samaan veljessarjaan kuului myös Kuopion lääninkamreeri Alexander Mauritz ja Kuopion läänin komissionimaanmittari Karl Viktor Nordenstreng. Viimeksi mainitun poika Karl Axel Edward oli koulutukseltaan varatuomari ja hän toimi Mikkelin lääninsihteerinä sekä Turun hovioikeudenneuvoksena. Hänen nuorin lapsensa Bertel Fredrik Nordenstreng syntyi Mikkelissä 1901 ja hän on Kaarle Nordenstrengin isä.

Kaarlen isä Bertel Nordenstreng varttui Mikkelin torin kulmassa olleessa, ns. Nordenstrengin talossa, jonka vanhemmat mikkeliäiset vielä muistavat. Puinen talo purettiin nykyisen kaupunginkirjaston tieltä ja siitä ovat muistona enää pihalla seisovat valtavat kuuset, jotka istutettiin Bertelin syntymän aikoihin. Bertel oli liian nuori osallistumaan vuoden 1918 sotaan, mutta seuraavana vuonna hän karkasi kotoaan ja osallistui vapaaehtoisena Viron vapaussotaan. Lyseon käynti sai jäädä, mies kävi ammattiupseerin koulut. Talvisodassa Bertel palveli Koiviston Saarenpäässä, jatkosota kului pääosin Syvärillä jalkaväkirykmentti 5:n komentajan apulaisena; sodasta hän kotiutui majurina. Bertel oli puuhakas toimen mies, joka sodan jälkeen siirtyi Helsingin Eteläsataman konttorinhoitajaksi ja harrasti siinä sivussa kotiseutuhistoriaa vetämällä Työväenopistossa Helsinki -piiriä ja toimimalla oppaana niin Suomessa kuin ulkomailla. Bertelin koti oli ollut ruotsinkielinen, mutta pikku-Kaajan kotikieleksi tuli suomi, sillä Kallen itsensä sanoin ”hurraa-isänmaallinen” Elsa-äiti piti ehdottomasti kiinni suomenkielisyydestä. Isä Bertel oli käynyt koulunsa tsaarin vallan aikana ja osasi venäjääkin.

Elsa Maria (o.s. Wuorenrinne) tuli maalta, Kymenlaakson Valkealasta, jossa hänen isänsä Oskari Wuorenrinne toimi pellavanvärjäjä-yrittäjänä. 1865 rakennettu pienen tilan päärakennus on vieläkin suvun hallussa ja palvelee kesäpaikkana – ja myös eräänlaisena museona. Oskari oli monitoimimies: hän toimi mm. valokuvaajana ja hänellä oli myös kirjakauppaoikeus. Suomen sisällissodan eli ”punakapinan” aikoina Oskari luettiin punaisella puolella selkeästi ”luokkavihollisen” kastiin kuuluvaksi. Mutta siitä huolimatta hän nautti hyvien suhteittensa ja luonteenpiirteittensä ansiosta merkittäviä diplomaattista koskemattomuutta punaisten valloittajien keskuudessa. Elsa ja Bertel kohtasivat kun nuori upseeri oli komennettuna Valkealan seudulla sijaitsevaan Uttiin leirille. Nuori luutnantti ratsasti kylille uljaalla ratsulla katsomaan kuulua kaunotarta, eikä se tapaaminen jäänyt ainoaksi: avioliitto solmittiin vuonna 1930. Elsa-äiti piti Nordenstrengien kotona tiukan kurin ja kasvatti lapsensa ihanteiden mukaisesti terveisiin, säännöllisiin elämäntapoihin. Kuopus ja suvun ainoa poikalapsi Kaaje oli äidin ja isosiskojen lellikki. Isä joutui olemaan paljon poissa sodankin takia, joten Kaaje kasvoi vahvan äidin ja topakoiden siskojen parissa. Isosisko Helena muistaa pojan olleen pienestä pitäen hyväntuulinen ja sosiaalinen.

Monet tämän kokoelman kirjoittajista luonnehtivat Kaarle Nordenstrengia väsymättömän energiseksi, jopa teräsmieheksi. Kalle on kuin erään paristomai-noksen mekaaninen lelujani: yhden jänön palikat takovat vielä kauan sen jälkeen kun tavallisten pupujen käpälät ovat jo rauenneet. Suuren osan energisyydestään, loputtomasta toimeliaisuudestaan, järjestelykyvystään ja sosiaalisuudestaan Kalle on varmaankin saanut perimässä, niin geeni- kuin sosiaalisessa perimässäänkin. Monet mainituista ominaisuuksista olisivat eduksi sotilaan ammatissa-kin. Kallen optimaalinen stressitaso on niin hämmästyttävän korkealla, hän alkaa vasta kunnolla viihtyä sellaisessa kiireessä, jossa tavallinen kuolevainen vie-dään pillit soiden sairaalaan vatsahaavan takia. Tämäkin olisi sotilaille mitä mainioin ominaisuus: ankarien taistelujen paineessa moni jo menettäisi hermonsa, mutta Kalle tuntisi vasta silloin todella elävänsä.

Kallessa on piirteitä myös tuosta äidinpuoleisesta isoisästä, diplomaattisesta Oskari Wuorenrinteestä. Siinä missä tavallinen valkoinen olisi jo pantu montun reunalle ja ammuttu, siinä tämä kaveri kulki kylillä merkillisten, sovittujen erioi-

keuksien turvin kuin aina ennenkin. Kallessa on tätä samaa kykyä määritellä sosiaalinen todellisuus uusiksi ja saada vielä muut toimimaan tämän uuden määritelmän mukaan. Kun Yleisradion vahtimestarin olisi kaiken järjen mukaan pitänyt karkottaa luvattomasti toimistossa ”bunkannut” Kalle, niin vielä mitä, vahtimestari herätteli aamulla kuin paraskin hotellipoika, hyvä kun ei kahvia vuoteeseen tarjonnut. Kuten hyvin tiedetään junat ja lentokoneet lähtevät tarkasti ajallaan eivätkä odottele ketään – paitsi Kallea, joka saa koneen pysymään kiltisti vartittutunnin maassa kunnes hän itse ehtii mukaan. On luultavaa, että Kalle saisi puhuttua Pyhän Pietarin ja itsensä pirunkin kanssa sellaisen välipuheen, että hänellä olisi erivapaus rampata taivaan ja helvetin väliä niin paljon kuin huvittaa.

Koulutielle ja radion avustajaksi

Mutta takaisin elämänkertaan. Kaaje eli hyvin kiinteässä symbioosissa, primaari-suhteessa äitinsä kanssa ensimmäiset elinvuotensa. Sitten tuli seitsenvuotiaalle kouluun lähtö, mikä merkitsi ensimmäistä eroa ja kirvoitti itkun niin pojalta kuin äidiltäkin. Vaan pian poikanen alkoi viihtyä koulussa, etenkin kun alakoulun opettajakin oli äidillinen hahmo. Nelivuotisen kansakoulun jälkeen oppikoulun ensimmäisellä luokalla opettaja järjesti luokkajuhlia ja kyseli mitä kukin haluaa esittää. Kaaje viittasi innokkaasti ja sanoi haluavansa ”spiikkeriksi”, tilaisuuden juontajaksi. Hyvin se spiikkaus ekaluokkalaiselta sujuikin ja kaverista alkoi tulla luottoesiintyjä.

Koulutoverit muistavat, että Kaaje oli jo koulussa vailla sosiaalisia pelkoja. Muille opettajat olivat ankaria, pelottavia auktoriteetteja, joiden seurassa mykistytettiin tyystin. Vaan eipä mykistynyt Kaaje, joka lyöttäytyi muilta mutkitta opettajien seuraan aloittaen kysymällä ”mitä opettajalle kuuluu?” ja sitten jatkamalla ruppattelua kuin vertaisen kanssa. Tämä sosiaalinen pelottomuus on se erityinen lahja, joka on vienyt Kallen niin pitkälle elämässään. Ei ole sellaista herraa ja hidalgoa johon hän ei hetkessä pystyisi solmimaan tuttavallisia suhteita. Vaikka kyseessä olisi akateeminen maailmantähti ja puolijumala, niin tyystin ujostelematta hän saattaa soitella hänelle ja kysellä kuulumiset parin pikku asian junai-

lun ohessa. Tämän taipumuksen voisi tulkita tietysti myös kielteissävyisesti elitismiksi. Ehkä Kalle ei ole kovin kiinnostunut tavallisista pulliaisista ja suuntaa mielenkiintonsa ensisijaisesti ”isokenkäisiin”. Tälle tulkinalle on näyttöä, mutta toisaalta on myös runsaasti todisteita siitä kuinka Kalle on kiinnostuneena uppoutunut keskustelemaan taksinkuljettajan, vaunupalvelijan, matkatoimistovirkailijan tai tohtoriksi väitelleen sukulaisten kanssa.

Juontajan toimi koulussa johti kahteen seuraamukseen. Ensinnäkin kiinnostumiseen radioteknologiaan, mikrofoneihin, äänentoistolaitteisiin. Pikkumiehen suunnitelmissa olikin pitkään insinöörin ammatti, tosin ihan aluksi toiveammattina oli jäteauton kuljettajan virka. Kaaje rakenteli transistoriradionkin Osmo A. Wiion ja Unto Somerikon *Harrastelijan radiokirjan* ohjeiden mukaan. Mutta kun radion mokoma ei suostunut toimimaan, niin Kaaje meni tapaamaan kauempana kotikadulla asuvaa Wiioa ja vikakin löytyi. Myöhemmin Kalle ja Osmo olivat molemmat viestinnän professoreita ja väliin kiivaitakin toistensa viestintäpoliittisia vastustajia. Mutta ystävälliset välit ovat molempien kertoman mukaan säilyneet erimielisyyksistä huolimatta. Kaaje oli tosiaankin kiinnostunut tekniikasta. Kerran rehtorin puhuessa alkoivat valot ihmeesti välkkyä ja verhot kummitella – Kaajehan siellä testasi säätöpöytää ja kokeili mitä mikin nappula vaikuttaa. Myös Stockmannin rullaportaat, ainoat koko valtakunnassa, Pikku-Kaaje onnistui kerran äidin silmän välttäässä pysäyttämään stop-nappia painamalla. Tekniikan harrastus on jatkunut mm. autojen ja Nokian Communicatorin merkeissä myöhemminkin.

Toinen seuraus spiikkauksesta oli halu mennä ”lapsiäänenä” mukaan radion kuunnelmiin 13-vuotiaana. Ensimmäinen tällainen rooli Kaajella oli ranskalaisessa kuunnelmassa ”Talossa on elefanti”. Elefanttina esiintyi laulaja Kauko Käyhkö ja sivurooleissa oli Kaajen lisäksi mm. Emma Väänänen, Keijo Komppa ja Mai-Brit Heljo. Ernst Hemingwayn tekstiin pohjautuvassa ”Kilimandsharon lumet” -kuunnelmassa Kaaje esitti palveluspoika Moloa. Pian alkoi äänenmurros ja lapsiäänenä palveleminen ei enää onnistunut. Lyhyen tauon jälkeen Kaaje kuitenkin jatkoi radiouraansa, nyt ohjelma-avustajana Sauvo Puhtilan eli Saukin vetämässä nuorten radiossa. Lauantaina kesäkuun 1. vuonna 1957 Helsingin Sanomien nuorten sivulla oli otsikko: ”15-vuotias poika Suomen nuorin radiose-

lostaja!”. Kukas muu se oli kuin nuori Kaarle Nordenstreng, joka jutussa selitti, että ”mamma aina pamlaa” jos kokeet sattuvat menemään heikommin ja syyttää selostamisen vievän liikaa aikaa koulunkäynniltä. Nuori mies ilmoittaa myös luopuneensa insinööriksi lukemisen haaveestaan.

Suomen nuorin radioselostaja

Vuonna 1957 16-vuotias Kaarle Nordenstreng voitti radion järjestämän nuorten radioselostajain kilpailun. Kaaje oli valinnut aiheekseen avantouinnin, vieläpä niin että selosti tuntemuksiaan jääkylmässä vedessä pulikoiden. Mieleisekseen tinkimätön selostaja sai juttunsa vasta neljännellä yrittämällä, ollen loppuvaiheessa aivan sinisenä kylmästä. Mutta yleisö äänesti nimimerkki ”Vesihiiden” selostuksen parhaaksi (toiseksi jäivät Markus Similä ja Pentti Lahti-Knuuttila). Tässä vaiheessa selostajalla olikin takanaan jo vankka 25 radioselostuksen kokemus. Veteen liittyviä selostuksia Kaaje teki myöhemminkin. Vuonna 1960 hän teki ainutlaatuisen vedenalaisen selostuksen ”sammakkomiehen” varusteissa Kotkan Ruotsinsalmen meritaistelussa uponneen Fregatti Nikolain hylyn äärellä 17 metrin syvyydessä. Vuonna 1966 suomalaiset radiomiehet Kaarle Nordenstreng ja Ilpo Salmi vierailivat maailmankuulun Jacques-Yves Cousteaun merentutkimuskeskuksessa Monacossa tehden siitä radiojutun.

Radioselostajana Kaaje oli nuorin koko selostajien porukasta ja seurasi pöjankoltiaisena usein vierestä vanhempien radiokonkareiden kosteita juhlia, ”kärpäten kaljaa” vanhemmille selostajille Pekka Tiilikaisesta alkaen. Itse poika ei viinaksiin koskenut silloin eikä juuri myöhemminkään. Tansseissa kulkemineen ei radioharrastajaa juuri kiinnostanut. Nuorimmaisen asema toistui sittemmin usein Kallen elämässä, professoriksikin hänen nimitettiin nipin napin 30-vuotiaana, mikä siihen aikaan oli ennen kuulumatonta.

Vuonna 1959 Kaaje sai ensimmäisen kosketuksensa amerikkalaisiin, joita hänen elämässään on sittemmin riittänyt. Nuori radioselostaja kiersi mm. Lapissa amerikansuomalaisen Ari Korpivaaran kanssa tehden tästä juttusarjaa ”Jenkki-poika Suomea kiertämässä”. Samana vuonna hän aloitti kirjoittamisen Uuteen Suomeen. Vuonna 1960 ”nuori abiturus” kirjoitti nimimerkillä *Johannes Tapa-*

ni kokemuksiin ylioppilaskirjoituksista. Kaajelta odotettiin kuutta laudaturia, mutta tulikin kaksi: englannista ja suomen kielestä. Loput arvosanat olivat cum laudeja, joka siihen aikaan oli laudaturista seuraava mainesana. Päästötodistuksen keskiarvo oli pojalla yli 9. Kaajen kohtalon jakoi Munkkiniemen yhteiskoulussa Jaakko Rauramo, joka vaikuttaa nykyään mediakonserni SanomaWSO:n hallituksen puheenjohtajana. Häneltä myös odotettiin kuutta laudaturia, mutta kahteen oli tyytyminen.

Munkkiniemi oli tuohon aikaan vakaan porvarillinen linnake. Muita puolueita kuin Kansallista Kokoomusta ei juuri äänestetty. Kaajen äiti Elsa oli paikallisen Kokoomuksen yhdistysväkeä. Munkkiniemen yhteiskoulun rehtori Jussi Saukkonen oli Kokoomuksen puheenjohtaja. Ainoa oikea lehti oli Uusi Suomi; Helsingin Sanomiakin pidettiin poliittisesti liian häilyväisenä ja liberaalina. Kaarle Nordenstreng kertoo olleensa itse epäpoliittinen henkilö, jonka kiinnostus suuntautui paremmin insinööripuolelle. Kaaje oli kuin reipashenkkinen partiopoika, joka ei uhrannut ajatustakaan vallitsevan porvarillisen maailmankuvan arvostelulle. Tietenkin ylempään keskiluokan hillitty charmi jäi vaikuttamaan lopuksi elämäksi Pierre Bourdieun termein ”habituksena”, tietynlaisena kulttuurisena pääomana, kompetenssina olla korkeassa herraseurassakin luontevasti ”kuin kala vedessä”.

1940-luvun loppua on totuttu nimittämään ”vaaran vuosiksi”, kommunistien todellisen tai kuvitellun vallankaappausuhan vuoksi. Punainen Hella Wuolijoki hallitsi tuolloin Yleisradiota. Tämä aika ei juuri Munkkiniemen elämässä näkynyt. Ainoa miten tämä aika näkyi Kaajen kotona oli tapaus, kun vanhemmat tuntuivat pikkupojan ihmeeksi riemuitsevan siitä että ”nyt se Hella on romutettu”. Nimittäin Hella Wuolijoki erotettu pääjohtajan tehtävistä. Kaajen 1940-luvun ja 1950-luvun kesät olivat idyllistä aikaa, jotka hän vietti Valkealassa juurevan, tavallisen maaseutuväen parissa. Kaupunkilaispojan kehitykseen nämä rehevät kansantyytit jättivät oman jälkensä, samoin uuttera työ heinäpellolla muiden mukana.

1950-luvulta ansaitsee tulla mainituksi tapaus, jossa Munkkiniemen yhteiskoulun oppilaat puuhasivat tavallisesta luokkakaveristaan Risto Saarelasta Viikko-Sanomien ”Suosituinta suomalaista”. Lehti pyysi lukijoita äänestämään kuka on suosituin: Armi Kuusela ja Urho Kekkonen olivat jo saaneet tämän tittelin.

Mutta nyt Munkan oppilaat olivat keksineet hyvän jänän ja masinoivat teinikuntien väen äänestämään Ristoa, joka rupesikin uhkaavasti tavoittamaan kärkijää. Lopulta Viikko-Sanomien päätoimittaja Simopekka Nortamon oli tultava keskustelemaan rehtori Saukkosen ja teinien kanssa moisen tempun sopivuudesta. Nortamo lupasi Ristolle muuta julkisuutta ja teinikunnalle taloudellista tukea, kunhan teinit jättäisivät puuhansa. Kalle kertoo, että hän itse oli ensimmäinen sopuiliija ja puuhasta luopuja. Mainitun Risto Saarelan kanssa Kaaje seurasi ja kommentoi yhteiskunnallisia puheenaiheita. 1950-luku olikin poliittisesti kiihvasta aikaa: hallitukset jäivät lyhytikäisiksi. Kaaje oli kerran äänitarkkaamon puolelta näkemässä kun pääministeri Fagerholm valitteli joutuneensa yleiseksi sylkykupiksi.

Psykologian opiskelijana Jungia jututtamaan

Ylioppilaskirjoitusten jälkeen Kaarle Nordenstreng kirjoittautui Helsingin yliopistoon lukemaan psykologiaa, fonetiikkaa, filosofiaa ja kansantaloustiedettä. Miksi ihmeessä psykologiaa, kun hän ei koulussakaan lukenut sitä päivääkään? Tätä ovat monet ihmetelleet. Fonetiikan nyt saattoi vielä käsittää radioselostusten pohjalta. Psykologialla ja toimittajan työllä ei Kallen itsensä kertoman mukaan ollut aluksi mitään tekemistä keskenään, yhteys syntyi vasta myöhemmin. Kalle ei myöskään tuolloin vielä tiennyt, että Yhdysvalloissa viestintätutkimuksen valtavirta oli lähtökohdiltaan varsin psykologista. Kallen suuntautuminen psykologiaan saattoi lähteä siitä, kun Elsa-äiti antoi Kaajelle joululahjaksi vuonna 1958 Leo Pennasen kirjan *Käsiala. Ihmisen kuvastaja* (WSOY 1953). Pennanen suuntautui käsialan tutkimukseen psykologisesti eli sielutieteellisesti kuten siihen aikaan sanottiin. Pennanen kirjoittaa että ”Mikään tahattomista liikkeistämme ei ole symboliton, turha, vaan kaikessa on ilmeikäs ilmaisusisällisyys”. Eli käsiala kuvastaa luonnetta. Pennasen muotoilut vaikuttavat itse asiassa varsin ”kulttuuritieteellisiltä” Heinrich Rickertin ja Wilhelm Diltheyn hermeneutiikan mielessä.

Kaaosteoriassa puhutaan ”perhosefektistä”, jossa perhosen siiven lyönti voi olla riittävä sysäys kallistamaan säätilan kehityksen tiettyyn suuntaan, jos sääjärjestelmä on epävakaassa tilassa, alttiina kehittymään yhtä hyvin suuntaan jos

toiseenkin. Pienikin sysäys tällaisessa epävakaassa haarautumiskohdassa, bifurkaatiopisteessä, voi panna alulle kehityksen joka lopulta aiheuttaa hirmumyrskyn maapallon toisella puolella. Samalla tapaa nuori ihminen on epävakaana kuin pienen kannakkeen varassa huojuva kivenjätkäle, jonka pienikin vaikutus saattaa suistaa johonkin suuntaan. Kallen kohdalla tuo pieni satunnainen vaikutus saattoi olla käsialaa tutkiva kirja. Joulukuussa 1960 Kaarle jo esitteli käsialan tutkimusta ekavuotisen psykologian opiskelijan varmuudella Teini -lehteen otsikolla: ”Kirjoitusviiva – luonteen tulkki”.

Alkuvuonna 1961 tapahtui jotain ällistyttävää. Nuori keltanokka psykologian perusteiden opiskelija Nordenstreng meni Sveitsiin ja teki radiohaastattelun itsestään Carl Gustav Jungista, joka 85-vuotiaana oli suuresti kunnioitettu psykoanalyysin pyhäinjäännös. Suomalaissyntyiseltä Sveitsissä asuvalta perhetutulta Kaaje kuuli, että tämä suurmies oli hengissä ja ehkä tavattavissa. Ja sitten matkaan! Rahtilaivalla ensin Hampuriin ja siitä junalla Sveitsiin. Niin rahtilaivasta, juna-matkasta, kuin Sveitsistäkin tuli samalla tehtyä radiojuttua. Itse haastattelu sujui silloin vielä kömpelöllä englannilla Zürich -järven rannalla tilavassa, mestarin lukemattomien nidosten täyttämässä työhuoneessa. Tämä liki kaksimetrisen, virkeä ja teräväsanaisesti vitsaileva vanhus, moninkertainen eri maanosien yliopistojen kunniaohtori, teki nuoreen opiskelijaan lähtemättömän vaikutuksen. ”Valtava karisma”, Kalle muistelee. Monet muut tieteen huipput, joita hän sittemmin jututti saattoivat olla paljon värittömämpiä ”kamreerityyppisiä”. Kaarle Nordenstrengin tekemä Jungin haastattelu oli viimeisiä mitä mestari antoi: hän kuoli kolme kuukautta myöhemmin. Kaaje sai tästä aiheen muistella useissa lehtijutuissa kohtaamistaan tämän värikkään persoonan kanssa.

Nuorten radion päällikkönä ja armeijan harmaissa

Kesällä 1962 Kaarle peri Sauvo Puhtilalta nuorten radion päällikkyyden; tämän päivätyönsä ohella hän vielä opiskelikin saaden hum. kand. -tutkinnon valmiiksi vuotta myöhemmin. Syksyllä 1962 Kalle teki Nuorten ikkuna -ohjelmaan haastattelut mm. kansalliskirjailijoistamme Ilmari ”Iki” Kiannosta ja kirjallisuuden nobelisti ”Taata” Frans Emil Sillanpäästä. Jo 88-vuotias Kianto asusti Suomussal-

men Turjanlinnassaan; haastattelun ehdoksi kirjailija oli määrännyt pullollisen hyvää konjakkia. Kun Kallella oli tämä kielenkantojen voiteluaine mukanaan, sujui Kiannon nuoruusaikojen muistelu leppoisasti, jopa välillä lauluja luikautellen. 74-vuotiaan Taatan haastattelu puolestaan tuotti nauhan, josta mm. Sil-lanpäättä tutkinut professori Panu Rajala sai paljon hyviä tietoja.

Kallen ensi kosketus joukkoviestinnän tutkimukseen tapahtui talvella 1963 Itävallan Salzburgissa toimivassa Amerikan tutkimuksen seminaarissa, joka tällä kertaa keskittyi viestinnän tutkimuksen esittelyyn. Seminaarin opettajina oli yhdysvaltalaisia käytännön journalisteja ja tutkijoita. Eräs lehtimiehistä oli nuori ja silloin vielä tuntematon Alvin Toffler, joka Heidi -vaimoineen viihtyi Kaarlen seurassa. Tekipä hän Kallesta jutunkin lehteensä; jutun ideana oli kartoittaa sitä millaisena eurooppalaiset näkevät Amerikan. Myöhemmin Toffler nousi maailmanmaineeseen sivilisaation ”kolmatta aaltoa”, informaatioyhteiskunnan tuloa kuvaavilla, monille kielille käännettyillä ja miljoonapainoksiin yltäneillä tietokirjoillaan.

Armeijan harmaisiin Kaarle pukeutui kesäkuussa 1963. Hänen palvelupaikanaan oli Ilmavoimien viestikomppania Tikkakoskella – radiomies Osmo A. Wiion jälkiä seuraten. Armeijassakin varusmies kunnostautui radioselostajana ja puuhasi oppilaskunnalle perintökaluksi Locomobil-auton vuosimallia 1928. Sunnuntailomille Helsinkiin hän liftasi ilmavoimien Fouga-hävittäjien kyydissä. Kaarle komennettiin Haminan reserviupseerikouluun ja hän kotiutui armeijasta vänrikkinä. Heti siviiliin päästyään hän matkusti Kyprokselle ja sieltä edelleen Lähi-Itään. Kyproksella oli tuolloin suomalaisia rauhanturvaajia ja siellä Kaarle tapasi myös Kyproksen kriisin sovittelija Sakari Tuomiojan, entisen pääministerin (nykyisen ulkoministeri Erkki Tuomiojan isän). Radioselostuksia ja lehtijuttuja tehtiin täälläkin. Libanonista syntyi lehtijuttu mm. maailmankuulusta kampaustaitelijasta Monsieur Alexandresta ”Eevan Kauneus” -lehteen.

Tiedotusopin assistentiksi

Vuonna 1965 Kalle valmistui maisteriksi, pro gradu työn nimenä oli ”Radion puhe- ja musiikkiesitteiden akustis-psykologista analyysia”. Toukokuussa 1965

seitsemän professoria neljästä korkeakoulusta muodostivat tutkijaryhmän, jonka valvonnassa ryhdyttiin tekemään kuutta laajaa tutkimusta Yleisradion ohjelmien vaikutuksesta ja käytöstä. Tähän työryhmään kuuluivat professorit Erik Allardt, Johan von Wright, Raino Vehmas, Yrjö Littunen, Väinö Heikkinen ja Annika Takala. Yleisradion puolelta perustamistilaisuudessa olivat läsnä mm. tuore pääjohtaja Eino S. Repo sekä ohjelmapäällikkö ja koulutustoiminnan esimies dosentti Helge Miettunen. Kokouksen sihteerinä toimi Kaarle Nordenstreng. Tästä sai alkunsa Yleisradion pitkän tähtäimen suunnittelu- ja tutkimuselin (PTS), jonka kautta ”Reporadio” kanavoi rahaa yliopistoille sähköistä viestintää koskevaan tutkimukseen. Monet viestinnän tutkijat, mm. professorit Veikko Pietilä ja Pertti Tiihonen, aloittivat alan tutkimuksen PTS:n yhteydessä.

Vuonna 1965 Kaarle Nordenstrengista tuli myös Yhteiskunnallisen Korkeakoulun lehdistö- ja tiedotusopin assistentti. Suomihan oli ensimmäinen Pohjois- maa, jossa ryhdyttiin järjestämään korkeakoulutasoista opetusta toimittajille. Koulutus oli aloitettu Helsingissä, Yhteiskunnallisen Korkeakoulun edeltäjässä vuonna 1925. YKK muutti Helsingistä Tampereelle vuonna 1960; nimi muutettiin Tampereen yliopistoksi vuonna 1966. Professoritasoinen sanomalehtiopin oppituoli YKK:hon perustettiin vuonna 1947, mutta virkaan nimitettiin vasta vuonna 1956 sanomalehtiopin lehtori Eino Suova. Pian Tampereelle muuton jälkeen Suova kuoli ja uudeksi (lehdistö- ja tiedotusopin) professoriksi nimitettiin v. 1964 turkulainen sosiologi Raino Vehmas, joka hoiti virkaa vuoteen 1970 saakka, siirtyen sen jälkeen Aamulehden päätoimittajaksi. Vuodesta 1965 alkaen YKK:ssa käynnistettiin lehdistöopin rinnalle myös radio- ja tv-opin (perusopintojen) linja, jota veti Yleisradion koulutusvastaava, dosentti Helge Miettunen entisessä Merano-nimisessä elokuvateatterissa (siitä nimitys ”Meranon yliopisto”). Kaarle Nordenstreng tuli nyt Raino Vehmaksen assistentiksi Tampereelle ja samalla opettajaksi Meranon yliopistoon erikoisalana tiedotustutkimus. Satakunnan Kansan nykyinen päätoimittaja Erkki Teikari oli tuolloin Vehmaksen assistentti lehdistöopin puolella.

Hedelmällinen Amerikanvuosi

Siinä missä ensimmäinen professori Eino Suova oli edustanut lähinnä saksalaista Zeitungswissenschaft -perinnettä, siinä Raino Vehmas edusti amerikkalaista ”mass communication research” -perinnettä. Vehmas kertoi ilmoitusasiana Kaarlelle, että tämän piti lähtemän Yhdysvaltoihin tutkijavaihdon nimissä. Kalle lähtikin Southern Illinois Universityn journalistiikan laitokselle, jossa hän oleskeli vuoden 1966 syyslukukauden ja vuoden 1967 alkupuolen. Kalle matkusteli laajasti Yhdysvalloissa ja tutustui sikäläiseen mediatutkimukseen sekä journalismin opetukseen. Hän haastatteli radiota varten alan guruja kuten Harold Lasswellia Yalessa, Bernard Berelsonia New Yorkissa ja Marshall McLuhania Torontossa. Lasswellilta on peräisin tunnettu kaava: kuka sanoo mitä kenelle ja millä vaikutuksella? Berelson puolestaan oli sisällönerittelyn kehittäjä ja hänen teoksensa ”Content Analysis in Communication Research” oli pantu Tampereen lehdistöopin opintovaatimuksiin 1960-luvun alussa. McLuhan oli tuohon aikaan tavattoman muodikas, viestintäteknologian suurta kulttuurista vaikutusta korostanut viestintäteoreetikko, joka on taas viime vuosina käynyt uudestaan muodikkaaksi. Kalle muistelee, että McLuhan oli aivan mahdollottoman puhelias: kun jotain kysyi niin seuraavaan tuntiin ei saanut suunvuoroa.

Illinoisin yliopistossa työskenteli psykologian professorina ja viestintätutkimuksen instituutin johtajana Charles E. Osgood. Hän oli työtovereineen kehittänyt menetelmän asioihin liitettyjen merkitysten objektiiviseksi, määrälliseksi mittaukseksi. Tätä menetelmää kutsuttiin semanttiseksi differentiaaliksi ja sillä pystyttiin luomaan yksilöity kuvaus tiettyä asiaa koskevista merkityksistä tai mielikuvi- ta. Menetelmä perustui seitsenportaisiin asteikkoihin, joissa koehenkilöiden piti ilmoittaa miten he mieltävät tutkittavan seikan sijoittuvan vastakohtaparien muodostamille asteikoille: esim. hyvä-paha, suuri-pieni, kaunis-ruma, vahva-heikko, kylmä-kuuma, miellyttävä-epämiellyttävä. Merkityksiä voitiin nyt tutkia panemalla suuri joukko ihmisiä täyttämään kyselylomakkeita, joissa oli vaikkapa 50:n vasta-kohtaparin asteikot. Esimerkiksi presidenttiehdokkaita koskevia mielikuvia voitiin näin yksilöidysti selvittää ja saatiin näkyviin kullekin ehdokkaalle tunnusomainen semanttinen profiili käyrän muodossa. Semanttinen differentiaali auttoi mm.

Richard Nixonin vaalivoittoon v. 1968. Ensin oli tutkimuksin selvitetty ihanteellisen presidentin semanttinen profiili ja sitten verrattiin tätä Nixonin profiiliin. Nixon koettiin esimerkiksi liian ”kylmäksi”, joten hänen imagoaan käytiin kiireesti ”lämmittämään”.

Semanttisen differentiaation menetelmässä koehenkilöiden vastaukset muunnetaan määrälliseksi, numeraaliseksi tiedoksi, josta voidaan laskea korrelaatioita faktorianalyysin avulla. Tässä kohtaa Kaarle Nordenstreng saattoi ylpeänä esittää Osgoodille aiemmin vuonna 1966 tehtyä lisensiaatintutkimustaan ”Puhe- ja musiikkikiääntien attribuuteista: semanttisen erottelun ja samanlaisuusanalyysin faktori- ja transformaatioanalyttista tarkastelua”. Transformaatioanalyysi oli peräisin suomalaisen matemaatikon ja teoreettisen fysiikan professorin Yrjö Ahmavaaran kehittelystä. Transformaatioanalyysi merkitsi edistystä faktorianalyysiin nähden, sillä sen avulla voitiin faktorianalyysin tuloksia verrata keskenään. Kallen väitöskirja vuodelta 1969 tuli käsittelemään samaa aihetta: ”Toward Quantification of Meaning: An Evaluation of the Semantic Differential Technique”.

Tähän liittyy vielä sekin, että Ahmavaara eli ”Ahmis” oleskeli tuolloin Yhdysvalloissa ja Kalle yöpyi hänen luonaan matkalla Illinoisista New Yorkiin. Kalle esitteli hänelle Yleisradioon Eino S. Revon myötä tulleita uusia tuulia. Ahmis innostui valtavasti ja halusi luopua teoreettisesta fysiikasta ja siirtyä kommunikaatiotutkimuksen pariin. Kalle Nordenstreng kirjoittikin pääjohtaja Eino S. Revolle, että eikö tällainen kaveri voitaisi ottaa PTS-elimen tutkimusryhmään. Repo pyysi lausuntoja Ahmavaarasta eri puolilta ja ne olivat kovin ristiriitaisia. Mitä ristiriitaisempia ne olivat, sitä enemmän Eino S. kiinnostui Ahmiksesta. Ahmavaarasta tulikin Yleisradion uuden informatiivisen ohjelmapolitiikan keskeinen formuloiija; tätä perua ovat esimerkiksi Ahmavaaran kirjat *Informaatio* (1969) ja *Yhteiskuntatieteiden kyberneettinen metodologia* (1970). Kysyttäessä Kallelta mitä hän arvelee entisen vasemmistolaisen Ahmavaaran nykyisestä sosiobiologismista, Kalle nauraa ja toteaa vain, ettei Ahmista koskaan ole voinut lokeroida mihinkään normaali-ihmisten pilttuisiin.

Kallen Amerikan matkaan 1966–67 liittyy myös romanttinen juonne. Mera-non yliopiston kurssilaisiin lukeutunut freelancetoimittaja Irmeli Miettinen eli Mimuli oli ihastunut 25-vuotiaaseen luennoitsijaan. Kallen lähdettyä USA:han

Mimuli oli aivan pistoksissa ja hänen piti päästä ihastuksensa perään. Yleläiset järjestivät Mimulille töitä keräten siten suorastaan kolehdin, jotta love story voisi toteutua. Ja niinhän siinä kävi, että kun Kalle ja Mimuli olivat ajelleet yhdessä Mustangilla Amerikan mantereen poikki, niin kihlat ostettiin ja naimisiin mentiin. Lempi ei tosin kestänyt kovin montaa vuotta. Merkillistä kyllä myös Kallen uusi lempi löytyi Amerikan raitilta, kun silloinen kirjallisuuden maisteri Ullamajaja Kivikuru ja Madisoniin konferenssiin tullut Kalle kohtasivat. Tapauksen kertoo tarkemmin Ullamajaja itse tässä kirjassa. Tästä liitosta syntyivät lapset Markus (s. 1974) ja Laura (s. 1979).

Liberaalista radikaaliksi

Ensimmäinen Yhdysvaltain matka teki entisestä liberaalista porvarista radikaalin. Suomessakin 1960-luku oli merkinnyt uuden sukupolven tekemää arvojen valankumousta. Protestilaulut raikuivat, opiskelijat kapinoivat, seksi vapautui, perustettiin sodanvastaisia yhdistyksiä, kirjoitettiin kirjoja joita syytettiin jumalanpilkasta. Kalleen tämä kaikki ei tehnyt oikein vaikutusta, joskin Inkeri Anttilan, Pertti Hemánuksen ja muiden edistysmielisten seura erityisesti Pohjoismaisen Kesäakatemian piirissä alkoi purra (tätä Kalle on eritellyt Inkeri Anttilan 80-vuotispäiväksi tehdyssä juhla kirjassa). Vasta Yhdysvalloissa hän koki rajut Vietnamin sodan vastaiset mellakat, opiskelijoiden liikehdinnän, vaihtoehtoliikkeet, hipit, popmusiikin jne. Kalle lähti Amerikkaan liberaalina ja palasi ”kommarina” kuten jyrkän oikeistolainen Raino Vehmas häntä luonnehti. Oikeampaa on sanoa Kallea ”uusvasemmistolaiseksi”, mikä oli laaja liike länsimaissa ja vaikutti viestintätutkimuksenkin piirissä. Kallen vasemmistolaistumista vauhditti vaimo Mimuli, joka teki protestiradiota. Amerikasta palannut Kalle oli myös keskeisesti mukana Reporadiossa, jonka radikaalit nuoret toimittajat eivät yhteiskuntakriittisyydessään kuvia kumartaneet. PTS:n tutkijana Kalle joutui usein puolustamaan julkisesti Reporadiota konservatiivien hyökkäyksiltä. YLE:n ohjelmaneuvoston kokoukset olivat poliittista draamaa, jota seuratessa nuori, ”pulloassa kasvanut” tutkijakin tuli poliittisesti valveutuneeksi.

Muutosvoimien rintama 1960-luvulla oli laaja aina vuoteen 1968 saakka. Sitten vanhan ylioppilastalon valtauksen, Tsekkoslovakian tapahtumien, kansanrintamahallituksen kokemusten ja Reporadion ohjelmien ärsyttävyyden takia liberaalit porvarit alkoivat livetä muutosten vaatijoiden riveistä. He kokivat että oltiin menty jo liian pitkälle. Radikaalit sen sijaan eivät maltillisuudesta piitanneet ja ivasivat liberaaleja ”paskaliberaaleiksi” jotka jättivät epäkohtien korjaamisen puolitiehen. Monissa järjestöissä liberaalit syrjäytettiin ja miehitetiin kiivaammilla kavereilla. Tässä asetelmassa Kalle valitsi radikaalien puolen ja tuli sittemmin yhtenä kansallisena symbolina edustamaan tuota vasemmistolaista liikettä. Monet radikaalit liittyivät puolueisiin: SKDL:ään ja Sosialidemokraatteihin. Kalle ei kuitenkaan tätä tehnyt. Hän pysyi sitoutumattomana vasemmistolaisena. Silti monien entisten hengenheimolaisten suuntaan oli poliittinen ”raja railona auenut”.

Reporadion ytimessä

1960-luvun lopun Kalle vaikutti Yleisradion tutkimusasiantuntijana ja PTS-ryhmän jäsenenä. Pitkän tähtäimen suunnitteluryhmä oli suoraan pääjohtajan alaisuudessa toimiva strateginen suunnittelutyöryhmä ja sittemmin osasto. PTS-ryhmän puheenjohtajana oli Eino S. itse. Sihteerinä ja sittemmin PTS-toiminnan päällikkönä oli Nils-Börje Stormbom. Mauno Tamminen edusti ryhmässä talouspuolta, Kari Ilmonen tekniikkaa. Ohjelmapäällikkö Ville Zilliacus oli ohjelmasiantuntijana. Tutkimuksen suunnittelijana ja yleisötutkimuksen päällikkönä oli mukana Kaarle Nordenstreng. Usein kokouksissa oli läsnä myös nykyinen tiedotusopin emeritusprofessori Pertti Hemánus, silloinen ohjelmatoiminnan koordinaattori. Ja mukaan tuli myös professori Yrjö Ahmavaara.

Tämä työryhmä julkaisi useita Yleisradion suunta -kirjasia, joissa linjattiin yleisradiotoiminnan tehtäviä. Linjana oli informatiivinen ohjelmapolitiikka, mikä erosi sekä poliittisesti tunnustuksellisesta että kaupallisesta ohjelmapolitiikasta. Informatiivisuus tarkoitti tosiasioiden esiintuomista siitakin huolimatta, että ne saattaisivat olla kaupallisesti ja poliittisesti haitallisia joillekin tahoille. Kun esimerkiksi meijerivoin terveysriskeistä esitettiin ohjelma televisiossa, niin YLE:n hallinto-

neuvoston puheenjohtaja, maatalousväestön intressien edunvalvoja Johannes Virolainen tuhoutui ja vaati Repoa panemaan toimittajansa kuriin: elinkeinoa vahingoittavat ohjelmat oli lopetettava! Kaupalliset tahot puolestaan kauhistuivat esim. Reino Paasilinnan kriittisestä ”Vakuutus on sydämenasia” -ohjelmasta vuonna 1966. Porvaristo alkoi kaiken kaikkiaan huolestua, sillä vuoden 1966 eduskuntavaaleissa enemmistövalta oli siirtynyt vasemmistolle, jonka piirissä puhuttiin vakuutusyritysten, pankkien, apteekin jne. ottamisesta valtion haltuun. Reporadiota pidettiin ”punaisena” ja sen ohjelmia riensävina. Vuonna 1967 Reporadiota käsiteltiin yli 500 pakinnassa ja pääkirjoituksissa, näistä puolet oli kielteisiä ja vain 15 prosenttia myönteisiä. Reporadio oli kuuma valtakunnan politiikan kysymys ja julkisuuden mielialaiheita.

Porvarillisten puolueiden parissa elettiin 1960-luvun puolivälissä eräänlaisia ”vaaran vuosia” 1940-luvun vasemmistovaaran tapaan. Sodan jälkeen Yleisradion pääjohtajana oli vasemmistolainen Hella Wuolijoki, joka syrjäytettiin sosialidemokraattien ”jo riittää” kampanjan tuloksena. Nyt porvaristo haki mahdollisuutta saada Eino S. Repo pois vallasta: tämä toteutuikin v. 1969 kun häntä ei valittu toiselle pääjohtajakaudelle. YLEä ryhdyttiin tuolloin ”normalisoimaan” myös panemalla PTS-elin lakkautuslistalle.

”Punaisuus” -syytösten vuoksi Yleisradion tv-ohjelmaneuvosto kääntyi PTS-elimien puoleen ja kysyi, eikö ohjelmien ”värillisyyttä” voitaisi tutkia. Tohtori Kaarle Nordenstreng esitteli vuoden 1970 tammikuussa PTS-elimien lausuntoa ohjelmien poliittisuudesta television ohjelmaneuvostossa. Kansan Uutiset (10.1.1970) ot sikoi: ”Kokoomus ’tunnepohjalla’: Ei tieteen tukea tv:n ’punaisuus’ -väitteille”. Kallen pääargumentti oli, että ohjelmien sisältö ja niiden tulkitseminen (reseptio) ovat kaksi eri asiaa. Tutkija kiinnitti huomiota myös ”värillisyyden” objektiivisen määrittelemisen vaikeuteen. Yleisradio oli hänen mukaansa pyrkinyt olemaan lähinnä moniarvoinen, niin että entisen yksimielisen porvarillisen katsomuksen ohella oli ohjelmatilaa annettu myös vasemmistolaisille näkemyksille. Tämä moniarvoistuminen suututti ja ärsytti monia, vaikka ohjelmavirran kokonaisuus ei ollutkaan erityisen vasemmistolainen.

Radio- ja tv-opin professoriksi

Samoihin aikoihin Tampereen yliopiston lehdistö- ja tiedotusoppiin ryhdyttiin luomaan radio- ja tv-puolen täysimittaista koulutusta, mitä ilmentäisi myös uusi sähköisen viestinnän professuuri. Vuonna 1969 perustettua Pohjoismaiden ensimmäistä radio- ja tv-opin virkaa hakivat 54-vuotias tohtori Helge Miettunen, 41-vuotias tohtori Osmo A. Wiio ja 28-vuotias, silloin vielä filosofian liseniaatti Kaarle Nordenstreng. Liseniaatti Nordenstreng haki lisäaikaa pätevytyäkseen ja sai vielä ennen joulua 1969 väitöskirjansa valmiiksi. Monien vaiheiden jälkeen vastakkain olivat vanha Miettunen ja hänen adjutanttinaan tunnettu nuori Nordenstreng. Opiskelijoille asetelmassa oli kyse autoritaaris-konservatiivisen opetuksen ja uudistusmielisen opetuksen vastakkain asettamisesta. Tiedemaailmassa asetelmassa oli puolestaan kyse Miettusen edustaman vanhahtavan humanistisen esseistiikan ja silloin nykyaikaisen positivistisen, mittavaan, kovan tieteen erosta. Kalle keräsi pisteet sekä opiskelijoilta että yhteiskuntatieteen edustajilta. Virkaa täytettäessä huomioon otettiin myös käytännön kokemus ja sitä Nordenstrengilla oli eniten.

Mutta olihan professorinimityksessä kyse myös politiikasta. Radio- ja tv-koulutuksen professuuri noteerattiin porvarillisissa piireissä tärkeäksi valtakunnalliseksi ja poliittiseksi asiaksi: koulutetaanko jatkossa ”punikkitoimittajia” vaiko ”normaaleja”. Virkaa hakeneista dosentti Miettunen ja Suomen Työnantajain Keskusliiton tiedotuspäällikkö Wiio edustivat normaaliutta, mutta sen sijaan Nordenstreng oli julkisuudessa jatkuvasti esillä ollen vahvasti leimaautunut Reporadion ja hän kuului torjuttavien joukkoon. Hän oli tulossa suoraan Reporadion ytimestä, PTS-elimestä, ja hän toimi monille Reporadion radikalismia ilmentävänä symbolina.

Aluksi Miettunen katsottiin hakijoista pätevimmäksi ja hänet asetettiin niukasti ensimmäiselle ehdokassijalle, Nordenstreng jäi toiselle sijalle ja Wiioa ei katsottu päteväksi. Sekä Nordenstreng että Wiio valittivat. Lopuksi yksi nelijäsenisen tiedekuntakokouksen jäsenistä, professori Reino Salo, muutti kantaansa ja Nordenstreng katsottiin hakijoista pätevimmäksi. Samalla myös Wiio katsottiin päteväksi virkaan, mutta hän jäi kolmannelle sijalle. Ratkaisevaa oli Kallen pitkäaikainen radiokokemus, 14 vuotta, ja kansainväliset suhteet. Nordenstreng nimitet-

tiin professoriksi 21.4.1971 ja hän piti virkaanastujaisluentonsa joulukuussa 1971. Professorin valinnan yksityiskohdat on dokumentoitu Antero Jyrängin, Yrjö Littusen ja Eino S. Revon laatimassa pamflettikirjassa ”Kuinka professoria tehdään?” Kirjan tarkoituksena oli paitsi esitellä miten professorin nimitys tapahtuu, myös kritisoida akateemista nimitysjärjestelmää.

Aktiivinen Suomessa ja ulkomailla

Valittu professori tuli pian aktiiviseksi toimijaksi suomalaisessa tiedemaailmassa. Kalle lukeutuu Tiedotusoppilisen yhdistyksen perustajajäseniin (1974) ja entisiin puheenjohtajiin. Hänen toimintansa ei kuitenkaan rajoittunut pelkästään viestinnän tutkimuksen pariin vaan Kalle toimi myös sosiologien Westermarck-seuran puheenjohtajana 1971 ja sen julkaiseman Sosiologia lehden päätoimittajana 1973.

Kalle oli usein virkavapaalla ulkomaan komennuksilla: Unescon asiantuntijana Malesiassa 1972 ja ”asiantuntijan puolisona” (a spouse of an expert, kuten passissa luki) Tansaniassa 1981–1982. Tansaniastakin hän matkusteli muualle niin paljon, että SAS:n paikallinen virkailija tarjosi perheen koiralle kotimatkan asevelihinnalla. Vierailevana professorina Kalle oli Kalifornian yliopistossa San Diegossa (1977), Southern Illinoisin yliopistossa Carbondalella 1982, Marylandin yliopistossa 1991, Minnesotan yliopistossa 1994 ja Texasin yliopistossa Austinissa 1995.

Kallesta tuli pian aktiivinen myös viestinnän tutkijoiden kansainvälisessä toiminnassa. Hän oli osallistunut ensimmäiseen tiedotustutkijoiden konferenssiin jo 1966 Herceg Novissa, Jugoslaviassa ja hänestä tuli joukkoviestinnän tutkijoiden kansainvälisen järjestön IAMCR:n varapuheenjohtaja 1972, mitä tehtävää hän hoiti vuoteen 1988 asti. Sen jälkeen hän johti IAMCR:n ammatillisen koulutuksen ryhmää vuoteen 1998 asti.

Kiistanalaisempaan tehtävään Kalle joutui kun hänet valittiin kansainvälisen journalistiliiton IOJ:n puheenjohtajaksi. IOJ edusti lähinnä kehitysmaiden ja sosialististen maiden toimittajia ja sen päämaja oli Prahassa. Järjestön puheenjohtajana oli kuitenkin ollut länsimaalainen (ennen Kallea ranskalainen Jean-Maurice

Hermann), ja lännestä haluttiin uusikin puheenjohtaja, ei kuitenkaan marginaalista vasemmistolaisista vaan henkilö, joka antaisi arvovaltaa järjestölle, vaikka hänen roolinsa ei käytännössä olisikaan olla aktiivinen vaan puheenjohtaja olisi järjestön keulakuva. Kalle valittiin IOJ:n puheenjohtajaksi sen Helsingissä pidetyssä konferenssissa vuonna 1976. Kuten tähän aikaan oli tapana, Kalle keskusteli ehdokkuudestaan myös presidentti Urho Kekkosen kanssa, joka suhtautui asiaan myönteisesti.

Kallesta ei kuitenkaan tullut IOJ:n keulakuvapuheenjohtajaa vaan hän osallistui järjestön toimintaan aktiivisesti ja toimi itse hyviksi katsomiensa päämäärien puolesta. Ne käsittivät erityisesti Uuden kansainvälisen tiedotusjärjestyksen ja journalismitiikan edistämisen. Kalle yritti jopa yhdistää kaksi merkittävintä journalistijärjestöä IOJ:n ja läntisen IFJ:n, mutta tämä hanke kaatui vanhoillisten voittoon IOJ:n kokouksessa Hararessa Zimbabwea 1991. Puheenjohtajuutta Kalle hoiti oman professorintoimensa ohella, mutta oli silloin tällöin virkavapaalla myös IOJ:n tehtävissä.

Kalle on saanut mainetta neuvostomyönteisenä, mutta hän ei siitä huolimatta edes osaa venäjää. Kun hän oli IOJ:n puheenjohtajana hänelle tarjottiin mahdollisuutta venäjänkielen intensiivikursseihin, mutta Kalle ei löytänyt koskaan aikaa niihin ja tulkkeja oli aina tarjolla. Tosin Kalle on oppinut ymmärtämään jonkin verran venäjää korvakuulolta: venäläiset kollegat jopa vitsailevat että todellisuudessa Kalle osaa venäjää ja vain teeskentelee, ettei osaa sitä.

Neuvostojärjestelmän romahdus sai myös Suomessa aikaan jälkiviisasta keskustelua siitä, että neuvostomyönteiset professorit, kuten Kalle, pitäisi erottaa joidenkin Itä-Euroopan maiden tapaan, mutta nämä äänet ovat jääneet marginaaliseksi eikä niitä ole otettu vakavasti yliopistomaailmassa. Jopa jälkiviisasta skandaalikirja IOJ:sta ja Kallen toiminnasta siinä ilmestyi 1996. Tämä historioitsijan, journalistikouluttajan ja toimittajan kirja (Lauri Haataja, Jyrki Pietilä & Tuomo Pietiläinen: *Demokraattinen journalisti. Suuri suomalainen sillanrakennus maailman mahtavimmassa toimittajajärjestössä*, 1996) kunnostautui kokoamalla kaikki kielteiset seikat Kallesta, jopa kouluaikaa myöten: ”niillä luokilla oli kaks kaveria joista ei tykätty. Toinen oli Seppo Heikinheimo, ja toinen oli Nordenstreng” (emt. s. 309). Juuri tämän raskauttavampaa tekijät eivät Kallen toiminnasta kuitenkaan löytäneet.

Neuvostomyönteisyyävätteistä huolimatta Kalle tunnetaan moniarvoisuuden puolustajana 1970-luvun hullujen vuosien aikana, jolloin ääriavemmistolaisuus oli suosiossa Tampereen yliopiston opiskelijoiden keskuudessa (taistolaisten TYMR sai enimmillään neljänneksen äänistä ja vasemmistolla oli selvä enemmistö ylioppilaskunnan edustajistossa). Näihin aikoihin esimerkiksi opiskelijavierailun päätteeksi pitämässään kiitospuheessa opiskelijoiden edustaja saattoi toivottaa isäntänä olevan porvarillisen lehden menevän pikaisesti konkurssiin. Kalle pyrki tukemaan myös niitä harvoja, jotka asettivat marxilaiset aatteet kyseenalaiseksi, mistä todistajanlausuntonsa on antanut myös Kristillisen Liiton kansanedustajaksi sittemmin valittu Jouko Jääskeläinen. Samoin laitoksen tenttivaatimuksissa marxilaiset kirjat olivat loppujen lopuksi kurioositeetteja, vaikka osa opiskelijoista olisi halunnut niitä enemmän.

Huomattava hahmo kriittisessä viestinnän tutkimuksessa

Samoihin aikoihin kun skandaalinhakuinen kirja ilmestyi Suomessa, USAssa julkaistiin kirja, joka esitteli viisi merkittävää kriittisen koulukunnan joukkoviestinnän tutkijaa. Yhdessä amerikkalaisten Dallas Smythen (syntynyt Kanadassa), George Gerbnerin (syntynyt Unkarissa) ja Herbert Schillerin sekä brittiläisen James Halloranin kanssa kirjassa esiteltiin myös suomalainen Kaarle Nordenstreng, tutkijoista nuorimpana. Tämä John A. Lentin toimittama kirja nimeltä ”A Different Road Taken, Profiles in Critical Communication” (Toisen tien kulkijat, henkilöihahmoja kriittisessä viestinnän tutkimuksessa) ilmestyi 1995. Kirjan tarkoituksena on esitellä viisi henkilöä, jotka ovat merkittäviä heidän saamansa ”kansainvälisen tunnustuksen, verrattoman tuotteliaisuutensa, joukkoviestinnän tutkimukselle antamiensa uusien suuntien, kriittisyytensä joukkoviestinnän päiväjärjestyistä ja tutkimusta kohtaan ja heidän keskinäisten suhteidensa vuoksi”.

Tuossa kirjassa Kalle kertoi vaatimattomasti, että hänen panoksensa tieteen maailmassa on ”todellakin hyvin rajallinen ja jos sitä on, se on tulosta enemmänkin hyvästä onnesta ja sattumasta” ja että hän on ollut ”tavallaan onnekas, että on saanut elää oikeaan aikaan ja olla oikealla hetkellä oikeassa paikassa”. Sen vuoksi Kalle näkeekin itsensä ”kalana joka ui suuressa virrassa, joka virtaa jonne-

kin ennemminkin kuin vahvana itsenäisenä kamelina joka kulkee yksin auitiomaassa ja tekee historiaa.”

Tutkijakollegan arvion mukaan (Kleinwächter Lentin kirjassa 1995) Kalle on yhdistänyt teorian ja käytännön kansainvälisessä viestintäpolitiikassa: ”Kaikki Nordenstrengin kansainvälisen toiminnan ulottuvuudet ovat seurausta kahden demokraattisen peruseriaatteen noudattamisesta: oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo kansainvälisen ja kansallisen viestinnän voimakkaiden ja heikkojen osanottajien välillä ja toimittajien ammatillinen etiikka.” Kalle on pitänyt kriittistä ajattelua hengissä myös silloin kun se ei ole ollut suosiossa.

Tutkimusta ja julkaisuja

Vaikka Kalle opiskelikin psykologiaa ja fonetiikkaa ja teki näistä maisterintyönsä ja psykologiasta myös lisensiaatintyönsä ja väitöskirjansa, hän ei ole julkaissut psykologian alalta kuin kymmenkunta julkaisua. Ensimmäinen julkaisu (vuonna 1963) oli Katso -lehteen tehty juttu ”Mikä on teitä lähinnä? kysyi gallup USA:ssa”.

Jo ensimmäisen Amerikan matkan tuloksena ilmestyi Gazette -lehdessä 1968 julkaistu kriittinen arvio amerikkalaisen viestintätutkimuksen tilasta. Empiiristä yleisötutkimusta Kalle harrasti 1960-luvun lopulla jolloin kohteena olivat yleisön ajankäyttö ja tiedotusvälineiden kulutus yleensä. Hän oli mm. mukana kun tutkittiin television tuloa Lapin syrjäkyliin. Etiikka ja viestintäpolitiikka tulivat mukaan 1970-luvun alussa. Kalle oli aktiivinen liennytyksen ja idän ja lännen välisen tiedonkulun edistäjä.

Suomeksi julkaistuista kirjoista tärkein on epäilemättä ”Tiedotusoppi, johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen”, joka ilmestyi 1975 ja joka käännettiin ruotsiksi 1978 sekä tanskaksi ja unkariksi 1979. Tässä kirjassa uusi professori esitteli käsityksensä joukkoviestinnän tutkimuksesta. Kirjasta tuli pysyvä osa tiedotusopin tenttivaatimuksia ja peruskirjallisuutta 1990-luvulle asti. Yksi tämän kirjan kirjoittajista epäilee, että olisiko nykyään edes mahdollista kirjoittaa yhtä kattavaa esitystä viestinnän tutkimuksesta.

Yhdessä muiden tutkijoiden kanssa Kalle kokosi perusoppikirjat joukkoviestinnästä (Joukkotiedotus yhteiskunnassa 1971) ja Suomen viestintäjärjestelmästä (Suomen viestintäjärjestelmä 1986).

Kallen tärkein tutkimushanke on ollut kansainvälisiin viestintävirtoihin kohdistuva tutkimus. Tämä tutkimus alkoi 1970-luvun alussa ja yksi sen ensimmäisistä tuloksista oli Kallen yhdessä Tapio Variksen kanssa kirjoittama raportti televisio-ohjelmien tuonnista ja viennistä maailmanlaajuisesti (Television Traffic – A One-Way Street?, Televisio-ohjelmien virta – yksisuuntainen katu?, 1974), josta tuli YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön Unescon viestintäsarjan bestseller. Unesco kiinnostui viestintävirtojen tutkimuksesta ja rahoitti myöhemmin kansainvälisen uutisvirtatutkimuksen (raportti julkaistiin Unescon sarjassa 1985).

Saatujen tulosten ja niiden perusteella laadittujen teoreettisten käsitysten poliittiset seuraukset tulivat ilmi erityisesti Unescon piirissä. Tutkimuksen tulokset johtivat uudesta kansainvälisestä tiedotusjärjestyksestä (UKTIJ) käytyyn keskusteluun, jossa vastapuolina olivat nykyistä yksisuuntaista järjestelmää kannattavat länsimaat ja muutoksia ajaneet kehitysmaat, jotka saivat tukea Itä-Euroopan sosialistisilta mailta. Tavoitteena oli monipuolisempi ja tasapainoisempi uutisten ja tiedon virta eri maiden välillä. Samoihin aikoihin ajettiin myös uutta kansainvälistä talousjärjestystä. Samat aiheet ovat esillä nykyisessä globalisaatiokeskustelussa.

Aloite Unescon joukkotiedotusjulistuksen laatimisesta tuli Neuvostoliitolta 1950-luvun lopulla. Alunperin sen tarkoituksena oli ”velvoittaa” tiedotusvälineet ”osallistumaan rauhan ja kansainvälisen ymmärtämyksen edistämiseen” ja ”toimintaan sotapropagandaa, rasismia ja apartheidia vastaan”. Myöhemmin, ja tässä Nordenstreng oli yksi tärkeimmistä kullisten takaisista voimista, viestinnän kehittäminen kolmannen maailman maissa tuli nousi hankkeen keskeisimmäksi kysymykseksi. (Kleinwaechter 1995, 249).

Joukkoviestintäjulistuksesta keskusteltiin Unescon 19. yleiskokouksessa Nairobissa 1976, mutta kokous ei päässyt konsensukseen vaan hyväksyi kompromissiesityksen, jonka laatimisessa Nordenstreng oli yksi aktiivisimmista tekijöistä. ”Nairobien kompromissi avasi mahdollisuuden luonnostella kansainvälisen viestinnän päiväjärjestys uudelleen ja löytää keinoja hallitusten sekaantumisen estä-

miseksi ja siitä huolimatta edistää toimenpiteitä, joiden tavoitteena oli tasapainoisempi informaatiovirta” (Kleinwaechter 1995, 250). Uudelleen kirjoitettu joukkotiedotusjulistuksen versio hyväksyttiin yksimielisesti Unescon 20. yleiskokouksessa Pariisissa 1978. Sitä oli valmisteltu kolmen hengen neuvotteluryhmässä, johon kuuluivat edustajat idästä, lännestä ja etelästä eli kehitysmaista. Nordenstreng istui tässä ryhmässä ”idän” pallilla – IOJ:n ansiosta. Kalle itse kirjoitti kokemuksestaan joukkoviestintäjulistuksen taustoista ja siitä käydyistä neuvotteluista kirjassaan ”Mass Media Declaration of UNESCO” (Unescon joukkoviestintäjulistus), joka ilmestyi 1984.

Uutisvirtatutkimus sai jatkoa kun 1994 Tampereella pidettiin uutisvirtaseminaari ja vuonna 1995 toteutettiin uusi kansainvälinen uutisvirtatutkimus noin 50 maassa, tällä kertaa ilman kansainvälistä rahoitusta. Tarkoituksena oli selvittää, miten kylmän sodan päättyminen on vaikuttanut uutisvirtoihin. Suomi oli yksi maista, joissa ensimmäisenä julkaistiin kansainvälisen projektin tuloksia.

Kansainvälisten viestintävirtojen ohella Kalle on ollut kiinnostunut kansainvälisistä toimittajien ammattieettisistä koodeista. Tähän häntä auttoi IOJ ja yhteistyö kansainvälisten ja alueellisten toimittajajärjestöjen kanssa, jotka ovat pitäneet vuosittaisia kokouksia vuodesta 1979. Journalismietiikan kansainväliset periaatteet hyväksyttiin pitkälle Kallen muotoilemina Pariisissa vuonna 1983. Nämä periaatteet eivät ole ”kansainvälinen ammattieettinen koodi” vaan pikemminkin kansainvälinen yhteinen perusta ja virikelähde kansallisia ja alueellisia journalistien eettisiä ohjeita laadittaessa. Toimittajien ammattieettiset koodit ovat olleet myös useiden Kallen oppilaiden tutkielmien aiheina.

Huolimatta siitä, että Kalle pitää itseään ”hitaana kirjoittajana” (Lent 1995, 240) ja käyttää paljon aikaa tekstiensä viimeistelyyn, hän on onnistunut tuottamaan reilusti yli 300 tieteellistä julkaisua. Jos samansisältöiset, eri muodossa esitetyt julkaisut (esim. ensin kongressipaperina ja sitten artikkelina) laskettaisiin erikseen olisi julkaisujen kokonaismäärä yli 500. Ruotsalaiset tutkijat, jotka ovat tässä kirjassa analysoineet Kallen tieteellistä tuotantoa ovat löytäneet 142 julkaisua vuosilta 1975–2000, keskimäärin 5 julkaisua vuodessa ja tämä lista käsittää vain kaikkien tärkeimmät julkaisut.

Englannin ja ruotsin lisäksi Kallen tekstejä on käännetty ainakin tanskaksi, saksaksi, ranskaksi, espanjaksi, portugaliksi, italiaksi, venäjäksi, puolaksi, serbo-kroatiksi ja unkariksi. Osa näistä on IOJ:n julkaisuissa jotka ilmestyivät samanaikaisesti useilla kielillä, mutta mukana on myös muuta, kuten Tiedotusoppi-kirjan käännökset.

Suomalaisessa tiedemaailmassa ja tiedotusopin laitoksen johtajana Kalle on kyennyt kannustamaan nuorempia tutkijoita hankkimaan rahoitusta laitokseen ja tutkimusprojekteihin. Hän on ollut aktiivinen rahoituksen hankinnassa jo ennen kuin siitä tuli yhtä suosittua kuin nykyisin ja muiden aktivoituminen on saanut Kallen joskus ihmettelemään kun hakemukset eivät mene enää yhtä helposti läpi. Lienee varmaa, että mikäli professoriksi olisi vuonna 1971 valittu Kallen sijaan joku toinen, laitos ei olisi saavuttanut samanlaisia tuloksia.

Yksi esimerkki Kallen sosiaalisesta aktiivisuudesta on se, että hänet on mainittu useiden suomalaisten merkkihenkilöiden muistelmissa. Esimerkiksi YLEn entinen pääjohtaja ja nykyinen eurokansanedustaja Reino Paasilinna kertoo kirjassaan *Ankarat ajat* kuinka hänen lisensiaatintyönsä kirjoittaminen sai uutta vauhtia kun Kalle joutui sairaalaan ja ehti siellä ollessaan kommentoida Paasilinnan tekstiä.

Vihollisia ja vastustajakin on

Kaarle Nordenstrengia koskeva julkisuus on väliin ollut hyvinkin negatiivista. Kielteisen julkisuuskuvan tuottajina ovat olleet yleensä vihamiehet ja vastustajat, joita Kallen kaltaiselle vallankäyttäjälle kertyy kohteille ikävien päätösten seurauksena. Laitoksen johtajana ollessaankin Kalle on joutunut joskus pitämään puhutteluja esimerkiksi viranhoidon vaarantavasta alkoholin käytöstä tai moittimaan laitoksen voimavarojen käyttämisestä oman liiketoiminnan pyörittämiseen. Ja tietysti hän on joutunut tekemään henkilövalintoja, joissa aina joku jää toiseksi. Ikävien velvollisuuksien kohteet ovat saattaneet loukkaantua verisesti ja esittävät julkisuudessa Kallea ankarasti suomivia näkemyksiä, ilman että kirjoittajat muistavat mainita omasta henkilökohtaisesta kostomotiivistaan.

Viestintäpoliittiset ja poliittiset vastustajat ovat oma joukkonsa, joka on syöttänyt julkisuuteen kielteistä käsitystä Kallesta. Kiivaita kritikoita löytyy myös takkin- ja kääntäneistä entisistä vasemmistolaisista. Yhdessä vaiheessa Kallen ja laitoksen toisen professorin Pertti Hemánuksen katsottiin edustavan vanhentunutta tieteilistä paradigmaa, joten heitä sopi erityisesti nuorempien kentälle tulijoiden kritisoida ankarasti. Tämä on Bourdieun kenttäteorian mukaan tavanmukaista valtapeliä, jossa uudet ”pelikentälle” pyrkijät yrittävät horjuttaa asemansa vakiinnuttaneiden asemaa. Tietysti tässä sukupolvidynamiikassa tiede myös ihan oikeasti kehittyi.

Kallen vaihtoehtoiset elämänurat

Lopuksi voimme arvuutella, miten Kaarle Nordenstreng olisi menestynyt muilla elämänelämänoilla kuin valitsemansa akateemisen tutkimuksen puitteissa. Ensinnäkin on paljon näyttöä siitä, että Kalle olisi menestynyt toimittajana, erityisesti radio- tai televisioimittajana. Tarmokkuudellaan, kansainvälisyydellään, kieli- taidollaan, sosiaalisesti pelottomalla luonteellaan Kalle olisi piankin noussut tähtitoimittajaksi, esimerkiksi kirjeenvaihtajaksi jonkun Erkki Toivasen tapaan. Kirjeenvaihtajan asemasta taas on lyhyt matka ulkoministeriön lehdistöneuvokseksi ja sitä tietä aina suurlähettilääksi asti. Toisaalta myös toimittajapuolen esimiestehtävät Yleisradiossa tai muissa mediataloissa olisivat onnistuneet mainiosti mieheltä, joka nauttii kokouksissa istumisesta. Kalle olisi saattanut olla ensin toimituspäällikkö, sitten radion tai tv-kanavan johtaja, sitten vaikka Yleisradion pääjohtaja, mikä tehtävä kaiketi kiinnosti Kallea 1960-luvulla. Kallen ystävä Reino Paasilinna aloitti toimittajana ja toimituspäällikkönä, siirtyi kansanedustajaksi ja vaikeasti sitten kauden YLE:n pääjohtajana.

Nordenstrengien suvussa on paljon ylempiä virkamiehiä. Niinpä Kallelle olisi varmasti istunut helposti ensin neuvottelevan virkamiehen, ylitarkastajan, sitten yksikön päällikön, osaston johtajan, ylijohtajan, kansliapäällikön, valtiosihteerin tms. virka. Useatkin ministeriöt olisivat olleet soveltuvia. Mainittakoon liikenne- ja viestintäministeriön viestintämarkkinaosasto, opetusministeriön koulutus- ja tiedepoliittinen yksikkö tai ulkoasiainministeriön eri osastot. Jos Kalle olisi mennyt

mukaan politiikkaan sopivaan suureen puolueeseen, niin kansanedustajan tehtävien jälkeen olisi ollut mahdollista päästä ministeriksi, ehkä jo nuorella iällä kuten Paavo Värynen 30-vuotiaana. Poliitikasta olisi ollut tie avoinna myös kansainvälisiin huipputehtäviin Unescossa, YK:ssa tai muualla.

Kalle itse ei pidä aivan mahdottomana ajatuksena uraa armeijassakaan. Luultavasti Kalle ei kuitenkaan olisi kauan haistellut kasarmin harjoituskentän pölyä, vaan olisi hankkiutunut pääesikuntaan. Isä oli majuri, mutta kyllä Kalle olisi kivunnut ylemmäs, everstiksi ja kenraaliksi asti. Hieman yllättäen Kalle mainitsee myös kirkon mahdollisena työpaikkanaan. Tuskinpa Kalle olisi viihtynyt pikku-seurakunnan pappina, vaan olisi edennyt tuomiorovastiksi tai piispaksi. Nykyinen arkipiispa Jukka Paarma on vuotta nuorempi kuin Kalle. Ehkä Kallea olisivat kiinnostaneet lähetystehtävät ja kansainväliset tehtävät Luterilaisessa maailmanliitossa (The Lutheran World Federation) tai mieluiten Kirkkojen maailmanneuvoston (World Council of Churches) Geneven päämajan ekumeenisella osastolla kirkkojen välistä eripuraa liennyttämässä.

Miten olisi yrittäjäys ja menestyminen liike-elämässä? Tästä Kalle ei juuri innostu. Olisihan tietysti johtajan tehtäviä sielläkin ja hallintoa joka kyllä luonnistuu, mutta liiketoiminnasta hän ei ole ollut kiinnostunut. Rahaa ja resursseja hän on ollut tarmokas hankkimaan omalle instituutiolle ja tutkimushankkeisiin, mutta itselleen hän ei ole keskittynyt maallista mammonaa haalimaan. Kaiken kaikkiaan Kaarle Nordenstreng sanoo lopulta viihtyneensä sittenkin parhaiten akateemisessa virassaan, joka on tarjonnut monipuoliset mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen.

Lyhyt johdatus Kallelogiaan

Tämän kirjan viitisenkymmentä kirjoittajaa mainitsevat Kallen yhteydessä usein samoja asioita, jotka ovat kohteelle erityisen tyypillisiä. Niitä ovat puhelin eri muodoissaan, matkat, kohteliaisuus ja sosiaaliset taidot, sauna, Mustang ja autot yleensäkin. Useat mainitsivat myös yliluonnollisen, mahdottoman energisyyden tai tarmon, samoin kiireen mainitsi enemmistö tämän kirjan kirjoittajista.

Puhelimen mainitsi enemmistö muistelijoista. Kalle osasi hoitaa puhelinyhteyksiä jo ennen kännyköiden aikaa, esimerkiksi soittelemalla lentokentiltä eri puolilta maailmaa. Lentokenttien odotusauloissa vietetty aikahan oli mitä erinomaisinta yhteydenpitoaikaa jota ei pitänyt hukata. Yleisradiossa muistetaan miten hän sai puhelinkeskuksen kaaoksen partaalle saapumalla taloon. Kalle oli kertonut ulkomaisille ja kotimaisille kumppaneille, että hän on tavoitettavissa YLEssä ja taloon tullessaan ilmoitti puhelinvaihteeseen missä hän aikoo liikkua ja ketä tavata. Kaikki olisi mennyt hyvin, jos suunnitelma olisi pitänyt, mutta Kalle tapasikin myös muita ihmisiä ja jäi keskustelemaan heidän kanssaan. Puhelinkekus soitteli ympäri taloa ja kyseli onko Kallea näkynyt ja mihin hän mahtaisi olla seuraavaksi menossa.

Kallella on aina kiire (tosin jotkut mainitsevat että se ei näy ulospäin), Kalle tunnetaan epärealistista aikatauluista, mutta Kalle myös tekee sen minkä hän lupaa. Kallea pidetään mahdottomana mutta samalla mainitaan usein hänen kohteliaisuutensa ja hyvä käytöksensä. Kallen järjestelykyky on poikkeuksellinen. Esimerkki, jonka monet mainitsevat on se, kuinka erilaisia tavaroita saadaan kuljetetuksi paikasta toiseen, usein tuttavien, kollegoiden ja joskus myös satunnaisten ohikulkijoiden avustuksella. Eivätkä Kallen lähettämät tavarat käsitä ainoastaan postia ja terveisiä, vaan myös kirjoja, tieteellisiä papereita, vaatteita, tenttivastauksia jne. Esimerkiksi emeritusprofessori Pertti Hemánus kertoo tässä kirjassa, miten Kalle sai frakkinsa kuljetetuksi muutamassa tunnissa Helsingistä Tampereelle äitinsä ja Valtion rautateiden avustuksella. Onpa useille kollegoille sattunut että täysin tuntematon henkilö soittaa ja kertoo tavanneensa Kallen jossain lentokentällä. Henkilö on ollut itse matkalla Tampereelle ja on sen vuoksi saanut Kallelta paketin toimitettavaksi pikaisesti henkilölle, jonka puhelinnumeron Kalle on antanut.

Kalle on myös hyvin tehokas asioiden delegoija. Se on myös keino saada hänet tekemään asioita: Kalle pyytää kollegoitaan pitämään huolta siitä, että jokin asia tulee tehdyksi, vaikka Kalle olisikin se, joka sen viime kädessä tekee. Samalla Kalle on myös hyvin tehokas saamaan toiset ihmiset tekemään asioita, joita he eivät ole laisinkaan aikoneet tehdä.

Kalle matkustaa paljon ja hän on matkustellut eri puolilla maailmaa. Kun Kallelta kysyy, missä hän *ei ole* käynyt, hän kertoo ettei ole koskaan ollut Kiinassa eikä Länsi-Afrikassa. Samoin Japanissa Kalle on ollut vain pikaisesti lentokenttä-hotellissa. Amerikan Yhdysvallat on se ulkoma, jossa Kalle on ollut pisimmän aikaa, vierailevana professorina hän on viettänyt siellä yhteensä kolmisen vuotta ja muitakin matkoja on runsaasti.

Sauna on yksi Kallen mieliharrastuksista. Tässä kirjassa ulkomaalaiset mainitsevat sen suhteellisesti useammin kuin suomalaiset, mikä saattaa johtua siitä, että juuri Kalle on tutustuttanut kirjoittajat tähän suomalaiseen erikoisuuteen. Kalle on tietysti Sauna-seuran jäsen ja kutsuu mielellään koti- ja ulkomaisia vieraita mukaansa saunomaan. Kalle on myös taitava löytämään saunoja eri puolilla maailmaa. Naiset valittavat joskus, että he jäävät paitsi näitä, mahdollisesti hyödyllisiä, keskusteluja ja kontakteja, joita syntyy saunassa.

Kalle tunnetaan myös kiinnostuksesta autoiluun, erityisesti jenkki-autoihin. Tämä on saattanut alkaa jo lapsena kun Kalle rakensi itselleen mäkiauton, joka tunnettiin koko kylällä. Ensimmäisen amerikkalaisen autonsa Kalle toi mukanaan jo 1960-luvulla. Tämä legendaarinen Mustang herätti ihmetystä 1970-luvulla kun vasemmistolaisissa piireissä oli muotia ajaa Ladalla tai muulla itäeurooppalaisella autolla. Myöhemmin Kallella on ollut muita autoja, Ladakin. Uusimman niistä, amerikkalaisen Thunderbirdin, Kalle hankki kun hän oli viimeksi pidemmän aikaa USAssa 1994–1995. Tämä turvavöitä myöten automatisoitu auto on herättänyt hämmästyksiä suomalaisissa, jotka eivät ole sellaiseen tottuneet. Yhdessä 60-vuotishaastattelussa Kalle mainitsi vapaa-ajan harrastukseksi autolla ajamisen ja sukututkimuksen.

Alla oleva taulukko kertoo sen kuinka moni tämän kirjan kirjoittajista on maininnut jonkin seuraavista aiheista jutussaan. Tosin kaikki eivät ole kirjoittaneet artikkeliaan muistelmaan muotoon ja monet ovat kertoneet Kallesta vain yhdestä näkökulmasta tai yhden tapauksen perusteella. Siitä huolimatta on ehkä yllättävää, kuinka monet ovat maininneet asioita kuten sosiaaliset taidot ja kohteliaisuuden sekä matkustelun. Mainitut piirteet muodostavat olennaisen osan Kalle-kuvaa niiden keskuudessa, jotka ovat kirjoittaneet tähän julkaisuun. Jos olisimme tutkineet takavuosien lehdistöstä Kallen julkista kuvaa, olisi kuva ollut

paljon kielteisempi: monesti Kalle nähtiin Neuvostoliiton myötäjuoksijaksi tai yhteistoimintamieheksi. Tämä kovin yksipuolinen kuva monipuolistuu toivottavasti tämän teoksen myötä. Mutta nyt, hyvä lukija, käy toki itse tutustumaan mitä silminnäkiöt vuosien varrelta kertovat Kallesta ja hänen toimeliaisuudestaan.

Taulukko: Kaarle Nordenstengin eri piirteitä koskevien mainintojen määrä tämän kirjan suomalaisten ja ulkomaisten kirjoittajien teksteissä.

	suomalaiset (Yht. 40)	ulkomaalaiset (Yht. 13)
Sosiaaliset taidot, kohteliaisuus	26	12
matkat	23	12
kiire (tai sen puute)	15	4
puhelin	14	8
sauna	6	4
energisyys, tarmo	11	6
Mustang tai autot yleensä	12	2

Lähteet / References

- Haataja, Lauri, Pietilä, Jyrki & Pietiläinen, Tuomo: Demokraattinen journalisti. Suuri suomalainen sillanrakennus maailman mahtavimmassa toimittajajärjestössä. [Democratic Journalist. A Great Finnish Bridge-building in the World's Mightiest Organization of Journalists] Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 1996.
- Hemánus, Pertti: Reporadion nousu ja tuho. [Rise and Fall of the "Reporadio"] Helsinki: Otava, 1972.
- Jyränki, Antero, Littunen, Yrjö & Repo, Eino S.: Miten professoria tehdään? Kiistakirjoitus akateemisesta nimitysjärjestelmästä. [How the Professor is Made? A Pamphlet on the Academic Appointments System] Helsinki: Tammi, 1971.

- Lent, John A. (ed.): *A Different Road Taken. Profiles in Critical Communication*. Boulder & Oxford: Westview Press, 1995.
- Nordenstreng, Kaarle: Inkeri ja minä 1960-luvun henkisessä ilmastossa. Ajatuksia liberalismista ja radikalismista. [Inkeri, Me and the Intellectual Atmosphere of the 60s. Thoughts on Liberalism and Radicalism.] Teoksessa Raimo Lahti (toim.): *Kohti rationaalia ja humaania kriminaalipolitiikkaa*. Omistettu Inkeri Anttilalle 29.11.1996. Helsinki: Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos, 1996.
- Paasilinna, Reijo & Saksa, Markku: *Ankarat ajat. "Vielä laulu kuuluu helvetistäkin"*. [Hard Times. The Singing is Heard even From the Hell] Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 1994.
- Repo, Eino S: *Pihlajanmarjat. Muistelua vuosilta 1939–1969*. [Rowanberries. Reminiscences From the Years 1939–1969] Helsinki: Weilin+Göös. 2 p. 1975.
- Uusi sukukirja, kolmas vihko. [Genealogical research on some Finnish families]. Suomen sukututkimusseuran julkaisuja XX. Helsinki: Otava. 1954.

Julkaisemattomat lähteet/ Unpublished references

- Kaarle Nordenstrengin haastattelu [Interview with Kaarle Nordenstreng by Jukka Pietiläinen and Erkki Karvonen] 19.6.2001.
- Kaarle Nordenstrengin leikekirjat 1955–1974 [Kaarle Nordenstreng's scrapbooks 1955–1974].
- Kaarle Nordenstrengin nimikirja [Kaarle Nordenstreng's curriculum vitae].
- Kaarle Nordenstrengin julkaisuluettelo [Kaarle Nordenstreng's list of publications].

Kaarle Nordenstreng's Life and Activities — Biographical Notes

Jukka Pietiläinen and Erkki Karvonen

The year is 1941, the beginning of June. The Winter War ended just over a year ago but the threat of a new war is in the air. The political situation between the great powers in Europe is becoming more and more ominous. German troops move from Norway to Finland and the Finnish troops in the north of Finland have been subordinated to the German command. On 17 June a mobilization command goes out to the main body of the Finnish army. On 22 June "Operation Barbarossa" begins and Germany attacks the Soviet Union. On the same day the Soviet Air Force bombs Finnish territory. On 25 June Finnish Prime Minister Rangell announces that Finland is at war with the Soviet Union.

In this unstable situation a boy child was born to Bertel and Elsa Nordenstreng in Munkkiniemi, Helsinki. The child was given the name Kaarle Tapani Jorma Johannes Magnus Bertel Nordenstreng. Now, 60 years later, Professor Kaarle Nordenstreng is internationally the best known Finnish researcher in the field of communication. It is time to review the colorful career and life of this exceptional and famous figure. This jubilee book and its dozens of authors aim to shed light the personality of this prominent man, first known as "Kaaaje" and later as Kalle / Carl.

A child of a civil servant family

The Nordenstrengs were predominantly a family of civil servants, but there have also been military officers in the family. The name was formed in late 18th century when Anders Christopher, the youngest son of the curate Matias Tapenius, took the name Nordenstreng echoing his mother's last name Streng. Anders was provincial surveyor of the town of Mikkeli and he had four sons. Hjalmar Sebastian and Thure Reinhold Nordenstreng, brothers, were both generals in the Grand Duchy of Finland in the 19th Century. Thure distinguished himself in the Crimean War against Turkey and its allies 1853–56. Hjalmar served in the 1870s first in the town of Hämeenlinna and then in Mikkeli as governor. Among the siblings was also Alexander Mauritz, a provincial chief accountant, and Karl Viktor Nordenstreng, provincial surveyor of Kuopio. Karl Viktor's son, Karl Axel Edward, was a master of laws and worked as Provincial Secretary in Mikkeli and in the Court of Appeal in the city of Turku. His youngest child, Bertel Fredrik, Kaarle's father, was born in 1901 in Mikkeli.

Kaarle's father, Bertel Nordenstreng, grew up in the wooden building known as Nordenstreng House in Mikkeli. The house was later pulled down and a library built in its place, only the spruces planted at the time Bertel was born remaining. Bertel was too young to participate in the Finnish Civil War in 1918 but in the following year he ran away to join the Estonian Liberation War. He became a regular officer and after the war held the rank of major. He was an active energetic man, who after the war started to work in the administration of the Helsinki harbour. He also ran the local history club and served as a tourist guide at the historical sites of Helsinki. Bertel's home was Swedish-speaking but little Kaaje's home language became Finnish because his mother Elsa, in Kaarle's own words, was a "hooray-patriot" and adhered strictly to the Finnish language. Kaarle's father had gone to school in the Tsarist era and even spoke Russian.

Elsa Maria (née Wuorenrinne) came from a rural background, from Valkeala in Kymenlaakso province (near the town of Kouvola), where her father, Oskari Wuorenrinne, owned a minor linen dyeworks. Oskari was born in Karelia and was a man of wide interests: he also worked as a photographer and he had permission

to run a bookshop. During the Finnish Civil War, the “Red Revolt” as they called it, Oskari was counted by the Reds clearly as one of “the class enemies” but because of his good relations and characteristics he enjoyed a strange diplomatic immunity among the Reds. Elsa and Bertel met when the young officer was serving in Valkeala region. He cut a gallant figure on horseback visiting a famous village beauty, and this was not their only meeting: they were married in 1930. The mother, Elsa, kept strict discipline at home and raised her children with healthy and regular values. The youngest child and the only son in the family, Kaaje, was the favorite of his mother and older sisters. Father had to be away from home a lot during the war, so Kaaje grew up with a strong mother and energetic sisters. His sister Helena remembers that the boy was good-tempered and sociable even as a child. The name “Kaaje”, by the way, was the result of little Kaarle’s inability to pronounce the r-s of his first name.

Many authors in this book characterize Kaarle Nordenstreng as tireless, energetic, even as a superman. He is like the bunny in a celebrated commercial: one bunny keeps drumming away after the ordinary bunnies have already become exhausted. Kalle likely owes a great part of his energy, endless activity, organizational skills and social adeptness to both nurture and nature. Many of these characteristics would be useful to a regular military. Kalle’s optimal stress level is amazingly high, he only starts to get into the mood in a hurry likely to put any ordinary mortal in hospital with a gastric ulcer. Even this would be an extraordinary feature for a soldier: during heavy fighting many might already succumb to panic but Kalle would only feel that he was really living.

Kalle also has characteristics from his maternal grandfather, the diplomatic Oskari Wuorenrinne. In a situation in which an ordinary fellow would have been brought to a gravel pit and executed as a class enemy, this character walked through the villages with strange, agreed privileges in the same way as before the war. Kalle has this same capability to redefine the social reality and to make others act according to this new definition. The security guard of the Finnish Broadcasting Company should have ejected Kalle who had unauthorisedly slept overnight in the office, guess what, he woke Kalle up in the morning like the bellboy in a hotel, only the breakfast in bed was missing. As is well known, trains and planes

leave according to the schedule and wait for nobody – except Kalle, who makes the plane leave 15 minutes late so that he can get aboard. No doubt Kalle could cut a deal with St. Peter and the Devil himself in order to have free and unrestricted passage between Heaven and Hell.

And then a schoolboy and radio reporter

But back to the biography. Kaaje lived his first years in a very close symbiosis with his mother. Then he had to leave for school and this very first separation caused tears to both mother and seven-year-old son. But soon the son started to have good time at school especially because the teacher at the elementary school was also a maternal figure. After four years in elementary school the teacher in a later class organized parties and asked for volunteers. Kaaje put his hand up and told that he would like to be the compère of the party. In this he was successful and soon the little fellow became a trusted performer.

His school mates remember that already at school Kaaje was without social inhibitions. For the others the teachers were severe authorities, before whom they kept silence. But Kaaje was not silent: he approached the teachers and initiated the conversation with a question “how is the teacher doing?” and continued to converse as with an equal. This lack of shyness is the special gift which has made Kalle’s life so successful. There is no nobleman or lord with whom he cannot come to friendly terms in a short time, including academic eminences and demigods. Kalle could unceremoniously make a phone call to anyone and to ask how he is doing and hold some small negotiations. In negative terms this feature can also be interpreted as elitism. Perhaps Kalle is not interested in ordinary men and orients his interest above all toward the high-ups? There is some evidence for this interpretation, but on the other hand there are also many cases in which Kalle is discussing intensively with a taxi driver, a railway employee, travel agent or the relatives of the new doctor.

Kalle’s presentation skills at school had two consequences. First, his interest in radio technology, microphones and sound amplification. The little man aspired to the profession of the engineer, although at the very beginning his wish was to

became a waste disposal car driver. Kaaje built a transistor radio with the help of the guide book by Osmo A. Wiio and Unto Somerikko (*Harrastelijän radiokirja; Amateur's radio book*). But because the damned radio did not work, Kaaje went to meet Wiio who lived in the same street and the problem was solved. Later both Kalle and Osmo became professors of mass communication and even severe adversaries in the field of communication policy. But both of them report that friendly relations have been preserved despite disagreements. Kaaje was really interested in technical affairs. Once when the headmaster was speaking, the lights started to flash and the curtain to move: that was Kaaje testing the control panel. When his mother's eyes were not watching the little Kaaje was able also to stop the escalator (the first one in Finland) at Stockmann's department store in Helsinki.

Another consequence of the compère's role was the desire to join in the radio plays as a child's voice at the age of 13. Kaaje landed his first role of this kind in a French radio play "There is an elephant in the house". The other actors were well known stars of Finnish cultural life. In Ernest Hemingway's "Snows of Kilimanjaro" Kaaje had the role of the boy servant Molo. Soon the breaking of his voice began and work as a child voice was no longer possible, but after a short break he continued his radio career as a freelancer in youth programs under the leadership of Sauvo Puhtila. On Saturday 1 June 1957 the youth page of the quality daily *Helsingin Sanomat* carried a headline "15-year old boy is the youngest radio reporter in Finland". It was no other than Kaarle Nordenstreng who noted that his mother was always complaining that that radio reporting took too much time from school. He also stated that he had abandoned his idea of becoming an engineer.

In 1958 the young Kaarle Nordenstreng won a national competition for young radio reporters. He had chosen swimming in a hole in the ice as his topic and even reported his feelings while swimming in the icy cold water. The uncompromising reporter got a satisfactory result only at the fourth attempt, ending up blue with cold. But the audience gave their votes to the report by the nom de plume "Water Sprite". At this stage the reporter had already made 25 radio reports. In 1960 he made a unique report 17 meters under the surface close to the sunken wreck of the frigate *Nicholas* at the site of the Ruotsinsalmi naval battle. In 1966 Finnish radio

reporters Kaarle Nordenstreng and Ilpo Salmi visited the world famous sea explorer Jacques-Yves Cousteau in Monaco and made a radio report about him.

As a reporter Kaaje was the youngest of the team and remained a bystander during the drinking parties of the senior colleagues, bring beers for the big boys. The boy did not care for alcoholic beverages then and not much even later. He was not very much interested in going dancing either. The position of the youngest one became common in Kalle's life, he became a professor just after his 30th birthday, which was unprecedented at that time.

In 1959 Kaaje met Americans for the first time – after which he has scraped acquaintanceship with quite a few more. The young reporter traveled in Lapland with a Finnish-American, Ari Korpivaara, and made a series of programs “A Yankee going around Finland”. In the same year he started to write for conservative newspaper *Uusi Suomi*. In 1960 the young matriculant wrote about his experiences of the final examinations of the school under the pseudonym “Johannes Tapani”. He had aimed at six *laudaturs* (the best grade) but received only two *laudaturs* (in English and Finnish) and four *cum laudes* (the second best grade at that time). The grade point average was over 9 (on a scale from 4 to 10).

Munkkiniemi was at that time a very bourgeois suburb. Other parties than the Conservatives did not get many votes. Kaaje's mother, Elsa, was actively involved in the local Conservative group. The headmaster of *Munkkiniemen yhteiskoulu* (Kaarle's school) was Jussi Saukkonen, the chairman of the Conservative party. The only real newspaper was *Uusi Suomi*, even *Helsingin Sanomat* was politically all too liberal. Kaarle Nordenstreng says that he was not interested in politics, but rather oriented toward engineering. He was like a vigorous boy scout who did not give a thought for criticism of the dominant bourgeois world view. Naturally, the upper middle class lifestyle imparted an influence for his whole life, in terms of Pierre Bourdieu “habitus”, a kind of cultural capital, competence to be an equal with upper class company like a fish in the water. Kaarle spent his early summers in the countryside, at the Valkeala farm. Kaarle took part in the agricultural work and made friends with genuine country people. This rural connection also formed the young person's character.

In the 1950s the pupils of *Munkkiniemen yhteiskoulu* started to make an ordinary schoolboy, Risto Saarela, the Most Popular Finn. The journal *Viikko-Sanomien* asked the readers to vote for who was most popular. Armi Kuusela, Miss Universe of 1952, and Urho Kekkonen, the president of Finland, had already received this title. But now the pupils of Munkkiniemi started to get all the schoolboys and girls in Finland to vote for Risto, who came close to the first place. As the result the editor-in-chief, Simopekka Nortamo, came to meet the headmaster and the students. He promised other publicity for Risto and financial support for the students if they would stop this campaign. Kalle reported that he was among the first to agree and to give up the campaign.

A student of psychology interviews Jung

After matriculation from high school Kaarle Nordenstreng started to study psychology, phonetics, philosophy and political economy at the University of Helsinki. Why psychology, which he had not studied in school? Many have wondered about this. Phonetics can even be understood on the basis of radio reporting. He did not feel that psychology and the work of a journalist had anything common, he found the connection only later. The impulse to study psychology may have been born at Christmas 1958 when his mother gave him a book by Leo Pennanen "*Handwriting. The mirror of the person*". Pennanen took a psychological approach to graphology and his thoughts came close to "cultural studies" in the sense of the hermeneutics of Heinrich Rickert and Wilhelm Dilthey.

The chaos theory refers to the butterfly effect so that the wing-beat of a butterfly may be a sufficient effect to change the weather if the weather system is at an unstable stage. A small impulse at this kind of bifurcation point may start a development which causes a thunderstorm on the other side of the globe. In the same way a young person is as unstable as a wobbly stone which may be thrown to one side or other by a small impact. In Kalle's life this small impact may have been the book about graphology. In December 1960 Kaarle already wrote with the certainty of the first year psychology student in journal *Teini* an article "Handwriting – an interpreter of the character".

In early 1961 something extraordinary happened. Nordenstreng, a young freshman student of psychology went to Switzerland and made a radio interview with Carl Gustav Jung himself, who at the age of 85 was the highly respected guru of psychoanalysis. A Finnish acquaintance living in Switzerland had mentioned that this senior figure was living there and could possibly be contacted. First Kaarle traveled by freight vessel to Hamburg and then by train to Switzerland. He also made radio reports on the journey. The interview itself was made by clumsy English in the master's study on the shore of Lake Zurich. This almost two meters tall, lively and sharp-tongued jovial old man, honorary doctor in many universities made an indelible impression on the young boy. "Immense charisma" Kaarle remembers. Many other great names in science which he has later met have been much less colorful "accountant type" characters. The interview with Jung by Kaarle Nordenstreng was the last which the master gave: he died three months later. This gave Kaarle a chance to remember his meeting with this colorful personality in some magazine articles.

The head of youth radio and in the army

In summer 1962 Kaarle was appointed head of the youth programs of Finnish Broadcasting Company after Sauvo Puhtila, but he continued to study besides working and received a lower academic degree a year later. At this time he made interviews e.g. with the famous authors Ilmari Kianto and Frans Emil Sillanpää.

His first encounter with mass communication research was in the winter 1963 in Salzburg, Austria in which he participated in a seminar in American Studies, the topic of which was communication research. Among lecturers were practical journalists and media scholars. Among them was an ordinary freelance journalist Alvin Toffler, who with his wife Heidi spent time with Kaarle. He wrote an article about how the Europeans see America and one of those interviewed was Kaarle. Afterwards Toffler became world-famous with his books about the third wave of civilization and the information age.

Kaarle was called up for military service in June 1963. He served at first in the Signal Regiment of the Air Force in the Luonetjärvi base close to town of Jyväskylä,

following the path of the radio specialist Osmo A. Wiio. Even in the army the experienced radio reporter made reports. He was sent to the Reserve Officer School in the city of Hamina and returned home as a second lieutenant. Just after this he traveled to Cyprus and to the Middle East. At that time there were Finnish peace-keeping troops in Cyprus and he also met a former prime minister, Sakari Tuomioja, who was heading the peace talks. He made radio reports and newspaper stories even there. In Lebanon, for example, he made an interview with a world famous coiffeur, Monsieur Alexandre, for women's journal "*Eevan Kauneus*".

Teacher of communication

In 1965 Kaarle completed a master's degree with masters' thesis (both in psychology and phonetics) on psycholinguistics "On the acoustic and psychological analysis of the speech and music presentations in the radio". In 1965 seven professors from four universities created a research group which started to do research on the use and impact of the radio programs of the Finnish Broadcasting Company (FBC). In the group were Professors Erik Allardt, Johan von Wright, Raino Vehmas, Yrjö Littunen, Väinö Heikkinen and Annika Takala. For the FBC the inaugural meeting was attended by the newly appointed Director General Eino S. Repo, and the head of the programming and education, Docent Helge Miettunen. The secretary of the meeting was Kaarle Nordenstreng. This started the long-term planning and research unit (PTS) of the FBC which channeled money to the university for studies in electronic communication. Many researchers like Veikko Pietilä and Pertti Tiihonen started communication research in connection with this unit.

In 1965 Kaarle Nordenstreng became academic assistant in journalism and communication studies at the School of Social Sciences. Finland was the first Nordic country to have university level education for journalists. It had started in 1925 in Helsinki and in 1960 the School of Social Sciences was transferred to Tampere. It became the University of Tampere in 1966. The professorship was founded in 1947 but only in 1956 was the first professor, Eino Suova, appointed. Soon after the School moved to Tampere Suova died and in 1964 a sociologist from Turku, Raino Vehmas, became the new professor, holding that office until

1970 when he was elected the editor-in-chief of *Aamulehti* (the main newspaper in Tampere). In 1965 besides print journalism, a program for radio and television journalism was launched at the University headed by the education manager of FBC Docent Helge Miettunen. The courses took place in the former Cinema Merano (it was called the University of Merano). Kaarle Nordenstreng became assistant to Raino Vehmas in Tampere and also a lecturer at the University of Merano on communication.

A fruitful year in America

The first professor, Eino Suova, had represented the German *Zeitungswissenschaft* tradition but Raino Vehmas represented the American “mass communication research” tradition. Vehmas told Kaarle that he should leave for USA on a researcher exchange. Kalle went to the Department of Journalism, Southern Illinois University where he studied fall 1966 and spring 1967. He traveled widely in USA and Canada and got to know American mass communication research and journalism education. He also interviewed the gurus of the field, like Harold Lasswell in Yale, Bernard Berelson in New York and Marshall McLuhan in Toronto for the radio.

Charles E. Osgood worked as a professor in psychology and did research at the Institute of Communication Research at the University of Illinois. He had developed a method to measure quantitatively the meanings linked to various objects. This method was called semantic differential technique and could be used to create a detailed description of the images linked to an object. The method was based on a seven-point scale according to which the respondents should tell how they place the object in question on the scale between opposites like good-bad, big-small, beautiful-ugly, strong-weak, hot-cold, attractive-unattractive. The images could be explored by asking a great number of respondents on, e.g. 50 pairs of opposites. For example, the images of presidential candidates could be explored. Semantic differential technique helped e.g. Richard Nixon to win the presidential elections of 1968. First an ideal profile of a president was created, then this profile was compared with the Nixon’s profile. Nixon was, for example, felt to be too “cold” so his image was warmed up.

In semantic differential technique the answers of the respondents were made into quantitative, numeric data which could be analyzed using factor analysis. At this point Kaarle Nordenstreng could proudly present to Osgood his licentiate thesis completed in 1966 “On the attributes of music and speech sounds: the exploration of the semantic differences and similarities with the help of factor and transformation analysis”. Transformation analysis was invented by a Finnish mathematician and professor of theoretical physics, Yrjö Ahmavaara. Transformation analysis represented progress in comparison with factor analysis and with it the results of factor analysis could be measured between themselves. The doctoral dissertation by Kalle was on the same topic: “Toward Quantification of Meaning: An Evaluation of the Semantic Differential Technique”.

At that time Ahmavaara himself was in the USA and Kalle stayed overnight at his apartment when traveling from Illinois to New York. Kalle told him about the plans at the FBC and its PTS. Ahmavaara became interested and considered leaving theoretical physics for communication research. Kalle Nordenstreng wrote to the Director General of the FBC, Eino S. Repo, proposing that he be included in the research group at the development unit of the FBC. Repo asked for opinions on Ahmavaara from various persons and they were very contradictory. The more contradictory they were, the more Eino S. started to be interested in Ahmavaara. Ahmavaara became the central formulator of the new informative programming policy of the FBC. When Kalle was asked about his opinion on the former left-wing sympathizer Ahmavaara currently having sociobiological opinions, Kalle laughed and said that Ahmavaara could never have been subjected to ordinary classification.

A romantic episode was also linked with the Kalle's journey to the States in 1966–67. Among the students of the University of Merano was also a freelance journalist, Irmeli Miettinen, who had fallen in love with the 25-year old lecturer. After Kalle had left for the States Irmeli had to follow her beloved. The workers of the FBC arranged work for her and she got money so that the love story could come true. And so it happened when Kalle and Irmeli had driven together around the USA by Mustang they were engaged and married. However, the love did not last for many years. Strangely enough, Kalle's second love was also found in the USA,

when the master of arts in literature, Ullamaija Kivikuru, was studying in Madison and Kalle came to attend a conference there. This marriage resulted in the children Markus (born 1974) and Laura (born 1979).

From liberal to radical

The first journey to the USA made the former bourgeois liberal into a radical. The 1960s was a period of value revolution in Finland. The protest songs were sung, the students rebelled, sexual relations were liberated, anti-war societies were set up, books were published and later sued for blasphemy. All this did not have much influence on Kalle, although the companionship of progressive people like Inkeri Anttila and Pertti Hemánus started to have an effect. Only in the USA did he experience the riot against the Vietnam War, the student movement, alternative movements, hippies, pop music. Kalle left for the States as a liberal and came back as a “commie” as the hard-line right-wing Raino Vehmas characterized him. More correctly he was a member of the “new left” which is a wide movement in the West. The radicalization was also supported by his wife who was doing protest radio. After returning home from the States Kalle was a central figure in “Reporadio” (FBC under Eino S. Repo) in which many young journalists were critical. Kalle as a researcher had to defend the FBC against the attacks by the conservatives. The meetings of the politically elected Program Council were a political drama which made the young researcher a politically experienced person.

The front of the radical forces was wide up to 1968 when the conquest of the Old Student Union Building in Helsinki, the Czechoslovakian crisis, the popular front government and the provocative programs of the Reporadio separated the liberal bourgeois from the radicals. The radicals on the other hand criticized the liberals for leaving the solution of the problems half way. In many organizations the liberals were replaced by a more radical persons. In this stage Kalle took the radical side and became one of the symbols of the radical left wing movement. Many radicals became members of political parties: Peoples’ Democrats or Social Democrats, but Kalle remained non-partisan, although a rift with many former soulmates had occurred.

At the end of the 1960s Kalle was a researcher at the Finnish Broadcasting Company and a member of long-term planning unit, under the direct supervision of the Director General. Eino S. Repo himself was the president of the planning group. Kalle headed the audience research group.

The long term planning group published many books defining the policy of the company. The line was informational programming policy, which differed from partisan political and from commercial policy. Informational policy meant that the facts should be told even if derogatory of some political or commercial group. When e.g. the health risks related to the use of butter were reported the president of the Board of Governors and champion of the agrarian population Johannes Virolainen, grew angry and said that programs which harm that occupation should be banned. Commercial circles were infuriated by a program on insurance companies made by Reino Paasilinna in 1966. The bourgeoisie was also shocked by the fact that the left-wing parties had gained a majority in 1966 parliamentary elections and the left-wing parties talked about the plans to nationalize banks, insurance companies, pharmacies etc. In 1967 Reporadio was a topic in over 500 commentaries in the daily press. Of these half were negative and only 15 % positive towards it. A campaign to dismiss Repo was launched and it was successful in 1969 when the period of Repo ended and he failed to get a new appointment. The “normalization” of FBC also started with the abolishing of long-term planning unit.

Because of the criticism about the “Red” political color of FBC the Program Council asked the long-term planning group to ascertain if it was possible to explore the political color of the programs. In January 1970 Kaarle Nordenstreng, Ph.D., presented the statement of the political color of the programs in the programming council of television. The left-wing newspaper *Kansan Uutiset* carried a headline: “Conservatives based on feelings: Science does not support the ‘red’ television argument”. Kalle’s argument was that the content and the reception of the programs were two different things. He pointed out that the objective definition of the political color was difficult. According to him the FBC tried to be pluralist so that besides the former bourgeois hegemony left-wing voices had also been given program space. This pluralization irritated many even if at large the programs were not especially left-wing.

Professor in Tampere

At the same time the Department of Mass Media and Communication at the University of Tampere started to create a degree program for radio and television journalists and established a new professorship in electronic communication. The first professorship in this field in the Nordic countries was established in 1969 and three applicants appeared: 54-year old Helge Miettunen, Ph.D., 41-year old Osmo A. Wiio, Ph.D., and 28-year old Kaarle Nordenstreng, at that time only licentiate. Nordenstreng completed his doctoral dissertation before Christmas 1969 and the main candidates became the old Miettunen and the young Nordenstreng. For the students it was a conflict between authoritarian-conservative teaching and progressive teaching. From the scientific point of view it was a conflict between old humanistic essayism represented by Miettunen and at that time the modern positivist, measurable, hard science of Nordenstreng. Kalle was favored both by students and social scientists. The practical experience of the candidates in journalism was also taken into account and in that field Nordenstreng was the most experienced.

But there was also a political aspect. The professorship in radio and television journalism was seen as important in bourgeois circles: will they educate 'red' or 'normal' journalists. Miettunen and, Wiio, at that time working as the PR manager of the The Finnish Employers' Confederation represented normality, but Nordenstreng was publicly linked with Reporadio and he was seen in the opposite light.

At the beginning Miettunen, however, was declared the most competent candidate, Nordenstreng was declared competent but not the best candidate and Wiio not competent. Both Nordenstreng and Wiio lodged official complaints. Finally, one of the commission members changed his opinion and Nordenstreng was deemed the most competent candidate and Wiio was also deemed competent. Nordenstreng was appointed in April 1971, he started in August and he gave his inaugural lecture in December. Even a pamphlet (*Kuinka professoria tehdään?* in Finnish, "How the Professor Is Made?") was written about this nomination presenting all the facts and aiming at changes in the nomination process of the professors.

Active both nationally and internationally

After the nomination Kaarle became active in Finnish academic circles. He is a founding member of the Finnish Association for Mass Communication Research (1974) and served as its president in 1983–84. His impact have not been limited to mass communication only, he was even the president of the Finnish Association of Sociologists, Westermarck Society, in 1971–72 and the editor of *Sosiologia*, the journal of the same society in 1973.

Kalle also became active in the international community of communication researchers. He participated in his first scientific conference already in 1966 in Herceg Novi, Yugoslavia and became vice president of the International Association for Mass Communication Research, IAMCR, in 1972 and held this post until 1988. Thereafter he headed the professional education section of IAMCR until 1998.

A more controversial post was the presidency of IOJ (International Organization of Journalists), an organization of journalists mainly from the socialist countries and the third world which had its headquarters in Prague. The IOJ wanted to have a Western president, not a marginal leftist but someone who could give some reputation of not being under the control of the Soviets (the former president had been French), but who in practice was only a figurehead. Kaarle was elected its president at the conference of the organization in Helsinki in 1976. As was customary at that time, he reported his candidacy to the Finnish president Urho Kekkonen, who had nothing against a Finn becoming the president of IOJ.

Kaarle became not a figurehead of IOJ but was active in the organization and used it for the purposes he himself felt right. These included the work for the New International Information Order and journalism ethics. He even tried to combine the two leading journalist organizations, the IOJ and the western IFJ. However, the reformist fraction in IOJ was not successful and the new conservative leadership took over in Harare, Zimbabwe in 1991. Kaarle had already announced his retirement but supported reformist forces in Harare conference. During his presidency in IOJ he also held his professorship in Tampere, but was occasionally on leave in other duties, including IOJ.

Being known as pro-Soviet is even more paradoxical since Kalle does not even know Russian. When he was president of IOJ he was several times offered to participate an intensive course of Russian but he never found time and interpreters were always available. Practice being in companion with Russians has also taught him a lot and Russian colleagues even joke that in reality he knows Russian but only pretends not to.

The collapse of the Soviet system and IOJ with it caused arguments even in Finland that pro-Soviet, left-wing professors like Kaarle should be dismissed from the University, but those voices have been marginal and they have not been taken seriously. A hindsight book was even made about IOJ in Finnish. This work by a historian, journalism educator and journalist (Lauri Haataja, Jyrki Pietilä, Tuomo Pietiläinen: *Demokraattinen journalisti. Suuri suomalainen sillanrakennus maailman mahtavimmassa toimittajajärjestössä*, Democratic journalist. A great Finnish bridge-building in the world's mightest organization of journalists, 1996) tried to collect all the negative information which they could find (even "facts" like Kalle not being popular in school), but they found practically nothing incriminating.

On the other hand Kalle had defended pluralism during the crazy years of the 1970s when many of the students of the University of Tampere supported left-wing ideas (e.g. the Stalinist faction got 25 % of the votes in the elections of the Student Board, and left-wing groups had a clear majority) and when e.g. journalism students after a visit to a bourgeois newspaper expressed their gratitude by wishing that the newspaper would soon go bankrupt. Kalle tried to support the few critical voices towards the left-wing ideas. In the study literature of the Department of Journalism and Mass Communication the Marxist books remained a curiosity, although some of the students would like to have more of them.

Prominent figure of critical communication studies

While a scandalous book was published in Finland, in the USA a book came out which presented five prominent figures of critical scholars in mass communication research. Together with the Americans Dallas Smythe (born in Canada), Geor-

ge Gerbner (originally Hungarian) and Herbert Schiller and the British James Halloran there is also Kaarle Nordenstreng, as the youngest. The book "A Different Road Taken, Profiles in Critical Communication" by John A. Lent (1995) presents these five individuals who stood out "for their international recognition, their immense productivity, their taking the field of mass communication into new directions, their criticism of mass communication agencies and research, and their interconnections".

In that book Kalle stated modestly that his contributions to the world of scholarship are "very limited indeed, and if they are anything, they have been caused by good luck and chance" and that he had been "lucky in a way, to be living at a time and appearing at right moments in right places." Therefore he would rather like to see himself "as a fish swimming in a big stream which is going somewhere, rather than a strong independent camel moving alone in desert and making history".

According to the review by a colleague (Kleinwaechter in Lent 1995) Kaarle has combined theory and practice in international communication policy: "All dimensions of Nordenstreng's international activities stand in a clear continuity for two fundamental democratic principles: justice and equality between the strong and the weak participants in national and international communication processes; and professional ethics in journalism." He has kept critical thinking alive even in decades when that has no longer been popular.

Research projects and publications

Kalle's main book in Finnish is certainly *Tiedotusoppi, jobdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen* (Communication: Introduction to the Study of Social Communication Processes) which came out in 1975 and has been translated to Swedish, Danish and Hungarian. In this book the new professor presented his complete view on the state and tasks of the mass communication science. This book became a standing part of the elementary study literature for mass communication students up to 1990s. One of the authors of this book wonders if it is nowadays even possible to write such an all-inclusive presentation of the mass communication science.

With other colleagues he has written basic books on mass communication (Joukkotiedotus yhteiskunnassa, Mass Communication in Society 1971) and Finnish mass media system (Suomen viestintäjärjestelmä, Finland's Communication System 1986).

Internationally Kalle's most important research project was certainly the international media flow study which started already at the beginning of 1970s. One of the first results of this study was the report by Nordenstreng and Tapio Varis which became a best seller of the UNESCO publication series on mass communication ("Television Traffic – A One-Way Street?", 1974). Later UNESCO organized and financed an international news flow study (report published by UNESCO in 1985) which gave an important impetus for the discussions on the New World Information and Communication Order, NWICO.

The political consequences of these findings and concepts surfaced particularly around Mass Media Declaration of UNESCO. The declaration was initiated by the Soviet Union in the late 1960s. Originally, it was intended to "oblige" the mass media "to contribute to peace and international understanding" and "to combat war propaganda, racism and apartheid". Later, and here Nordenstreng was one of main driving forces behind the scene, communication development in Third World countries became one of the central issues (Kleinwaechter 1995, 249).

The declaration was discussed in the Nineteenth General Conference of UNESCO which took place in 1976 in Nairobi. However, the conference was unable to reach consensus but adopted a compromise in the making of which Nordenstreng was an active player. "The Nairobi compromise opened the possibility to redraft the agenda of international communication negotiations and to find a way to prevent the justification of governmental interference and yet stimulate measures in favor of a more balanced flow in information" (Kleinwaechter 1995, 250). A redrafted version of the Mass Media Declaration was finally adopted unanimously by acclamation at the Twentieth General Assembly of UNESCO in Paris in 1978. It was prepared in a team of three experts representing East, West and South. Nordenstreng filled in this group the Eastern chair – thanks to IOJ. Kaarle himself has reflected on the background and the negotiations around the declaration in his book "Mass Media Declaration of UNESCO" published in 1984.

The news flow study continued in the 1990s when first a meeting of scholars was organized in Tampere and then a joint study on foreign news flow was done in over 50 countries. Kaarle was naturally active in this project and found funding for the Finnish part of the study. The results of the international study were published in Finnish first.

Together with international flow of information Kaarle has been interested in international principles of professional ethics in journalism. This also contributed to the co-operation between international and regional organizations of journalists which held annual meetings starting in 1979. International principles of professional ethics in journalism was issued by the fifth consultative meeting in Paris in November 1983. The International Principles were not an “international code of conduct” but they were seen as “an international common ground and as a source of inspiration” for the adoption of codes of ethics on national and regional levels. Journalistic codes of ethics have also been reflected in several masters thesis by the students of Kaarle Nordenstreng.

Despite being “a slow writer” (Lent 1995, 240) and extremely pedantic in polishing his texts, Kalle has succeeded in producing well over 300 different scientific publications. If publications which have appeared in different forms (e.g. a paper in a conference and later as an article) had been counted separately the total number would be over 500. Swedish scholars who have analyzed data basis on communication research found 142 publications between 1975 and 2000, on average 5 publications per year but the list includes only the most important publications.

His texts have been published mostly in Finnish and English but also translated into Swedish, Danish, German, French, Spanish, Portuguese, Italian, Russian, Polish, Serbo-Croatian and Hungarian. Many of the translations have been published in different language versions of IOJ publications but there are also others.

In Finnish scholarly life and as a regular chair of his department (the chairing duty rotates among professors) he has been able to encourage young researchers, to obtain funding for his department and his younger colleagues. He was active in this field even before it became popular and therefore the recent activation by others have made him wonder why fund raising does not yield as good results as it

did before. It is sure that if any other person had been elected professor in 1971 the department would not have achieved such good results.

One example of social activity is that Kaarle has been mentioned already in the memoirs of several prominent Finns. Former director general of the Finnish Broadcasting Company and current MEP (Member of European Parliament) Reino Paasilinna, for example, remembers in his memoirs that his licentiate thesis was completed while Nordenstreng was in hospital: Paasilinna came to see him there and reported about his progress and received the comments from the patient.

There are also enemies

The publicity concerning Kaarle Nordenstreng has occasionally been very negative. The creators of negative image have included adversaries and opponents which a holder of power like Kalle receives because of decisions not favoring everybody. As the chair of the department Kalle sometimes has had to take disciplinary action on use of alcohol, likely to impair the performance of the duties of one's office or to reproach someone for the use of department facilities for running a private business. Naturally he has had to make appointments where someone remains as number two. The objects of the reproach may have bore a grudge and now criticizing Kaarle without revealing their personal motives.

The opponents in the fields of communication policy and politics are a group which has made public a negative view of Kalle. In a one phase Kalle and another professor of the department were seen as representatives of an old-fashioned scientific paradigm which was criticized especially the newcomers on the field. According to the field theory of Bourdieu this is an ordinary fight for power in which newcomers of "playing field" try to shake the position of the established members. Of course, the science is also genuinely developing with the help of this generation dynamics.

The alternative careers of Kalle

Finally we may try to guess how Kalle would have succeeded in other fields than the academic one which he has chosen. First, there is a lot of evidence that Kalle would have been successful as a journalist, especially in radio or television. With his energy, international contacts, knowledge of languages and socially fearless character he would soon have become a star reporter, a foreign correspondent like Erkki Toivanen. From the position of foreign correspondent it is a small step to press attaché in the Ministry of Foreign Affairs and with this way to Ambassador. Managerial duties in the Finnish Broadcasting Company or in commercial media would also have been good for a man who likes sitting in the meetings. Kalle would have become a section head, then director of a television channel, or even the Director General of the FBC, a position in which he was perhaps interested in the 1960s.

There have been many high ranking officials in the Nordenstreng family. So it would have been easy for Kalle to become a civil servant in several ministries like the Ministry of Communications, Ministry of Education or Ministry of Foreign Affairs. If Kalle had become active in politics in one of the major parties he might have become a minister, even as young as Paavo Väyrynen at the age of 30. From politics the way would have been open to the international tasks in UNESCO, the United Nations or elsewhere.

Kalle himself does not think that a career in the army would have been impossible. It is likely that Kalle would not have been long training the recruits but would have found a place on the General Staff. His father was a major, but Kalle would have got a higher rank, colonel or even general. Surprisingly Kalle also mentions the church as one of the possible working places. It is not likely that Kalle would have been a vicar in a rural parish, but he would have become a dean or a bishop. The current Archbishop Jukka Paarma is one year younger than Kalle. Perhaps Kalle would have been interested in missionary work or international duties in the Lutheran World Council or perhaps in the ecumenical department of the World Council of Churches in Geneva by moderating conflicts between churches.

What about becoming a business man and making a career in business life? Kalle evinces no enthusiasm. There would also be managerial posts and administration which would be OK, but amassing material wealth has not interested him. He has been energetic in obtaining money and resources for his own institution and research projects but has not concentrated on wealth for himself. All in all Kalle reports that he has enjoyed his academic position best because it has given many-sided opportunities for self-fulfillment.

A short introduction to Kalleology

This collection of reminiscences on Kaarle Nordenstreng reveals some things which have often been associated with Kaarle Nordenstreng. These include the telephone in various forms, courtesy and good manners, organizational skills and sauna.

The telephone was mentioned by most of the authors of this book and that is no wonder for those who know Kalle. Even before the time of cellular phones he kept in contact with numerous persons by telephoning from airports around the world and by telling the people who might need to contact him where he is going and where he could be reached by phone. He could even jam the switchboard of Finnish Broadcasting Company by telling to the people who needed to contact him that he will be there and could be reached by phone. On arrival at the building of the FBC he would call operator and say who he will meet and where to go in the building. Everything would have been OK if this plan had worked. Unfortunately, he happened to meet people whom he had not planned to meet and did not move in the building according to the plan reported to the operator. Then, the operator kept calling various offices and asking have you seen Kalle, where might he have been going, when the phone calls were coming.

Kalle is always busy, timetables are often impossible, but he does what he promises. He has also been called impossible but is also well known for his courtesy and good manners. His organizational skills are phenomenal. One example which many people can refer to is how to have various things sent from one place to another, with the help of relatives, occasional acquaintances and colleagues. He has not sent only mail and greetings but also books, scientific papers, clothes, etc.

from one place to another, and usually successfully. His colleague Professor Pertti Hemánus remembers how Kaarle could get his tail coat from Helsinki to Tampere in a few hours before the party at which it was needed.

He also delegates tasks very effectively and that is one of the factors which make him to do tasks which otherwise would have been forgotten: he asks colleagues to remind him and to take care that something is done, even if he is the one who is doing it. He is also very effective in making people do things they even planned not to do.

Kalle gets around. He has been in many regions of the world and when asked which countries or regions he does not know, he says that he has never been in China or in Western Africa. Also, he has been only briefly in Japan in an airport hotel. Before the time of mobile phones he used to call from the airports of the world. Waiting in the lobby is good time which should not be wasted.

Sauna is one of Kalle's favorites. In our book it is mentioned more frequently by foreigners to whom he has perhaps first introduced this Finnish specialty. He is naturally a member of the Sauna Society, an exclusive, traditionally elite-oriented club, which operates premises with several saunas and swimming facilities (in the Baltic Sea itself, in winter in a hole in the ice) close to the city center of Helsinki. He has also found saunas all over the world and is always ready to invite foreign guests to sauna. Women sometimes complain that they are excluded from these, possibly useful connections made in sauna.

Kalle is also known for his addiction to cars. This may have started already as a child when he had built a co-car and a pedal car by himself. These cars were known among the children of his suburb and later used by his nephew. His first American car, a Mustang, Kalle brought with him already in the 1960s and it was wondered at in left-wing circles in which it was appropriate to have a Russian (or East European) car. Later he had several other cars, the newest acquisition, a Thunderbird, came with him after his most recent longer sojourn in the USA 1994–95. This is fully automatic and even has automatic safety belts. But Kalle has also been the proud owner of a Russian Lada (Zhiguli). In one interview on the occasion of his 60th birthday he mentioned driving a car and genealogy as his hobbies.

The table below presents how many of the authors of this book mentioned one of the topics in his/her article. Not all of them have written their contributions in a personal, reminiscence style and most of them have described only one aspect of the life of Kalle. Anyhow, it is amazing how many of them mention things like social skills, courtesy etc. and travels (see table below). These traits seem to be constitutive in the image of Kalle for this sample of people. If we had researched Kaarle Nordenstreng's public image in the Finnish media in past years, the picture would look more negative, sometimes consisting of only politically motivated characterizations like – “Russian lover” and “collaborator”. We hope that this one-sided image is elaborated in this book. Dear reader, see for yourself the eye-witness evidence concerning Kaarle and his activities.

	Finns (N = 40)	Foreigners (N = 13)
Social skills, courtesy	26	12
Travels	23	12
Busy, hurry (or lack of it)	15	4
Telephone	14	8
Sauna	6	4
Energy	11	6
Mustang or cars in genera	12	2

References

See the references at the end of the Finnish introductory text.

KUVALIITE / PICTORIAL SUPPLEMENT

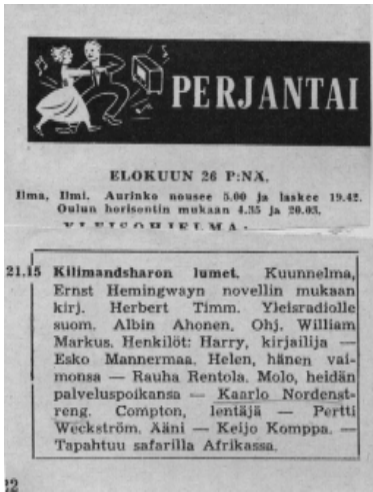
Pikku "Kaaje" ja Elsa-Äiti. — Elsa Nordstren and her little "angel", Kaarle.

Kaaje sekä siskot Mairit ja Helena. — Kaarle and his sisters Mairit and Helena.

Nordenstrengin perhe vuonna 1944. Kaarle isänsä majuri Bertel Nordenstrengin sylissä, keskellä sisaret Helena ja Mairit. Oikealla äiti Elsa. — The Nordenstreng family in 1944, wartime. Kaarle is in the arms of his father, Major Bertel Nordenstreng. Mother Elsa is on the right, and Kaarle's sisters in the middle of the portrait.

Ernest Hemingwayn kuunnelmassa ”Kilimandsharon lumet” Kaaje esitti palveluspoika Moloa. – In Ernest Hemingway’s “Snows of Kilimanjaro” Kaaje took the role of the servant boy Molo.

Kaarle rippikuvassa.
– Kaarle photographed after his confirmation.

Nuori Kaarle Nordenstreng kunnostautui radion ohjelma-avustajana ja selostajana jo 15-vuotiaana. Tämä kuva vuodelta 1957. – Kaarle continued his radio career as an assistant in youth programs.

Radion selostuskilpailun voitto heltsi selostuksella suoraan hyisestä avannosta vuoden 1957 joulun alla.— In 1958 the young Kaarle Nordenstren won the Finnish radio competition for young reporters. He had chosen swimming in a hole in the ice as his topic and even reported his feelings while swimming in the icy cold water.

Nimi	Arvo Toumarit
Suomen nimi	Vardousbrög
Kotipaikka	Kuopio
Lehti	Uusi Suomalainen
Numero	237
Alue	Uusimaa
Postiosoite	...
Postinumero	...

Voi montteeraaja parkaa!
 (Sano min! EV)
 (Tässä on...) (Tässä on...)

Äänityskortti ja kommentit. — Recording card of Kaarle's victorious report and the technician's comments: Hopeless! God help the editor!

Radiokuuntelija -lehti ja monet muutkin lehdet noteerasivat nimerkillä "Vesihiiksi" esiintyneen Kaarlen selostusvoiton. — Kaarle's triumph was noted in the magazines.

Helsingin Sanomat 1.6.1957: 15-vuotias poika on Suomen nuorin radioseselostaja. Jutussa Kaarle kertoo, että "äiti aina pamlaa", kun aikaa menee liikaa radioseslostuksiin ja koulu uhkaa kärsiä. — In 1957 the newspaper Helsingin Sanomat carried a headline "15-year old boy is the youngest radio reporter in Finland".

Nuori selostaja ja Yleisradion ääniauto. — The young radio reporter and the recording van.

Jenkkipoika Ari Korpivaaran kanssa kierrettiin Suomi ja tehtiin juttusarja radioon vuonna 1959. Tässä ollaan Lemmenjoella. – The young reporter traveled in Lapland with a Finnish-American, Ari Korpivaara, and made a series of programs “A Yankee going around Finland”.

Kaarle tuli ylioppilaaksi vuonna 1960. Ylioppilaskirjoituksista hän teki pakinasarjan Uuteen Suomeen nimimerkillä ”Johannes Tapani”. – Kaarle as a young matri- culant.

PORTILLA

Tässä se lahki nyt on. Pari kumpua aiton loppain – tosin va-
rauksen – sitä otella, joten oltava
hyvä!

Vaikkakaanpä päivän ei voi ku-
vitella: runoilta, onnittelela, kyy-
teillä, ilmevalloilla ja heinälä-
sä ainoja, laumassa ja haasteita
herttaisen heimoana kinoppuna.
Vilpittömät katseet ovat todella
okseksi lampainat sanat, joita päi-
vän mittaan on saanut kuulla ilah-
duttavan runsaasti. Aivan tuntee
itsensä vaivautuneeksi muilla to-
tennänsä tällöin vakauttavan, että
ilmeillä on paljon ystäviä. –
Kuinika miellettävää muuten oltai-
kaan, jos ihminen joka päivä oltai-
vat ystä ystäväillä.

Päättäjällämme kuuluu oli
mielenpainava. Pastorimme kau-
miti sanat lausuttavissa ja henki-
sissä päämäärinä jäivät erityisesti
mielen: ”Ei oltai, että oltai tulle
insidoreja ja lääkkeitä, meidän
toive oltai saattaa aina myös ehtiä,
inimillisiä – persoonallisuksia.”
Riittävästi teroitti meidän lähe-
mään vapauden velvoitusta ja to-
voiti loppoksi oltai, alkavalle lä-
päreille, joka on kulluttava ilman
koulun antamaa tuloa.

Furtajillan, ystävien onnenjo-
voitteen ja tuojien ylipöytä
tänä litana kohoavat mieleen pääli-
tuusmiehen ajatuksat meidän tu-
oim ylioppilaiden asonossa. Oltai-
me nyt vapaita akateemisia kansa-
ltoja, ja meidän on tässä vaiheessa
tehtävä ratkaisu monissa erilaisissa
kynnysissä, jotka saavat tulla-
valtuudetemme aumman. Oltai
edellytykset ovat saamat tulla van-
hennuttamassa, mutta meidän, ju-
hon tulemme täysivaltaisina astu-
imaan on nyt huomattavassa mää-
rissä oltai.

Suorissa lausumme selvästi, miten
hapanseva on alkamme heikkoin
kehitys. Jurettomuiden, aivan kii-
puaa oltai me myös lausumme.
Rehtorimme toivoi, että ”huolek-
kaan kokonais optimismitä tulla
välttämättä oltai. Ylioppilain
nuorison johtavana pevaatena.
Tähän lausumukseen yhtyy oma-
kultaisin loppokseen ja koulun ter-
veisiä.

Johannes Tapani

Nuorten radion toimittaja haastattelemassa saksalaisnuoria Korian tanssilavalla v. 1960.
– The young reporter doing an interview with young German visitors.

Kaarle haastattelemassa 88-vuotiaasta kirjailija Ilmari ”Iki” Kianto Turjanlinnassa v. 1962. Saatuaan palkaksi hyvää konjakkia, kirjailija luikautti laulunkin. Kuvaan kirjailija raapusti myöhemmin syntymäpäivillään nimikirjoituksensa. – In 1962 Kaarle made interviews e.g. with the famous authors Ilmari Kianto and Frans Emil Sillanpää, a winner of the Nobel Prize.

Vuonna 1966 Kaarle oli tekemässä juttua maailmankuulun merentutkijan Jacques Cousteau'n luona Monacossa. Kuvassa toimittajan lisäksi komentaja Cousteau vaimoineen. — Kaarle Nordenstreng with the world famous marine explorer Jacques Cousteau and his wife in Monaco.

Ja kolmas vesien alapuolella. J. Cousteau ja hänen vaimonsa Jacqueline "Jacqueline" Cousteau ovat Monacossa tekemässä juttua maailmankuulun merentutkijan Jacques Cousteau'n luona Monacossa.

... ja kolmas vesien alapuolella. J. Cousteau ja hänen vaimonsa Jacqueline "Jacqueline" Cousteau ovat Monacossa tekemässä juttua maailmankuulun merentutkijan Jacques Cousteau'n luona Monacossa.

NUORTEN RADIO MEREN POHJASSA

● Kaarle Nordenstrengin on...
... 1966.

Uraheko on edessä. Sijainti...
... 17 metrin syvyydessä fregatti Nikolain hyllyn äärellä. — In 1960 Kaarle made a unique report 17 metres under the surface close to the sunken wreck of the frigate *Nicholas*.

Nuorten radion toimittaja Nordenstreng teki vedenalaisen selostuksen 17 metrin syvyydessä fregatti Nikolain hyllyn äärellä. — In 1960 Kaarle made a unique report 17 metres under the surface close to the sunken wreck of the frigate *Nicholas*.

KOMPLEKSIIN KERSIJÄ
 ● C. G. Jungin "Dialektiikka" -teos, joka on ollut useita vuosia maailman kuuluisuus, on nyt suom. kääntöinä ilmestynyt. Teos on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta. Teos on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta. Teos on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta.

ESITTELEMMÄ
 ● Kaarle Nordstromin tilastoja vuodelta 1962. Kaarle Nordstromin tilastoja vuodelta 1962. Kaarle Nordstromin tilastoja vuodelta 1962.

Kuule Nordstromia
 C. G. Jungin teos "Dialektiikka" on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta. Teos on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta. Teos on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta.

Kuule Nordstromia
 C. G. Jungin teos "Dialektiikka" on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta. Teos on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta. Teos on kaikkien mielenkiintoisinta ja tärkeintä psykologian aluetta.

Vasta psykologian opintonsa aloittanut nuori herra Nordenstreng paineili Sveitsiin haastattelemaan itseään C.G. Jungia! Ohjelmapuffin aikakauslehteen on kirjoittanut haastattelijana. Alla Kaarlen esittely. – Kaarle as a young freshman student of psychology went to Switzerland and made a radio interview with Carl Gustav Jung himself.

Nuorten ohjelmien vastaava toimittaja vuonna 1962. – The head of the youth programs of the Finnish Broadcasting Company in 1962.

Alokas Nordenstreng Tikkakoskella ilmavoimien viestikomppaniassa. Alokas sai heti erikoisaseman kun haastatteli komppanian päällikköä ja vääpeliä. – You're in the army now! Kaarle was called up for military service in June 1963. He served in the Signal Regiment of the Air Force in the Luonetjärvi base close to town of Jyväskylä. Recruit Nordenstreng conducting an interview with his company commander.

Aliupseerioppilas Länsi-Suomen sotaharjoituksissa 1963. Kaarlen tekemään nauhoitusta kuuntelemassa puolustusvoimain komentaja kenraali Sakari Simelius. – Kaarle as a trainee officer and General Sakari Simelius, the Commander-in-Chief of the Finnish Armed Forces.

Myös presidentti Urho Kekkonen vieraili sotatarjoituksissa. Myöhemmin UKK tuli paremmin tutuksi, kun Kalle osallistui parikolme kertaa presidentin järjestämille ”lastenkutsuille”. – President Urho Kekkonen also came to observe the manoeuvres.

Varusmiesajan jälkeen Kalle matkusti Kyprokselle, jossa hän haastatteli vuoden 1964 toukokuussa Kyproksen kriisin sovittelija Sakari Tuomiojaa (vas.) uimarannalla. Keskellä avustaja Matti Cawen. – After the military service Kaarle made a journey to Cyprus, where he met the former prime minister of Finland, Sakari Tuomioja (on the left), who was heading the peace talks.

Vastavalittu Yleisradion pääjohtaja Eino S. Repo (kesk.) esiintyi v. 1965 Kari Ilmosen (vas.) ja Kaarle Nordenstrengin ohjelmassa ”Radion tulevaisuus”. – Eino S. Repo, the newly appointed Director General of the Finnish Broadcasting Company took part in Kaarle’s and Kari Ilmonen’s radio programme.

Yleisradion PTS-elimien yleisötutkimuksen päällikkönä Kaarle Nordenstreng oli mukana konkreettisesti tutkimustyössä mm. Lapissa. Kuvassa televisiotutkimuksen toteuttajat vanhan ajan lossia käyttämässä Savukoskella, lähellä Korvatunturia vuonna 1967. Kapuloiden varressa Kaarle N. ja Anna-Maija Nurminen, auton vieressä Leena Krohn, neljäs henkilö jäi tunnistamatta. Kuvassa keskeisesti myös Kallen Amerikasta tuoma Ford Mustang. – Television audience researchers using an old-fashioned ferry in Lapland, in 1967.

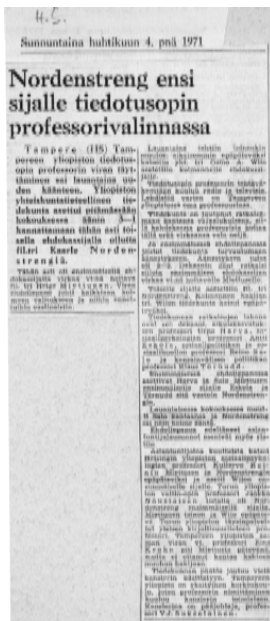

Tamperelainen opiskelijajalehti *Aviisi* seurasi tarkkaan tiedotusopin professorin nimityksiasiaa ja otti myös reippaasti kantaa hakija Nordenstrengin puolesta. – Professorship applicant Nordenstreng was favored both by students and social scientists. Here an article in the student paper *Aviisi*.

Nordenstreng vai Miettunen? (...) Kaihtamatta poliittista tulkintaa joka välttämättä tulee pilkottamaan ratkaisun takaa, on Nordenstreng nähtävä edistyksekköisenä ja Miettunen taantumuksekköisenä vaihtöehtöna, mistä voisi vetää sen johtö päätöksen että tiedökunta taantumuksekkönsaan päättö Miettuseen. Näin kirjoitti Tarmo Malmberg *Aviisin* etusivulla.

NORDENSTRENG vai Miettunen? Ratkaisö on kohta tiedösamme, ja sitä myöten on määriteltö tiedotusopin suunta Tamperreen yliopistossa ainakin 1970-luvuksi. Kaihtamatta poliittista tulkintaa, joka välttämättä tulee pilkottamaan ratkaisun takaa, on Nordenstreng nähtävä edistyksekköisenä ja Miettunen taantumuksekköisenä vaihtöehtöna, mistä voisi vetää sen johtö päätöksen että tiedökunta taantumuksekkönsaan päättö Miettuseen. Tällainen mekö pelottava näköala onkin kai ilmapiirin osvilttojen mukaan odotettavissa, mikä vain yhä tiukemmin leimaa yliopistöjen professorivallan aikai poliittöinniksi mitä se asiantuntömuksen varjoilla myö on. Jäämöö odottamaan tuloksia nyt, kun taantumuksekkönsormet taas yhä tiheämmin ovat näpräämässä isänmaan kohtaloa.

TARMO MALMBERG

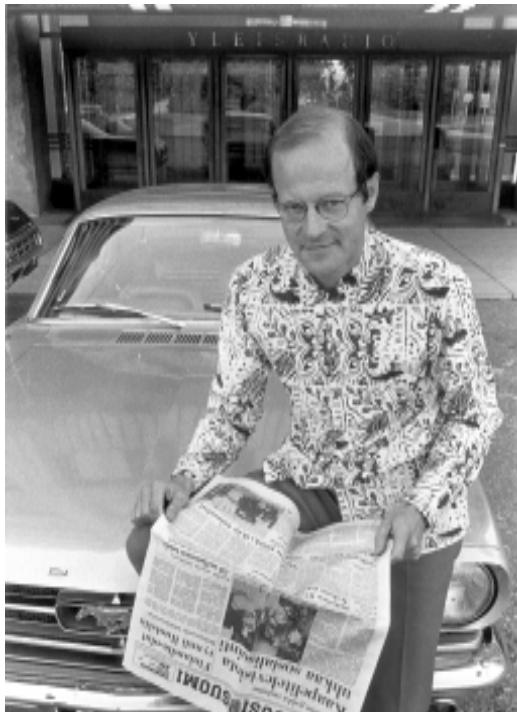

Huhtikuun 4. 1971 Helsingin Sanomat tiesi jo kertoa, että Nordenstreng oli asetettu ensimmäiselle sijalle tiedotusopin professorivalinnassa. – The daily paper *Helsingin Sanomat* in 1971: Nordenstreng is placed first on the list of applicants.

Kaarle N. puheenjohtajana UNESCO:n viestintäpoliittisessa asiantuntijakokouksessa Pariisissa v. 1972.— Kaarle N. as chair of a UNESCO congress on communication policies.

Professori Nordenstreng Mustanginsa nokalla Yleisradion toimitalon edessä vuonna 1974. Uudessa Suomessa on juttu: Kaapeliteleviisiota uhkaa sosialisointi. — Professor Nordenstreng and his Mustang.

Kaarle N. tapaa Afrikan tunnetuimpiin johtajiin lukeutuneen Tunisian presidentti Habib Bourgiban sitoutumattomien maiden viestintäkonferenssissa Tunisissa v. 1976.

– Kaarle meets President Habib Bourgiba in Tunis.

Ulkoministeriön edustaja Reino Paasilinna ja Kaarle Nordenstreng toimittajajärjestö IOJ:n kokouksessa Finlandia-talolla v. 1976. Tässä kokouksessa Kalle valittiin järjestön presidentiksi. – At the 1976 congress Kaarle became president of the of International Organization of Journalists (IOJ).

IOJ:n presidentin virallinen kuva. – The official portrait of the President of the IOJ.

Puolan Gdanskin vierailulla kohotettiin maljoja v. 1977. – In Gdansk, Poland.

Moskovan yliopiston journalistiikan fakultetissa keskustelemassa v. 1977. Oikealla dekaani Yassen N. Zassoursky, joka lukeutuu tämän kirjan kirjoittajiin. – A discussion in the Faculty of Journalism at the University of Moscow. On the right Dean Yassen N. Zassoursky.

Kalle kättelee Meksikon presidentti José López Portilloa v. 1980. – Kaarle meets the President of Mexico, José López Portillo.

Lehtikeisari Urpo Lahtisen (oik.) Villa Urpossa v. 1985. Vasemmalla kuuluisa viestinnän tutkija, professori Georg Gerbner (USA), sitten Alan Hancock UNESCOsta ja professori Hamid Mowlana (USA). – Professors Georg Gerbner, Alan Hancock, Hamid Mowlana and Kaarle visiting media tycoon Urpo Lahtinen (on the right) in 1985.

Parta-Kalle ja vaimo Ullamaija Kivikuru sekä lapset Markus ja Laura muinaiseen orjakauppan keskukseen tutustumassa Bagamoyosassa, Tansaniassa v. 1981. Kalle esiintyi täällä hienosti tittelillä ”asiantuntijan puoliso”. – Kaarle (with a beard), wife Ullamaija and the children in Tanzania in 1981.

Ullamaija Kivikurun karonkkatilaisuus Runeberg-laivalla. Tuore tohtori itse vasemmalla, sitten professori Cees Hamelink ja professori Pertti Hemánus. Ullamaijan väitöskirja oli varustettu plakaatilla ”Jälkimaailma seiso tässä omalla pohjallasi, älä luota tiedotusopin apuun”. Tiiliskivellä painotettuna tämä pudotettiin mereen Suomenlinnan Kustaanmiekan kohdalla. – Professors Cees Hamelink and Pertti Hemánus celebrating Ullamaija’s doctoral dissertation in 1991.

Kaarle Nordenstrengin 50-vuotisjuhlista oli läsnä myös Yleisradion entinen pääjohtaja Eino S. Repo. – Former Director General of the FBC Eino S. Repo at Kaarle’s 50th birthday party.

OSA I

Kotimaisia kuvauksia

1. Lapsuus ja kouluvuodet

Kaaje, veljistä parhain

Helena Nordenstreng

Pikkuveli oli isämme lisäksi ainoa miespuolinen Nordenstreng. Siksi lapsen etunimiin pääsivät vaikuttamaan tärkeimmät elävistä ja kuolleista lähiomaisista. Nimiä kertyikin kokonaista kuusi kappaletta ja jos minulla olisi ollut äänioikeus, niitä olisi ollut seitsemän. Isosisko sai kiukulla ja itkulla ja jalkaa polkemalla tahtonsa läpi ja Jorma-nimi tungettiin viime tipassa muutoin vanhahtavaan luetteloon *Kaarle Tapani Jorma Johannes Magnus Bertel*.

Miten kummassa se Enkeli meille joutuikaan?

”Se tuli äidille ja isällekin ihan yllätyksenä” olin topakasti selittänyt tädeil-
leni kuusivuotiaan kaikkietävällä itsevarmuudella. Vähän kyllä ihmettelin, kun kuulijat pidättivät nauruaan. Itse en ollut vielä saanut takapihavalistusta riittävästi moista ihmettä tajutakseni eikä 1940-luvulla ollut ainakaan meidän perheessä ruumiinosilla nimiäkään vyötärön alapuolella niiden hyötykäyttöä puhumattakaan. Itse kyllä aikanaan lisääntymiseen liittyvät perustiedot saatua selvitin ne juurta jaksaaen pikkuveljelle. Muistan elävästi, miten tavattoman huvittunut hän oli kuulemastaan pinnasänkynsä kaiteeseen nojaillessaan. Mitä lie, nelivuotias.

Mutta palataanpa kesäkuuhun vuonna 1941. Lapsia varjeltiin sukupuoliasioiden lisäksi myös kaikelta muulta maailman pahuudelta, joten sodan uhkastaakaan ei meillä puhuttu. Sitten vaan eräänä kesäiltana ennen juhannusta joskus nukkumaanmenon aikaan yks’kaks lähdettiin kiireesti matkalle. Sullouduttiin henkilöautoon; isosisko mokoma pääsi eteen kuljettajan viereen, äiti ja minä ahtauduimme takapenkille välissämme pyykkikori, jossa nukkui pikkuruinen pariviikkoinen. Isä oli saanut järjestettyä meille autokyydin kauas pois turvaan, sisarensa kesäkotiin Savon sydänmaille asti.

Siltä sotapakomatkalta muistan vain erään tapauksen, ukonilman. Talon väki vieraineen oli alakerrassa, vain minä ja pikkuveli yläkerrassa päiväunilla. Heräsin ankaraan jyrinä ja oitis kauhistuin, en itseni vaan vauvan puolesta: kuinka ihmeessä hänet oli sillä lailla hyljätty! Tartuin pärekopan sankoihin ja lähdin raahustamaan sitä kapeita portaita alas. Pieni kullannuru oli herännyt ja katsella tillitteli minua tilanteen todellista vaaraa ymmärtämättä, portaat kun olivat erittäin jyrkät. Jopa tuli liikettä alakertaan, kun joku huomasi minut kädet levällään, kopan takaa askelmia kurkkimassa. Kauhuissaan juoksivat hätiin eivätkä kiitoksen sanaa minulle antaneet. Moitteet sen sijaan sain ja se oli mielestäni huutava väärä.

Tuo pieni ihmislapsi, äidin Enkeli, oli yllättävästä perheeseemme ilmestymisestäään lähtien minulle kuin nukista parhain. Häärin iki-ihastuneena ja kyllästymättä sen ympärillä. Kaikkietäviä psykologitärejä ei silloin ollut uhkakuviaan ennustelemaan; niiden mukaanhan minun olisi pitänyt olla kiihkeän mustasukkainen kuopuksen asemani menetettyäni. Niin ei vain ollut. Ei pikkuveli vienyt minulta mitään, päinvastoin: sain oivan kohteen luontaiselle hoivaamisvimmaleni.

Ja millaisen kohteen! Ei parkuvaa ja löyhkäävää perheen terrorisoijaa, vaan alituisen hymyilevän ja tyytyväisen kullannurun. Lempinimensä mukaisesti hän oli todella Enkeli!

Ilmeisen ylimitoitunut hoivaamistarpeeni ei kaikei saanut riittävästi tyydytystä, sillä halusin kiihkeästi päästä myös lohduttamaan. Siihen tarjoutui tilaisuus, kun äiti oli hetkeksi jättänyt minut yksin vauvaa hoitamaan. Mutta mitäs hoitamista siinä oli, tyytyväisenä hymyilevässä vauvassa? Silloin keksin: makuuhuo-

neessa oli kookas arkku, jossa oli hyvin kupera kansi. Nostin pikkuisen sen päälle ja aikansa siinä iloisesti kätösiään ja jalkojaan heiluteltuaan pudota kupsahti vauhdikkaasti lattialle. Ehdin kuin ehdinkin lohduttaa sylissäni sydäntä särkevästi itkevää ressuccaa ennen kuin kauhistunut äiti ryntäsi paikalle. En muista saaneeni edes toruja, mutta suuren tyydytyksen kuitenkin! Sittenmin on tuota tapausta monasti virnuillen kertailtu ja mikäs on ollut veistellessä kun niskat eivät menneet nurin. Päänsä kyllä taisi kolhia joten olenkin luvannut kantaa osavastuun veljeni mahdollisista hölmöilyistä, minä kun hänet vauvana lattialle pudotin...

Pikkuveljen kastepäivän muistan oikein hyvin. Oli jo syyskesä ja isän rintamalomaan se ajankohta tietenkin oli soviteltu. Asuimme silloin äidin kotitaloa Valkealassa, jossa olimme sotien aikana usein Helsingin pommituksia paossa. Pikkuveljen kastejuhla oli ankeista ajoista huolimatta suuri juhla, olihan päivän sankari suvun ainutlaatuinen jäsen, isämme lisäksi ainoa miespuolinen Nordenstreng. Siksi lapsen etunimiin pääsi vaikuttamaan tärkeimmät elävistä ja kuolleista lähiomaisista. Nimiä kertyikin kokonaista kuusi kappaletta ja jos minulla olisi ollut äänioikeus, niitä olisi ollut seitsemän. Isosisko sai kiukulla ja itkulla ja jalkaa polkemalla tahtonsa läpi ja Jorma-nimi tungettiin viime tipassa muutoin vanhahtavaan luetteloon Kaarle Tapani Jorma Johannes Magnus Bertel.

Kotoisasti Kaarlestä muotoutui Kaaje. Sen lapsi itse sommitteli, kun ei osannut sanoa r-kirjainta. Puheopetuksessa ”soRRRautus” aikanaan korjaantui, mutta Kaaje jäi ja on yhäkin käytössä niin sukulaisten kuin vanhan kesäkodin maiseissa asuvien mummojen muisteloissa.

Minä olin pikkuveljen pääasiallinen ”likottaja”. Tein sen ihan mielelläni eikä lapsenkaitsesta minun leikkejäni häirinyt kuin yhden ainoan kerran. Silloin eläydyin hartaasti Lumikin rooliin; liitelin Perustien kotimme takapihalla *pommamarin* (pommisuoja) maastossa ja lauloin antaumuksella ”kun keevät kaukis saa, niin prinssi saatumaan luoksein saapuu mun kauaksi vie, aika tuo ei kai kaukana lie!” En huomannut, miten pieni hoitolapseni punotti ja ähelsi. Niin siinä sitten kävi, että koko lasti löysää ja tuimasti tuoksahtavaa valahti housuihin. Piiskaa saatiin, se oli sitä aikaa se.

Kaaje oli pienestä pitäen tavattoman sosiaalinen, sydämellinen ja positiivinen. Pikkuveljenä vertaansa vailla verrattuna kavereitteni veljiin, oikein kiusan-kappaleisiin. Koulussa hän oli aina opettajien lemmikki jota en yhtään ihmettele, opettajana itsekin toimineena. Aina hyväntuulinen, ystävällinen ja KOHTELIAS pikkupoika – voiko mitään vastustamattomampaa ollakaan! Lahjakaskin hän oli, yhtään pinkoilematta, joten numerot olivat sen mukaiset ilman pärstäkerointakin. Siitä huolimatta, että kidekoneiden teko oli läksyjä kiinnostavampaa ja myös radiojuttujen teko, jo lähes vintiöissä.

Kesäisin asuimme maalla, siinä äidin kotitalossa. Meille tytöille se merkitsi ainaista ahertamista kotitöiden lisäksi hikisellä kasvimaalla, marjasouvista puutarhassa ja metsässä marjoja, sieniä ja vieläpä käpyjäkin keräten. Elimme lähes-tulkoon omavaraistaloudessa. Kaajen ei tarvinnut niihin töihin osallistua, mutta ei hän toki laiskana vetelehtinyt. Vaikka hän oli kaiken ikänsä äidin kultapoika, ei hänessä koskaan ollut häivähdystäkään veltosta luuserista, mamiksesta puhumattakaan. Kaikkea muuta!

Kaaje oli aina työn touhussa. Hän oli isänsä tavoin kätevä käsistään ja alkoi nikkaroida heti kun työkalut käsissä pysyivät. Ihan ”merikelpoinen” lautta syntyi jo alakoululaiselta sekä upea, kookas mäkiauto, josta tuli kylällä ihan käsite. Koulupoikana hän niinkään mm. remontoi kauttaaltaan kesäkodin keittiön ja rakensi sinne omin käsin tiskipöydän kuivauskaappeineen. Lokerikon pöydän alakaappien viereen hän sommitteli faneerisista karamellilaatikoista. Eli siis luovuuttakin oli riittävästi.

Entäs sitten vanhan talon ultramodernit viestintävälineet jo viiskytluvun alkupuolella: Sähkö- ja antennijohtoja ristiin rastiin huoneista toisiin ja radiopuhelinyhteys myös rannassa nököttävään savusaunaan!

Meidän kahden välit olivat aina ongelmattomat ilman valtataisteluita. Eivätkä etäänntyneet silloinkaan, kun Kaaje oli vielä lapsukainen ja minä jo uhmakas murrosikäinen, alituisen kiihkeästi pihkassa. Äiti yritti hillitä riusteluintoani kotiaresteinkin, mutta silloin oli minulla apunani luottolapsi Kaaje. Tuleva viestintäekspertti hoiteli huomaamattomasti mutta tehokkaasti sekä suullisen että myös kirjallisen informaation, sen maailmanajan tekstiviestit ruutupaperilla. Hän ystäväystyi luontevasti kaikkien poikaystäviensä kanssa niin maalla kuin kaupun-

gissakin. Kirkkain silmin ja vilpittömin mielin äidin epäilyjä herättämättä. Tarvittaessa Kaajelta sujui vaivatta myös esiliinan rooli jos sellaista tarvittiin. Yhteisymmärryksemme oli saumaton. YYA toimi kyllä toisinkin päin, sitten aikanaan. Mutta siitä en teille kerro!

Olen tässä ankarasti miettinyt enkö todellakaan löydä veljestäni mitään negatiivista, edes kuriositeetin vuoksi. No, ehkä voisi hieman vinoilla tytöistä.

Meidän perheessämme oli kolme vahvaa naista, joten oli siinä naisenmallia kerrakseen. Siitäkö johtui vai lieneekö silkkaa sattumaa, että koskaan eivät pienet kiltit söpöliinit Kaajea kiinnostaneet. Ei missään iässä.

Munkkiniemen kotitalossamme asui ikäisensä Ann-Marie, nätti kuin umpisilmänukke. Samanikäisiä kun olivat, he leikkivät samassa hiekkalaatikossa vähän isompinakin. Ann-Marie oli ilmeisesti tykästynyt Kaajeen, mutta ihastus oli yllättäen yksipuolista.

Vaan annas olla, kun tytön serkku tuli käymään ja ilmaantui pihalle leikkimään. Etten sanoisi terrorisoimaan. Hän oli tuhti ja tomera pikku-Myy, itsepäinen kiukkupussi, joka ei totisesti porsliininukke muistuttanut. Voisin mennä vaikka valalle, että Kaajekin sai hiekkäämpäristä päähänsä! Mutta tästä tytöstä hän kuitenkin aina puhui, vilpiton ihastus äänessään. Me kaikki kilvan äimistelemään, että mikä ihme siinä tytössä viehättää. Meni Kaajellakin mietinnäksi, kunnes hän lopulta ilahduneena keksi sentään jotain perusteluksi: ”No kun sillä on niin kauris nimikin!” Se oli Taivainen...

Hyväntahtoista kinastelua lukuun ottamatta emme ole tosissamme riidelleet kuin yhden ainoan kerran. Se tapahtui vasta aikuisiässä, lomamatkalla keväällä 1972 Atlantan lentokentällä odotellessamme jatkoysteyttä Meksikoon. Riidan aihe oli Suomen peruskoulu-uudistus. Me kiljuimme toisillemme kurkku suorana, niin raivokkaasti kumpikin puolusti omaa perusteltua mielipidettään. Vastakkain oli kiihkeä maailmanparantaja-idealisti ja arkitodellisuudessa elävä kolmen koululaisen äiti. Aikamme huudettuamme jatkoimme matkaa ihan hyvässä sovussa. Sillä loppujen lopuksi: näkemykset riitelivät, emme me.

Vuosien saatossa on jaettu kohtaloitamme puolin ja toisin. Oltu läsnä toistemme elämässä. Olemme jo pitkästi toistakymmentä vuotta olleet ainoat jäljellä olevat ”meidän perheestä”. Yhdistäviä asioita on edelleenkin monia, yksi vahvim-

mista kiintymys lapsuuden kesäkotiimme Valkealassa, jota me kumpikin voimme mukaan huollamme.

Vaikeuksia tuottaa vain tottua Kaajen liukuviin aikatauluihin. Mutta kyllä hän yleensä aina lopulta tulee. Vie ja tuo, auttaa ja huolehtii. Saapuu myöhässä, mutta ah, niin iloisena ja touhukkaana, että patoutunut ärtymys sulaa siihen paikkaan. Keltään muulta kuin Kaajelta tuskin sietäisin pääasiallista yhteydenpitoa pätkivästä ja rätisevästä autopuhelimesta. Mikä siinä lieneekään, että Joku saa kaiken anteeksi. Olisiko se nyt se jota lähipiirissä Kerubikertoimeksi nimitetään?

Rakkaudella Hele

Helena Nordenstreng on Kaarle Nordenstrengin isosisko.

Mutta sehän onkin Kaaje!

Olli Arrakoski

Kaajen karaktääri alkoi ilmetä toisaalla. Hän oli kaikenlaisista vimpaimista kiinnostunut ja äärimmäisen utelias sielu joka koulussa tunkeutui kaikkiin mahdollisiin komeroihin tutkimaan sähkö- yms. järjestelmiä. Luulen että ei kukaan varsinaisesti häntä mihinkään pyytänyt, hän vaan ”liukui” mukaan, juhlien valaistusestariiksi, äänentoistolaitteiden hoitajaksi ja aina kun jotain isompaa järjestettiin Kaaje oli paikalla toteamassa, että näinhän tämä toimii.

S anotaan, että elämän ensimmäinen vuosi määrää pitkälti ihmisen yleiset edellytykset ja siitä sitten eteenpäin lapsuudessa ja nuoruudessa rakentuvat ne persoonallisuuden tekijät joille aikuisuus, elämäntyö perustuu. Saman vuosikerran lapsena minulla ei ole ymmärrettävistä syistä mitään sanottavaa Kaarle jne. Nordenstrengin elämän ensimmäisestä vuodesta eikä seuraavastakaan ennen kuin meitä saman paikkakunnan poikia alkaa yhdistää sama suuri yhteinen nimittäjä kuin kaikkia muitakin mainitulla paikkakunnalla, Munkkiniemen yhteiskoulu. Tästä eteenpäin voin todistajan lausuntonani esittää seuraavaa.

Koska maailma ja Munkkiniemi on vähän toisenlainen kuin 50 vuotta sitten, sallittaneen muutama luonnehdinta siitä ympäristöstä jossa meillä molemmilla oli kunnia kasvaa. Sodanjälkeinen Munkkiniemi oli urbaani-ikältään noin 40-vuotias, asukasluvultaan alle 10 000 ihmisen hyvin tiivis ja hyvin itsetietoinen yhteisö. Asukkaat olivat lähinnä 20- ja 30-luvuilla muuttaneita, ensisijaisesti nuorta

akateemista väkeä joka Munkkiniemestä sai ennen sotia puolta enemmän tilaa samalla rahalla kuin pääkaupungissa

Paikkakunnalla itsellään oli takanaan kunniakas menneisyys, jossa nimen etymologia haetaan katoliselta keskialjalta jolloin niemellä kerrotaan majailleen munkkeja (mustakaapuisia) Se oli jättänyt kansakunnan historiaan edellisen vuosisadan vaihteen suuren unelman, Munkkiniemen silloisen omistajan Stenius-yhtiön arkkitehti Eliel Saariselta tilaaman uuden uljaan Munkkiniemi-Haaga- asemakaavasuunnitelman, josta jäljellä ovat minun tietääkseni ainakin maamme ensimmäiset rivitalot Linnantiellä (nyk. Hollantilaisentie) ja komea pienoismalli Helsingin kaupungin museossa. Oli kartano (rappetumassa kun Stenius -yhtiön rappio alkoi), oli Kalastajatorppa, Ilmavoimien esikunta (ent. Kadettikoulu, ent. hurvitteluhotelli, nyk. valtion koulutuskeskus), oli hyvin omavarainen yhteisö jota pääkaupunkiin yhdisti kolme puista siltaa, yksi raitiovaunulle ja kaksi autoille.

Me sodanaikainen ja -jälkeinen sukupolvi koimme asuamme Munkkiniemessä emme Helsingissä. Vielä niinkin myöhään kuin 1950-luvun lopulla koulumme vahtimestari tuli tiedustelemaan: ”Lähden Helsinkiin, onko teinikunnalla asiaa”.

Tämä oli kuin pieni kyläyhteisö paitsi että rajoista, ojituksista, tienhoidosta yms. ei riideltä, toisten tekemisistä ei raiteilla puhuttu vaikka kaikki tiedettiin: kyse oli tiiviistä asuinyhteisöstä jota vielä tuolloin hallitsi ns. porvariston hillitty charmi. Jo pikkupoikana tiesin, että Munkkiniemessä oli runsaan 3000 äänioikeutetun piirissä 9 SKDL:n kannattajaa, joista nimeltä tiesin viisi, mutta ei siitä puhuttu.

Aikuisuuteen kasvaminen oli mutkatonta, jos omaksui ns. talon tavat: urheilu, erityisesti koripallo, musiikki, partio ja teinikunta, kaikki erityisesti ja ennen kaikkea sosiaalisia harrastuksia, saivat vanhemmat ja opettajat hymyilemään, hyvää seuraa, oikealla polulla ollaan. Koulussa menestyminen oli selvästi vähemmän tärkeää, kovin yksilöllistä.

Tässä ympäristössä kasvaa Kaarle jne. Nordenstreng, ei mikään Kalle vaan Kaaje. Jne. on tarkoituksella: kenelläkään liki 1000 oppilasta käsittävässä koulussa ei ollut kolmea etunimeä enempää, Kaajella oli – onko vielä? – niitä kuusi ja kaiken päälle kundi kehtasi leveillä että olisi vielä enemmän ellei tuolloinen laki

olisi sitä kieltänyt. Miten joku saattoi olla niin erilainen ja vielä ylpeä siitä? Puhut-
telunimestä vielä. Kaarle Nordenstengistä nuorena ei kukaan Munkkiniemessä
olisi keksinyt nimittää häntä *Kalleksi*, mikä on aivan liian yksinkertainen ja maa-
lainen nimi eikä ollenkaan häntä itseään – meillä oli siellä jo vanha kunnan
Kala-Kalle. Kaarle on isän historianharrastusta – kerrotaan, samoin kuin 6 muu-
ta nimeäkin – Kaaje on kaduilla samanikäisten rakentama nimi kertomaan
jotain pikkupojan persoonasta; erikoinen, kiemuroiva.

Ei ole ensimmäinen kerta kun kohtaan lapsuuden kaverin ja huomaan, että
ympäristö aina vaimoa myöten on kehittänyt kunnan kundille ihan omituisen
lisänimen.

Golfhousut on toinen juttu: kukaan muu kuin Kaaje ei astellut niissä yhtä
pitkään. Kaikille ne jossain iässä kuuluivat pakollisina varusteina, mutta jo mon-
ta vuotta ennen nuorisomuotia ymmärrettiin että golfhousut kuuluivat 30- ja 40-
luvun englantilaisiin elokuvaan eivät Munkkiniemeen 50-luvulla. Paitsi yksi meis-
tä. Lukija on jo ehkä havainnut, että pyrkimyksenäni on rakentaa Kaarle Nor-
denstengistä perin poikkeavaa kuvaa omaan ympäristöönsä nähden ja jotta suh-
teet tältä osin edelleen – vähän kafeinamaisesti kylläkin – selviäisivät otetaan tähän
vähän jälkikäteen havainto; minusta on mielenkiintoista, että mielestäni Munk-
kiniemestä julkisuuteen tulleista henkilöistä kaikkein originelleimmat – myös
nuorina – olivat pieninä ruipeloina ja ruipeloina myös pysyivät. Tarkoitan tässä
herroja Seppo Heikinheimo, jota kutsuttiin ”näkkäriksi” koska oli niin laiha ja
Kaarle Nordensteng, Kaaje – nimi joka sekin ainakin minussa viittaa laihuu-
teen. Heitä oli muitakin ja tähän väliin on sanottava nuoremmille, että elintarvi-
kekorttiajan lapsien vanhemmille tärkeintä oli että lapset eivät näe nälkää ja sen
vuoksi suurin osa tätä sukupolvea ponnistelee edelleenkin painonsa kanssa –
toisin kuin nämä ”ruipelot” joiden energia näytti alusta pitäen kuluvan kaiken-
laisiin omituisuuksiin.

Kun on kuusi etunimeä, golfhousut ja laiha, ulkoiset edellytykset kasvaa eri-
koiseksi olivat Munkkiniemen mittapuun mukaan jo olemassa. Liikunnallisesti
”Kaaje” ei erottunut joukosta, taisi olla aika kova juoksemaan vaikka meille
tärkeissä pallopeleissä häntä ei laskettu – toisin kuin Heikinheimo, joka oli lähes
mestari munkkiniemeläisittäin oudossa, maalaisten pesäpallossa. ”Kaajen” ka-

raktääri alkoi ilmetä toisaalla. Hän oli kaikenlaisista vimpaimista kiinnostunut ja äärimmäisen utelias sielu joka koulussa tunkeutui kaikkiin mahdollisiin kome-roihiin tutkimaan sähkö- yms järjestelmiä. Luulen että ei kukaan varsinaisesti häntä mihinkään pyytänyt, hän vaan ”liukui” mukaan, juhlien valaistusmestariksi, äänentoistolaitteiden hoitajaksi ja aina kun jotain isompaa järjestettiin Kaa-je oli paikalla toteamassa, että näinhän tämä toimii.

Olimme jo lukiossa, kun koulu sai kylkeensä uuden uljaan juhlasalin ja samalla kun rehtorimme oli pöntössä esittelemässä täydelle salilliselle oppilaita uljasta lisärakennusta, alkoivat verhot liikkua ja lamput himmentyä ja kukas muu ohjaustaulun äärellä oli ääneen ihastelemassa kuin oppilas Nordenstreng.

”Kaajen” maailma kasvoi myös ällistyttävän luontevasti, ikään kuin liukuen meidän Munkkiniemen idyllimme ulkopuolelle, suureen maailmaan; hänestä tuli aktiivi avustaja radion nuoriso-ohjelmiin, hänestä tuli Uuden Suomen nuorisopalstan vakituinen avustaja. Hän ylitti rajat, munkkalaisten piti pysyä omissa ympyröissään, mutta ”sehän onkin se Kaaje!”

Tämän jälkeen Kaarle Nordenstreng onkin jo varsin tarkkaan taltioitu yleisra-
dion, yliopiston ja erilaisten organisaatioiden historiaan, omalla erikoislaatusella tavallaan johon vanha koulutoveri on vuosien saatossa voinut vastata aina vaan samalla tavalla: mutta sehän onkin se Kaaje!.

Olli Arrakoski on Munkkiniemen yhteiskoulun kasvattaja.
Nykyisin hän on kustannusyhtiö Tammen hallituksen puheenjohtaja.

Demokraatti jo koulussa

Anita Konkka

Se että hänestä tuli vasemmistolainen maailmanparantaja, ”vouhottaja” kuten siihen aikaan sanottiin, ei hämmästyttänyt minua niin paljon kuin Jung-haastattelu. Hänhän järjesteli jo oppikoulun alaluokilla kokouksia, joissa valittiin demokraattisesti luottamushenkilöitä luokalle.

Oppikoulun alaluokilla luulin pitkään, että Kaarle oli kuuluisan tutkimusmatkailijan sukua, kunnes minulle selvisi, että se tutkimusmatkailija oli nimeltään *Nordenskiöld*.

En kutsunut Kaarlea Kaajeksi, en kai miksikään, sillä en ollut hänen kanssaan tekemisissä. Vaikka olimme luokkatovereita, meitä erotti syvä luokkaero: hän kuului luokan parhaimpiin, minä taas huonoimpiin oppilaisiin. Ja se oli semmoinen kuilu, jota ei ylitetty suuntaan eikä toiseen. Muistan että hänellä harmaat golf-housut (pussihousut jotka oli kiristetty kiinni soljilla kiinni polven alapuolelta), ruudulliset polvisukat, villasta kudottu slipoveri ja kauluspaita. Luokkajuhlissa hänellä oli kravatti, joka oli luultavasti kiinnitetty kuminauhalla kauluksen alta. Voi olla että sekoitan hänen hahmonsaa johonkin Erich Kästnerin poikakirjan sankariin, koska siihen aikaan kirjojen henkilöt olivat minulle todellisempia kuin luokkatoverit.

Muistikuvieni mukaan hän oli yhtä hyvätapainen ja avulias kuin Kästnerin sankarit. Eikä hän ollut tyttöjä kohtaan ilkeä tai ylimielinen kuten yleensä sen-

ikäiset pojat. Minä ajattelin hänen ”kiltteytensä” johtuvan siitä että hänellä oli iso sisar.

Joskus viisikymmentäluvun lopulla, kun olin lukioluokilla, emmekä enää olleet luokkatovereita, Kaarle hämmästytti minua tekemällä radioon ohjelman C.G.Jungista. En olisi ikinä uskonut että niin sosiaalinen ja ulospäin kääntynyt nuori mies olisi kiinnostunut unientutkija Jungista. Mutta kenties ohjelman tekijä olikin joku *Nordenswan*. En ole tullut kysyneeksi Kaarlelta itseltään haastatteliko hän todella Jungia.

Kaarle ja minä taisimme olla ainoat nelikymmenpäisestä luokastamme, joista tuli vasemmistolaisia 60-luvulla. Se, että hänestä tuli vasemmistolainen maailmanparantaja, ”voughottaja” kuten siihen aikaan sanottiin, ei hämmästyttänyt minua niin paljon kuin Jung-haastattelu. Hänhän järjesteli jo oppikoulun alaluokilla kokouksia, joissa valittiin demokraattisesti luottamushenkilöitä luokalle.

Anita Konkka on Munkkiniemen yhteiskoulun kasvatti ja kirjailija.

Luokkatoverini Kaaje

Jyrki Vesikansa

Hegeliläisenä uskon dialektiseen kehitykseen. Heiluri on ehkä jo lähtenyt uusliberaalista teesistä kohti jotakin uutta antiteesiä. Sinne ehdittyä myös monia Kaarle Nordenstrengin tekoja arvioidaan jälleen uudesta näkökulmasta.

Kaarle Nordenstreng ei ole koskaan ollut minulle Kalle, vaan Kaaje. Olimme samalla luokalla Munkkiniemen Yhteiskoulussa kylläkin vain yhden lukuvuoden (1952–53), sitten muutin toiselle puolen stadia ja toiseen kouluun. (Ei Munkkaa tosin silloin oikein Stadiin luettu, Hertsikasta puhumatta. Emme silti pitäneet itseämme landepaukkuina tai jyväjemmareina, saati heinäkenkinä.)

Kaajen suuri intohimo ekaluokkalaisena oli radio. Hän järjesti luokkajuhlammekin uuden koulutalon musiikkisalissa radioillan muotoon. Kaaje itse oli tietenkin juontaja tai spiikkeri, kuten silloin sanottiin. Muhkea mikrofonitaisi olla paikalla vain leikisti, mutta nauhalta kuultiin jopa Kirsti Portaan jännittävä dekkarikuunnelma. Taisin minäkin jotenkin esiintyä.

Meihin muihin verrattuna Kaaje oli ehkä hieman pikkuvanha, vaikka kevättodistuksen keskiarvossa lienen ollut hänen edellään. Viihdyimme kuitenkin kaikki hyvin yhdessä – kuten olemme viihtyneet, kun vuosikymmenien tauon jälkeen luokkamme on alkanut kokoontua. (Kaajen rooli tapaamisten järjestämisessä on tietenkin ollut keskeinen.)

Hyvään yhteishengen vaikutti epäilemättä luokkayhteisömme samankaltainen tausta. Olimme samasta, tuolloin melko pienestä kivikylästä ja tyypillisistä keskiluokan perheistä.

Olimme käyneet jo samaa kansakoulua, joskin luokat sekaantuivat, kun lähes koko 1941 syntyneiden ikäluokka siirtyi olympiavuonna sadan metrin päähän oppikouluun. Kansakoulumme maantiedon kirjan mukaan Suomen kansa jakaantui maanviljelijöihin ja työväestöön. Kun luokkamme vanhemmista ryhdyttiin hakemaan Suomen kansan edustajia, ei ketään ollut löytä. Lopulta muuan konttoripääällikkö todettiin teollisuustyöväen edustajaksi. (Joukossa oli tosin talonmiehen poika, mutta hänen isäänsä ei opettaja halunnut luokitella työväestöön.)

Luokkatoveriemme kodeissa ei siis tunnettu 1950-luvun suomalaisten valtaosan arkea, mutta ei joukossamme ketään rikastakaan ollut. Tai jos oli, se pysyi hyvin piilossa. Ainakin ulkonaisesti olimme varsin yhtenäisiä eikä vanhempien asema tullut piirissäme mielestäni koskaan erityisemmin esille. Joku toinen on saattanut tuntea asian toki toisin. Takavuosien ylempi keskiluokkakin eli sinänsä varsin vaatimattomasti, kuten Pentti Linkola on taannoin todistanut. Aniharvassa Munkkiniemen perheessä oli 1950-luvun alussa edes autoa, sitten niitä alkoi vähitellen ilmaantua.

Meillä oli kaikkiaan mukavaa yhdessä. Anita Konkka on tosin myöhemmin tainnut kertoa tulleen kiusatuksi. 11-vuotiaana en ollut tietenkään yhtään kiinnostunut luokan tytöistä, joten en tiedä heidän keskinäisistä suhteistaan, mutta poikien keskuudessa en muista keskinäistä kiusaamista. Tietenkin jotkut pärjäisivät muita paremmin tärkeissä asioissa eli urheilussa, me Kaajen kanssa puolestaan muissa suhteissa, mutta erilaisuus hyväksyttiin.

Taannoisessa tapaamisessamme luokanvalvojamme Helvi Paavilainen muisteli hieman pateettisesti, miten ”te olitte vielä kovin pieniä, mutta silmistänne näin teissä tulevat professorit, päätoimittajat ja toimitusjohtajat”. Listaani olisi voinut lisätä vaikkapa kenraalin tai kirjailijan. Jokseenkin kaikki meistä ovatkin pärjänneet mukavasti yhteiskunnassa. Tuskin olimme poikkeuksellisen lahjakkaita eikä pingottaminen kuulunut hyveisiin, mutta varmaan koti ja koulu antoivat meille motivaation pyrkiä eteenpäin ja ainakin hoitaa työmme hyvin.

Säilytimme Kaajan kanssa tietoisuuden toisistamme myös sen jälkeen, kun olin vaihtanut koulua ja asuinpaikkaa. Kaajea en tosin nähnyt helsinkiläisissä partioenkä muistaakseni myöskään teiniporukoissa siten kuin vaikkapa rinnakkaisluokkamme Olli Arrakoskea, mutta Kaajan äänen kuuli nuorten radiosta. Helppo oli myös jäljittää hänet Uuden Suomen nuorisopalstan kirjoittajaksi.

Myöskään ylioppilaspolitiikassa Kaaje ei erityisemmin touhunnut. Tavatesamme sattumoisin yliopistolla pääsimme silti heti juttuun niin kuin olisimme olleet jatkuvasti läheisissä kontakteissa. Tämä johtui varmaan Kaajan ylivertaisesta sosiaalisuudesta.

Erityisesti muistan, miten Kaaje pyysi minut koekaniinikseen psykologiseen tutkimukseensa. Siinä piti määritellä ihan senttimetreinä tunnettujen henkilöparien (mallia Hitler-Stalin) välimatka. Historian opiskelijan viisaudella protestoin Vanhan Ylioppilastalon muhkeassa hallintohuoneessa moista metodia, eihän etäisyyden määrittelylle ollut asetettu mitään kriteerejä. Kaaje puolusti Amerikasta tuomaansa menetelmää, mutta vaihtoi pian peräti pääainettaan.

Opiskeluvuosina tunsin kylläkin paljon Kaajea paremmin osakuntatoverini Ullamaija Kivikurun. Lähdin sitten 1969 Uuden Suomen kirjeenvaihtajaksi Saksaan ja yhteydet niin Kaajeen kuin Ullamaijaan katkesivat moniksi vuosiksi. Tuossa vaiheessa Kaaje aktivoitui yhteiskunnallisesti. Tässä toimi ilmeisesti se kaava, että Yhdysvalloissa asuneet suomalaiset vasemmistolaistuiivat, Neuvostoliitossa asuneet oikeistolastaivat. Uusi Suomi lähetti kirjeenvaihtajiksi Moskovaan usein vasemmistoliberaaleja ja sai takaisin jyrkän oikeistolaisia toimittajia.

Yhteydenpitomme elpyi, kun Kaajesta oli tullut professori ja minusta Kansallispankin tiedotuspäällikkö. Pankkiyhdistys järjesti vuosittain Tampereen yliopiston journalistiikan opiskelijoille illallisiin päättyneen seminaarin, joissa Kaaje paimensi joukkojaan. Järjestäjien puolelta oli kiintoisaa nähdä ylioppilaiden aatteellinen kehitys. Syksyllä 1978 taistolaisuus oli vielä voimissaan, mutta jokseenkin väistynyt jo muutaman vuoden kuluttua. Aatteellinen väittely oli toki kiehtovaa. Kaaje ei siihen tilaisuuksissa osallistunut, vaan pikemmin korosti keskustelun tärkeyttä.

Palattuani 1983 Uuteen Suomeen muistelin kolumnissani niin näitä tilaisuuksia kuin muitakin havaintojani Tampereen yliopiston kasvateista. Piruilin mm. siitä, miten pöytiin plaseeraaminen oli heille täysin tuntematon tapa tai miten alkusherry kiskaistiin Pohjanmaan kautta. Arvelin, että olivat tavanomaiset käytöstavat miten vastenmielisiä tahansa, niihin oli hyvä perehtyä ja sopeutua, jos aikoi pärjätä ammatissaan. (Erityisesti silloisessa reaalisoialismissa, jossa poroporvarillisuus oli jäykistynyt toiseen tai kolmanteen potenssiin.)

Sain kolumnista enemmän myönteistä palautetta kuin mistään muusta tekstistä urani aikana, mutta Tampereella se oli kuulemma herättänyt närkästystä ja US:n leike oli niitattu laitoksen ilmoitustaulullekin. Kaaje kertoi kuitenkin sano-neensa opetuslapsilleen, että Vesikansa oli ainakin osaksi oikeassa: tiettyjen normien hallitseminen kuului ammattitaitoon. Meidän sukupolvemme oppi ne kotona ja ylioppilaselämässä, Kaaje kertoi ainakin harkinneensa Tampereelle ihan kurssin järjestämistä aihepiiristä.

Olemme tietenkin olleet Kaajen kanssa eri mieltä joistakin asioista, vaikkemme ole niistä koskaan erityisemmin väitelleet. Ehkä olisi pitänyt? Suomettarelaisena olen toisaalta aina ymmärtänyt sen, että suuren itänaapurin kanssa piti ja pitää tulla toimeen. Pienemmän maan kannattaa silloin toisinaan tinkiä toisarvoisuuksissa ja etenkin hieman jymäyttää jättiläistä. Itseään ei sen sijaan pitäisi pettää. Siihenkin sorruttiin suomettumiskaudella. Kaajellakin oli tässä pieni osavastuu.

Hegeliläisenä uskon dialektiseen kehitykseen. Heiluri on ehkä jo lähtenyt uusliberaalista teesistä kohti jotakin uutta antiteesiä. Sinne ehdittyä myös monia Kaarle Nordenstrengin tekoja arvioidaan jälleen uudesta näkökulmasta.

FL Jyrki Vesikansa oli Uuden Suomen päätoimittaja vuosina 1983–1991.
Nykyisin hän on Alma Median konsernitoimittaja.

Kaaje luokkatovereiden kuvaamana

50 -luvulla opettajien auktoriteetti oli sellainen, että varmasti lähes mykistettiin, kun jouduttiin opettajien kanssa kasvotusten – muut, paitsi Kaaje. Hänelle ei ollut juttu eikä mikään mennä kysymään ”Mitä opettajalle kuuluu?” ja jatkaa tämän kohteliaan avausrepliikin jälkeen keskustelua tasavertaisessa hengessä.

*

Kaaje seurusteli sujuvasti opettajien kanssa kantaen naisopettajien kirjoja koulumatkalla ja avaten opettajille ovia. Sain sen vaikutelman, että hän piti enemmänkin opettajia vertaisenaan kuin meitä tavallisia oppilaita.

*

Meitä huvitti se, että Kaaje usein viittasi vaikei varmuudella tiennytkään vastausta. Hänellä oli kyky puhua opettajat ympäri ja saada heidät vakuuttuneiksi tai pitkästyneisiin, jolloin kummassakin tapauksessa vastaus hyväksyttiin.

Kaaje asui hieman lähempänä koulua kuin minä. En koskaan koulumatkalla tavannut häntä, koska hän aina tuli viimeitingassa juosten ja jäi koulun jälkeen seurustelemaan opettajien kanssa. ”Ruokatunnilla” (30 min.) Kaaje kävi kotona syömässä – tietenkin juosten. Olen vieläkin kuulevinani Kaajen ken-

kien läpsytyksen Lokkalantien asfaltilla, joka oli merkinä meille muille, että viimeistenkin oli aika siirtyä sisääntulojonoihin koulun ovien edustalle ruoka-tunnin päätyttyä.

Perustiellä, jossa Kaaje asui, oli sillä kohtaa pitkä loiva mäki. Kaaje oli rakentanut hienon mäki auton, jossa oli rattiohjaus ja kumipyörät. Erityisen vaikutuksen minuun tekivät keraamiset ”rissat”, joiden kautta ohjausvaijerit kulkivat. Kaaje antoi minun ajaa mäkeä alas varottaen samalla rikkomasta ”rissoja”. Tietenkin törmäsin metallitolppaan ja yksi ”rissa” murtui. Kaaje ei suuttunut.

Matematiikassa meillä oli ankara ja hyvä opettaja ”vanha tukeva tati” Kanerva Luvela, joka säästi opetustaan fraasimaisin sanankääntein ja balettimaisten siroin käsiliikkein. Kaajella oli tapana meidän muiden huvitukseksi matkia Luvelaa ennen tunnin alkua taulun edessä. Kerran Luvela tuli tunnille tavallista aikaisemmin Kaajen huomaamatta ja jäi ovensuuhun seuraamaan Kaajen ”opetusta” hyväksyvästi nyökkäillen.

Kaajella oli toinenkin lempinimi ”Nuija” tai ”Nuiju”, jonka alkuperä on osittain epäselvä. Erään tulkinnan mukaan kysymyksessä oli pilkkanimi sen johdosta, että Kaaje oli monissa asioissa meitä muita poikia etevämpi. Koska näin oli täytyi keksiä jokin laji, jossa hän ei pärjännyt ja oli niin sanotusti ”nuija”. Tämä laji oli tietysti poikien ilkkurinen kujeilu ja muut tavanomaiset poikamaiset jutut, jotka häntä eivät kiinnostaneet.

Ilpo Aarniala
arkkitehti

Kansakoulussa olimme Kaajen kanssa samalla luokalla. Erityisesti on jäänyt mieleen 1 luokan kevätjuhlanäytelmä, jossa sain olla prinsessa – Kaaje oli prinssi! Joskus kuljettiin Kaajen kanssa yhteisiä koulumatkoja metsän läpi. Oppikoulussa luokkatoveruus jatkui. Luokallamme oli kiinteä, hyvä luokkahenki. Kaajella oli siihen merkittävä osuus.

Sirkka Attila-Tiilikainen
lastenohjaaja

Pidin Kaajea kaikkea muuta kuin urheilullisena tyyppiä. Itse asiassa hän oli ”antiurheilijan” perikuva. Kaikkien hämmästykseksi Kaaje juoksi 400 m selvästi alle minuutin, mikä oli kova tulos tuohon aikaan hiilimurskakentällä paljain jaloin juostuna.

Rainer Brander
edustaja

Kaaje oli minulle tärkeä henkilö. Halusin järjestettäväksi luokkajuhlia niin usein kuin mahdollista. Kaaje oli aina valmis auttamaan. Hän kokosi meitä innokkaita esiintyjä lausumaan, laulamaan, näyttelemään... Hän oli aina juhlien primus motor. Näytelmä ”pojat hameissa” esitettiin kerran luokkajuhlissa. Kaaje taisi senkin organisoida. Tieto, että Kaajella oli yhteyksiä radioon, aiheutti ihastusta. Hän teki kouluaikana reportaaseja, jotka hän luovutti radion käyttöön. Opettajatkin taisivat olla kiinnostuneita Kaajen radio-suhteista.

Riitta Erkiö-Kajantie
valt. maist.

Abitalvena 1960 Kaaje ihastutti kaikkia komealla vm. 32 –34 A-Fordilla. Ajeluilla sattui myös kommelluksia; mm. pieni kolarointi kesärenkailla loskakelillä Itämerenkadulla, hihnan katkeaminen maaseudulla ja välillä ”syyleri” keitti. Kaaje etsi radioselostajan uransa aikana erikoisia kohteita ja keksi avantouinnin sellaiseksi. Humallahden, sittemmin puretussa, uimalassa olin valokuvaajana hänen haastattellessaan avantouimareita. Kuva sitten julkaistiin radio-ohjelmista kertovassa lehdessä – mikähän sen nimi nyt olikaan.

Esko Eräkangas
dipl. ins.

Kaaje seurusteli sujuvasti opettajien kanssa kantaen naisopettajien kirjoja koulumatkalla ja avaten opettajille ovia. Sain sen vaikutelman, että hän piti enemmänkin opettajia vertaisenaan kuin meitä tavallisia oppilaita. Kun Yleisradiossa tarvittiin johonkin näytelmään taustamelua koulusta, pääsi meidän luokka esiintymään Kaajen suhteiden ansiosta.

Kari Jallinoja
dipl. ins.

Meitä huvitti se, että Kaaje usein viittasi vaikkei varmuudella tiennytkään vastaus- ta. Hänellä oli kyky puhua opettajat ympäri ja saada heidät vakuuttuneiksi tai pitkästyneisiin, jolloin kummassakin tapauksessa vastaus hyväksyttiin. Kaajehan ei aina ehtinyt syventyä läksyihin samalla tarmolla kuin harrastuksiinsa. Lähte- mättömän vaikutuksen minuun teki Kaajen nauhoittama luokkakokous, jossa hän toimi itseoikeutettuna selostajana. Nauha oli pitkä, koska ohjelmaa oli pal- jon, mm. tietokilpailu.

Riitta Järvi
fil. kand.

Kaaje tajusi jo varhain kilpailutilanteen painetun ja sähköisen viestinnän välillä. Ilmeisesti hän ei halunnut – nykytermejä käyttäkseni – panna kaikkia munia samaan koriin ja oli erittäin aktiivinen jo keskikoululuokilla kummankin medi- an parissa. Luokkakajuhlat nauhoitettiin, Yleisradiossa hän oli niin näytelmä- kuin kirjoituspuolella mm. nuorten ohjelmissa ja Uuteen Suomeen hän toimitti nuor- ten palstaa. Kaaje kirjoitti kevään 1960 ylioppilaskirjoitusten aikaan päivittäin kokemuksistaan omalla palstalla Uudessa Suomessa. Se on mielenkiintoinen ajan kuva noiden päivien tunnelmista.

Luokkamme oli muutenkin laajasti painetun viestinnän palveluksessa. Mo- net suorittivat Ilta-Sanomien postiluukkujakelua iltapäivisin koulun jälkeen lisä- ansioita saaden. Kaaje luovana yksilönä pääsi kuitenkin heti toimituspuolelle. Kaajen kautta monet meistä saivat näin ensituntuman ja -tienesitit mediaan.

Kimmo Kalela
dipl. ins.

50-luvun nuoret olivat hyvin kasvatettuja, mutta toivottoman ujoja. Opettajien auktoriteetti oli melkoinen, vaikka joidenkin tunneilla kyllä supistiin ja tehtiin kepposia. Mutta varmasti lähes mykistyttiin, kun jouduttiin opettajien kanssa kas- votusten – muut, paitsi Kaaje. Hänelle ei ollut juttu eikä mikään mennä kysy- mään ”Mitä opettajalle kuuluu?” ja jatkaa tämän kohteliaan avausrepliikin jäl- keen keskustelua tasavertaisessa hengessä. Tällaisen tilanteen muistan elävästi esim. kun kerran piirustustunnilla menimme läheiseen metsikköön piirustusleh- tiöiden kanssa. Muut keskittyivät työhön, mutta Kaaje piti hieman pelottavana ja

temperamentikkaana tunnetulle opettajalle seuraa, aloittaen keskustelun sanoin ”Mitä opettajalle kuuluu?”

Merja Kantola
fil. maist.

Kaaje nauhoitti yhden luokkakokouksen ohjelman kokonaisuudessaan. Seuraa-va luokkajuhla pidettiin sen nauhan ”voimalla”. Koulussa oli nimittäin kielletty pitämästä kyseisiä pippaloita ilman niihin valmistettua ohjelmaa. Kaajen esitel-mät teknisine tykötarpeineen sävähdyttivät. Matikan maikka luki aina kokeiden palautuksien yhteydessä Kaajen MOT-vastaukset koko luokan iloksi.

Arja Puolanne-Paavola
teolog. maist.

Olin mukana koulunäytelmässä, jonka Kaaje ohjasi valloittavalla tyylillään. Näy-telmää esitettiin myös muissa kouluissa. Kaaje teki täysin ammattimaisia urheilu-selostuksia koulun ja jopa luokan sisäisistä urheilukilpailuista. Osa niistä esitettiin yleisradiossa.

Hanno Ruutu
ekonomi

Kaaje oli jo varhain kiinnostunut radiosta ja viestinnästä ja tunsi henkilökohtai-sesti alan ”gurut”. Huhuttiin, että hänellä oli huoneessaan monipuolinen radio-laboratorio amatöörilaitteineen.

Tapani Saukkonen
valt. maist.

Minulla on mielikuva ”Hössö -Kaajesta” kulkemassa koulun käytävillä ripeästi paikasta toiseen vartalo vauhdikkaasti etukumarassa. Sai sen käsityksen, että hän joskus eteni jopa omia ajatuksiaan nopeammin.

Kari Savolainen
kenraali

Kaajesta tulee ensimmäisenä mieleen hänen toimintansa monissa sekä koulun että luokan juhlissa. Mikrofonit olivat hänelle tuttuja ja hän perehdytti koko luokan magnetofoninkäyttöön ottaessaan kokonaisen luokkajuhlan ohjelman nauhalle. Koko koulun juhlissa hänen nähtiin hieman kumarassa hiippailevan valaistusta ja muita johtoja korjailemassa. Joulunäytelmässä ”Aladinin taikalamppu” hänellä oli päärooli, jossa hänen sorjat säärensä olivat edukseen

Kaajea pidin kovana kilpailijana parhaista numeroista ja käsittääkseni hän oli aina ainakin kolmen parhaan joukossa. Hän kuitenkin hajotti itseään moneen suuntaan, luki jopa latinaakin ja lukioaikana toimi Yleisradion avustajana. Luokanvalvoja ”Nallen“ jouluna povaamaa kuutta ällää hän ei sitten kirjoittanut, mutta eipä niitä kukaan muukaan keväällä -60 Munkan koulusta saanut. Kouluviestin abinumerossa häntä haastateltiin kuuluisuuden kirouksesta ; hän arveli sen olevan kannustavaa – joskus se kuitenkin oli vaikuttanut huonontavasti koulumenestykseen. ”Vempele vie, kaks juttua radioon, yks lehteen, ylioppilaslaskut ja saksan tehtävät! Ja viel pitäis välissä keritä sublimoimaan vaistot!”

Tuula Viljanen
erikoislääkäri

Kiitokset jutut koonneelle arkkitehti Ilpo Aarnialalle.
Kiitokset myös Stora Enson johtaja Kimmo Kalelalle
tämän muistelun organisoimisesta.

2. Yleisradion aika

Nuorten radiossa ja radioselostajana

Matti Hara

1950- ja 1960-lukujen vaihteessa järjestettiin selostuskilpailu. Kalle osallistui koitokseen ja oli valinnut aiheekseen avantouinnin. Kalle pulahti avantoon ja selosti tuntemuksiaan ääninauhaan. Nousi avannosta, kuunteli puheen ja ei ollut tyytyväinen suoritukseensa. Niinpä Kalle lipui uudelleen hyiseen avantoon ja tämä toistui useita kertoja. Tiilikainen kertoi, että lopulta Kalle oli lähes jääharkkona umpijäässä, mutta kuvaavaa Kallen luonteelle on, että selostaja ei hellittänyt ennen kuin oli tyytyväinen työnsä lopputulokseen.

*

Suomen Yleisradion puhelinkeskuksen puhelujenvälittäjät yrittävät Kallea tavoitella ja silloin koko Yleisradio joutui eräänlaiseen hälytystilaan. Puhelimet soivat eri paikoissa ja keskus tiedusteli: ”Onko Kallea näkynyt tai jos tulee, voisiko hän...”

Olen tuntenut Kallen vuosia. Tuttavuutemme alkoi nelisenkymmentä vuotta sitten Nuorten radiossa. Kalle tuli Sauvo 'Saukki' Puhtilan jälkeen radion nuorten ohjelmien pomoksi vuonna 1962. Olin aloitteleva ohjelma-avustaja. Kalle sen sijaan oli jo tuossa vaiheessa kannuksensa hankkinut kokenut radiotoimittaja. Suoranainen ihme ja lapsitähti.

Kalle hoiti hommaa vuoden verran, mutta tuostakin ajasta tuurailin viransijaisena Kallea pariin otteeseen. Kalle oli ulkomailla kursseilla ja selvästi saattoi

todeta, että Kallella oli tähtäimessä tutkijan ura ja työpaikkana yliopisto. Kallen viransijaisuuksia hoitaessani tutustuin myös Kallen voimakastahtoiseen Elsa-äitiin.

Vuonna 1964 meidän perheeseemme syntyi lapsi, jonka kummeiksi pyysimme radiosta legendaarisen sinivalkoisen äänen Pekka Tiilikaisen ja Kallen. Pekka aikoinaan testasi ja totesi minut kehityskelpoiseksi ja tiedän, että Kalle antoi minusta ratkaisevat suositukset silloisen puheohjelmien osaston päällikkö Leo Mellerille tulla valituksi jatkamaan Kallen jälkeen Nuorten radion vastaavana toimittajana. Tästä kiitollisena ja kunnioituksesta Kallea kohtaan rohkenin vaimoni Liisan kanssa pyytää Kallen poikamme Markon kummisedäksi ja tämänkin tehtävän Kalle on hoitanut suorastaan esimerkillisellä tavalla.

Olkoon Kallella ollut kuinka kiireinen vauhti tahansa, on hän aina ehtinyt kysyä, mitä kummipojalle kuuluu. Viimeksi tämä tapahtui kuukausi sitten 25.4.2001 kello 19.25.

Olimme vanhojen nuortenradiolaisten kanssa yhteisessä palaverissa pohtimassa, miten Nuorten radiosta saisimme aikaan jonkinlaisen muistelmajulkaisun. Tähän kokoukseen Kalle oli jostain kaivanut esille yhteystiedot Espanjassa talvensa viettävästä elokuvaohjaaja ja raittiusmies Armand Lohikoskesta (89). Kalle kuskasi Armandin kokoukseemme. Se oli merkittävä teko. Pari tuntia kestäneessä tilaisuudessa kuuntelimme Armandia ja tulimme vakuuttuneiksi, että Yleisradion nuorten ohjelmien kantaisä löytyi. Saimme kuulla, että Armand Lohikoski oli jo vuonna 1939 laatinut nuorten kohderyhmälle ohjelmia. Kokouksen jälkeen Kalle kyyditsi pirteän yhdeksänkymppisen kotiin. Ennen lähtöä Kalle jälleen kysäisi: Mitä kummipojalle kuuluu.

Seuraavassa pari merkintää vieraskirjastamme:

30.5.76 Tavanomaisella ”nuorisotarkastuksella” (jotka sekuntikellolla mitataan).

29.4.79 Vieraskirjassa on merkintä ”kummisetä Kamputseasta”. Tällöin oli kummipojan konfirmaatiopäivä.

9.6.81 Syntymäpäivien kunniaksi ”nuorisovisiitti” kesti toista tuntia – ja jatkoa seuraa Kirkon menojen aikaan kirjeessä Markolle. . . (Kummisetä ja -poika ovat syntyneet perättäisinä päivinä 8. ja 9.6.)

Tässä tarkoitetaan syntymäpäivillä sitä, että Kalle tuolloin täytti neljäkymmentä ja kummipoika seitsemäntoista. Kirkon menojen aikaan taas oli uusi radion ohjelmasarja, jota lähetettiin sunnuntaisin Jumalanpalveluksen rinnalla. Kummisetä ja kummipoika sopivat, että kun kummisetä on ensin saanut äänikirjeen Eino S. Revolta, hän jatkaa oman äänikirjeensä kummipojalleen.

Olkoon edellä oleva esimerkki Kallen toisten huomioon ottamisesta ja samalla oma henkilökohtainen kiitokseni päästä Kallen ansiosta Yleisradioon töihin.

Kalle jääharkkona umpijäässä

Kalle kuuluu Yleisradiossakin niihin persoonallisuuksiin, joiden liepeillä jutut liikkuvat. Kuinka paljon tarinoissa ja anekdooteissa on perää, tämän tietää vain Kalle itse. Kerron parista tapauksesta, jossa osapuolina ovat olleet Yleisradion ulkotuotannon äänitarkkailija Juho ’Jussi’ Tiilikainen ja Kalle. Itse en ollut tapauksia silminnäkijänä todistamassa, mutta uskon seuraavissa olevan ainakin siteeksi totta.

Ensimmäinen koskee selostuskilpailua, joka järjestettiin joskus 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Todennäköisesti jo 1950-luvun puolella.

Kalle osallistui koitokseen ja oli valinnut aiheekseen avantouinnin.

Äänityspaikkana oli Helsingin Humallahden uimala ja ilmaa pakkasasteita. Kalle pulahti avantoon ja selosti tuntemuksiaan ääninauhaan. Nousi avannosta, kuunteli puheen ja ei ollut tyytyväinen suoritukseensa. Niinpä Kalle lipui uudelleen hyiseen avantoon ja tämä toistui useita kertoja. Tiilikainen kertoi, että lopulta Kalle oli lähes jääharkkona umpijäässä, mutta kuvaavaa Kallen luonteelle on, että selostaja ei hellittänyt ennen kuin oli tyytyväinen työnsä lopputulokseen.

En tiedä, monesko Kalle oli itse kilpailussa. Varmasti voitti ainakin nuorisosarjan, jos sellainen olisi ollut. Kalle oli vähän päälle viidentoista, kun aloitti radiossa ja eiköhän kuvattu edellä mainittu selostuskilpailukin tapahtunut, kun Kalle oli vielä Munkan yhteiskoulun lukiossa.

Voimakastahtoinen Elsa-äiti

Tiilikaisen Jussi kertoi minulle myös toisen tapauksen. Hän oli ollut Kallen kanssa tekemässä ohjelmaa Valkealassa – Kymenlaakson helmestä. Nordenstrengillä oli tuohon aikaan Valkealassa sukutila.

En tiedä, oliko Kallen isä majuri evp. Bertel Nordenstreng paikalla, mutta ainakin äiti Elsa. Tutustuin myöhemmin Kallen voimakastahtoiseen äitiin, joten rohkenen olla tuttavallinen ja käytän vain etunimeä.

Nyt kysymyksessä oli monimuotoisen selostuksen tekemisestä. Joten Valkealaa tuli tarkastella monilta kanteilta. Kalle jahkaili ja pohti aloittamisesta ja osamateriaalien valinnasta. Elsa antoi sivustasta ohjeita ja suositteli Kallelle haastateltavia: Kaije, kyllä sinun on haastateltava...

Tiilikaisen Jussi kuunteli aikansa, hyppäsi ääniautosta, otti Kallelta mikrofonin kädestä ja kysyi: Kumpi teistä jutun tekee?

Tilanne laukesi. Kalle teki selostuksen Valkealasta ja päälle nautittiin Elsan tekemää nokkoskeittoa.

Kerrotaan ja tarvittaessa voin itsekin todistaa, että seuraava on totta. Nimittäin Yleisradion puhelinkeskus joutui joka kerran paniikkiin, kun joko Kalle tai Kallenkin hyvin tuntema tyttötertsetti Peipposten johtaja Mikko von Deringer ilmaantuivat samaan aikaan taloon. Tilanne oli kuulemma siedettävä ja jotenkin hallittavissa, kun he liikkuiivat eri aikaan. Mikko on jo vuosia sitten poistunut joukostamme, mutta kyllä Kalle yksinäänkin pystyy aikaansaamaan riittävän hässäkän Yleisradiossa.

Siis mistä on kysymys?

Hässäkkää Yleisradiossa

Kallella on ollut (aikanakin ennen) tapana sopia monia tapaamisia, kun on tullut hoitelemaan asioita Yleisradioon. Mistä hän kulloinkin on tullut, sen tietää Ullamajja, joka kaikkein parhaiten on pystynyt seuraamaan Suomea ja maanosia kiitävää professorikomeettaa. Edellisissä paikoissa hän on ilmoittanut nyt siirtyvänsä Suomeen, Helsinkiin ja Yleisradioon. Taloon tultua hänellä on ollut

tapana ilmoittaa puhelinkeskukselle, missä päin hänen tarkoituksensa on liikua. Tähän asti kaikki toimisi hyvin, mikäli suunnitelma toteutuisi aiotulla tavalla. Päinvastoin. Kalle sukkuloikin paikasta toiseen ja saattaa jäädä suustaan kiinni tai jo kiittää uuteen paikkaan. Seurauksena on, että ainakin Suomen Yleisradioon puhelinkeskuksen puhelujenvälittäjät yrittävät Kallea tavoitella ja silloin koko Yleisradio joutuu eräänlaiseen hälytystilaan. Puhelimit soivat eri paikoissa ja keskus tiedustelee: ”Onko Kallea näkynyt tai jos tulee, voisiko hän...”

Nuorten radiossa meillä vahdinvaihto tapahtui eräänlaisena pehmeänä las-kuna. Kevättalvella 1963 Kalle pyysi minua hoitamaan putiikkia – siis Nuorten radiota – sillä aikaan kun hän oli muistaakseni Salzburgissa jossakin seminaarissa tai koulutustapahtumassa. Suostuin hoitamaan toimituksen rutiineja. Yllätyks oli moinen, kun Kallen äiti Elsa tuli suorittamaan toimituksen tupatarkastusta. Elsa halusi kantaa huolta siitä, ettei mitään vahingollista ja asiatonta pääse Kallen poissa ollessa tapahtumaan. Elsa istuutui minua vastapäätä kirjoituspöydän taakse ja annoin hänelle riittävän selvityksen, mitä toimia olin suorittamassa. Elsa poistui paikalta, mutta päivittäin piti puhelimitse yhteyttä.

Kesäkuun alussa 1963 Kalle luopui Nuorten radion päällikkyydestä ja tehtävät siirtyivät minulle. Kalle lähti suorittamaan varusmiespalvelusta Ilmavoimien viestipataljoonaan Tikkakosken Luonetjärvelle. Kalle oli hyvin petannut ohjelmat jo pitkälle syksyyn. Yksi oli sarja: Nuorisoseurailmat. Kun ensimmäinen sattui sopivasti olemaan Lannevesi ja lähellä Kallen palveluspaikkaa, päätin lähteä tervehtimään Kallea. Samalla voisin tavata myös Kallen esimiehiä, jotka tunsin ilmavoimataustastani johtuen entuudestaan. Minulla oli matkassa myös nauhuri, jotta Kalle saattoi tehdä elämänsä ensimmäisen ”sotakirjeenvaihtajajuttunsa”.

Onneksi mukanani oli kamera ja saatoin ottaa ainutlaatuisen dokumentin kiireisen touhukkaasta alokkaasta. Ehkä saunomiseni silloisen yliluutnantti Matti Lintulan ja luutnantti Olavi von Konowin kanssa tasoitti jonkin verran alkavan herramiesupseerin uraa. Tunsin molemmat herrat entuudestaan. Ennen Yleisradioon siirtymistäni olin palvellut ilmavoimissa. Totesin herroille, että Kallen alias alokas Nordenstrengin sotilaallinen käyttäytyminen joskus saattaa tuntua siltä, että alokas pyyhältää jo siellä, minne muut vasta suunnittelevat menoa. Siis jo varsin lähellä pataljoonan komentajan esikuntaa.

Onneksi Luonetissa oli aikaisemmin ilmakuvakeskuksen päällikkönä palvelut herra, joka vasta viikon kuluttua huomasi polkupyörästään puuttuneen satulan. Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää Kallen komentaminen upseerikouluun Haminaan ja kokelaskauden edustusautohankinnan.

Olemme menneet kihloihin!

Yhdessä tilanteessa jouduin seuraamaan kun ohjelma-avustajani Irmeli 'Mimuli' Miettinen ihastui ja rakastui Kalleen. Tämä tapahtui ns. Meranon yliopistossa. Kalle oli jo tuolloin Tampereen yliopiston kirjoissa ja toimi dosentti FT Helge Miettusen assistenttina. Kalle antoi viestinnän perusopetusta ja Mimuli oli yksi Kallen opiskelijoista. Jotenkin suhteesta leimahti liekki roihuamaan. Kalle lähti Yhdysvaltoihin ja Mimuli ikävoi Kallea. Silloin päätimme, että nyt on pakko järjestellä Mimulille sen verran hommia, että voisimme sponsoroida Mimulille matkaa Yhdysvaltoihin.

Mimuli sai rahat kokoon ja kohta Yhdysvalloista tuli toimitukselle Mimulilta kortti ja teksti: Olen voittanut ”tietokoneen”. Olemme menneet kihloihin! Elsalleskin Munkkinimeen kihlausuutinen kantautui ja minulla on sellainen käsitys, että Elsa suorastaan matkusti Kalle luo selvittämään tilannetta. Hääkellot soivat Kulosaaren kirkossa ja vastaanotto oli Kulosaaren kasinolla. Vaan kuinka sitten kävikään... Se on jo toinen juttu ja asianomaisten itsensä kerrottava.

VTM Matti Hara on radioveteraani, joka teki vuodesta 1961 alkaen eläkkeelle jäämiseensä saakka ohjelmia Yleisradiolle.

Hän on toiminut Nuorten radion toimituspäällikkönä ja Radio Suomen erikoistoimittajana.

Reporadion suunnitteluelimen toimelias vetäjä

Sirkka Minkkinen & Margaretha Starck

Kalle oli valittu 1971 professoriksi Tampereen yliopistoon. Virallista työpaikkaa hänellä ei enää Ylessä ollut, mutta Kalle käytti edelleen Kesäkadun toimitaloa ja osaksi myös sen henkilökuntaa kuin omaa toimistoaan. Huoneessa oli pitkä nahkasohva. Sattui, että Kalle Helsingin matkoillaan yöpyi sillä. Tämä oli tietysti kovin kiellettyä. Mutta sen sijaan, että yövahti olisi karkottanut luvattoman vieraan, suostui hän herättämään Kallen sovittuun aikaan...

Sirkka:

Kallen, Sinun ja minun yhteinen nimittäjä on kolme kirjainta, PTS, Yleisradion pitkän tähtäyksen suunnitteluelin. Kalle oli perustajajäsen, minä tulin mukaan vähän myöhemmin. Sain kesäkuussa 1965 kirjeen Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen professorilta, *Annika Takalalta*, joka värväsi minut mukaan *Eino S. Revon* käynnistämään Yleisradion ja yliopistojen yleisötutkimushankkeeseen. Professoreista muodostettu tutkimusryhmä perustettiin toukokuussa 1965 ja ryhmän sihteeriksi valittiin maisteri *Kaarle Nordenstreng*. Jyväskylän kesässä oli samana vuonna Yleisradion ja Jyväskylän kesän yhteinen seminaari, *Tiedotus ja kehitys*. Siellä pääpuhujana oli Stanfordin yliopiston tiedotustoiminnan tutki-

musinstituutin johtaja *Wilbur Schbramm* ja kotimaisina keskustelijoina mm. Eino S. Repo, professorit *Yrjö Littunen ja Antti Eskola*, maisterit *Kalervo Siikala ja Kaarle Stewen*.

Kallen tapasin ensi kertaa kesäyliopiston risteilyllä Pääjärven teellä. Siellä keikkuvilla laineilla sain Kallelta tutkimustoimeksiannon. Myöhemmin totuimmekin Kallen tapaan hoitaa asioita juohevasti: hänellä oli aina agenda, kaikkiin satunnaisiin tapaamisiin. Pidettiin niitä tutkimustapaamisia sitten ihan oikeissa kokouksissakin – rapujuhlista puhumattakaan! Käytiin läpi, mitä missäkin yliopistossa (Tampereella, Helsingissä, Turussa ja Jyväskylässä) oli tekeillä. Kalle oli suurpiirteinen päällikkö. Hän taisi olla välillä vuoden jenkeissäkin, mutta koordinoi suvereenisti yliopistojen tutkimushankkeita sieltä käsin. Sitten Yleisradio perusti v. 1966 PST-elimien, jonka tutkimussuunnittelijaksi nimitettiin Kalle. Yliopistojen tutkijat koottiin vv. 1967 ja 1968 aikana Ylen helmoihin, PTS -elimeen. Siinä vaiheessa tapasimme muuten mekin ensi kerran Pohjoismakasiinin kadulla, taisi olla vähän ennen Johannan syntymää.

Margaretha:

Tulin Ylen PTS-elimeen pienen koukkauksen eli Ruotsin radion tutkimusosaston kautta. Tulostani oli sovittu jo ennen Ruotsiin lähtöäni. Yhteistä työtämme ruvettiin pohjustamaan hyvissä ajoissa. Käydessäni Helsingissä noin puoli vuotta aikaisemmin oli Kallelta viesti, että Yleisradion toimitalossa Fabianinkadulla pidettäisiin kokous lauantaina kello yhdeksän. Saavuin paikalle lauantaiamuna. Muita osallistujia ei näkynyt, Kallesta puhumattakaan. Yritin epätoivoisesti soittaa Kallelle, mutta sain langan ääreen vain Kallen äidin, jota erehdyin luulemaan Kallen vaimoksi. Oikaisu oli kipakka, mutta äiti kuitenkin tiesi, että kokous toki pidettäisiin kello yhdeksältä – illalla.

Lapsen syntymän takia Yleen tuloni viivästyi kolmella kuukaudella. Äitiysloma oli siihen aikaan 6 viikon pituinen, joten työn aloittamiseen sisältyi monta ongelmaa. Sain täten varhaisessa vaiheessa tutustua Kallen ymmärtävyyteen ja avuliaisuuteen. Kallen Yhdysvaltojen tuomisiin kuului upea ja aika paljon tempuileva Ford Mustang. Kalle ja Mustang olivat käsite ja Kalle oli aina tarvittaessa valmis kyytimieheksi. Esimerkiksi kun seuraavana kesänä vietin viikon Ylen kesä-

paikassa Suvisaareissa, pakattiin vauvaperheen viikon kimpsut ja kampsut esimiehen autoon ja mentiin. Kallen elämässä ei kuitenkaan ole huvia ilman hyötyä, joten lomaviikkoni aikana hän järjesti Suvisaareen myös PTS-elimien kokouksen ja illanvieton.

Vuosien mittaan rupesin epäilemään, ettei Kallen kyyditsemisalttius ollut aivan pyyteetöntä... Mustangin ongelmiin kuului nimittäin se, ettei auton oikea etuovi pysynyt kunnolla suljettuna. Auttoi, jos joku piti siitä tiukasti kiinni matkan aikana. Kallen järjestelykyvystä ja uskollisuudesta kertovat myös Mustangin huoltojärjestelyt. Ylen mekaanikko korjasi sitä ilmaiseksi käyttöoikeutta vastaan. Kun mekaanikko traagisesti menehtyi syöpään, siirsi Kalle käyttöoikeuden tämän leskelle. Kallen kyytipalvelu jatkui kuitenkin myös Mustangin jälkeen. Olemme 30 vuotta vuokranneet pientä mökkiä Hangelbyssä. Kallen ajaessa ohi sukutaloonsa Valkealaan tiedusteltiin pitkään kyydin tarvetta. Näistä Kalkkirannan loma-ajan tapaamisista onkin sitten aivan omat juttunsa.

Tietyssä vaiheessa Kalle kuljetti pientä poikaansa Markusta mukanaan. Markus oli mm. hyvin kiinnostunut naurispellostamme, ja yritimme parhaamme mukaan tehdä pikku vieraamme olon mukavaksi. Kylään tullut Kalle pysyi kuitenkin tiukkana. Jokaista yritystä livetä hänen mukanaan tuomasta agendasta seurasi kurinpalautus.

Sirkka:

PTS:n kukoistusaika oli lyhyt, mutta paljon tapahtui. Kallen johdolla tehtiin paljon todellista kenttätutkimusta. Mielenkiintoisin oli television tuloa Lappiin kartoittava tutkimus, jossa kartoitettiin ihmisten odotuksia ennen television tuloa ja mielipiteitä jonkin aikaa siitä, kun televisio alkoi näkyä Lapin perukoilla. Toisen kerran kahlattiin Pohjois-Karjalan sydänmaakylien hangissa ja haastateltiin ihmisiä. Kirjoituspöydän ääressä laaditut kysymykset tosin tuntuivat itsestään hie-man naurettavilta, kun niitä esitti 30 neliön mökin emännälle, jolla pyöri 8–10 lasta jaloissa. Vapaa-ajan ongelmia ei näillä ihmisillä ollut eivätkä ihan kaikki kysymykset heille muutenkaan tuntuneet avautuvan. Mutta opettavaista se kyllä oli. Näillä kenttätöiden retkellä saimme myös korvat kuumina todeta, mitä mieltä suomalaiset olivat *Reksa Paasilinnan* kolhoosiohjelmasta.

Vaikka PTS:n elämä vaikutti ajoittain sirkukselta, töitä paiskittiin sekä kentällä että kirjoituspöydän ääressä. Suurta aluevaltausta edusti yhteinen, peruskoulun opettajille tarkoitettu oppikirjamme *Joukkotiedotus yhteiskunnassa*, jonka kirjoittamiseen osallistui PTS-elimien työntekijöistä *Yrjö Ahmavaara*, Sirkka Minkinen, Kaarle Nordenstreng, *Max Rand* ja Margaretha Starck sekä tavalla tai toisella suuri joukko tuttuja ja muuten tunnettuja henkilöitä.

Margaretha:

Kirjoitin yhdessä Kallen kanssa historiallisen katsauksen *Tiedonvälityksen kehitys yhteiskunnassa*. Sanoisin, että ”tutkimusmenetelmämme” olivat vähintäänkin vauhdikkaat. Yhden illan vietimme ravintola Lehtovaarassa Kallen entistä historian opettajaa haastatellen. Professori *Jaakko Suolabi* esitti näkökulmiaan Aleksanterinkadun loistokahvilassa. Tosin koko ajan kritisoiden menetelmäämme. Hyvät asiantuntijat olimme kuitenkin valinneet. Historiallinen lähestymistapa oli uusi ja lukumme sai paljon kiitosta.

Sirkka:

Kirja muutti uusintapainosten myötä nimeään (Joukkotiedotus) ja tekijäjoukostaikin tippui pois Yrjö Ahmavaara. Mutta kirja pysyi vuosikausia tiedotusopin tutkintovaatimuksissa ja kului myös opettajien käsissä. Toisella kokoonpanolla saimme myös aikaan peruskoulun oppilaille tarkoitetun kirjan. Senkin taustalta löytyy Kallen vaikutus.

PTS:n aika oli vilkasta myös viestintäpoliittisesti ja poliittisesti. PTS pykäsi (useimmiten) Kallen johdolla lausuntoja jos jostakin. Hallintoneuvostolle todistettiin mm., ettei ohjelmien ”värillisyyttä” voi tutkia, eikä kyse ollut todellakaan ollut tuloillaan olevan väri-television ohjelmien värien toistokyvystä. Muistaakseni kysymys oli tv-teatterista. Yksi mielenkiintoisimmista ”tutkimuksista” ajoittui kuitenkin Revon pääjohtajakauden ulkopuolelle. Uusi pääjohtaja, *Erkki Raatikainen*, pyysi selvittämään, mikä osuus Yleisradion ohjelmapolitiikalla oli vasemiston vaalitappioon v. 1970.

Kaiken ohella Kalle suoritti tohtorin opintojaan, osaksi USA:n matkallaan, jonka aikana me kotirintamalla kävimme kiivasta puolustustaistelua Revon lempilapsena pidetyn PTS:n olemassaolosta. PTS:n talousasiantuntija *Kaj Falcke* teki Ylen johtajille/hallintoneuvoston puheenjohtajalle selvitystä, missä aikataulussa PTS voitaisiin lopettaa. Meistä muista olisi päästy pian eroon, mutta *Bitte Bouchtin* sopimus oli tehty kolmeksi vuodeksi – ja hänelle oli Falcken suunnitelmassa varattu runsaasti monistusrahaa koko kolmivuotiskaudeksi, muuta ei PTS:ssä olisi sitten tehtykään. Kalle oli jättänyt sinulle ja minulle avoimen valtakirjan, jota olisimme voineet käyttää tarvittaessa. Hän odotteli kärsimättömänä tietoja – ja meidän keksimme PTS-ratkaisua odotellessamme jäynäkirjeen. Kerroimme, että olemme hommanneet meille kaikille uudet työpaikat ja Kallen olemme sijoittaneet Mainos-Taucherille. Juttu meinasi mennä täydestä, mutta Kalle kertoi kirjeestä hieman epäuskoisemmille maanmiehilleen!

Margaretha:

PTS:ää ei lopetettu, mutta Kalle valittiin 1971 professoriksi Tampereen yliopistoon. Virallista työpaikkaa ei enää Ylessä ollut, mutta Kalle käytti edelleen Kesäkadun toimitaloa ja osaksi myös sen henkilökuntaa kuin omaa toimistoaan. Olin perinyt kahdeksannesta kerroksesta Yrjö Ahmavaaran komean huoneen. (Läheisyys Eino S. Revon työhuoneeseen oli muuten työntekijän painoarvon mitta.) Huoneessa oli pitkä nahkasohva. Sattui, että Kalle Helsingin matkoillaan yöpyi sillä. Tämä oli tietysti kovin kiellettyä. Sen sijaan, että yövahti olisi karkottanut luvattoman vieraan, suostui hän päin vastoin herättämään Kallen sovittuun aikaan.

Sirkka:

Kerrotaan, että moni opiskelija saa kiittää Kallea valmistumisestaan. Vuosikausi-
en puhelinterrorin jälkeen mm. vanha työkaverimme Max sai kuin saikin tiedo-
tusopin maisterin paperit.

Margaretha:

Omalta osaltani olin virkavapaana PTS-elimestä vuosina 1972–1974, jolloin toimin ensin II opetusministerin, *Pentti Holapan*, poliittisena sihteerinä ja sitten

Valtion viestintäpoliittisen komitean pääsihteerinä. Komitea oli Paasion vähemmistöhallituksen nimittämä. Sen kokouksissa taittoivat peitsiään sellaiset riitapukkarit kuin Kaarle Nordenstreng, *Osmo A. Wiio*, *Simopekka Nortamo*, *Mauri Sirnö* ja *Martti Tiuri*. Taistelujen valvojana toimi puheenjohtajan ominaisuudessa harkitseva ja maltillinen *Jyrki A. Juuti*, silloin vielä Suomen Sanomalehtimiesliiton veturi. Kalle teki komitean pääsihteeristä liittolaisensa ja monet varjokokoukset pidettiin ennen virallisia kokouksia. Kallen omituiset kokousajat olivat entisellään. *Ullamaija Kivikuru* asui silloin Viiskulmassa lähellä kotiani, jolloin kotimatkalla sopi hyvin pistäytyä luonani. Avaimet heitettiin puolen yön aikoihin ikkunasta alhaalla odottavalle Kallelle. Naapureille muodostui varmaan aivan väärä kuva tapaamisten luonteesta.

Sekä viestintäpoliittisen komitean että aikaisemmin PTS:n puitteissa tapahtunut yhteistyö perustui yhteiseen lapsenuskoon siitä, että tiedonvälityksen avulla voitaisiin luoda parempi ja demokraattisempi yhteiskunta. Komitean ehdotukset toteutuivat yhtä heikosti kuin komiteoiden ehdotukset yleensä siihen aikaan. Komitean sihteeristön puitteissa tehdyt perusselvitykset olivat kuitenkin mittavat. Komitean jäsenillä oli myös aikaa viihtyä keskenään. Työn päätteeksi pidettiin yhteiset illalliset. Läsnä oli myös Martti Tiuri, joka seuraavana aamuna oli lähdössä (oliko peräti puolen vuoden) matkalle Etelä-Amerikkaan. Perustelu kuului: Tämä on ollut niin hullua hommaa, että täällä on ollut tosi hauskaa.

Siirtyessäni 1979 opetuslalle minusta on ollut vähemmän hyötyä Kallelle. Yhteydenpito on kuitenkin jatkunut. Toistamiseen Kalle on ollut puuhaamassa illanistujaisia, joiden perimmäisenä kannustimena on varmaan ollut Eino S. Repoon kohdistuva huolenpito ja kiintymys. Eino S. on ollut Kallen elämän merkittävä isähahmo. Luulisin, että Kalle edelleen seisoo Revon vaikutuksesta omaksuttujen periaatteiden takana. Naispuoliset työtoverinsa Kalle on sitten yrittänyt saada palvelemaan milloin mitään hankettaan. Naisvaltaisessa perheessä Kalle ilmeisesti oppi jo polvihousuikänsä hoitamaan asioitaan sinnikkäästi luikerellen kohti päämääräänsä. Moitteet ovat aina valuneet kuin vesi hanhen selästä.

Sirkka:

Yhteistyö jatkuu! Siirryn seuraavana aprillipäivänä ”vapaasäätyyn” ja esitin Kallelle syötin. Joutilaan ja työteliään naisen työpanos käytettävissä! Juoni onnistui – ja toivottavasti jatkamme tutkimusyhteistyötä, nyt sekä PTS:n tutkimuksen että joukkotiedotuskasvatuksen alkuhistorioiden hämärää kaivellen.

Margaretha Starck, on entinen PTS:n tutkija ja ohjelmatoiminnan asiantuntija, eläkkeellä oleva peruskoulun luokanopettaja.

Sirkka Minkkinen on entinen PTS:n tutkija ja suunnittelija, TV 1:n suunnittelupäällikkö.

Ylen yleisötutkimus ”Kallen aikaan” ja nyt

Erja Ruohomaa

Arvostettu brittiprofessori ei ottanut uskoakseen, että Suomen Yleisradiossa oli tehty 1970-luvun alussa aikaansa edellä olevaa tutkimusta erityisesti laadullisen tutkimusotteen osalta. Kaarle Nordenstrengin ura Yleisradion PTS-elimessä osuu edellä mainittuun ”edelläkävijäaikaan”.

Suomi on pieni maa, joka sijaitsee maantieteellisesti kaukana maailman suurten viestintätutkimusgurujen keskiöstä. Tämä tuli jälleen kerran todennetuksi, kun arvostettu brittiprofessori taannoin yleisötutkimuksen suuntauksista puhuttaessa ei ottanut uskoakseen, että toinen arvostettu brittitutkija David Morley jo lähes klassikoksi muodostuneessa teoksessaan ”Television Monograph. The ’Nationwide’ Audience” (1980, 8) viittaa Suomen Yleisradiossa 1970-luvun alussa tehtyyn tutkimukseen ja siihen, miten se tuolloin oli aikaansa edellä erityisesti laadullisen tutkimusotteen osalta. Pidetäänhän Morleytä itseään ko. tutkimussuuntauksen edelläkävijänä 1970-luvun lopun Britanniassa. Yleisradiossa tosin tuolla tutkimussuuntauksella ei vielä tuolloin ollut varsinaista käyttöä, vaan vasta paljon myöhemmin (ks. Kytömäki 1991) mainittu laadullinen tutkimus, tosin muunnellussa muodossaan alkoi uudelleen kukoistaa.

Kaarle Nordenstrengin ura Yleisradion PTS-elimessä osuu edellä mainittuun ”edelläkävijäaikaan” 1960-luvun lopusta 1970-luvun alkuun, jonka jälkeen hän

väiteltyään siirtyi Tiedotusopin laitokselle Tampereelle. Siinä vaiheessa oma matkani viestintätutkimuksessa oli vasta alkamassa, joten Kalle on ollut viestintätutkimuksen vaikuttajana koko urani ajan. Matkan varrella on ollut lukuisia asioita, jotka ovat meitä erottaneet, mutta on myös sellaisia asioita, jotka meitä yhdistävät. Keskeisin niistä on molempien työ Yleisradion tutkimustoiminnassa, vaikkakin Kalle kausi alkoi jo lähes 20 vuotta ennen omaani. Niinpä pureudunkin seuraavassa siihen millaista oli Kallen ajan yleisötutkimus ja mikä oli hänen vaikutuksensa siihen sekä miten sen ajan tutkimus eroaa nykyisestä Ylen Yleisötutkimuksesta. Kirjoitan tarkoituksella isolla Y:llä tarkoittaen erisnimeä, joka nykyisellä tutkimusosastolla on.

Vanhojen, vielä käsin kirjoitetujen henkilökorttien mukaan Kalle toimi Yleisradion PTS-osastolla tutkimusasiantuntijana vuodesta 1967 aina vuoteen 1971. Tätä ennen hän oli ollut Yleisradion leivissä jo heti ylioppilaaksi tultuaan nuorten ohjelmien kesätoimittajana ja opiskeluaikanaan nuorten ohjelmien toimittajan pestissä puheohjelmien osastolla vuoden ajan. 1970-luvulla Kallen yhteistyö Yleisradion kanssa jatkui muun muassa Meranon yliopiston muodossa. Tämä yhteistyö koski journalistien koulutusohjelmaa, joka oli järjestetty Yleisradion ja Tampereen yliopiston toimesta 1960-luvun lopulla.

PTS:n tutkimuksen tehtävät ja rooli

PTS-toiminta oli aloitettu vuonna 1965 pääjohtaja Revon johdolla tarkoituksena määritellä koko suomalaisen yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet, joten toiminnan oli tarkoitus olla keskeinen osa silloista ”Reporadiota”. Suunnittelun tulokset julkaistiin yhteensä kolmena Yleisradion suunta-kirjana vuosina 1967, 1968 ja 1969. Jo ensimmäisessä PTS-mietinnössä yhtenä keskeisenä periaatteena mainittiin myös tieteellinen tutkimus, jonka ”avulla on selvitettävä, missä määrin ohjelmat menevät perille ja miten ne vaikuttavat”. Nils-Börje Stormbom toimitti nämä suunta-kirjat, mutta tultuaan tutkimusasiantuntijaksi myös Kalle oli säännöllisesti mukana PTS-työryhmän työskentelyssä (Nordenstreng 1967). Vaikka kirjat käsittelivät Yleisradion tavoitteita yksityiskohtaisesti, jäivät ne lopulta irralliseksi yhtiön virallisesta ohjelmatoimintaa koskevasta päätöksenteosta.

PTS-elimen tutkimustoiminnassa ohjelmapoliittisten tavoitteiden täsmentämisellä oli keskeinen sija. Siksi PTS määräsi pääosan tarvittavan tutkimuksen luonteen sen yksityiskohtia myöten, vaikka toteuttajina olivat usein oman tutkimuksen lisäksi asiantuntijaryhmät eri yliopistoissa. Tutkimus jaettiin edelleen kohteensa mukaan joko ohjelma- tai yleisötutkimuksiin.

PTS:n yleisötutkimuksen käytäntöjä

Koko tutkimustoiminta käsitti erittäin monentyyppisiä hankkeita, vaikka PTS:ssäkin kuuntelu- ja katselutapojen tutkimuksella oli keskeinen sija yleisötutkimuksessa (ks. Nordenstreng ja Nurminen 1968). Näiden ns. indeksitutkimusten lisäksi erillisin aikabudjetitutkimuksin pyrittiin määrittämään kunkin ajankohdan potentiaalinen yleisö eli väestön ajankäyttö yleensä. Tämän lisäksi tutkittiin ohjelmien tunnettuutta (Nurminen ja Nordenstreng 1968a) ja suosiota suhtautumista Yleisradion ohjelmiin (Nurminen ja Nordenstreng 1968b). Mitä ohjelmista muistettiin ja sanoman perillemenotutkimus nousivat keskeiselle sijalle. Erilliset maailmakuvatutkimukset kartoittivat laajemmin yleisöjen elämänsisältöä, tietomääriä, asenteita, harrasteita jne. (Yleisradion Vuosikirja 1968, 17–20).

Kun Yleisradion ja yleisön suhdetta alettiin laajemmin selvittää voidaan sanoa varsinaisen yleisötutkimuksen syntyneen. Tähän astihan katselija- ja kuuntelijamääriä oli selvitetty pelkästään eräänlaisena tilastoimistehtävänä. PTS:n aikana tutkimustoimintaan tuotiin moderni amerikkalainen sosiologia mm. survey-tutkimuksen muodossa ja esimerkiksi faktorianalyysin suuri suosio senaikaisissa analyyseissä tulee raporteista hyvin esille. Tutkimalla erityisesti joukkotiedotuksen vaikutuksia ihmisiin ja yhteiskuntaan tavoitteena oli siirtyä ”yleisradiokeskeisestä tutkimuksesta ihmis- ja yhteiskuntakeskeiseen tutkimukseen” (Nordenstreng 1967, 1).

PTS:n hankkeet nykylähtökohdista

Tavoitteistaan huolimatta PTS-vuosien tutkimus jäi kuitenkin lähettäjäkeskeiseksi, koska yksittäisten kuuntelijoiden ja katselijoiden toiveet ja odotukset eivät pääs-

seet esille. Monopoliajan hengen mukaisesti esimerkiksi silloiset yleisömittaukset palvelivat ensisijaisesti ohjelmien sijoittelua, eikä niiden avulla etsitty tietoa yleisön kiinnostuksesta eri ohjelmiin. PTS:ssä tutkimusnäkökulma oli laajennettu yksittäisten ohjelmien palautteesta ihmisten arkielämään, mutta radio ja televisio nähtiin yleisön valistajina informatiivisuuden ihanteesta lähtien. Nykyiset yleisömittaukset kertovat nimenomaan todellisista, eivät potentiaalisesta yleisöistä. Ihmisten arkielämän tuntemus on keskeisellä sijalla, mutta juuri sen tiedon avulla on voitu selvittää, miten vaikea on millään tavalla ohjata sen paremmin katselijoiden ja kuuntelijoiden ajankäyttöä ja sitä, mitä katsottavaksi tai kuunneltavaksi milloinkin valitaan.

Median käytön osalta tutkimuksen perusproblematiikka ei juurikaan ole muuttunut vuosikymmenien aikana. Keskeisimmät kohteet ovat edelleen median levinneisyys, ketkä käyttävät, milloin käytetään, käytön keskittyneisyys, mitä sisältöä mistäkin mediasta käytetään, mikä on sen merkitys ihmisille. Myös käsityksiä medioista tutkittiin PTS:ssä aivan kuten nyt (vrt. Nordenstreng 1969, 14–45; Kytömäki ja Ruohomaa 2001), vaikkakin nykyään toimijoiden määrän lisääntyä on kiinnostavampaa verrata pikemminkin eroja eri mediayritysten kuin yksittäisten medioiden välillä. Samalla myös katsoja ja kuuntelija nähdään yhtenä yksilönä, joka käyttää kaikkia muitakin medioita ja usein vielä yhtä aikaa.

Yleismittausten määrä ja tiheys ovat kasvaneet PTS:n ajoista, samalla metodit ovat tyystin muuttuneet teknologian ja tietojenkäsittelyn kehityksen myötä. Yleisömittaukset toteutetaan nykyisin medioiden yhteishankkeina ja tulokset palvelevat koko markkinoita, vaikka niiden merkitys julkisen palvelun mediayhtiölle on toinen kuin kaupallisille toimijoille, jotka etsivät mainostajille oikeita yleisöjä. Yleisömäärien ja -rakenteen tutkimuksen rinnalle on otettu ohjelmistojen koetun laadun tyytyväisyystutkimus. Eri medioiden käytön ymmärtämisellä ihmisten arkielämässä on myös keskeinen rooli nyky-yleisötutkimuksessa.

Kehityksessä on näkyvissä selkeä paradigman kääntyminen lähettäjäkeskeisyydestä vastaanottajakeskeisyyteen. Ylen Yleisötutkimuksen ensisijainen tehtävä onkin tutkia Yle-lain toteutumista niiltä osin kuin sen tehtävänä on palvella yhtäläisesti kaikkia suomalaisia. Koska eriytyvässä ja monikulttuurisessa yhteiskunnassa yleisöjä ei voi tarkastella vain yhtenä suurena kokonaisuutena, on Ylen

nähtävä asiakkaansa myös erilaisina yleisinä erilaisine odotuksineen. Juuri tähän pyritään tutkimuksen avulla vastaamaan. Osayleisöjä taas voidaan ymmärtää erityisesti yksilöiden arkielämän kautta, jossakorostuvat yksilön eletty elämä, sukupolvikokemukset ja yksilön elämänvaiheisiin liittyvät kysymykset. Tuntemalla erilaiset mielenkiinnon kohteet ja elämän painopisteet Yle voi tarjota mielekkäitä, arkielämää tukevia, elämyksiä tarjoavia ja merkityksellisiä ohjelmia.

Yleisötutkimus ja ajan vaateet

60- ja 70-luvun taitteen tutkimus Yleisradiossa toimi monopoliyhtiön välineenä, jolla pyrittiin vaikuttamaan myös ulkoiseen maailmaan. Yleisöajattelun lähtökohtana oli valistusnäkemys, jonka mukaan ohjelmatarjonnassa tuli informaatiolla olla keskeinen sija (vrt. infomarmatiivinen ohjelmapolitiikka, Nordenstreng 1973). Tätä varten kehitettiin mm. tiedontarvetutkimus, jonka avulla pyrittiin kartoittamaan kansalaisten tiedontasoa. Tutkimustulosten mukaan yleisön tavoitteet olivat kuitenkin epäjohdonmukaisia ja ristiriitaisia, kun asiaohjelmia toivottiin lisää, vaikka viihdeohjelmia kulutettiin entistä enemmän.

PTS:n yleisökäsityksessä korostui aktiivinen, valikoiva katsoja ja kuuntelija, käsitys mikä itse asiassa eristi tutkijat yleisön arkielämästä. Silloinen käsitys korosti yksilön roolia ja rationaalisia tekijöitä ohjelmien valintatilanteissa, vaikka sittemmin mediavalinnoissa on voitu todeta erilaisilla (sosiaalisilla ja psykologisilla) tilannetekijöillä olevan suuri vaikutus (esim. Lull 1988).

Tutkimuksen rooli jo tästä lähtökohdasta on nykyään kokonaan toinen. Käytettävät metodit ja lähtökohdat eivät enää rajaa tutkimuksia kuten aiemmin. Yleisötutkimuksella onkin varsin monta eri roolia. Tosin 30 vuodessa moni muikin asia yhteiskunnassa ja eritoten mediamaailmassa on muuttunut. Nykyään tutkimuksen tavoitteet ovat käytännöllisemmät, Yleisradion yleisötutkimus on pitkälti luonteeltaan ohjelmatoimintaa ja sen tavoitteita tukevaa markkinatutkimusta, vaikkei samoilla ehdoilla kaupallisten toimijoiden kanssa toimitakaan. Kysymys on Ylen kohdalla pikemminkin tarjonnan asemoitumisen tarkistamisesta. Yleisötutkimusta tehdään siis nykyään pikemminkin sisäiseen käyttöön, kuin ulkoiseen ohjaamiseen kuten PTS:n aikoina.

Monet PTS:n aikaiset kiinnostavat avaukset kuten varhaiset kvalitatiiviset tutkimukset (ks. viittaus Morley:in edellä) kuin myös perillemeno- ja tiedontarvetutkimukset jäivät juuri lähtökohtiensa takia unhoon pariaksi vuosikymmeneksi. Monialaisuus ja moniarvoisuus tutkimuksessa sitoo tutkimuksen monipuoliseen ohjelmatoimintaan, jolloin tulokset eivät jää vain ulkokohtaisiksi ilmiöiksi. Tutkimuksen tulee myös toimia ohjelmatoiminnan rinnalla, ei sitä yksinomaan ohjaavana tekijänä. Tässä suhteessa Yleisötutkimuksen tavoitteet poikkeavat tyystin silloisen PTS:n tutkimustoiminnan tavoitteista.

Erja Ruohomaa on Yleisradion yleisötutkimuksen tutkimuspäällikkö.

Lähteet

- Kytömäki, J. (1991) Televisioyleisö – perheyleisö? Kytömäki, J. (toim.) Nykyaajan sadut. Gaudeamus, Jyväskylä. (320–339)
- Kytömäki, J. ja Ruohomaa, E. (1996) YLE, yleisöt ja yleisötutkimus. Radio- ja TV-tutkimuksen vuosikirja 1996. Yleisradio Oy, Helsinki. (3–15)
- Kytömäki, J. ja Ruohomaa, E. (2001) Yleisökertomus 2000. Ylen tyytyväiset yleisöt. Yleisradio. Helsinki.
- Lull, J. (1980) "The Social Uses of Television". Human Communication Research 6, n:o 3 (197–209)
- Morley, D. (1980) Television Monograph. The "Nationwide" Audience. London. Comedia Series n:o 37.
- Nordenstreng, K. (1967) Ohjelmapolitiittisen tutkimustoiminnan tavoitteista ja katsaus käynnissä oleviin tutkimuksiin. Yleisradion PTS-tutkimuksia 1.
- Nordenstreng, K. ja Nurminen, A-M. (1968) Radion kuuntelun ja television katseluun päivittäin käytetty aika. Yleisradion PTS-tutkimuksia 5.
- Nurminen, A-M. ja Nordenstreng, K. (1968a) Radiokuunnelmien arvioinnista. Yleisradion PTS-tutkimuksia 12.
- Nurminen, A-M. ja Nordenstreng, K. (1968b) Radio- ja televisio-ohjelmien tuntemus ja suosio. Yleisradion PTS-tutkimuksia 11.
- Nordenstreng, K. (toim.) (1969) Joukkotiedotus ja yleisö. Weilin + Göös. Tapiola
- Nordenstreng, K. (toim.) (1973) Informational Mass Communication. Tammi. Helsinki.
- Eino S. Repo, Kari Ilmonen, N.B. Stormbom, Mauno Tamminen ja Ville Zilliacus (1967) Yleisradion suunta - Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet. Weilin+Göös. Helsinki.
- N-B. Stormbom (1968) Yleisradion Suunta - Ohjelmatoiminta. Weilin+Göös. Tapiola
- N-B. Stormbom (1969) Yleisradion Suunta - Toimintaedellytykset. Weilin+Göös. Tapiola
- Oy Yleisradio Ab:n Vuosikirja 1968

Venäläinen vinttikoiria

Reino Paasilinna

Hän on niin etevä diplomaatti, että saa hävinneekin lohduttamaan voittajaa. Vaikka Kalle on joskus väärässä, hyvin pian tuntuu, että hän on oikeassa.

Kallea on vaikea vastustaa ja hänen kimppuunsa on ilkeää hyökätä. Jos tuntee Kallen. Kun Kallella on huono omatunto, hän esittää heti kohdattaessa uuden, positiivisen ja kerrassaan tarpeellisen hankkeen – jonka toteuttamiseen ryhdytään yhdessä suin päin. Hän ei hukkaa aikaa. Häntä ei saa kiinnimistään, mutta hän on aina läsnä. Hän on ensimmäinen globaali etätöyläinen.

Kallen eloisa katse on vesitipan etupinnassa. Tuokiossa hän vaivojaan säästämättä on jo ovesi takana. Kalle panee aina toimeksi. Hän ei aja huonoja asioita. Silloinkin kun hän päätti ryhtyä IOJ:n puheenjohtajaksi. Annoin neuvoksi kielteisen vastauksen, koska arvelin, että puheenjohtaja joutuisi neuvostoliittolaisten yleislänkiin. Itse järjestöllä oli siihen aikaan hyviä julkistettuja tavoitteita, joita Kalle halusi parantaa. Mutta kuka muu olisi voinut irrottaa neuvostojärjestelmän imukupit IOJ:sta? Onkohan kukaan syrjäyttänyt amerikkalaiset heidän rahoittamistaan järjestöistä?

Olin valmistanut työryhmäni kanssa ohjelman ulkopoliitikasta Urho Kekkonen mahtiaikaan 1967. Siinä arvostelimme Kekkonen ja Ahti Karjalaisen yksinvaltaista, kanonisoitua otetta ulkopoliitiikkaan. Ohjelmassa oli sellainenkin osuus, jossa Kekkonen ilmestyi ulkopoliittisen liturgian (pappina esiintynyt Tarmo Manni luki Karjalaisen puhetta) lopussa kirkon ikonostaasiin ikonin paikalle. Kalle ja Eno (Pertti Hemánus) pitivät valistuneen ystävällisesti ulkoasiainministeri Karjalaisen laajasta haastattelusta ja ironisista sketseistä koottua ohjelmaa ilmaa puhdistavana.

Kun pääjohtaja Eino S. Repo – eri vaiheiden jälkeen – päätti kieltää ohjelman lähettämisen, ei Kallekaan ryhtynyt ankarista haukuistani huolimatta suureen taistoon – ja taisi pelastaa meidät molemmat. Sain pakkoloman, ilman ohjelmanteko-oikeutta, mutta aloinpa opiskella venäjää. Siitä oli myöhemmin ilmeistä hyötyä – ehkä jopa meille molemmille. Kalle osasi tämänkin törmäyksen selostaa niin viisaasti, että säilyimme ystävinä, jopa Revon kanssa.

Hän on niin etevä diplomaatti, että saa hävinneenkin lohduttamaan voittajaa. Vaikka Kalle on joskus väärässä, hyvin pian tuntuu, että hän on oikeassa. Ja vaikka hän ei olisi oikeassa, Kalle ei ole väärässä. Hänen kanssaan etsimme yhdessä syitä kuin ulkopuoliset, rauhallisesti ja hyvässä hengessä.

Kalle kiittää kuin Venäjän vinttikoiria, maat ja mannut vaihtuvat. Vaimon mielestä Kalle on ihannevieras, hänelle kelpaa kaikki ja kiitos on sydämellinen. En tosin muista hänen syöneen koskaan. Jos sellaista on tapahtunut, sitä ei ole huomannut. Pöydässä on nimittäin tärkeämpi asia: itse asia.

Kun Kalle pyytää saunaan, hän on kylvettänyt sinut jo ennen löylyjä, niin tarkat, moninaiset ja kohteliaat ovat hänen toimensa. Vaikka et ilmestyisikään koko saunaan, sinusta tuntuu, että olit juuri saunassa Kallen kanssa. Kallen saunaan kuuluu, että ratkaistaan muutama ongelma samalla. Ja tavataan yllättäviä ihmisiä hänen herbaariota muistuttavasta ihmisarkistostaan.

YTT Reino Paasilinna on toiminut Yleisradion pääjohtajana 1990–1994, sitä ennen hän työskenteli Yleisradion toimittajana ja toimituspäällikkönä vuosina 1964–1974. Hän on ollut kahteen otteeseen kansanedustajana ja vuodesta 1996 hän on ollut Euroopan parlamentin jäsen.

Kallen salattu menneisyys

Osmo A. Wiio

Kansainvälisen politiikan mainingit alkoivat heilutella suomalaistenkin ajatusmaailmaa 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Uusvasemmisto levisi Berkeleyn kampukselta ympäri maailmaa. Kalle omaksui sieltä aatteita, minä en.

Nyt on aika paljastaa Kallen nuoruuden hairahduksia: Kalle on rakennellut radioita! Joskus 1950-luvun puolivälissä kotini ovikello soi Munkkiniemessä. Siellä oli kohtelias munkkiniemeläinen koulupoika, jolla oli kädessään taskuradiota muistuttava kasa kuparilankoja ja radion osia. Hän kertoi rakentaneensa laitteen radiokirjassani olleen ohjeen mukaan, mutta laite ei toiminut. Voisinko auttaa?

Vika selvisi pian, oli käytetty kytkentään päällystämätöntä kuparilankaa, joka oli sitten aiheuttanut oikosulkuja. Kytkeä meni uusiksi. Kalle taisi olla myöhemmin radiota rakentelevana nuorukaisena muutamissa valokuvissa, joita otin johonkin rakennusselostukseeni.

Yhteistyötä

Sattumalta meillä oli samoja harrastuksia muutenkin. Minä aloin vakituiset radioesiintymiset 14-vuotiaana, niin myös Kalle. Molemmat teimme ensin ohjelmia radion nuorten ohjelmiin, minä sodan aikana, Kalle myöhemmin. Taisin neuvoa

häntä myöhemmin opintojen aikana ja hänen väitöskirjastaan keskustelimme useaan kertaan.

Teimme yhdessä 1960-luvulla eräitä Suomen ensimmäisiä nykyaikaisia viestinnän kokeellisia (!) tutkimuksia. Sitä ennen alan tutkimus oli ollut lähinnä ”sanomalehtioppia”. Vuoden 1966 eduskuntavaalien yhteydessä järjestimme kokeellisen tutkimuksen television vaalikeskusteluista. Selvitimme puolueiden edustajista syntyneitä mielikuvia Osgood, Suci ja Tannenbaumin semanttisen erottelun avulla. (Tärkeimmäksi ominaisuudeksi tuli muuten luotettavuus.)

Arvioijina oli helsinkiläiseen elokuvateatteriin koottuna 50 lehdistö- ja tiedotusopin opiskelijaa. Artikkelimme tutkimuksesta julkaistiin teoksessa *Scandinavian Political Studies* (2/1967) ja amerikkalainen *Journalism Quarterly* (Syksy 1970) julkaisi tiivistelmän. Artikkelit olivat meille kummallekin ensimmäiset ulkomaiset tieteelliset julkaisut.

Teimme vielä toisen kokeellisen tutkimuksen (Puhutun kielen ymmärrettävyydestä, *Virittäjä* 3/1968). Sen aihe liittyi läheisesti väitöskirjaani (1968), joka käsitteli kirjoitetun tekstin ymmärrettävyyttä.

Tiet erkanevat

Kansainvälisen politiikan mainingit alkoivat heilutella suomalaistenkin ajatusmaailmaa 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Uusvasemmisto levisi Berkeleyn kampukselta ympäri maailmaa. Kalle omaksui sieltä aatteita, minä en.

Tampereen professuurissa olimme kilpahakijoita, paljolti jopa samoilla julkaisuilla. Hakuprosessista muodostui eräänlainen aatteiden kamppailu, joka johdatti jopa prosessia kuvaavan (yksipuolisen) kirjan syntymiseen. Minä kyllästyin ja vedin paperit loppuvaiheessa pois. Olin saanut kutsun juuri perustetun Sitran asiamieheksi. Kauppakorkeakoulun professuurin ja eduskunnan jälkeen tulin Helsingin yliopiston viestinnän professoriksi 1977.

Seuraavat vuodet pitkälti 1980-luvulle saakka olivat poliittisen kärjistymisen aikaa. Erityisesti ideologista taistelua käytiin joukkoviestinnän hallinnasta ja asemasta. Vasemmisto ajoi valtiollista omistusta ja keskittämistä sekä ”parlamentaarista valvontaa”. Tätä koulukuntaa kutsuttiin meillä yleisesti joko ”tamperelai-

seksi” tai ”nordenstrengiläiseksi” opiksi. Sitä vietiin meiltä ahkerasti ulkomaillekin erilaisiin YK:n tai viestinnän järjestöihin.

Ilmeisesti vastaavasti minun nimeeni liitettiin toisenlainen ”helsinkiiläinen” näkemys, jota ilmensi tekemäni ”yhdenmiehen komitean” mietintö 1973. ”Tamperealaisen” aatteen mukaan sähköviestintä piti keskittää valtiolle ja Yleisradiolle. Minun esitykseni mukaan moniarvoisuus säilyisi vain, jos olisi monia viestintäyhtiöitä. Yleisradio saisi olla vain yksi muiden joukossa.

Istuimme Kallen kanssa useissa eri viestintää pohtivissa komiteoissa ja toimikunnissa. Niissä muodostui yleensä kaksi rintamaa, joiden äänitorvina me enemmän tai vähemmän toimimme. On kuitenkin väärin henkilöidä näitä näkemyksiä kokonaan kahteen kiistelevään professoriin, ihmisillä on taipumus yleistää ja yksinkertaistaa. Keskustelu oli laajaa ja kiistan seuraukset näkyivät sekä käytännön viestintäpolitiikassa että päivänpolitiikassa.

Ehkäpä seuraava tapaus kuvaa hyvin silloisia mielialoja, valitettavasti. Olin juhlapuhujana erään maakuntalehden täyttäessä vuosia. Illallisella istuin päätoimittajan vieressä. Kysyin häneltä, miten he valitsevat uusia toimittajia. Hän vastasi: ”Jaamme hakijoiden paperit ensin kahteen pinnoon, tamperealaiset ja muut. Tamperealaiset pudotamme roskakoriin ja valitsemme niistä muista haluamamme toimittajan. Miksi ottaisimme palvelukseemme henkilöitä, joiden tarkoituksena on lopettaa toimintamme itsenäisenä lehtenä?”

Tämä ei ollut pelkkää ennakkoluuloa. Ainakin lehdistön johtoportaisa tunnettiin tapaus, josta paikalla ollut henkilö minullekin kertoi. Tampereen toimittajakoulun oppilaat olivat olleet tutustumassa sanomalehteen, joka tarjosi tilaisuuden pääätteksi päivällisen. Kiitospuheessa opiskelijoiden edustaja toivotti ”porvarilliselle lehtiyhtiölle” mahdollisimman lyhyttä ikää.

Liennytyistä

Suurpolitiikan tapahtumat aiheuttivat myös Suomessa viestintäpolitiikan liennytyistä, joka alkoi näkyä 1980-luvun puolivälin jälkeen ennen ideologista romahdusta 1991. Nyt tiedämme, että historiallinen kehitys on mennyt edustamaani

moniarvoisen valinnanvapauden suuntaan jopa nopeammin ja pidemmälle kuin osasin odottaa tai ennustaa.

Voisi luulla, että erimielisyytemme Kallen kanssa olisivat heijastuneet keskinäisenä vihamielisyytenä. Se ei kuulu kummankaan tyyliin. Jatkoimme jopa kirjallista yhteistyötä toimittamalla yhdessä oppikirjan Suomen viestintäjärjestelmästä. Olemme aina voineet rauhassa keskustella ja tavata eri yhteyksissä – vaikka en ole aina pitänytäkään joistakin Kallen tempauksista.

Suomi on lisäksi pieni maa, jossa on erilaisia liittymiä. Veljeni puoliso kuuluu Kallen laajaan sukulaispiiriin ja Kallen puoliso Ullamaija oli laitokseni opettaja. Hän ei koskaan puuttunut Kallen ja minun väittelyihin, mitä suuresti arvostin.

Voin vilpittömästi yhtyä 60-vuotiaan Kaarle Nordenstrengin onnittelijoihin.

YTT Osmo A. Wiio on emeritusprofessori Helsingin yliopiston viestinnän laitokselta. Hän on myös toiminut Liberaalisen Kansanpuolueen kansanedustajana.

Kalle Enon asiamiehenä ja vähän muutakin

Ullamaija Kivikuru

Kallella on tunnetusti taito saada ihmiset huomaamattaan tekemään asioita, joihin eivät ole alkuunkaan aikoneet suostua. Kuvioon kuuluu, että samalla kun Kalle saa yhden ryhmän ihmisiä tekemään mitä eivät ole aikoneet tehdä, hän maksaa ystävällisyyden avuliaisuutena takaisin – vallan muille ihmisille. Useimmiten ulkomaalaisille tai näiden kotimaisille agenteille.

E lokuussa 1970 kirjallisuusmaisteri Kivikuru lähti maailmalle hankkimaan ammattiinsa sopivaa koulutusta. Hän oli työskennellyt liki 8 vuotta toimittajana ja omasta mielestään klaarannut hyvin, mutta palo oli väärin sammutettu. Toimittajalla tuli olla yhteiskuntatieteilijän koulutus, ei humanistin. Niin sanoivat ”kaikki”. Yksi tiukkasanisimmista oli Eno eli Pertti Hemánus. Jaa että mistäkö maisterimme oli Hemánukseen törmännyt? 70-luvun taitteen Helsingissä olisi ollut suurempi saavutus olla tutustumatta tuohon paneelien partaveitseen, jolla oli lusikkansa mukana kaikissa niissä hyvissä asioissa, joita kuusikymmenluku-laiset kehittivät.

P. Hemánus ja kumppanit olivat siis sitä mieltä, että U. Kivikuru oli pantava uudelleen koulutukseen. Kun työntöä lisäsivät putki pieleen menneitä ihmissuh-teita ja yhä tiukemmaksi käyvä työtilanne kuolemaan tuomituissa Viikko-Sano-

missa ja imun mahdollisesti Asla-stipendi, maisteri lähti maailmalle. Pienoinen kapinanpoikanen piili siinä, että hän lähti tuolloin kovin vähäisessä huudossa olevaan maahan eli Amerikkaan, vaikka yliopisto olikin iso ja radikaaliksi mainittu: University of Wisconsin Madisonin kaupungissa Keskilämmen sydämessä.

Lokakuuhun mennessä maisterimme oli pakko todeta, että Eno oli oikeassa. Humanistin koulutus ja aikakauslehdentoimittajan kokemus eivät pystyneet selittämään niitä asioita, joita stipendiaatti päältäpäin uneliaan näköisessä, täysin yliopiston varassa elävässä Madisonissa kohtasi.

Mielenosoituksia oli päivittäin parikin kappaletta, sadesäällä niukemmin. Ajettiin hyviä asioita ja vastustettiin pahoja asioita, eniten Vietnamin sotaa ja kapitalismia. Opiskelijoiden mukana mielenosoituksissa liehui runsaasti nuorempaa opettajakuntaa. Kaksi viikkoa suomalaisstipendiaatin jälkeen kaupunkiin saapui kansalliskaarti, sillä stipendiaattimme ensimmäisenä viikonloppuna Madisonissa kampuksella räjähti tutkimuslaitos ilmaan ja yksi tutkija kuoli. Kuten useimmat isot yliopistot University of Wisconsin söi paljolti armeijan kädestä: puolustusvoimat rahoitti isoja tutkimusprojekteja. Tällaiseen halusi iskeä hippihenkisiä mielenosoittajia järjestyneempi ja poliittisempi yksikkö – maineikkaat Weathermanit tai joku muu, asiaa ei koskaan selville saatu. Mutta ryhmällä oli kaiketi vanhat kartat kuten NATOn joukoilla Belgradissa 30 vuotta myöhemmin ja he pamauttivatkin taivaalle armeijan tutkimuslaitoksen sijasta teoreettisen fysiikan laitoksen, jossa uuttera tohtoriopiskelija valmisteli väitöskirjaansa keskellä yötä.

Kansalliskaartin koko, varustelu ja ilmeetön uhkaavuus pani hämäläistyön hämilleen, mutta kaikkeen tottui. Stipendiaattimme oppi elämään siinä vasta kohtien maailmassa, jonka kampuksella päivittäin kohtasi: marihuanan imelä lemahdus kohtasi kyynelkaasun. Kyynelkaasu oli aina voimakkaampi.

Sen sijaan Lauri Viljasen ja Annamari Sarajaksen koulumaisterimme ei ottanut tottuakseen siihen, että opettajat kulkivat resuvaatteissa ja osallistuivat mielenosoituksiin. Resupekat myös opettivat asioita, jotka maisterimme tajunnassa näyttäytyivät kovin vähän yhteiskunnallisina. Syksyn suuri projekti oli kerätä kaksi salillista väkeä kokeeseen, jossa toiselle ryhmälle näytettiin 'normaali' tupakanvastainen kampanjafilmi ja toiselle sama tavara täydennettynä verisellä keuhkosyöpäleikkauksella. Osa opiskelijoista puhutti osallistujia, osa mittasi näiden

pupillien laajuutta. Leikkausryhmän jäsenet eivät yleensä muistaneet mitään muuta kuin verivirrat.

Suomeksi sanottuna stipendiaattiamme vaivasi ilmiö, jota kutsutaan koti-ikäväksi. Amerikkalaiset olivat mukavia mutta kummallisia, he hahmottivat maailman perin juurin toisella tavoin, eikä oma kieli taipunut alkuunkaan sellaisiin vivahteisiin kuin olisi itseään halunnut ilmaista. Madisonissa oli yksi USAn suurimmista ulkomaisten opiskelijoiden yhteisöistä. Se auttoi vähäsen mutta ei kokonaan. Useimmat ulkomaiset opiskelijat ihmettelivät mutta olivat vakuuttuneita siitä, että heidän oli mukauduttava, sillä Amerikka oli mahdollisuuksien maa. Maisteri Kivikuru ei ollut alkuunkaan yhtä vakuuttunut asiasta. Suomessa hän oli vastustanut sitä, että kumppanit höyrysisivät Yhdysvaltoja vastaan tuntematta maata. Nyt hän käveli idyllisen Madisonin kaduilla ja kasvatti amerikkainhoa sisällään. Hän tunsikin olevansa liian vanha kaikkeen, jo 27-vuotias.

Lokakuussa tuli tupakkaprojektin johtaja kertomaan, että seuraavan viikon nuorten mediakäyttöä käsittelevään seminaariin tulisi yksi suomalainenkin puhuja, Yleisradion tutkija joka oli lähettänyt – kaiki ainoan kerran elässään etukäteen, yleensä Kalle tekee esitystensä paperit kuukausia jälkikäteen siinä vaiheessa kun seminaarin järjestäjät jo ovat luopuneet toivosta – professoriamme puhutelleen paperin. Toki olin Kalle Nordenstrengistä kuullut ja pari kertaa ohimennen tavannutkin miehen, joka minusta vaikutti epäilyttävästi uraohjukselta.

Maanmies tuli ja teki kiistatta vaikutuksen, positiivisemmän kuin kotimaassa kuullut puheenvuorot. Hän hahmotti maailmaa tutulla tavalla. Sanoma toki oli aika simppele, jotenkin siihen suuntaan, että nuoret ovat erilaisia eikä pidä uskoa että he mediakäyttäjyysessään edes ajan mittaan 'normalisoituvat'. Median ja tutkimuksen tulee olla valmis haasteisiin. Nuori – silloin myös nuorelta näyttänyt, vielä varsin tukallinenkin – Kalle myös synnytti keskustelua. Yksi amerikkalaisen yliopistomaailman erikoisuuksistahan on se, että annosteltu erilaisuus sallitaan, sitä jopa suositaan. Itseään kunnioittavalla jenkkiyliopistolla tulee olla pari-kolme dissidenttiä joka ohjelmassa. Kalle osui hyvään saumaan, oli passelisti erilainen olematta kiilusilmä.

Session jälkeen isännät touhusivat, että piti tulla tapaamaan maanmiestä, joka jo oli kysellytkin. Kun sitten tavattiin, Kalle palautti maan pinnalle: ei hän

muuten olisi halunnut erityisemmin tavata, mutta kun Eno – jolle stipendiaatimme oli ehtinyt lähettää muutaman hämmennystä uhkuvan kortin – oli pyytänyt tuomaan terveisiä. Että kyllä se siitä, ajan mittaan. Kalle osoitti selvästi, ettei halunnut tähän keskusteluun paneutua syvemmin, koska hänellä oli erittäin hyviä tuoreita kokemuksia Carbondalesta Illinoisista. Hän kertoi tullessa Madisoniin autolla yhdessä ystäviensä Elina (nyk. Sana) ja Tapani Suomisen kyydissä. Tapani Suominen oli suomen kielen opettajana Indianan yliopistossa, jossa stipendiaatti Kivikuru oli ollut orientoitumiskursilla ja tutustunut ensi töikseen Amerikan puolietelän erikoisuuksiin: iso, korkeatasoinen ja kohtuullisen liberaali yliopisto keskellä umpipimeää seutua, jonka asukkaat kutsuivat ulkomaisia stipendiaatteja kotiinsa kerran viikossa ihmeteltäväkseen.

Enon terveiset ja mutkan kautta rakentuva menon yhteisyys Suomisiin tekivät sen, että lähdin illalla Kallen ja Suomisten kanssa yhteen Madisonin lukemattomista jazzklubeista. Kalle kertoi, että oli seuraavana päivänä lähdössä Pohjois-Wisconsiniin tapaamaan Carbondalen-aikaista tuttuaan. K. Nordenstreng on aina ollut yhdistämisen mestari. Rassaavia esimerkkejä on tarjolla yksien muistelmien verran. Silloin se tuntui pelkästään sympaattiselta.

Jazzklubilla (missä kukaan ei kunnolla kuullut, mitä muilla oli sanottavana) kävi selväksi, että Kallen pidempään tunteneet Suomiset eivät aikoneet lähteä tapaamaan jotakin USAn armeijasta eläkkeellä olevaa, vanhoilla päivillään väitellyttä journalismiopettajaa University of Wisconsinin takamaakampukselle. He antaisivat kyllä autonsa Kallen käyttöön, jos tämä maksaisi bensat. Minä sen sijaan olin innokas näkemään kauniiksi mainittua Pohjois-Wisconsinia, mutta evp. eversti ei minuakaan sykhdyttänyt. Sovittiin, että kävelisin Oshkoshin katuja sen aikaa kun Kalle kävisi kylässä.

Näin tapahtui, jos kohta kävelyni Oshkoshin kaduilla venyivät tunteja pidemmiksi kuin oli suunniteltu, taaskin uusi etiäinen. On sitä Kalle odoteltu paikassa jos toisessakin eri puolilla maailmaa. Mutta siitä se kuitenkin alkoi, automatkasta Suomisten amerikanraudassa, joka oli parhaat päivänsä nähnyt. Se ei ollut suurta romantiikkaa – jos sellaista on Kallen elämässä ollut, se kuuluu ensimmäiseen avioliittoon, joka tuolloin vuonna 1970 oli kuolemaisillaan, toki muodollisesti olemassa. Näin yli 30 vuotta, kaksi lasta, kolme koiraa, yksi kissa (joka ei koskaan

Kalle hyväksynyt sietämistä pidemmälle), koteja kolmella mantereella ja lukemattomia autoja myöhemmin voisi ehkä sanoa, että yhtä ainoaa autoreissua se on ollut, asiallista mutta monipuolista kaveruutta menon yhteisyydessä, matkalla jostakin johonkin.

Autot ovat vuosien varrella komistuneet turhankin kanssa. Kalle Nordenstreng voi asua missä sattuu (tästä on osoituksena pölyyn ja paperipinoihin hukkuva Tampereen-boksi), hän voi syödä mitä vain ja milloin muistaa (ja siitähän eivät kolesteroliarvot tykkää, mutta tämän puolen hän hoitaa pillereillä joiden voimaan hän järkkymättä uskoo vaikka pillerit alati ovatkin väärässä maassa tai kaupungissa), hän voi panna päälleen mitä vain (valitettavasti, sanovat hänen lapsensa) mutta useimmiten kuitenkin 70-luvun liehuvalahkeisia housuja ja eksoottisia paitoja. Sen sijaan auton pitää olla AUTO. Ensin aikojen alussa auto oli Mustang, jonka Kalle sittemmin lahjoitti täysi-ikäistyvän poikansa kukkaron tuhoksi ja joka edelleen kokee vuosittain museoauton ylösnousemuksen kesäkodin ladosta lähimmälle korjaamolle. Mustangin jälkeen on tullut liuta muita, joissa kaikki mahdollinen käy sähköllä ja jotka juuttuvat ensimmäiseen vaatimattomaan kinokseen kotipihalla. Kalle ei ole koskaan ymmärtänyt minun filosofiaani, jonka mukaan autoon tarvitaan neljä pyörää ja moottori, jotta päästäisiin paikasta A paikkaan B. Ainoa asia maailmassa, jossa K. Nordenstreng on snobi, ovat autot.

Mutta perimmältään kyse ei ole autosta vaan matkasta. Sillä ensimmäisellä reissulla Madisonista Oshkoshiin halki intiaanien ikivanhojen nautintamaiden keskusteltiin päälimmät sen verran syvällisesti, että käytiin oikein kirjeenvaihtoa hamaan kevääseen saakka. Oli sopivasti yhteisyyttä ja etäisyyttä. Useimmiten kyllä kyse oli minun puoleltani osin instrumentaalista hyödyistä. Pyysin Kallelta erilaisia aineistoja tai yhteystietoja, joita tarvitsin loputtomiin esseihini (se Madisonissa oli pakko oppia, että amerikkalainen yliopisto teetti mahdottomasti töitä), ja Kalle vastasi tai pani jonkun muun asialle, Enonkin, joka arvatenkin useamman kerran ehti katua että oli houkutellettu minut Jenkkeihin opiskelemaan. Kallella on tunnetusti taito saada ihmiset huomaamattaan tekemään asioita, joihin eivät ole alkuunkaan aikoneet suostua. Kuvioon kuuluu, että samalla kun Kalle saa yhden ryhmän ihmisiä tekemään mitä eivät ole aikoneet tehdä, hän maksaa

ystävällisyyden avuliaisuutena takaisin – vallan muille ihmisille. Useimmiten ulkomaalaisille tai näiden kotimaisille agenteille.

Kalle on asiahminen, ja asiasta ja yhdessä tekemisestä hänen ihmissuhteen-sakin kasvavat. Voi hyvinkin olla, että tämä seikka olisi käynyt ylipääsemättömäksi, jos olisimme asuneet saman katon alla päivästä päivään, mutta sellaista aikaa 30 vuoteen mahtuu vain reilut 1,5 vuotta Tansaniassa, jossa minä olin journalistikoulun opettajana ja Kallella oli passissakin titteli, jota hän ilomielin esitteli ”Spouse of an expert”. Kallella on terve itsetunto – ja siksi kai psykologi joka tuli tutkimaan turhautuneita suomalaisia kotirouvia Dar es Salaamiin päätyi Kallen tavattuaan jostakin syystä haastattelemaan minua. Jonkunhan mokomassa perheessä täytyi olla turhautunut.

Mutta kiistatta kahden kodin politiikka on antanut elämälle sitä väljyyttä, jota Kalle ja hänen lähellään elävät tarvitsevat. Kallehan tietää karvantarkasti sen, mitä hänelle tapahtuu viiden vuoden päästä, mutta mitä tapahtuu huomenna – se on liian vaativa kysymys, ja jos vastaus tulee, se taatusti muuttuu päivän aikana. Juuri siksi pikkuisen hytisyttää ajatus siitä, että Nordenstreng joskus muuttaa 100-prosenttisesti Helsinkiin ja rupeaa järjestelemään niitä valokuvia, jotka laienehtivat Sansibarin arkun kätöksissä.

Toisaalta kaiketi jo sillä ensimmäisellä autoreissulla syntyi itse asiassa aika perustelematon tunne siitä, että Nordenstrengiin voi luottaa jopa niin paljon, että hänen seurassaan uskaltaa olla hiljaakin. Ei tarvitse aina täyttää tilaa puheella. Näin on edelleenkin, kun minä haen häntä Pasilan asemalta puoli yhden aikaan yöllä. Näin oli pitkillä reissuilla Tansanian kuoppaisilla teillä tai myöhemmillä USA:n reissuilla. Näin oli niinä ahdistavina 1980-luvun lopun vuosina, jolloin viilailin pahasti viivästynyttä väitöskirjaani Aleksanterinkatu 7:n alakerrassa yön tunteina. Nelosen raitiovaunu kulki ikkunan alta, olisin päässyt sillä kotiin, mutta Kalle autoineen ilmaantui oven eteen säännöllisesti, kun hän ensin Tampereen junalta tultuaan oli – usein aika huonolla menestyksellä, sillä geenit ovat samat – yrittänyt panna järjestykseen esipuberteetti-ikäisiä lapsiamme. Ei silloinkaan välttämättä paljon puhuttu, mutta hänen tulonsa riitti kertomaan, että hän oli mukana projektissa, vaikka varoi sekaantumasta substanssiin. Me emme ole ikinä

osanneet tehdä mitään asiallista asiaa yhdessä, ei ole eikä varmaan tulekaan yhteisiä julkaisuja.

Ei Kalle kyllä pelkkää asiaa ole, toki hänellä on sympatiansa ja antipatiansa. On ihmisiä, joiden kanssa hän jakaa lähes kaikki mielipiteet mutta kemia ei synkkaa. Ja on ihmisiä, joiden kanssa hän on melkein kaikista asioista eri mieltä, mutta joihin solidaarisuus ulottuu itsestäänselvyytenä. Se minkä sukulaisuus, sauna, radioamatööriys, omenahyve, nuorten radiossa toimiminen tai YLEn PTS-kausi ovat yhdistäneet, sitä eivät mahdolliset ristiin menevät mielipiteet voi erottaa. Asiaihmisenä Kalle ei joka käänteessä suinkaan kerro, että tykkää toisesta, vaan hän tekee toisen kanssa yhteisiä asioita. Tai istuu valppaasti hiljaa kuten Suomisten autorämässä keskellä alkusyksyn uhkeutta Pohjois-Wisconsinin kimuranteilla teillä.

Se Madisonin jazzklubi on muuten purettu pois. Jonkin kummallisen sovinaisuuden puuskan vallitessa kävimme Kallen kanssa 80-luvun loppupuolella sitä kerran etsimässä – toki Kallen tyyliin puolen tusinan ulkomaanelävän kanssa, joille hän kertoi piinallisen perusteellisesti paikan historian meidän kannaltamme. Oshkoshiin asti emme ehtineet, koska maailma kutsui Kallea muistaakseni Meksikoon.

Mutta sieltä se alkoi, elämäni suurin saavutus, jos on uskomisen tietosanakirja Fakta. Se nimeää minun elämäni ensimmäiseksi maininnan arvoiseksi saavutukseksi sen, että olen saanut Kaarle Nordenstrengin naimisiin kanssani.

Ulla-Maija Kivikuru on viestinnän professori Helsingin yliopiston Svenska Social- och Kommunal Högskolanissa.
Hän on elänyt Kaarle Nordenstrengin kanssa vuodesta 1974.

3. Professoriksi Tampereelle

”Moskovasta ohjeita hakemassa”

Erkki Teikari

Taas kerran hän tapansa mukaan oikaisi ratojen yli, sillä Sorin sillan kautta kiertäminen oli ajan tuhlausta. Kalle osui sopivasti juuri liikkeelle lähteneeseen junaan, mutta tuli viimeisen vaunun eteisessä seisselfä konduktööriltä varmistaneeksi, että on kai tämä Helsingin-juna. Ei ollut, vaan Jyväskylän. Vetreä 25-vuotias ehti vielä loikata pois ja säännätä laukkui-neen oikeaankin junaan.

Kaarle Nordenstreng tuli Tampereen yliopistoon lehdistö- ja tiedotusopin laitokselle kollegakseni toiseksi assistentiksi syksyksi 1965. Kanslia- eli B-siiven toisessa kerroksessa sijainnut laitos käsitti professorin (Raino Vehmas), 1965 lähtien siis kaksi assistenttia ja työllisyysvaroin palkatun kanslistin eli sihteerin. Kalle toi vauhtia menoon mm. hurjilla syöksyillään Helsingin-juniin, sillä hän puuha-si koko ajan myös Yleisradiossa. Usein kävi niin, että muutama minuutti hyvästien jälkeen käytävältä kuului Kallen ääni. Hän oli myöhästynyt junasta, mutta kiiruhti takaisin laitokselle juostakseen seuraavaan junaan. Taas kerran hän tapansa mukaan oikaisi ratojen yli, sillä Sorin sillan kautta kiertäminen oli ajan tuhlausta. Kalle osui sopivasti juuri liikkeelle lähteneeseen junaan, mutta tuli viimeisen vaunun eteisessä seisselfä konduktööriltä varmistaneeksi, että on kai

tämä Helsingin-juna. Ei ollut, vaan Jyväskylän. Vetreä 25-vuotias ehti vielä loikata pois ja säännätä laukkuineen oikeaankin junaan.

Kiireestä huolimatta vain hotellikortteeria Tampereella pitänyt Kalle ehti istua iltoja meidänkin perheessämme, jonka kolme penskaa tykkäsivät Kallesta kovasti, niin myös vaimoni. (Vehmas joskus vinoili Kallen saamattomuudesta, kun hän oli minua sentään kuukauden vanhempi, eikä edes akkaa ollut.) Yhtenä iltana Kalle kertoi lähtevänsä Ylen työmatkalle Pariisiin. Vaimoni, joka oli lukenut kossolti Simenonin Maigret-dekkareita, sanoi leikillään Kallelle, että tuopas sieltä Pariisista pullo calvadosia, kun se Maigret aina sitä rypiskelee, että nähdään, millaista se on. Suomesta sitä ei saanut. Seuraavalla viikolla kiltti ja hyväsydäminen Kalle toi pullon tuliaisiksi, ja siihen silloinen tuontikiintiö taisi huvetakin.

Yhtenä tällaisena iltana Kalle kertoi, että kun hän oli suvun ainoa poika, tädeiltä ja muilta sukulaisilta riitti kastajaisiin nimiehdotuksia. Niinpä vanhemmat tekivät ”kompromissin”, ja Kallesta tuli Kaarle Tapani Jorma Johannes Magnus Bertel. Joskus Kallen ollessa pieni poika saattoi naapuri tulla pyytämään Kallea avuksi, kun vieraiden kanssa alkoi tunnelma lässähtää. Siihen aikaan riitti vitsiksi, että Kaarle lateli koko etunimistönsä.

Toisen assistenttivuotensa Kalle vietti vierailijana USA:ssa. Tiukkana porvarina Vehmasta koko prosessi jälkeensä jurppi, sillä hän lähetti länteen liberaalin porvarin, joka tuli kapitalistimaasta ”kommarina” takaisin. Mutta jonkinlainen puhelinmaanikko Kalle oli jo lähtiessään: aina kun hän näki puhelimen, piti soittaa johonkin. Amerikasta tultuaan hän sitten kertoi, miten Yleisradiosta, taisi olla itse Eino S. Repo, käskettiin viestittää Kallelle Amerikkaan, että Yleisradio lakkaa maksamasta tolkkutoman pitkiä vastapuheluita. Kallella oli siis jo tuolloin kanttia harjoittaa itseironiaa.

Elokuussa 1971 Kalle nimitettiin silloisen ”kakkosaineen” tiedotusopin (radio- ja televisio-oppi) professoriksi, ja tuon kauden alusta muistan jouluaaton, kun Kalle soitti toivotellakseen hyvää joulua. Ulla-vaimoni tuli kysyneeksi, mistä Kalle soitti. Kalle oli laitoksella mäyräkoiransa Yrjön kanssa kirjoittamassa jotakin tutkimusraporttia (jota sitten välipäivinä hyväntahtoinen kanslistimme Helvi Kivikoski varmaankin hakkasi puhtaaksi). Vaimoni sanoi, että ”tule nyt edes syömään, kyllä meillä sullekin kinkkua piisaa”, mutta Kalle sanoi kiirehtivänsä vielä

sisarensa joulupöytään. Emme tulleet kysyneeksi, harjoitettiinko sisarella yösyöntiä. Huhut kertovat Kallen kirjoittaneen kovasti ”raportteja” myös ensimmäisellä kuherrusristeilyllään.

Vielä esimerkki Kallen itseironiasta. Tampereelta oli vuonna 1986 lähdössä kymmenkunta henkilöä tiedotustutkijoiden kongressin Delhiin. Mukana oli mm. Ullamaija Kivikuru. Meidän matkareittimme oli buukattu niin, että lentäisimme Frankfurtiin, jossa olisi vaihto Intian lentoyhtiön koneeseen, mutta Kalle yksin olikin lähdössä Moskovan kautta. Minä sanoin, ”älä nyt hulluja puhu, totta kai lähdet porukan kanssa”. ”Pitäähän mun käydä ohjeet hakemassa”, vastasi Kalle.

YTT Erkki Teikari on Satakunnan Kansan päätoimittaja
ja tiedotusopin laitoksen dosentti.

Kalle, tässä henkilökuvasi alustava luonnos

”Eno” Pertti Hemánus

Olet tehnyt 30 vuotta professorin työtä vuorotta: ideoinut useampia kansallisia ja kansainvälisiä tutkimusprojekteja kuin useimmat Suomessa, johtanut niitä, saanut tuloksia, levittänyt tiedotusoppia eri yliopistoihin, ollut valmis työskentelemään aamulla, päivällä, illalla ja yöllä.

*

Ajattelen tuota neljännesvuosisataa nostalgisesti: sinä aikana tein suurimman osan elämäntyöstäni, vanhenin, voimani alkoivat vähetä. Sinun voimissasi en ole havainnut samoja merkkejä.

*

Olet myös maaninen puhelimesta puhuja. Lyhyen puhelun käsitettä et tunne etkä ajattele vieraita, jotka istuvat huoneessasi.

Minähän vuonna tutustuin Kaarle Nordenstrengiin, josta jatkossa käytän vain hänen ainoaa oikeaa nimeään Kalle? Kysymys ei kuulu maailman tärkeimpiin, mutta silti olen miettinyt sitä päiväkausia.

Vuosi oli varmaankin 1964. Osuimme samaan keskustelutilaisuuteen ja Kalle tuli tekemään tuttavuutta. Tiesimme toisistamme perusasiat, kuten minä sen että

Kalle oli Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen assistentti ja Kalle sen että tein liseniaatintyötä ja sen päälle väitöskirjaa samalle laitokselle.

Aloimme tavata toisiamme, tuskin kuitenkaan kovin usein. Sen esti jo pieni tosiasia: Kallen työpaikka oli Tampereella ja itse asuin Espoossa. Kun vuonna 1966 väittelin, Kalle kuului joka tapauksessa niihin jotka kutsuin iltatilaisuuteen. Hänelle selvisi vasta iltapäivällä, että jostakin syystä – mistähän? – noudatin vanhaa tapaa, jonka mukaan vietämme illan frakissa. Minulla oli Suomenmaa-lehden päätoimittajalta Pentti Sorvalilta lainattu asu, Kalle taas omisti moisen vaatekappaleen, mutta Tampereellahan se ei ollut. Mikä neuvoksi?

Kalle soitti Helsinkiin äidilleen, antoi tälle tarkat ohjeet siitä miten tämä pakkaa frakin, ottaa taksin Helsingin rautatieasemalle, ja Kalle on Tampereella vastassa lähetystä. Suunnitelmassa oli useita heikkoja kohtia, mutta se piti. Kalle ei tainnut edes myöhästyä illanvietosta.

Tämän jutun pointti on muuten siinä, että Kalle ei hermoillut frakin ehtimistä vaan suhtautui asiaan huolettomasti. Opin tietämään jotakin hänen psyykettään. Oppi on osoittautunut päteväksi.

Muistatko vielä Vietnamin?

Hakeuduin työhön Eino S. Revon johtaman Yleisradion PTS- eli pitkän tähtäyksen suunnitteluelimeen, jossa aloitin vuoden 1967 alussa. Kalle oli tuolloin ensimmäisellä pitkäkellä Yhdysvaltain-matkallaan, kierteli tiedotustutkimusta tekevissä laitoksissa ja pohjattomalla uteliaisuudellaan hankki niistä laajat tiedot.

Täysi fakki-idiotti hän ei ollut, vaan sai ystäviä joiden kanssa keskusteli jättäisvaltiota kuohuttavasta Vietnamin sodasta. Aidon liberaalin tavoin hänkin paheksui suuren ja mahtavan USA:n yritystä alistaa väkivalloin pienempi kansa, jolla sattui olemaan toisensuuntaisia yhteiskuntaihanteita. Voi Kalle, mihin asioihin sekaannuit! Jos olisit tavannut tuolla ensimmäisellä matkallasi älykkäitä, maltillisia ja kaunopuheisia oikeistolaisia, he ehkä olisivat saaneet estetyksi sinun ajatuksellisen liittymisesi Vietnamin puolustajien rintamaan. Maineesi Suomessa olisi silloin yhä rikkeetön ja Helsingin Sanomat olisi tehnyt sinusta mairittelevan 50-vuotishaastattelun kesäkuussa 1991.

Jospa sinulla sattuu olemaan samantyyppinen omatunto kuin minulla. Se piru tarjoaa meille kummallekin kantojaan, joita emme kykene vastustamaan, vaikka olisi kovin helppoa olla enemmistön puolella.

Mutta tätähän emme varmaan aavistaneet 34 vuotta sitten. Maailma oli vielä nuori ja YLEn PTS-elin julkaisi Yleisradion suunta -kirjojaan hyvässä uskossa sekin. Sinä panit elimeen hurjaa vipinää, johon kuului indeksitutkimuksen uudistaminen, seminaarit erilaisista aiheista ja niiden annin tieteellistäminen tutkimushankkeiksi, yhä uusien tutkijoiden tai alaa harjoittelevien marssi Yleisradioon. Tosin vain tilapäisiin työsuhteisiin, sanottakoon niille jotka arvelevat lupamaksujen valuneen kohtuuttomasti PTS:lle.

Tutkijoiden ja toimittajien yhteistyö ei koskaan voi sujua täysin kitkattomasti, mutta tuon aikakauden muistot antavat rohkaisua itse kullekin: yhteistyötä kannattaa yrittää.

Yleisön tai pikemminkin sen edustajien löytäminen tutkimuskohteiksi oli noiden vuosien pysyvää antia. Se jätti perinnöksi muun muassa iskulauseen: menään yleisön luo, ellei muuten niin taksilla.

Muistan jonkin yhteisen matkamme, jolta palatessamme avauduit ja kerroit, että et aio jäädä YLEen:

– Teen kaiken keskellä väitöskirjaa ja aion siirtyä akateemiselle puolelle.

Asiassa oli ja on yhä vain yksi mutta: en ole koskaan ymmärtänyt, millä ajalla ja missä opinnäytteesi teit. Pitkiä virkavapauksia et pitänyt, Yhdysvalloissa kävit tiheään. Eihän sinulla voinut olla siellä enemmän aikaa kuin Suomessa?

Väittelit joulukuussa 1969. Kun ottaa huomioon vastaväittäjäsi Kullervo Rainion poliittiset mieltymykset eli myöhemmän siirtymisen äärioikeistolaiseen perustuslailliseen puolueeseen, häntä saattoi pitää sentään korrektina tehtävässään.

Ennen tuota päivää kerroit käynnistäsi eduskunnan kahvilassa. Tapasit Rainion, joka sanoi sinulle huolestuneena:

– Olen kuullut sinusta ikäviä asioita. Olet politisoitunut.

Sanat siis olivat täysipäiväisen puoluepukarin.

Reino Salo ratkaisi pelin

Tampereen yliopistossa avautui tiedotusopin professorin virka, lehdistö- ja tiedotusopin kanssa rinnakkainen. Siihen olit valmistautunut ja sitä hait, 29-vuotiaana.

Lausunnot muistan. Jaakko Nousiainen pani sinut päteväksi, Rainio ei ja kolmas asiantuntija Eino Krohn ei osannut ottaa kantaa kvantitatiiviseen esitystapaan. Palkkio silti kelpasi.

Helge Miettus -vainajan asemat tuntuivat vakuuttavammilta kuin sinun, mutta siitä et piitannut. Opiskelijat alkoivat tehdä työtä puolestasi. Ehkä heitä innosti siihen muun ohessa Miettusen seminaarissa tapahtunut sattumus. Joku oli tehnyt esitelmän Vexi Salmen iskelmien sanoituksesta – parhaimmillaan muuten vankkaa työtä – ja hän toi mukanaan saliin Salmen itsensä. Miettunen kysyi tämän nimeä ja koulupohjaa, jolloin vierailija kertoi käyneensä keskikoulun. Miettunen sanoi:

– Tämä on akateeminen tilaisuus, teidän on poistuttava.

Opiskelijat alkoivat kerätä nimiä puolestasi yhä pitenevään listaan. Miettunen oli jo asetettu ensimmäiselle sijalle, mutta siitä sinä valitit. Muistan sinun kertoneen, että kokoomuslaiset opiskelijat pyörivät nimien keruussa muiden mukana, hyvä ettei muita innokkaammin.

Ratkaisu kuulemma tapahtui professori Reino Salon kodin makuuhuoneessa, jossa tiedekunta hänen sairastumisensa vuoksi kokoontui. Salo oli saatu vakuuttuneeksi siitä, että sinulla on erinomaiset kansainväliset suhteet jotka Miettuselta puuttuivat. Hän muutti kantaansa. Se riitti. Sinut nimitettiin.

Kaksi vuotta myöhemmin täytettiin lehdistö- ja tiedotusopin professorin virka. Itse hain sitä ilman erityisiä toiveita. Hakemista helpotti, että olin jo nimitysvalmis Helsingin yliopiston tiedotusopin apulaisprofessoriksi. Oletin sinun haluavan minut työtoveriksi, mutta kaukaa viisaasti et liene puuttunut peliin. Jos puutuit, kerro se hyvä ihminen!

Lausunnot suosivat minua. Sain nimityksen. Tiesin kyllä että tehtävä ei ole helppo. Heinäkuussa 1973 kutsuin laitoksen väen Kangasalan silloiseen hotelliravintolaan ja varmistin, onko tiedekunnassa kaksi erillistä laitosta vai ei. On kaksi, sanoivat tulevat työtoverini. On vain yksi, sanoit sinä.

Myöhemmin tiedekunta päätti, että alallamme on yksi yhteinen laitos. Olit kotkansilmälläsi nähnyt tulevaisuuteen, mikä sekini oli hieno asia.

Olimme samalla laitoksella 24,5 vuoden ajan matemaattisen tarkasti ilmaistuna. Ajattelen tuota neljännesvuosisataa nostalgisesti: sinä aikana tein suurimman osan elämäntyöstäni, vanhenin, voimani alkoivat vähetä. Sinun voimisasi en ole havainnut samoja merkkejä. Miksi ei, sitä en ymmärrä. Maailmassa on tosin paljon muitakin asioita, jotka ovat minulle liian vaikeita.

Olen ollut osa-aikaeläkkeellä elokuun ensimmäisestä päivästä 1994 ja koko eläkkeellä vuoden 1998 ensimmäisestä päivästä alkaen. Minulla on ollut aikaa ajatella asioita, totta kai. Sinun työpanoksesi on ajatteluprosessieni aikana vain kirkastunut.

Ilmeellistä on valmiutesi matkustaa. Joskus paheksuin sitä, mutta enpä taida enää. Jollakin lentomatalla olen arvioinut tehneeni elämäni aikana 350–360 ulkomaanmatkaa, useimmat Tampereen yliopiston nimissä, mutta pitääköhän sinun matkojesi määrä kertoa kymmenellä? Muistatko itse tai osaatko arvioida montako kertaa olet käynyt USA:ssa?

Erikoinen on myös työkykyysi yleensä. Minulle on kerrottu, että kun tulit virkaan aloit hoidella hallinnollisia asioita soittamalla yliopiston päällikköportaalle iltaisin kotiin. Sinulle kuulemma tehtiin selväksi, että semmoinen ei käy; virkaasiat hoidetaan virka-aikana. Jouduit muuttamaan tapojasi, mitä saatat ihmetellä yhä.

Olet tehnyt 30 vuotta professorin työtä vuorotta: ideoinut useampia kansallisia ja kansainvälisiä tutkimusprojekteja kuin useimmat Suomessa, johtanut niitä, saanut tuloksia, levittänyt tiedotusoppia eri yliopistoihin, ollut valmis työskentelemään aamulla, päivällä, illalla ja yöllä.

Heikkouksiakin sinulla riittää

Onko sinussa heikkouksia? Tottahan toki.

Sinulta puuttuu kyky ajoittaa työpäiviäsi. Jos sovimme lounaasta jolle menimme klo 12.15, pääsimme lähtemään puoli yhden jälkeen, kun olin sanonut että muuten peruutan koko sopimuksen. Kun kävelimme laitokselta yliopiston

ravintolaan, vastaamme tuli ainakin kymmenen tuttua rehtorista alkaen ja sinä pysäytit jokaisen heistä, jokaiselle oli asiaa, kiirettä et tuntenut.

Suutuin. Kysyin etkö tiedä, ettei asioita hoideta yliopiston käytävillä. Katsoit minuun ja kysyit:

– Miksi ei?

Olet myös maaninen puhelimesta puhuja. Lyhyen puhelun käsitettä et tunne etkä ajattele vieraita, jotka istuvat huoneessasi. Joskus 1970-luvun lopulla ruotsalaisen delegaation johtaja loukkaantui havaittuaan, että tervehdit tulijoita ja aloit sen jälkeen puhua loputtomia ylipitkiä puheluja.

Voi, heikkouksia sinulla riittää. Väitteiden mukaan olet yhden kerran 1960-luvulla ollut humalassa, mutta sitä minun on vaikea uskoa. Aikasi ei ikinä siihen riitä.

Olen jo viitannut Amerikan suhteisiisi. Persoonallisuudessasi on hyvin paljon amerikkalaisuutta, ajattelutavassasi toivon mukaan vähemmän. Ehkä muistutat ”hyviä jenkkejä”, niitä joita minäkin tunnen, suvaitsevia ihmisiä jotka haluavat rauhaa ja moniarvoisuutta. Niitähän sinäkin ajoit itäeurooppalaisen toimittajajärjestön IOJ:n pitkäaikaisena presidenttinä, ja mikä oli tulos? Ylipitkä herjakirja.

Uskon että me ja meidän kaltaisemme ihmiset olemme pohjimmiltaan oikeassa, mutta Herra yksin tietää, jos hänkään, milloin tämä tunnustetaan.

Eipä viitsitä liikaa ajatella moista asiaa. Toivotan sinulle Kalle ikiajoiksi mielesi painuvaa 60-vuotisjuhlaa ja lähetän samalla ystävälliset terveiseni Ullamajalle, Markukselle ja Lauralle.

Perti Hemánus on tiedotusopin emeritusprofessori.

Kuinka tekstiä tehdään?

Veikko Pietilä

Hanketta toteuttamaan ei perustettu työryhmää vaan työ lankesi kuin luonnostaan – niin, arvannette kenelle. Mutta ei suinkaan pakosta tai painostuksesta. Kallen taituruushan ilmenee juuri kyyvyssä puhua toinen ympäri niin ettei tämä lainkaan äkkää tulleeensa juuri puhutuksi ympäri.

Kallen tunteville ei liene yllätys, että tapasin hänet ensimmäisen kerran kokouksessa. Kyse oli Yleisradion tuolloisen uunituoreen pääjohtajan Eino S. Revon keväällä 1965 isännöimästä tilaisuudesta, jossa luotiin suuntaviivoja Yleisradion ja neljän yliopiston väliselle tutkimusyhteistyölle. Yhteistyön varsinainen junailija oli tietysti Kalle, ja junailu tapahtui kallemaiseen tapaan etupäässä kokouksissa. Muistan tuolloin ihmetelleeni, kuinka joku jaksaa olla kokouksissa kaiken aikaa. Tätä samaa asiaa olen saanut tilaisuuden ihmetellä monta kertaa myöhemminkin.

Kirjoituskutsussaan tämän juhlakirjan toimittajat luettelivat koko joukon Kalle-epiteettejä – hän on junailija, eetikko, kriitikko ja niin edelleen. Lisäisin heidän jo sinänsä mittavaan luetteloonsa vielä yhden puolen, nimittäin sen, että Kalle on armottoman taitava pusertamaan esiin tekstiä – etenkin naapureiltaan. Tässä suhteessa hän on ollut tulostavastiin jo ennen kuin osattiin edes aavistaa, että suomen kieltä tärveltäisiin joskus moisella sanahirviöllä.

Elävin muistoni Kallen tästä taidosta on 1970-luvun puolivälistä, jolloin opetusministeriöltä kävi meidänkin laitokselleme käsky laatia tutkimuspoliittinen ohjelma. Armoitettuun tapaansa Kalle perusti hanketta toteuttamaan työryhmän, joka koostui hänestä, Eno-Hemánuksesta ja allekirjoittaneesta. Työryhmä koontui kerran kaksi, mutta arvannette, kenen harteille jäi ohjelman kirjoittaminen. Minunpa tietenkkin. Tuossa ohjelmassa lanseerattiin eräitä kuolemattomia luonnehdintoja oppialastamme, kuten se, että kyseessä on monikerroksinen entiteetti. Eli osattiin sitä ennenkin, vaikk’ ojan takana oltiin ja ojasta olta juotiin.

Juttu ei tietenkään jäänyt ohjelman kirjoittamiseen. Ohjelmasta näet tuli niin erinomainen, että Kalle katsoi sen ansaitsevan tulla käännettyksi eräälle tunnetulle sivistyskielelle. Tätä hanketta toteuttamaan ei perustettu työryhmää vaan työ lankesi kuin luonnostaan – niin, arvannette kenelle. Mutta ei suinkaan pakosta tai painostuksesta. Kallen taituruushan ilmenee juuri kyvyssä puhua toinen ympäri niin, ettei tämä lainkaan äkkää tulleeensa juuri puhutuksi ympäri. Tuloksena tästä ympäripuhumisesta ei silti ollut tutkimuspoliittisen ohjelman englanninkielinen versio vaan tuon ohjelman näkökulmasta ponnistava, mutta sitä paljon laajempi esitys siitä, mistä alallamme oikeastaan ja perimmältään on kyse.

Esitys näki päivänvalon laitoksen sarjassa 1977 ilmestyneenä julkaisuna nimeltään *On the Status and Position of Communication Research*. Se oli yksi panos laitoksella 1970-luvun loppuvuosina käydyssä kiivaassa väänössä oppialamme tiedeluonteesta. Hahmottelin tuon luonteen kuvaamiseksi jopa mallin. Sen lähtökohta oli, että tiedotusoppi on oma erityinen yhteiskuntatieteensä, jollaisena se on muiden erityisten yhteiskuntatieteiden tavoin elimellisessä yhteydessä yleiseen yhteiskuntatieteeseen. Siitä arvonannosta, jota tämä niin kutsuttu utaremalli sai osakseen, kertoo osuvasti se, että opiskelijoiden ainejärjestön vitseinikat ottivat sen pilanteon kohteeksi pikkujoulusketsissään. Tämä malli oli yksi niitä väreitä, jotka Kallen veteen heittämä kivi oli saanut aikaan – sen enempää hänellä ei ollut siihen ja sen kohtaloon osaa eikä arpaa.

Juttu ei tokikaan päättynyt ”On the status” -julkaisuun ja utaremalliin. Veteen molskahtaneen kiven synnyttämät renkaat laajenivat. Yksi näitä renkaita oli 1980-luvun alussa laatimani julkaisu ”Tiedotustutkimus: teitä ja tienviittoja”, jossa tutkimuspoliittisen ohjelman tematiikka laajentui yritykseksi luoda järjestelmälli-

nen kuvaus koko tiedotusopillisen ajattelun ja tutkimuksen kentästä. Kallekin mykistyi tästä suorituksesta niin että vasta kymmenisen vuotta myöhemmin hän alkoi ottaa tuon julkaisun puheeksi kautta rantain jotakuinkin seuraavaan tapaan: teitä ja tienviittoja on toki mitä mainioin esitys alastamme, mutta... Eipä aikaakaan kun jo huomasin kirjoittavani julkaisun tematiikkaa uusiksi aiempaa historiallisemmasta näkökulmasta.

Eikä juttu lopu tähänkään. Kun kirja ”Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä” oli nähnyt päivänvalon, Kalle vaihtoi puheenaihetta ja alkoi tähdentää, että kansainvälisillä markkinoilla ei ole alastamme mitat täyttävää oppihistoriallista esitystä. Ja ei aikaakaan kun jo havaitsin väsäväni kirjasta kokonaan uutta versiota eräällä tunnetulla sivistyskielellä. Tuotos nähnee päivänvalon painetussa muodossa lähitulevaisuudessa.

Joko juttu olisi vihdoinkin lopussa? Ei hyvältä näytä. Nimittäin Kalle on jo jonkin aikaa tuonut esiin, että olisi jo korkea aika tehdä uusi sisällön erittelyn saloihin johdettava kirja...

YTT Veikko Pietilä on professori Tampereen yliopiston
tiedotusopin laitoksella.

Merkittävä tiedekunnan kehittäjä

Olavi Borg

Viuhahtava ruokailija oli tietenkin Kalle, jolle lentokentät ja niiden palvelut olivat lähes jokaviikkoista rutiinia. Yliopistolla olikin tapana usein kysyä, ”tietääks kukaan missä päin maailmaa Kalle mahtaa olla, olis vähän asiaa.” Vastaus oli usein: ”näin viimeksi sillä ja sillä lentokentällä”, tai ”soitti eilen illalla Dar es Salaamista” tai jotain vastaavaa.

On lähes mahdotonta sanoa, koska tapasin Kallen ensimmäisen kerran. Kalle kuului vakiokalustoon kaikenlaisissa miitingeissä jo Helsingin aikoinani, ennen syyskuun alkua 1966 jolloin muutimme perheen kanssa Tampereelle. Muutaman seikan muistan ilman vanhojen kalenterienikin kaivelua, joista voin tarkemmin päivittää tapahtumia. Olin ensimmäisen kerran vaaleissa ehdokkaana 1966. Tuolloin piti vielä kerätä valtiollisissa vaaleissa jokaiselle ehdokkaalle vähintään 30:n vaali- eli äänioikeutetun kansalaisen nimilista. Sekin erikoisuus oli vielä silloin mahdollista, että sai kandideerata useammassa vaalipiirissä. Niinpä minäkin olin ehdokkaana sekä kotimaakunnassani Etelä-Hämeessä että asuin- ja työvaalipiirissäni, Helsingissä. Kun ystäväni ja aatetoverini Mauri Elovainio tuota liberaaliehtokkaan listaa keräsi, niin tulipa sinne mukaan ilman nikottelua ja Kaarle Nordenstrenginkin nimi. Kyllä Kalle tuohon aikaan mielestäni vankka

edistyksellinen liberaaliporvari olikin, sillä useat olivat ne kerrat kun esim. Kallen ja Inkeri Anttilan kanssa oltiin mukana jos minkinklaisissa yhteiskunnallisissa aktiviteeteissa. Kerron tämän siksi, että tietävästi Kalle ei kenenkään muun poliittisissa tukijoukoissa koskaan ole nimellään seissytäkään. Osin tästä seikasta johtui sekin, että ns. Reporadion valtavuosina ja ollessani mm. kansanedustajana ja radion ohjelmanevoston jäsenenä, sain useammankin kerran tynnyntellä monia ihmisiä, että ”ei se Kalle nyt ihan mahdoton mies ole, ajattelematon vain ajan hengen mukaan joskus!”

Aikaansaava, asioihin nopeasti tarttuva, suunnattoman ahkera ja lähes kaikkialla läsnäoleva Kalle on kyllä aina ollut. Kerran 70-luvulla olin tulossa jostain kansainvälisestä kokouksesta, luullakseni LI:n kokouksesta Roomasta. Vätilaskun aikana Amsterdamissa poikkesin lentokentän ruokalaan syömään. Lueskelin kaikessa rauhassa jotain kirjaa, kun kävi viuhahdus; vaalea poplari heitettiin viereiselle tuolille ja kuului huikkaus. ”Minäkin taidan käväistä hieman haukaamassa”. Muutaman minuutin kuluttua tajusin, että tuo viuhahtava ruokailija oli tietenkin Kalle, jolle lentokentät ja niiden palvelut olivat lähes jokaviikkoista rutiinia. Yliopistolla olikin tapana usein kysyä, ”tietääks kukaan missä päin maailmaa Kalle mahtaa olla, olis vähän asiaa.” Vastaus oli usein: ”näin viimeksi sillä ja sillä lentokentällä”, tai ”soitti eilen illalla Dar es Salaamista” tai jotain vastaavaa. Yhteisesti tarkastettavan gradun lausuntokomentitkin tulivat usein mitä eksoottisimmista paikoista. Täytyy muistaa, että tuolloin ei vielä ollut kännyköitä, silti Kalle hoiti yhteydet.

Pitkään ihmeteltiin sitä, miksi tiedotusopin laitos ei sitten millään siirry pois yliopiston päärakennuksesta, vaikka melkein kaikki muut tiedekunnan laitokset olivat joutuneet diasporaan moniksi vuosiksi mikä minnekin. Omakin laitokseni oli 17 vuotta Tampellan portilla vapaakirkon vuokratiloissa; hallintojohtaja Silo tosin oli arvellut, että varmaan korkeintaan kolme vuotta joudutte siellä olemaan! Selityksenä tiedotusopin pysymiseen päärakennuksessa kerrottiin milloin harjoitustoimituksen tilojen sijainti päärakennuksessa, milloin jotain muuta. Jotkut sitten kuitenkin oivalsivat, että kysymyshän oli ihan selvästi Kallen taitavasta johtamis- ja lobbaustrategiasta: pääatalossa oltiin lähellä vallan ja rahan lähteitä, hallintovirastoa ja rehtoria. Kun vanhoina hyvinä aikoina varsinkin vuoden lo-

pussa kertyi aina käyttämättömiä rahoja, joskus jopa saatuja virkoja oli unohtunut jäädä jakamatta, niin se joka niistä sai ensimmäisenä tiedon, pääsi niihin myös ensimmäisenä käsiksi. Edellyttäen tietenkin, että säilytit hyvät välit päättäjiin ja osasit lobata. Ja siinähan Kalle on ollut aina mestari. Toiset laitokset usein ihmettelivätkin, miksi tiedotusopin laitokselta riittää rahaa vähän joka paikkaan – siis silloin hyvinä vuosina. Taktiikka oli selvä: laitos käytti rahat (tuntiopetus-, hankinta-, yms. palkkojen ulkopuoliset pienet erät) loppuun jossain loka- marraskuun tienoilla. Ja tietenkin loppuvuoden toiminta piti pelastaa pienillä jälki-lypsystä saaduilla rahoilla. Päätalosta tällaiset operaatiot oli verrattomasti helpompia hoitaa kuin etäpisteistä. – Näin ainakin kateelliset ajattelivat.

Edellä sanottu on kirjoitettu hieman kepeään sävyyn, siihen oikeuttaa paitsi toimittajien lupa, sekin että Kaarlen kanssa yhteistyö on aina ollut helppoa ja mutkatonta ja se mistä on sovittu on myös pitänyt. Hänen panoksensa tiedekunnan kansainvälisen toiminnan kehittämisessä on ollut merkittävä, oman alansa tarpeet hän on hoitanut tehokkaasti (mm. alalla välttämättömät harjoittelumahdollisuudet), hän on myös merkittävästi edistänyt alansa tutkimusta paitsi omalla jatkuvasti aktiivisella tutkimustoiminnallaan, mm. käynnistämällä alansa tutkimusohjelman Suomen Akatemian puitteissa ja olemassa mukana lukuisissa kansainvälisissä tutkimushankkeissa. Itselläni on myös erinomaisia kokemuksia yhteisistä tohtoriseminaareista ja muusta yhteistyöstä tiedotusalan ja politiikan tutkijoiden kesken. On ilo onnitella yhä vireää kollegaa hänen merkkipäivänään.

Olavi Borg on Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen emeritusprofessori. Hän oli Liberaalisen Kansanpuolueen kansanedustaja vuosina 1972–1975.

Pesen vain käteni

Tapio Varis

Muistan kyllä elävästi, kuinka Kalle järjesti minut juuri väitellenä yhteiskuntatieteiden tohtorina vastaanottamaan Tasavallan Presidentti Urho Kekkosta. Menimme yliopiston rehtorin vierashuoneeseen, joka edelleenkin on sama huone samassa paikassa. Jostakin ja nyt jälkikäteen täysin käsittämättömästä syystä Kallella itsellään oli jotakin vielä tärkeämpää tekemistä.

Olin Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan lehdistö- ja tiedotusopin pääaineopiskelija, kun osallistuin vuonna 1968 fil.lis. Kaarle Nordenstrengin tiedotustutkimuksen uusia suuntauksia käsitteelle luentokursseille. Siellä tämä raikkaan nuorekas amerikantutkija pyöritteli juuri oppiamme joukkotiedotuksen vaikutusteorioita vaikuttavilla kaavioillaan ja tutkijanimillä, joiden jälkeen ei jäänyt epäselvyyttä siitä, mikä ja missä oli tieteen viimeinen sana. Muistan vuorenvarmasti, että lopputuloksena tältä kurssilta oli se, että vaikutus ei ole suoraviivainen, ei ympyrä, eikä mikään muukaan yksinkertainen malli, vaan vaikutus onkin spiraalimallinen. Teorian vahvistukseksi Nordenstreng piirsi taululle mielen syvyksiin jääneen mallin spiraalista, joka nykykielellä muistuttaisi lähinnä kierukkaa. Vaikutus oli kuitenkin ehdoton, pitkäaikainen ja harhapoluille eksymistä ehkäisevä.

Myöhemmin istuin saman yliopiston saman tiedekunnan radio- ja televisioopin assistenttina, kun fil.tri Kaarle Nordenstreng suuren kohinan saattelemana

nimitettiin tiedotusopin professoriksi vuonna 1971. Sydän löi silloin vahvasti vasemmalla ja Kallen nimitys vahvasti yhteyksiäni entisestään ”Reporadioon” ja kaikenlaiseen herraskansan maailmanvallankumoukseen, joka köyhemmissä kotioiloissani tuntui kovin kaukaiselta, mutta kiehtovalta.

Tähän yläluokan sosialismiin kuului mm. se, että sain joskus ajaa Kallen Amerikasta tuomaa Mustang -urheiluautoa. Kerran poliisit pysäyttivät minut Rautatienkadulla, mutta halusivat vain, että panisin ajovalot päälle kun ajan. Itse mutisin säikähdyksestä heille jotakin, että kun tämä ei ole minun autoni. Eivät poliisitkaan tulleet kysyneeksi, että mahtoiko olla varastettu? Olisi voinut olla, sillä itselläni oli vain halpa, työväenhenkinen Skoda.

Asuin nuoren vaimoni ja ensimmäisen lapsemme kanssa Teiskontiellä. Uuden oppialan auktoriteettina Kalle ja silloinen koiransa, joka professoritovereiden kunniaksi kantoi nimeä ”Ykä”, muuttivat siihen aivan viereen. Niin alkoivat joka-aamuiset koirankävelyttämiset, joissa pantiin jatkotutkintoasiani, maailman yleinen meno ja oma kunto sellaiseen järjestykseen, että koiran kävelyttäminen ja oma lisensiaatti- ja väitöskirjatyö alkoivat saada enemmän huomiota kuin oman lapsen hoito. Onneksi väitöskin tapahtui ennen kuin pysyvämpää vauriota tapahtui ja koirakin taisi lopulta siirtyä autuaammille kävelymaille.

Väitöstapahtuma oli tietysti oman elämäni kohokohta, mutta niin taisi olla siihen liittynyt kansainvälinen televisioalan symposiumkin Kallelle. Sinnehän saapui itse Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen, jonka symposiumissa pitämää puhetta nyt monet haukkuvat, mutta niin haukkuivat silloinkin. Monet tosin kehuivatkin, mutta he edustivat lähinnä sosialistisia maita ja kehitysmaita.

Puhetta ovat sittemmin kriittisesti tarkastelleet esimerkiksi Lauri Haataja, Jyrki Pietilä ja Tuomo Pietiläinen kirjassaan ”Demokraattinen journalisti” (1996). Ulkoasiainministeriön puolelta puhe on todettu kelvottomaksi.

Itse tiedän ja muistan varmasti vain seuraavaa. Presidentin puheessa mainittiin väitöskirjatyöni ”uusία uria aukovana”, jonka Eino S. Repo sanoi minulle ”ukon itsensä lisäämäksi.” En silloin ymmärtänyt miten suurten päättäjien puheet oikein syntyvät. Omasta mielestäni ”ukko” oli ihan oikeassa.

Muistan kyllä elävästi, kuinka Kalle järjesti minut juuri väitellenä yhteiskuntatieteiden tohtorina vastaanottamaan Tasavallan Presidenttiä. Menimme yliopis-

ton rehtorin vierashuoneeseen, joka edelleenkin on sama huone samassa paikassa. Jostakin ja nyt jälkikäteen täysin käsittämättömästä syystä oli Kallella jotakin vielä tärkeämpää tekemistä ja olimme aluksi kolmestaan vierashuoneessa – Presidentti Urho Kekkonen, Rehtori Jaakko Uotila ja minä Kaarle Nordenstreng muistele, että hänen symposiumin puheensa oli jäänyt juhlasaliin. Ja kun hän sitä harmitteli, kehotti rehtori häntä kipaisemaan hakemassa sen. Presidentti Kekkonen sattui tulemaan juuri sillä välin, mikä oli hieman harmillista. Kalle kyllä ehti tilanteeseen muutaman minuutin kuluttua. Presidentin puheesta: sen teki Kalle yhdessä Eino S. Revon kanssa, tekstiin upotettiin näkemyksiä mm. Herbert Schilleriltä, joka oli läsnä tilaisuudessa. Schiller oli ylpeä, kun häntä hyödynnettiin presidentin puheessa. – toimittajat. Sitten rehtorillekin tuli jokin meno.

Siinä sitten istuskeli nuori yhteiskuntatieteiden lisensiaatti (väit.) yhdessä Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen kanssa, kun Kallella oli jotakin vielä suurempaa vireillä. En muista keskustelustamme varmuudella muuta, kuin että presidentti kysyi minulta ”kuka oli Teidän vastaväittäjänne?” Vastasin ylpeänä, että Professori Herbert Schiller Kalifornian yliopistosta. Vastaus tuntui tyydyttävän kunniottamaani valtion päämiestä. Keskustelumme päättyi siihen, että presidentti sanoi menevänsä nyt ”pesemään kätensä, niin kuin sanotaan.”

Nyt sekä presidentti Kekkonen, että rehtori Uotila ja professori Schiller ovat poissa. Niin on myös professori Yrjö Littunen, joka oli noissakin yhteyksissä keskeinen vaikuttaja. Mitä oikein tapahtui silloin ja sen jälkeen? Mitäpä minä voisin muuta sanoa, kuin pestä käteni ja kiittää Kallea ja edesmennyttä ”Ykä” -koiraa saamastani ylenpalttisesta tuesta ja haukusta.

YTT Tapio Varis on mediakulttuurin ja viestintäkasvatuksen professori Tampereen yliopistossa.

Kallen oppilaana ja työtoverina

Irma Kaarina Halonen

Työtoverina Kalle oli toisaalta ihanteellinen, toisaalta rasittava. Hän oli omimmillaan järjestäessään hallinnollisia asioita, sumpliessaan töitä ja viranhoitoja, luotsatessaan kansainvälisiä vieraita ja seminaareja. Laitoksen työntekijän vinkkelistä juuri tämä ylenpalttinen toimeliaisuus oli rasittavaa. Normaali työ katkesi aina aika ajoin jonkin uuden projektin tai ”ulkomaanelävän” vierailun vuoksi ja varsinkin toimiston puolella kävi itku ja hammasten kiristys.

Kun tulin opiskelemaan Tampereen yliopistoon syksyllä 1970 radio- ja televisio-oppia, professuuria hoiti jo ulkoiselta olemukseltaan pelottavan ja etäisen tuntuinen Helge Miettunen. Istuimme ensimmäisillä yliopistokursseillamme kuuntelemaan kuivaakin kuivempaa esitystä ”Yleisradion organisaatioista”, mistä aiheesta professori Miettunen oli laatinut kokonaisen luentosarjan. Monotonisen puheen katkoivat henkilökohtaiset anekdootit ja muistelot yleisradioajoista ynnä nukahtanutta yleisöä säpsäyttävät äänen korotukset. Oiva keino pitää kuulijat hereillä! Opiskelu ei vastannut lähimainkaan odotuksiani.

Toivon kipinä syntyi, kun professuuri tuli haettavaksi. Kuten hyvin muistetaan, hakijoita oli loppuvaiheessa kolme: virkaa hoitanut Helge Miettunen ja nuoret tohtorit Osmo A. Wiio ja Kaarle Nordenstreng. Enpä juuri riviopiskelijana osannut arvioida hakijoiden paremmuutta, mutta yksi asia tuntui selvältä: jotain

uutta tarvitaan ja ”vanhan” edustajaksi leimautui auttamatta virkaa hoitanut professori. Vuoden 1968 opiskelijaliikehdintä oli radikalisoitunut meitä 1970-luvun alun opiskelijoita ja ilmassa väreilivät monenlaiset odotukset. Ehdokas Nordenstreng tuntui kaikin puolin vastaavan opiskelijoiden jäsentymättömiä tavoitteita ja käsityksiä radikaaliudesta. Minäkin liukuin yliopistolla listojen kanssa, joilla kerättiin kannattajien nimiä Nordenstrengin valinnan puolesta.

Lopputuloksen tästä professorikisasta tiedämme ja voi vain kuvitella, miten valmistellussa ilmapiirissä uusi professori sai ”oppinsa” (myöhemmin konkreettisesti Tiedotusoppi-kirjan vuonna 1975) esittää. Vaikka kaikki opiskelijat eivät ilmoittautuneet radikaaleimpien joukkoon, uskon, että tuon ajan tiedotusoppia pääaineenaan opiskelleet olivat professorivalinnasta vilpittömän iloisia ja uteliaita.

Proffasta tulikin heti alussa ”Kalle”, melkein kaveri. Kalle kokosi lukukausien alussa tiedotusopin opiskelijat esittelytilaisuuteen, jossa hän pystyi luomaan mielikuvan tiedotusopin laitoksesta ”yhtenä suurena perheenä”. Näissä tilaisuuksissa hän oli elementissään ja uskon että ne olivat hyvin tärkeitä oppiaineen imagon ja opiskelijoiden identiteetin kannalta. Tuli sellainen tunne, että asiat ovat hyvin (Kallen) hoidossa.

Parikymppisen opiskelijan mielikuvat Kallesta ovat välähdyksenomaisia. Parhaiten muistan 1970-luvun alun tiedotusopin opiskelijabileet, joissa Mikko Alatalo, Juice Leskinen, Harri Rinne ja tietenkin Los Coit. Int. musisoivat. Kalle istui sitkeästi mukana, vaikkei meno välttämättä aina ’proffamaista’ ollut. Jotenkin hän pystyi kuitenkin pitämään myös etäisyyttä: hän ei sortunut liialliseen tuttavallisuuteen tällaisissakaan tilaisuuksissa. Pikemminkin hän pyrki, jos mahdollista hoitamaan tärkeitä työasioita juhlijoiden kanssa... (tämä piirre hänessä on säilynyt myöhemminkin!)

Laudatureseminaarivaiheessa Kalle ei enää ollut sillä tavalla kaveri. Kallesta kehkeytyi mesenaatti, joka kannusti ja edisti monien seminaaritöiden valmistamista. Usein opiskelijoiden työt olivat kytköksissä hänen omaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseensa ja toimintaansa. Viestintäpoliittisen komiteatyön yhteydessä valmistui paljon myös sitä sivuavia opinnäytteitä (muun muassa oma graduni Valtionhallinnon tiedotustoiminnasta 1974).

Kallen järjestelyjen ansiosta saatoinkin tehdä työtä Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksella, jota johti Kallen hyvä ystävä ”Yki” Yrjö Littunen. Ystävyys oli muun muassa sillä tavoin erikoista, että Kalle toi Ykille, joka viikonloppuisin paahtoi tutkimuslaitoksessaan töitä, välillä evästä (anekdootin mukaan se oli yleensä piimää).

Kalle opetti miten tehdään tutkimustyötä. Pyhät eivät olleet pyhiä eivätkä viikonloput vapaita ja sehän loppuvaiheen opiskelijalle hyvin sopikin. Hän oli valmis ohjaamaan tutkimustyötä lähes mihin vuorokauden aikaan tahansa. Kutsuipa hän minutkin askeettiseen kämppäänsä Kalevan torneihin joskus viimeistelemään tutkimusraporttia. Muistan, kuinka hän luki viime tingassa käsikirjoitustani kieli huulien välissä (kallemainen tapa keskittyä) kynä kädessä ja huomautti jopa desimaalipilkkujen merkinnästä.

Kun jo olin alkanut mieltää itseni jonkinmoiseksi tutkijanaluksi, oli aika myös irtautua Kallen patriarkalisesta suojeluksesta. *Tiedotusoppi* -kirjan (1975) julkaisemisen aikoihin alkoi olla muodikasta esittää varsin julmaakin ’tieteellistä’ kritiikkiä lähes kaikkia aikaisempia teorioita ja oppi-isiä kohtaan. Muistan Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen järjestämän *Tiedotusoppi*-kirjan kritiikkitalousuden, jossa nuorena huimapäänä lyttäsin koko teoksen jättämättä kiveä kiven päälle. Kalle ei antanut kritiikin järkyttää itseään ja *Tiedotusoppi*-kirjan tenttejä olen ottanut vastaan vielä 1990-luvulle saakka.

1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa naistutkimus alkoi tulla uudella voimalla myös yliopisto-opetukseen. Kallekin oli saanut vaikutteita, luultavasti osittain Amerikan matkoillaan Yhdysvaltain yliopistoissa voimistuneen naistutkimuksen ansiosta. Hän saattoikin nähdä minut kykeneväksi hoitamaan apulaisprofessorin viransijaisuutta. Tuohon aikaan alle kolmekymppisen naisen hyväksyminen korkean viran sijaiseksi oli melkoisen radikaalia. Sain tottua myös siihen, että aina kun laitokselle tuli vierailijoita, Kalle pysähtyi työhuoneeni ovelle ja ilmoitti, että ”tässä on meidän naistutkija”.

Työtoverina Kalle oli toisaalta ihanteellinen, toisaalta rasittava. Hän oli omimilliaan järjestäessään hallinnollisia asioita, sumpliessaan töitä ja viranhaitoja, luotsatessaan kansainvälisiä vieraita ja seminaareja. Laitoksen työntekijän vinkkelistä juuri tämä ylenpalttinen toimeliaisuus oli rasittavaa. Normaali työ katkesi

aina aika ajoin jonkin uuden projektin tai ”ulkomaanelävän” vierailun vuoksi ja varsinkin toimiston puolella kävi itku ja hammasten kiristys. Hyvitykseksi Kalle yritti pitää erityisen lämpimät välit ”suorittavaan henkilökuntaan” ja merkkipäivien ja kahvitilaisuuksien yhteydessä sateli myös kiitoksia.

Summa summarum: ilman Kallea en olisi yhteiskuntatieteiden tohtori ja tiedotusopin lehtori.

YTT Irma Kaarina Halonen on
mediatutkimuksen lehtori Turun yliopistossa.

Seitsemänkymmenluvun seminaarielämää Tampereella

Tarmo Malmberg

Nykyään kuuluu osoittaa kansalaiskuntoisuutensa puhumalla seitsemänkymmenluvusta vain varoittavana esimerkkinä. Nordenstreng ei ole yllytyksestä huolimatta mennyt tähän kilpalaulantaan mukaan. Vuosikymmen olikin mainettaan parempi.

Kaarle Nordenstreng piti syyslukukaudella 1971 ensimmäisen laudatureseminaarinsa tuoreena tiedotusopin professorina. Tiistaisin järjestettyihin istuntoihin osallistui myös helsinkiläisten matkalaukkuopiskelijoiden ryhmä, jonka muodostivat lisäksi Heikki Peltonen, edesmennyt Max Rand ja Elina Suominen (nyk. Sana). Kaikkien heidän – kuten seminaarin vetäjänkin – tapaansa tarkastella maailmaa väritti punaisen jokin vivahde.

Elettiin aikaa, jolloin kuusikymmenlukulainen uusvasemmistolaisuus oli vaihtumassa seitsemänkymmenlukulaiseksi taistolaisuudeksi. Ihmistieteissä se raivasi tietä ekonomistiselle marxilaisuudelle, ”itämarxismille”. Kalle hätkähdyttikin kuulihoitaa syyslukukauden lopulla pitämässään virkaanastujaisesityksessään. Siinä hän väitti, että joukkotiedotusvälineisiin kiinnitettiin liian paljon huomiota, joka tulisi niiden sijaan suunnata yhteiskunnan taloudellisiin perustalouteihin. Samalla Kalle kuitenkin puolusti uusvasemmistolaiseen henkeen kriittistä tiedonvälitystä nähden Snellmanin ja Eino S. Revon samalla jatkumolla.

Päiväkirjamerkintöjeni mukaan tiedotusopin syyslukukauden 1971 seminaarissa vierailivat ainakin James D. Halloran ja Erkki Salomaa. Halloran oli silloin, kuten pitkään sen jälkeenkin, Leicesterin yliopiston tiedotustutkimuksen keskuksen johtaja. Salomaan akateemiset ansiot olivat vaatimattomammat. Hän oli Rakennustyöväen liiton puheenjohtaja ja enemmistökommunistien keulahahmoja.

Halloran oli hiljattain julkaissut yhdessä Philip Elliottin ja Graham Murdockin kanssa *Demonstrations and Communication* -teoksen, joka käsittelee loka-kuussa 1968 Lontoossa pidetyn Vietnamin sodan vastaisen mielenosoituksen uutisointia. Tutkimus osoittaa, miten uutismediat vääristelivät mielenosoituksen kulkua, jonka rauhanomaisuus ei vastannutkaan toimitusten ennako-odotuksia. Tällaiset tapaukset antoivat empiiristä tuke yleisesti koetuille tuntemuksille siitä, miten tiedonvälityksen valtavirta vastoin yleviä periaatteitaan toimi lähinnä porvarillisten ennakkoluulojen pönkittäjänä.

Vaihtoehtoisen näkökulman seminaariin toi Salomaa, jonka esitelmä käsitteli Otto Wille Kuusisen sanomalehtityötä, joskin laventaen näkökulmaa ”kaikkien aikojen vaikutusvaltaisimman suomalaisen” muuhunkin toimintaan. Aiheen teki ajankohtaiseksi Kuusisen syntymän 90-vuotisjuhla, mutta myös vaihtoehtojen etsintä tietynsuuntaisesti hegemonistiselle tiedonvälitykselle.

Syksyllä 1971 rintamalinjat eivät olleet vielä lukkiutuneet. Liberaali, uusvasemmistolainen ja kommunistinen journalismikritiikki mahtuivat vielä saman katon alle. Itse muistan tosin arvostelleeni Hallorania liian pehmeästä linjasta ja propagoineeni Althusserin ideologiateoriaa, johonka tutustuminen edellisen vuoden joulukuussa oli tehnyt minuun voimakkaan vaikutuksen.

Helsinkiläisporukka palasi Salomaan kanssa junalla takaisin etelään, mutta merkintäni eivät kerro matkan tapahtumista. Sen sijaan muistan syksyltä toisen tapauksen, jossa Kallella oli seremoniamestarin rooli muussakin kuin tiukan akateemisessa mielessä.

Olimme lähteneet jo paluumatkalle, kun päätimmekin jäädä Toijalassa pois junasta, ja soitimme Kallelle sopien treffeistä. Seuraavalla pohjoisen junalla pääsimme takaisin Tampereelle, missä Kalle oli Mustangeineen meitä vastassa. Tiis-tai-iltaa vietettiin Pirkanhovissa, ja professori majoitti pitkämatkalaiset seminaari-

laiset Ilmarinkadun asuntoonsa. Tällainen ex tempore -meno, jonka keskiössä Kalle hovi- ja majoitusmestarina oli, toi seminaariimme tuulahduksen vapaasta opiskelijaelämästä. Tosin helsinkiläiset saattoivat tässä saada jonkin pääkaupunkiedun, josta kaikki eivät päässeet nauttimaan – olihan ryhmämme jäsenillä muutenkin hieman poikkeuksellinen tausta. Itse olin tullut tiedotusoppia lukemaan kyökin kautta, niin sanotun ”Meranon yliopiston” penkiltä, kun taas yläläinen Max Rand oli päässyt suoraan laudaturseminaariin ilman edeltäviä aineen opintoja.

Syksyn 1971 mentyä tamperelainen tiedotusoppi itämarxilaistui huomattavasti, kun Otto Wille Kuusisesta tuli monille todennäköisempi auktoriteetti kuin Halloranista. Railakasta opiskelijaelämää kypsä seitsemänkymmenluku ei kuitenkaan hiljentänyt, ja Ylioppilastalolla vietettiin monia ikimuistoisia Tiedottajien juhlia, joissa Kalle tapansa mukaan piti juhlapuheen.

Nykyään kuuluu osoittaa kansalaiskuntoisuutensa puhumalla seitsemänkymmenluvusta vain varoittavana esimerkkinä. Nordenstreng ei ole yllytyksestä huolimatta mennyt tähän kilpalaulantaan mukaan. Vuosikymmen olikin mainettaan parempi. Vasemmisto sai ensimmäistä kertaa hegemonisen aseman tietysää osaa suomalaista yliopistoelämää, ja tilanne houkutteli öykkäröintiin.

”Sollilainen” mielipideterrori ei ollut kuitenkaan viimeinen sana aikakauden akateemisesta ilmapiiristä. Sen rinnalla kulki laaja seminaarien, opintopiirien ja keskustelutilaisuuksien virta, todellinen yhdessä opiskelun projekti. Länsi-Saksassa ajanjaksoa kutsuttiinkin valistuksen toiseksi näytökseksi. Siihen verrattuna maan teknologiapolitiikalle ja työvoiman uusintamiselle suoraan alistettu nyky-yliopisto vaikuttaa lähinnä henkiseltä autiomaalta. Paluuta seitsemänkymmenluvun seminaarielämään ei ole, ellei sitten valistuksen seuraavan näytöksen alkessa.

YTT Tarmo Malmberg on viestinnän professori Vaasan yliopistossa.

Saunasta ja assistenttisaunasta

Taisto Hujanen

Saunapuhtoisena ryhdyin tutkailemaan paikan historiaa. Kävi ilmi, että Kekkonen ajan ulkopoliittikkaa oli yhden jos toisenkin kerran hoidettu samassa lomakeskuksessa. Kuva-albumin poliittikkogalleria oli tuttua tuntuksi, mutta kaiken takaa paljastui aivan erityinen tuttu. Tietysti meidän Kalle, opettajani, työnantajani, laitoksemme johtaja, ehtymättömän energinen kollega. Tännekin oli mies ehtinyt nuoruudessaan jälkensä jättämään.

Muutamia vuosia sitten päätin viedä perheeni linnuntietä kotipitäjääni Savitaipaleelle. Oikaisimme Kuhmoisesta Pääjärven poikki autolautalla Sysmään, kun tavallisesti kierrämme vesistöt Lahden kautta.

Lahden ja Kouvolan reittiä automatka Tampereelta Savitaipaleen Kohosen kylään vie yhdellä kahvitauolla runsaat neljä tuntia.

Linnuntietä matka vie kaksi päivää. Mutta silloin kahvitauko onkin korvattava saunatauolla. Meidän saunataukomme sattui Valkealan pitäjään Orilammelle. Paikasta todellakin löytyy lampi ja sen rannalta hämyinen savusauna. Löyly on pitkäkestoinen, alussa lempeän pyörteilevä, lopussa kipakka nipistys, joka huuhoutuu vasta lampeen pulahtaessa.

Saunapuhtoisena ryhdyin tutkailemaan paikan historiaa. Kävi ilmi, että Kekosen ajan ulkopoliittikkaa oli yhden jos toisenkin kerran hoidettu samassa lomakeskuksessa. Yhteistyötä, avunantoa, Euroopan turvallisuutta.

Kuva-albumin poliittikogalleria oli tuttua tutumpi, mutta kaiken takaa paljastui aivan erityinen tuttu. Tietysti meidän Kalle, opettajani, työnantajani, laitoksemme johtaja, ehtymättömän energinen kollega. Tännekin oli mies ehtinyt nuoruudessaan jälkensä jättämään. Niin vahvasti oli jälkensä merkinnyt, että niitä ovat sittemmin monet vähemmänkin uskaliaat seuranneet.

Paikan historiankirjoituksen mukaan Kaarle Magnus Bertel jne. oli tuonut seudulle Eteläsuomalaisen Osakunnan ulkomaisia kesävieraita. Ja ei aikaakaan, kun näille jäljille kehittyi suomalaista järvimaisemaa parhaimmillaan tarjoava venereitti ja lomakeskus.

Ymmärsin heti, miksi paikan savusauna oli niin laatuista. Sen löylyjen testiajoista oli huolehtinut kaikkien saunaseurojen kunniavieras ystävämme Kalle. Vaikka olinkin tottunut pitämään Kallea merenrantasaunojen ystävänä, tajusin nyt hänet myös metsälampien tuntijaksi. Kallen hiusjuuren kesäinen kullanusketus on noudeutu Valkealan suolampien vedestä, jonka väri takaa tasalaatuisen kahvin puolella normaalista annostuksesta.

Kallen saunoista muistan ensimmäisenä sen assistenttisaunan, jota lämmitettiin Tampereella 1970-luvun puolivälissä. En tiedä tarkemmin tuon saunan historiaa. Sen perustamiskirjoihin ja leikekokoelmiin sen enempää kuin valokuvaalbumiinkaan en ole vielä törmännyt.

Mielelläni muistaisin sen yhteissaunana, mutta sellaiseksi se ei muutu edes muistojen kultautuessa. Naiset ensin ja miehet sitten, vai oliko se päinvastoin. Ulos tuli joka tapauksessa assistentteja, enimmäkseen kyllä miehiä.

Sen löylyistä ei ole runojen siivittäjäksi. Jotenkin oli nuhuista ja pakonomaista. Sukat eivät saunan jälkeen millään oienneet, taitavat olla vieläkin makkaralla.

Mutta jo tammikuussa 1976 minulle jaettiin ensimmäinen palkkakuitti, jonka lukema markkoina vastasi aika lailla vuosilukua. Tuon jälkeen ero vuosiluvun ja palkkakuitin lukeman välillä on onneksi aika lailla kasvanut.

Kiitos Kalle saunotuksesta ja kaikesta muustakin vuosien varrella! Hyviä löylyjä Sinulle vastakin. Jos en olisi Savitaipaleen poika, sanoisin vihtakin.

Nokiolla 9.6.2001

YTT Taisto Hujanen on sähköisen viestinnän professori
Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella.

Kun kohdattiin . . .

Marjatta Virtanen

Yhtäkkiä kanslian ovi tempaistiin auki: pitkä mies pitkässä popliinitakissa syöksyi ovesta sisälle, harppoi parilla askeleella lattian poikki ja tempaisi toisella seinällä olevan pöydän alta laukun käteensä. Samalla vauhdilla sanaakaan sanomatta hän paineli ovesta ulos.

Työskentelin 80-luvun alussa yliopiston C-siiven alakerrassa kiinteistöjen kansliassa. Siellä oltiin myös iltaisin ”tiseurissa” eli valvottiin teknisten laitteiden kautta yliopiston eri toimintoja. Siis eräänlainen hermokeskus, jonka olemassa olosta varmaan harva edes tiesi.

Työaikani ajoittui pääosin iltaan, eli silloin kun muu henkilöstö talosta alkoi palailla kotiinpäin, minä vasta aloitin työni. Useinkaan ei ketään eksynyt illan aikana tähän kansliaan jo sen sijainninkin takia. Ihmiset asioivat puhelimitse, soittivat aina kun joutuivat sellaiseen pulaan, johon uskoivat ja toivoivat vielä talosta apua löytyvän.

Joten nimituttuja minulle työssäni kyllä tuli paljon, mutta heille ei kuitenkaan ollut kasvoja, koska eivät käyneet henkilökohtaisesti. Myöskään jatkuvan valvontalaitteiden vahtimisen vuoksi kansliasta ei voinut lähteä tutustumaan talonväkeen noin vain. Oikeastaan nyt olin tutustunut vain työpisteeni väkeen ja

muutamaan satunnaiseen kulkijaan. Olin kylläkin jo aiemmin työskennellyt hallintovirastossa, joten kun tunsin hallintosiiven ihmiset, luulin tuntevani paljonkin väkeä. Tosiasiassa yliopiston opetusta antavat laitokset olivat minulle tuiki tuntemattomia.

Koska laitteistovalvonta ei vienyt koko aikaa, kansliassa tehtiin iltaisin normaaleja toimistotehtäviä. Erilaiset konekirjoitustehtävät, joita silloin vielä oli runsaasti, sekä talouspuolen laskelmat veivät ajatukset useinkin perin syvällisesti työtehtäviin mukaan.

Niinpä eräänä iltana kun muut kanslian ihmiset olivat jo häipyneet, olin taas kerran uppoutunut papereihini. Välillä vain ohimennen vaistosin miten hämähänhyssyä ulkona jo oli. Minua ei kuitenkaan pelottanut, olin tottunut yksin työskentelyyn.

Yhtäkkiä kanslian ovi tempaistiin auki: pitkä mies pitkässä popliinitakissa söykäsi ovesta sisälle, harppoi parilla askeleella lattian poikki ja tempaisi toisella seinällä olevan pöydän alta laukun käteensä. Samalla vauhdilla sanaakaan sanomatta hän paineli ovesta ulos.

Minä en ehtinyt kuin ampaista tuoliltani ylös ja avata suuni, sanoja en ehtinyt sieltä ulos päästää!

Sitten näin ikkunasta miten samainen mies harppoi pihalla toisen, varsin tummapintaisen miehen kanssa kohti pysäköitynä olevaa autoa. Ehdin ottaa kynän ja paperin ja kirjoittaa rekisteritunnuksen muistiin. Muuta en sitten ehtinytkään. Auto lähti kuin toimintaelokuvassa kovaa vauhtia jonnekin...

Kaikki oli tapahtunut muutamassa sekunnissa. Seisoin kuin halolla päähän lyötynä, enkä ymmärtänyt mistään mitään.

– Nytkö minut sitten ryöstettiin!! Mitähän siinä laukussa lähti? Entäs nyt, ilmoitanko poliisille, hälytänkö vartijat? Miksen ampaissut kimppuun, olisinkohan pärjännyt!?

– Hetkinen, hetkinen. Mietitäänpäs! Mistä tuo tyyppi tiesi, että pöydän alla oli jokin laukku? Tiesiköhän hän mitä siinä laukussa oli? Ei aavistustakaan minulla mistään.

– Jospa tähän kuitenkin on jokin järkevä selitys. Ja sainhan rekisteritunnuksen ylös. Kai sen perusteella tekijä pystytään jäljittämään. Jospa kirjoitan raportin päivävuorolaisille tapahtuneesta:

”Ette ikinä usko kuinka minun täällä tänään kävi. . . ”

Yö kului suunnilleen samoilla silmillä, tuhannen voltin ja miltei lakanaan kuristumisen jälkeen koitti aamu ja tuli uusi työpäivä. En soittanut työpaikalle, ehtisinhan ottaa ”palautteen” vastaan työvuoroni alettua. Tukka pystyssä taivalsin työpaikkaani kohti hiukan kai sydänkin pamppaillen. Olinkohan tehnyt elämäni munauksen, kun en ollut edes vastahyökkäykseen käynyt.

Kun avasin työpaikkani oven, naurun remakka tervehti minua.

– Kävikö professori Nordenstreng sinut säikäyttämässä täällä illalla. Hänhän vain nouti Esko Mustalahdella korjattavana olleen laitteensa, kuten olivat sopineet. Ei muistettu sinulle mainita, että hän tulee hakemaan laukun tuolta pöydän alta. Etkö tuntenut?

– Jassoo! Että sillä lailla. . . JUST JOO! Enpä tunne, en.

Muutaman tovin päästä taas eräänä iltana puhelin soi ja professori Littunen esitteli itsensä hyvin kohteliaasti ja kertoi olevansa huolissaan, koska hän on yrittänyt soittaa useita tunteja professori Nordenstrengin puhelimeen ja aina vain se on varattu.

Hän pyysi voisinko käydä tarkistamassa, ettei Kallelle vain ole sattunut mitään.

Otin yleisavaimen ja lähdin juoksujalkaa ylimpään kerrokseen. Talo oli autio ja pimeä jo iltamyöhällä. Pelonsekaisin tuntein sovitin avainta professorin oven lukkoon ja ajattelin, jospa hänelle on todella sattunut jotakin. Mikä minua oven takana odottaa??

Kun ovi aukesi, pari kameran linssiä tuijotti minua suoraan ja syyttävästi kirjahyllyn päältä, jokin nauhuri oli pöydällä, jokin muukin ihmeapparaatti myös. Ja kirjoja hyllyt täynnä. Mutta professoria ei näkynyt ei kuulunut. Tarkistin, että puhelin oli kunnolla paikoillaan. Ja sitten ovi kiinni ja lujaa takaisin raput alas alimpaan kerrokseen.

Jaahas, mietin vaan että mihinkähän piilokameraan minä nyt kävelin. Ilta- kierroksella olleelle vahtimestarille sitten kerroin vierailustani yläkerroksessa.

– Eeeeeihän Nordenstreng ole ollut Suomessa taas pitkiin aikoihin. Ulkomailla hän pääasiassa on, tai ainakin käy usein, valisti minua vahtimestari.

Mutta mikä ihmeen kummitteleva professori tämä oikein on kun aina sattuu ja tapahtuu kun tuon nimen kanssa joudun tekemisiin!! Siinäpä minulle pätkäilemistä. Mitähän seuraavaksi?

Enpä silloin arvannut, kuinka kohtalo ihmistä kuljettaa. Muutaman vuoden kuluttua noista tapahtumista havaitsin olevani töissä professori Nordenstrengin johtamalla tiedotusopin laitoksella. Olenkin jo totutellut kyseisen professorin vauhdikkaisiin liikkeisiin liki viidentoista vuoden ajan. Eikä vauhti taatusti ole vähentynyt! Vaan kovin helposti ei hänkään minua enää onnistu hämmästyttämään, olen oppinut että kaikki on maailmassa mahdollista.

Ja olen valmentautunut yllätyksiin!! Kaiken (ja Kallen) varalta. . .

Vauhdikasta jatkoa myös tuleville vuosille!

Marjatta Virtanen on tiedotusopin laitoksen toimistos sihteeri.

Kalle-enon polkuauto

Kimmo Kääriäinen

Nuorena uskovaisena yritin käännättää häntä totuuden tielle toisenlaisen totuuden tieltä. Hämmästyin harvinaista kohtaamista, jossa minut perusteluineni otettiin vakavasti – riippumatta siitä kuinka vakavia omat perusteluni todellisuudessa olivat.

Iso vanerista tehty polkuauto oli 10-vuotiaalle ihmettelyn aihe. Se oli varmaan pari metriä pitkä ja yli metrin leveä. Sekä konepelti että takaluukku olivat avattavia. Tunne oli uskomaton, kun pääsin sen kyytiin ja eno hinasi polkuautoa juuri Jenkkilästä tuomallaan uudella Ford Mustangilla.

Kallella oli aina kiireinen aikataulu, mutta silti aikaa. Kesällä hän saattoi käydä vanhempien mökillä piipahtamassa kun oli tulossa jostain maailmankolkasta matkallaan toiseen maailmankolkkaan. Hän saattoi viettää mökillä osan yhden iltapäivän mittaisesta kesälomastaan. Kun Kalle oli paikalla, hän oli läsnä. Keskusteli, kuunteli, otti lapsenkin kuulumiset vakavasti, eikä hän koskaan ollut vihainen tai pahalla tuulella.

Joulua vietettiin joskus vanhempien kesäpaikalla Valkealassa. Ainakin yhtenä jouluna 1970-luvun puolivälissä Kalle oli mukana joulun vietossa. Silloin oli tavallista enemmän aikaa. Nuorena uskovaisena yritin käännättää häntä totuuden tielle toisenlaisen totuuden tieltä. Hämmästyin harvinaista kohtaamista, jossa

minut perusteluineni otettiin vakavasti – riippumatta siitä kuinka vakavia omat perusteluni todellisuudessa olivat. Kallelta joululahjaksi saamani etiikkaa käsittelevät kirjat pistivät ajattelemaan. Palasin niihin usein myöhemmälläkin iällä.

Opiskeluajan ensimmäiset vuodet asuin silloin jo edesmenneiden isovanhempien asunnossa samassa huoneessa, jossa Kallekin oli asunut koulu- ja opiskeluaikanaan. Olohuoneen seinällä oli kehyksissä kiusallinen tavoite: todistus tohtorintutkinnon suorittamisesta. Suorittajana oli Kaarle Tapani Jorma Johannes Magnus Bertel Nordenstreng. Todistus katseli vaativasti, tavoite – jos sitä edes silloin oli – oli kaukana. Samalla minulla oli esimerkki siitä, että ainakin yksi tuntemani tohtori oli mukava ja inhimillinen.

Graduvaiheessa suuntauduin Neuvostoliiton tutkimukseen. Ainoa Neuvostoliiton tuntija lähipiirissä oli Kalle. Jo graduvaiheessa tuli hyviä vinkkejä. Jatkoopinnoissa Moskovassa olin aluksi aika ymmällä ihmeellisen kulttuurin kiemu-roista ja hankaluudesta monien asioiden hoitamisessa. Venäjä oli kehittynyt verkostoyhteiskunnaksi jo paljon ennen Suomea. Ensimmäiset epäviralliset yhteydet Neuvostoliiton tiedemaailmaan tulivat Moskovan yliopiston Journalistisen tiedekunnan kautta. Kallen jäljille oli hyvä mennä. Jäljet koettiin myönteisenä vielä uudenkin Venäjän aikana.

Nordenstrengin sukuvika näyttää olevan mahdoton vauhti lukuisista tehtävistä, jotka vielä sijoittuvat eri puolille maailmaa. Tauti on varmaan tarttunut Kallelta. Onneksi ei tarvitse mennä ”tukka putkella” kun ulkoinen olemuskin alkaa olla yhä enemmän Kallen mallinen.

Teol. tri. Kimmo Kääriäinen on dosentti,
Kirkon tutkimuskeskuksen johtaja.

Tuli Kalle

Harri Rinne

Yhdessä asiassa Kalle poikkesi Tampereen yliopiston muista 70-luvun tähdistä. Kallella oli niin hyvä itsetunto, että hänellä oli varaa olla vaatimaton, sanan koko kiinalaisessa merkityksessä.

Hänen tulostaan kuiskittiin kuin uuden aikakauden alkamisesta. Jotakin epämääräistä hyvää, uutta ja optimistista oli ilmassa. Ei niin, että Kalle – niin, Kalle!, ei **Herra Professori** – olisi tuonut kaiken hyvän tullessaan, mutta hänen tulonsa oli kuin yksi kilometritolppa lisää matkalla jonnekin.

Hetken päästä oltiin tietenkin arjessa. Mutta arki oli muuttunut: koko suomalaisessa yhteiskunnassa, yliopistossa ja (lehdistö- ja) tiedotusopin laitoksella. Jumalat olivat laskeutuneet alas Olympokselta, Zeus oli vaihtunut Hermekseen. Tiede muuttui samalla jumalisista ilmoituksista joksikin meidän keskellämme tahtaavaksi toiminnaksi, maallistui, kävi kiinnostavaksi ja mahdolliseksi.

Vaikka Kallen sosiaalisilla taidoilla on ja olisi pärjätty varmaankin missä tahansa, on vaikeampaa kuvitella häntä (kuin useimpia entisiä ja nykyisiä kollegojaan) edeltäneen käskytsyorkeakoulun toimijana. On vaikeaa nähdä häntä akateemisena ruhtinaana, vaikka kaikille pitkään palvelleille ja tärkeissä paikoissa vaikuttaneille tätä viittaa Suomessa sovitetankin.

Pikemminkin näyttäisi siltä, että tässä meillä on synnynnäinen demokraatti, jonka tehtävänä on avata kanavia, saattaa ihmisiä yhteyteen toistensa ja uusien

ajatusten kanssa, madaltaa tiedon kulun aitoja. Dogmaattikkoa Kallesta ei taida enää saada, kun ei saatu silloinkaan.

Kallea on yritetty paikantaa poliittiselle kartalle aika yksioikoisesti. Se lienee vaikea tehtävä: on kuin paikantajat olisivat 100 vuotta myöhässä tai 50 vuotta etuajassa tai sitten vain väärässä maassa. Muutoinkin tuon miehen paikantaminen on pulmallista; yhtäältä hän ei ollut koskaan paikalla virkahuoneessaan, toisaalta häneen saattoi törmätä missä tahansa.

Kuten tämän vuosituhannen ensimmäisenä keväänä: olen lasteni kanssa kaikessa rauhassa kotini lähellä Pispalan Pyykkipuistossa, kun puistoon ajaa auto. Olen lähdössä reippaasti moittimaan mokomaa liikennehäirikköä, kun auton luota kuuluu ”älä hermostu, Harri”. Kallehan se siellä, hän on vain tuonut huonojalkaisen Stuart Hallin ihaillemaan Pyhäjärven upeita näkymiä.

Jonkun tentin jälkeen 70-luvun alussa valittelin Kallelle, ettei minulla vielä siinä opintojen vaiheessa ollut kokonaisnäkemystä oppiaineesta. Kallen mielestä se oli hyvä asiointi, enpä ainakaan ollut jähmettynyt paikoilleni. Uskon vastauksen hyvin kuvaavan hänen silloisia näkemyksiään, enkä hämmästyisi vaikka näin olisi vieläkin.

Kun monen 70-luvun akateemisen sankarin askel on käynyt kankeaksi, silmät sumeiksi ja elämä eleyksi, Kallesta näkyy edelleen valpas pikkupoika, joka on kiinnostunut kaikesta. Kallen jäljiltä ei yliopistoon ole jäänyt loppuunpalaneita, masentuneita opettajia; tien poskeen tuskin jäi lamaantuneita, nolattuja opiskelijoitakaan. Ei jäänyt myöskään – ainakaan vielä – megalomaanista alan suurteosta, jonka Kalle olisi halunnut pystyttää muistolleen. Jäi sen sijaan tilaa tehdä omaa työtään, jäi luonteva kansainvälistyminen, jäi hyvä ilmapiiri ja paljon mainettaan parempi maine.

Yhdessä asiassa Kalle poikkesi Tampereen yliopiston muista 70-luvun tähdistä. Kallella oli niin hyvä itsetunto, että hänellä oli varaa olla vaatimatonta, sanan koko kiinalaisessa merkityksessä. Vaikka puhumme siis demokraattisesta uuden ajan sanansaattajasta, onko kyseessä sittenkin salapukuinen prinssi?

YTL Harri Rinne on sanoittaja, joka on vuosikymmeniä tuottanut musiikkia yhdessä Mikko Alatalon kanssa.

Kaksi maailmanparantajaa – Mikko ja Kalle

Mikko Alatalo¹

Kalle tietysti yritti pehmittää minua saattamaan opinnot loppuun ja tekemään gradunkin. Mutta minä sanoin siihen, että eiköhän tässä jo 36 'gradua' ole tehty.

Vuonna 1970 Kiimingin ”maalaispoika” Mikko Alatalo astui kotitekoisissa teryleenihousuissa Tampereen yliopiston aulaan ja ällistyi meiningistä. Punaliput liehuivat ja opiskelijat näyttivät olevan ilmikapinassa. Oli luentolakko. Vanhasta ummehtuneesta opetuksesta haluttiin päästä eroon ja tilalle tahdottiin nuoria, edistysmielisempiä opettajia, kuten vaikkapa Kaarle Nordenstreng. Opiskelijaliike vaatimuksineen ei Mikolle ollut sentään aivan uutta, sillä hän oli Oulun Tuiran yhteiskoulun teinikunnassa jo saanut kosketuksen maailman parantamiseen.

Pian sitä istuttiin tiedotusopin kursseilla. Kalle oli jo siihen aikaan kuuluisa kaveri, tunki henkilökohtaisesti alan suuria guruja. Melko usein Kalle hommasi kurssille jonkun tuollaisen vieraan. Mikko muistaa mm. brittiprofessori James Halloranin ja kohutun Eino S. Revon, joka siihen aikaan oli jo siirretty radion johtajaksi YLEn pääjohtajan paikalta. Kallea ei paljoa nähty, kun hän liikkui

1. Kiireittänsä vuoksi Mikko Alatalo ei ehtinyt kirjallisesti hahmotella muistojaan, niinpä tehtiin haastattelu, jonka on tähän muotoillut Erkki Karvonen.

jatkuvasti maailmalla. Mutta kun hän taas kotilaitokselle kotiutui, sitä pidettiin tähtihetkenä. Monet muut opettajat kuten Pertti Hemánus ja Tapio Varis antoivat vaikutteita nuorelle opiskelijalle.

Mikä toi Mikko Alatalon Tampereen tiedotusoppiin radio- ja tv-linjalle?

– Olin sen verran tiedostava nuori, että koin maailmassa monen asian olevan pielessä ja vaativan korjaamista. Halusin kai tulla sankaritoimittajaksi joka pahuuden paljastamalla panee terveemmän kehityksen alulle. Tiesin amerikkalaisen Ralph Naderin, joka kriittisillä jutuillaan oli paljastanut vakuutusyhtiöiden tuolloiset väärinkäytökset. Sama Nader oli vihreiden ehdokas USA:n viime presidentinvaaleissa. Täällä Suomessa Paasilinnan Rek-sa teki vastaavan kritiikkiohjelman. Arvostin kovasti myös Ajankohtaisen Kakkosen kovia kundeja Erkki Saksaa, Risto Heikkilää ja Esko-Juhani Tennilää. Halusin tulla heidän kaltaisekseen.

Kyllähän toimittajan ura siitä pohjoispohjalaiselle opiskelijalle urkenikin. Ensin kesätöihin Oululaiseen sanomalehti Kalevaan. Siellä oli samassa toimessa sittemmin Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittajana vaikuttanut Risto Uimonen, josta hiljattain tuli Kalevan päätoimittaja. Sittemmin Mikko oli pari vuotta TV 1:n uutistoimittajana YLEssä. Ajankohtaisessa Kakkosessa meni vuosi: juttua tehtiin mm. kuuluisista Pirkkalan monisteista, historianopetuksen erikoisesta kokeilusta. Myös viihdepuoli alkoi viedä miestä mukaansa. Jarmo Porola houkutteli mukaan ”Iltatähteen” juontajaksi. Sittemmin olivat vuorossa ”Hittimittari”, ”Rififi”, ”Jukebox” ja nyt myöhempinä aikoina ”Tammerkosken sillalla”.

Musiikilla maineeseen

Eikä tässä tietenkään vielä kaikki. 1970-luvun alkuvuosina tiedotusopin opiskelijat Harri Rinne, Mikko Alatalo ja kielenkääntämistä opiskeleva Juhani Leskinen päättivät perustaa bändin nimeltä ”Los Coitus Interruptus” undergroundin hengessä. Radio- ja tv-puolen opiskelijoiden ainekerho Kanavan bileissä esiinnyttiin jonkun kerran.

– Meidän musiikki oli suomenkielistä undergroundia M.A. Nummisen ja kumppaneiden ”Talvisodan” hengessä. Kyllä me melkoisia anarkisteja oltiin ja sitä eivät sittemmin 1970-luvulla kovin ”tieteellisiksi” ja tiukkapipoi-siksi käyneet marxilaiset aina sulattaneet. Mutta sen sijaan Kalle 1960-luvun Amerikan opiskelijaliikkeeseen ja Bob Dylanin kaltaisiin musiikki-ilmiöihin tutustuneena, osasi paremmin suhtautua meihin paremmin.

Coitus Int kiikutti demonauhansa Love Recordsin Atte Blomille ja tämä innostui. Juicen Marilyn ponkaksi listoille syyskuussa 1974. Alatalo ja Rinne tekivät sellaisia kappaleita kuin ”Hengitä sisko” ja ”Hän hymyilee kuin lapsi”. Vuonna 1974 Mikko Alatalo tuli koko kansan tutuksi levyllään ”Maalaispoika oon”. Sen jälkeen opiskelut jäivät, aika ei riittänyt kaikkeen.

– Tapsin Kallen pari vuotta sitten Viron laivalla, jossa molemmat olimme kerrankin vapaa-ajan asioiden merkeissä liikkeellä. Kalle tietysti yritti pehmittää minua saattamaan opinnot loppuun ja tekemään gradunkin. Mutta minä sanoin siihen, että eiköhän tässä jo 36 ”gradua” ole tehty, sillä kyllä tuollaisen pitkäsoittolevyn teko on aina iso prosessi ja melkoinen ”opinnäyte”.

Yhteiskunnallista sanomaa ja mediakritiikkiä

Tiedotusopin tai yhteiskuntatieteen kuvaamat ja kritisoimat asiat eivät ole välttämättä poissuljettuja taiteellisesta työstäkään.. Mikon kiertueilla ja musiikkikabareilla on ollut yhteiskunnallista sanomaa: ”Siirtomaasuomen laulut ja kuvat” 1983, ”Lähiörapsodia” 1986 ja ”Iso Jako” 1994. Viimeksi mainittu kuvaa tiedon, rahan ja vallan jakaantumista Suomessa . Myös uusien kantrilevy haluaa puuttua kipeään ongelmaan: maaseudun tyhjenemiseen. Ensi kosketuksen Mikko sai country & western -musiikkiin oleskellessaan Texasissa 1960-luvulla koulupoikana.

Alatalolla on silmää tiedotusoppineiden harrastamaan mediakritiikkiinkin. Paljon Mikko voi ammentaa jo omista kokemuksistaankin ”julkisena eläimenä”, josta sopii kirjoittaa mitä ikinä huvittaa, todenperäisyydellä kun ei ole niin väliä.

Itse tärkeät asiat eivät toimittajia kiinnosta, vaan monesti lööpit revitään sivuseikasta tai yksityiskohdasta. Kun Alatalo organisoii Tampereella 12 tunnetun artistin *Farm aid* -konsertin, niin huomio kiinnitettiin ainoastaan Tapani Kansan ärhenteleyn ja Mikkoa epäiltiin Esko Ahon vaalitoimiston käsikassaraksi.

– Kun näitä asioita yrittää oikoa objektiivisuuden, siis olennaisuuden ja paikkansapitävyyden mielessä, niin sitä eivät Helsingin herkkähipiäiset toimittajat kestä ollenkaan. Huolen tunteminen maaseudusta on kai anteeksi-antamatonta näiden stadilaisten mielestä. Tosiasiassa tämä on liian iso ongelma, että sen voisi jättää vain keskustalaisten hoitoon, sanoo Alatalo.

Mikko on omissa töissään kiinnittänyt huomiota asiaan ja sanomaan. Nykyaikajan viihdemusiikkia ja mediasisältöjä hän moittii ”mössöksi” jossa ei ole mitään sisältöä. Oma erityinen ilmiönsä on faktan ja fiktion rajan hämärtyminen, samoin tekstimainonnan ja journalismin raja on liudentumassa.

– Pakinoitsija voi palstallaan fiktion nimissä kirjoittaa kerrassaan miten hävyttömiä ja paikkansa pitämättömiä väittämiä tahansa. Mutta lukevatko ihmiset nämä fiktiona? Monelle jää mieleen vain se että, niin siinä lehdessä kirjoitettiin. Julkisuuden henkilöllä on tavallista pulliaista paljon heikompi yksityisyyden suoja. Oikeuteen voi tietysti mennä, mutta kolumnistit osaavat asettaa sanansa niin ovelasti että raastuvassa ei herjauksen tunnusmerkistö täyty. Ilmeisesti juorujulkisuudesta elävät mediayritykset ovat myös varautuneet oikeudenkäyntikuluihin. Vaikka yhtiö tuomittaisiinkin korvauksiin, sensaation tehtaileminen myy niin hyvin, että reilusti voitolle jäädään.

Mikko Alatalo on pannut merkille, että julkis myydään juorulehdessä kahden kertaan. Ensin hänet hyödynnetään henkilöjutussa positiivisessa sävyssä. Sitten seuraavalla viikolla voidaan myydä lehti sillä, että kolumnisti runtaa julkiksen oikein kunnolla kasaan. Mikko sanoo kuitenkin kuulleen populaarilehden päällikkötasolta, että julkikset ovat jo käyneet varovaisiksi eivätkä uskalla enää avautua. Se lauluntekijää myös ärsyttää, että huhut muuttuvat niin äkkiä julkisuuden myllyssä todellisuudeksi.

– Esimerkiksi julkisuudessa alettiin puhua faktana, että Matti Ahde erotettiin seksuaalisen ahdistelun takia. Ei se näin ollut tarkkaan ottaen. Ahde erotettiin siksi, että hänen julkisuuskuvansa ei ollut enää uskottava tuon tehtävän hoitamiseen. Mediakohu leimasi Ahteen, niin ettei hän enää kelvannut. Vaikka Ahde olisi syytönkin, niin mediakohu joka tapauksessa on hänet turmellut. Vain tämä fakta oli perustana erottamisessa, ei väitetty ahdistelu.

Lopuksi sopii kysyä mitä yhteistä Mikko Alatalolla on Kaarle Nordenstrengin kanssa?

– Ainakin se, että molemmat haluamme omalla tavallamme vieläkin parantaa maailmaa. Myös reissumiehiä olemme molemmat ja näemme paljon elämää. Kierrän jatkuvasti kotimaata, mutta myös ulkomaita on katsastettu. En tiedä Kallen vierailumaiden lukumäärää, mutta itselläni on eri maita koossa 50 kappaletta. Olen sitä mieltä, että mitä enemmän maailmaa näkee, sitä paremmin saa perspektiiviä ja ymmärrystä myös synnyinmaan asioihin, sanoo Mikko ja kääntää autonsa kohta kohti Mikkeliä ja seuraavaa keikkaa.

Mikko Alatalo on tunnettu lauluntekijä ja esiintyjä,
joka opiskeli aikoinaan tiedotusoppia.

Tiedotusopin opiskelija vuosimallia -71

Riitta Jalonen

Kalle piti hyvää huolta gradustani, mikä ei siihen aikaan välttämättä ollut professoreille tyypillistä, minun piti kesälläkin käydä esittelemässä hänelle aikaansaannoksiani ja hän jopa ehdottomasti halusi käydä Mäntsälässä katsomassa miten työ edistyy. Ei siitä kuulemma ollut lainkaan vaivaa, kun hänen nyt joka tapauksessa piti käydä Helsingissä, ja niin minä keittelin hänelle kaakaota sillä aikaa kun hän tutki työtäni.

Näin Kallen ensimmäisen kerran, kun hän harppoi yliopiston juhlasaliin avaamaan viestinnän peruskurssiaan syksyllä 1971. Kaikki kynnelle kykenevät lukivat silloin tiedotusoppia vähintään sivuaineena, ja yleisöryntäyksen vuoksi ei edes luentosali X riittänyt Kallen luennoille. Ennestään olin kuullut Kallesta, että hänellä on seitsemän etunimeä, että hänen tutkimuksellinen taustansa on psykologiassa ja että hänen valintansa aiheutti jonkinlaista jännittyneisyyttä laitoksella. Viestinnän kurssi – joka todella alkoi siitä mitä viestintä on – oli yllätys meille toimittajiksi mielialville, mutta jälkeen päin ajatellen ihan moderni ratkaisu.

Lähemmin sain seurata Kallen toimia seuraavan vuoden syksyllä tiedotusopin laitoksen Berliinin- ja Leipzigin -matkalla. Kalle oli osana kansainvälistä toimeliaisuuttaan luonut suhteet Leipzigin journalistiikan tiedekuntaan, johon tutustuimme niin perusteellisesti että pysyviä ystävyysuhteitakin muodostui. Sen ajan tavan mukaan poliittiset keskustelut olivat kiivaita, kuten tivatessamme

DDR:läisiltä, mikä teki Warshavjankasta vallankumouksellista musiikkia, kun se alun perin oli valkoisen armeijan marssi... Kalle veti joukkoamme vauhdilla ja huumorilla, kiersimme monet itäsaksalaislehtien toimitukset, mieleeni on jäänyt mm. Neues Deutschlandin käyttämä facsimile-tekniikka. Leipzigin opiskelijat tekivät vierailustamme hauskan lehden, ja me Tampereen laitoksella vähän virallisen raportin.

Opiskelin varsinaisesti pääaineenani kansainvälistä politiikkaa, mutta tein tiedotusopista sivulaudaturin ja erillisen gradun. Kalle innostui kovasti, koska aineyhdistelmäni kuului kansainvälistä oikeutta ja saatoin tehdä graduni viestinnän kansainvälisoikeudellisesta sääntelystä, jota Kalle oli Unescossa itsekin valmistelemassa. Muutin tässä vaiheessa Tampereelta Mäntsälään, jossa mieheni oli saanut ensimmäisen vakituisen toimittajan paikkansa paikallislehdessä. Kalle piti hyvää huolta gradustani, mikä ei siihen aikaan välttämättä ollut professoreille tyypillistä, minun piti kesälläkin käydä esittelemässä hänelle aikaansaannoksiani ja hän jopa ehdottomasti halusi käydä Mäntsälässä katsomassa miten työ edistyy. Ei siitä kuulemma ollut lainkaan vaivaa, kun hänen nyt joka tapauksessa piti käydä Helsingissä, ja niin minä keittelin hänelle kaakaota sillä aikaa kun hän tutki työtäni.

Laitoksella Kallesta heiteltiin monenlaista herjaa, ennen kaikkea joko naureskeltiin tai nuristiin hänen touhuamistaan kansainvälisissä ympyröissä, silloinhan kansainvälinen verkottuminen ei ollut vielä arvoista ensimmäisenä. Oma kokemukseni hänestä oli, että hän suhtautui ainakin minuun hyvin kannustavasti ja seurasi myös myöhempiä työelämän vaiheitani tarkasti, mm. kehumalla kykyjäni kulloisellekin esimiehelleni milloin sattui heitä tapaamaan. Yhteistyötä emme kuitenkaan jatkossa enää tehneet, vaikka siihen olisi voinut olla mahdollisuuttakin toimiessani 90-luvulla Ylen avoimen yliopiston tuottajana. Kaavailimme kyllä kaikenlaista, jos yhteen satuimme, mutta kummallekin taitaa olla tyypillistä se että ihan kaikki mitä ideoi ei tule valmiiksi asti.

Riitta Jalonen on Yleisradion TV 1:n Ykköstoimituksen päällikkö.

4. Professori ja työtoveri

The Networker

Paula Saukko

Kalle pistäytyi huoneeseeni ja käski minua soittamaan Pirkkalan lentokentälle ja pyytää, että hänen koneensa odottaisi viisitoista minuuttia. Typertyneenä totesin, ettei junia ja lentokoneita voi pyytää odottamaan. ”Sano vaan, että se on professori Nordenstreng”, sanoi Kalle. ”Aha, Nordenstreng, selvä odotetaan viisitoista minuuttia”, erittäin ystävällinen naisääni vastasi minulle Pirkkalasta.

Minä olen ottanut tavakseni kuvata Kallea eräällä anekdootilla vuosien taakaa. Olin Kallen assistenttina järjestämässä erästä monista UNESCO-kokouksista uuden kansainvälisen tiedotusjärjestelmän tiimoilta. Kalle oli tapansa mukaan kauheassa kiireessä lähdössä lentokentälle. Kesken juoksunsa Kalle pistäytyi huoneeseeni ja käski minua soittamaan Pirkkalan lentokentälle ja pyytää, että hänen koneensa odottaisi viisitoista minuuttia. Typertyneenä totesin, ettei junia ja lentokoneita voi pyytää odottamaan. ”Sano vaan, että se on professori Nordenstreng”, sanoi Kalle. ”Aha, Nordenstreng, selvä odotetaan viisitoista minuuttia”, erittäin ystävällinen naisääni vastasi minulle Pirkkalasta.

Pahat kielet ovat moittineet Kallea perässähiittäjäksi, mutta kuten anekdootistakin voi päätellä, hän oli ”networker” jo ennen kuin perässähiittäjät termin keksivät. Minähän olen erikoistunut tähän globalisaation tylsään, harvoin esillä olevaan varianttiin, jossa ei olla kunnon eliittiä ja mennä liikematkalle tai diaspo-

raan New Yorkiin, Hong Kongiin tai Lahoreen eikä olla siirtotyöläisiä Lontoossa eikä Dubaissa, vaan ollaan keskittuloisia, keskiluokkaisia, asutaan ”Mid”-alkuissa provinseissa sijaitseissa pikkukaupungeissa ja työskennellään keskivertoyliopistoissa (Leicester) tai peräti keskisarjan parhaissa yliopistoissa (Urbana-Champaign). Vaikka asunkin maailman valtavirroista sivussa, Kalle säännöllisin väliajoin ajautuu työpaikalleni hoitamaan jotain asiaa ja sanoo, että hänellä olisi Iltalehti, ruisleipä ja mahdollisesti myöhemmin 15 minuuttia aikaa käydä kahvilla. Vaelluksillani konferensseista työpaikkahaastatteluihin San Diegosta Loughboroughiin olen myös sijoittanut itseni maailmankartalle esittelemällä olevani Tampereelta, Suomesta, ”Kallen laitokselta”, ja heti on perustutkintoni kansainvälinen taso ja poliittinen vakaumus todistettu ja hymy kareillut sarkastisimmankin poliittisen taloustieteilijän huulille. Näinä aikoina, kun kansainvälinen tunnettuus ja kontaktit ovat elinehto akateemisille laitoksille (sanoo sellaisessa maassa työskentelevä, jossa laitosten kansainvälisyyttä jatkuvasti numeerisesti monitoroidaan), Kalle on tehnyt Suomen tiedotusopille sen minkä Kaurismäet Suomen elokuvalle: Pistänyt maan maailmankartalle, ehkä hieman epätavallisena mutta samalla originaalina ja pikanttina paikkana.

Jotta ei sorruttaisi tähän perässähihtäjien ja mittatikkumiesten (ehdottomasti **miesten**) network-hypeen, täytyy muistaa, että tärkeitä ei ole kontaktien määrä vaan niiden tarkoitus. Kallen kontaktien tarkoitusta voi kuvata toisella anekdootilla samoilta Unesco-assistentuurin ajoilta. Olin Tampereen laitoskirjastossa pakkaamassa konferenssikansioita, kun edesmennyt Ilkka Kahma astui huoneeseen ja kysyi tarkoituksellisen poliittisen epäkorrektisti: ”Ai, sä olet täällä lähettämässä neekereille lyijykyniä Afrikkaan”. Vähemmän humoristisesti Kallen päämäärät ilmaisi eräs päätoimittaja, joka kerran kertoi selitti, että Kalle oli jossain viestintäalan komiteassa puhunut ”demokratiasta” ja kuulostanut aivan ”seiskytlukulaiselta”.

Nämä arvot ja niiden väitetty vanhanaikaisuus ovat jatkuvasti esillä opettaesani kansainvälistä viestintää englantilaisille ensimmäisen vuoden opiskelijoille. Koska olen ollut poissa Suomesta jo liki kymmenen vuotta (enkä tiedä enää niin paljon Kallen ja Suomen tiedotusalan yhteisön tämänhetkisistä agendoista), niin tutkimus- ja policy -asioissa Kallen nimi minun mielessäni edelleen yhdistyy vah-

vasti uuteen kansainväliseen tiedotusjärjestykseen. Ensimmäisen vuoden opiskelijoille tietenkin mainitsen, että tämä ehdotus kuuluu 'vanhaan' imperialistiseen ajattelutapaan, joka on sittemmin tehnyt tietä globalisaatio -paradigmalle. Sitten me asiaankuuluvasti keskustelemme monisuuntaisista viestinnän virroista ja hybriditeetistä käyttäen esimerkkinä intialaisen elokuvan menestystä maailmalla ja katselemalla brittiläis-pakistanilaisen ohjaajan Hanif Kureishin töitä.

Tämä kaikki on paikallaan englantilaisessa, rauhallisen porvarillisessa kaupunkikaupungissa, jonka traditionaaliset punatiilitalot ja vaaleanpunaiset etupiha-ruusut eivät heti ilmianna tosiasiaa, että kolmasosa kaupungin asukkaista on "ei valkoisia" (pääosin aasialaisia), ja "meidän" valkoisten ennustetaan jäävän vähemmistöön vuoden 2010 tienoilla. Silti koen jokseenkin epäonnistuneeni opettajana joka kerran, kun luen tenttejä, joissa väitetään, että ajatus pohjoisesta etelään suuntautuvista epäsuhtaisista viestintävirroista on vanhanaikainen, koska Britanniakin on nykyään monikulttuurinen, ja me kulutamme monikulttuurisia tuotteita kuten syömme currya. Globalisaation ja postmodernin tuoma sensitiivisyys kompleksisuudelle ja vivahteille on tietenkin tervetullut vastapaino aiemmalle mustavalkoisuuden vaivaamalle ajattelulle. Mutta vaarana on, että tämä curry-kulttuuri kiinnittää huomion pois raasta eriarvoisuudesta. Siksi on hälyttävää, kun ajatus demokratiasta ja yksisuuntaisista viestintä- ja rahavirroista tuomitaan vanhanaikaisiksi valtionhallinnon taustapiireissä ja nuorten aikuisten tenttivastauksissa.

Olen aina pitänyt Kallea periaatteen miehenä. Ja feministisenä periaatteen naisena olen joskus ollut Kallen kanssa eri mieltä. Joka tapauksessa arvot, vakuumuksellinen politiikan ajaminen ja siihen kuuluvat ajoittaiset erimielisyydet ovat asioita, joita ei pitäisi tuomita vanhanaikaisiksi jonkinlaisen yleisen "joustavuuden" ihanteen nimissä. Ehkä tämä Kallen edustama networker olisi, muodikasta termiä käyttäkseni, "kompleksisempi" kuin tämä verkostoteorioiden ihannoima ympäristöfeministi. Siinä on jotain vanhaa ja jotain uutta; se tunnustaisi uusien ajatusten ja poliitikkojen tärkeyden mutta myös myöntäisi, että vanhoja eriarvoisuuksia ei ole ratkaistu ja niitä vastaan nousseita liikkeitä tarvitaan nyt vähintään yhtä paljon kuin ennenkin. Tämä tällainen "both and" logiikkahan sopii vielä

ajan henkeenkin, joka ainakin pinnalta vastustaa yksioikoisuutta. Mutta selittpä tämä ensimmäisen vuoden opiskelijalle.

Suuri osa ihmisen oppimista tiedoista ja elämäntaidoistahan ei ole peräisin kirjoista vaan ihmisistä ympärillämme, joiden ajattelu ja ruumiillistunut toimintatapa sulautuu osaksi meitä. Minulla on nuorena aikuisena ja varhaisena keski-ikäisenä ollut etuoikeus opiskella ja työskennellä mentorien kanssa, jotka eivät ole pelänneet ajatella ja toimia toisin ja jättää merkkinsä maailmaan ja ihmisten mieliin. Ja tällä kohtaa ulkosuomalaisen entinen kotimainen ei enää riitä ilmaisemaan kappaleen henkilökohtaista ja poliittista ajatusta eli: Thanks for being there Kalle!

PhD. Paula Saukko on entinen tiedotusopin laitoksen tohtoriopiskelija, nykyinen Leicesterin (Iso-Britannia) yliopiston viestinnän opettaja.

”Mistä se ammentaa tuon tarmonsaa?”

Katja Valaskivi

Yleensäkin ulkomaalaisten gurujen kanssa keskustelu on yksinkertaista, koska aina voi puhella siitä, mitä Kalle teki viimeksi tavattaessa. Esimerkiksi Lawrence Grossberg kertoo mielellään elävää tarinaa Kaarlesta tanssimassa jambalayaa New Orleansissa.

Naispuolisia kollegoita hän kutsuu mukaan muunlaisiin rientoihin sanoen: ”Sinä olisit hyvä naislisä.” Eikä hän lopultakaan oikein ymmärrä, mikä siinä niin kovasti suututtaa.

Siirryin lukemaan tiedotusoppia Tampereelle 1990-luvun alussa erikoistapauksena Jyväskylästä, jossa olin jo opiskellut jonkin aikaa. Kallesta olin kuulut huhuja, mutta hänen kuuluisuutensa suuruudesta minulla ei ollut mitään tajua. Kallelta sain saman tien korvaavat merkinnät opinnoista – joskin matkan varrella hävisi kaksi opintoviikkoa, koska Tampereella kokonaisuudet olivat sen verran pienempiä, mutta kuulemma sitäkin parempia.

”Mistä se ammentaa tuon tarmonsaa”, muistan ajatelleeni Kallesta useammin kuin kerran jo opiskeluaikana, mutta varsinkin tultuani laitokselle töihin. Vauhtia näyttää riittävän loputtomasti. Joskus niin paljon, että pysähtyminen tekee tiukkaa. Kiireessä tulee väillä lipsautettua, kuten silloin kun tulin äitiyslomalta esikoisen kanssa tapaamaan kollegoita. Kalle tuli kiittäen vastaan käytävällä. ”Jaha,

tässä on sitten se tutkijakoulun ensimmäinen tuotos”, hän tervehti ohi juostessaan.

Mutta koska Kalle liikkuu koko ajan, hänen kykynsä verkostoitua on ilmiömäinen. Kaikki tuntevat hänet. Lähes kymmenen vuotta sitten kokosin aineistoa graduuni Japanissa, ja soitin professorille, jolle olin jo aiemmin kirjeitse kertonut taustastani. ”Juu! Sinä olet se, jonka professori on Norudenguren!”, vastasi professori ja kutsui minut kotiinsa.

Yleensäkin ulkomaalaisten gurun kanssa keskustelu on yksinkertaista, koska aina voi puhella siitä, mitä Kalle teki viimeksi tavattaessa. Esimerkiksi Lawrence Grossberg kertoo mielellään elävää tarinaa Kaarlesta tanssimassa jambalaya New Orleansissa.

Kotimaassa Kalle on julkkis, jonka tuntemisesta ihmiset kilpailevat keskenään. Eräskin veteraanitoimittaja kertoi taannoin taivutelleensa isänsä lahjoittamaan Yleisradiolle museoitavaksi vanhan putkiradion. Sinänsä tavallisesta laitteesta teki museoarvoisen radion takaosaan viritetty erillinen ulaläilälaite. Sen oli tehnyt nuori Kaarle Nordenstreng, jonka koulutoveruudesta toimittaja kertoi ääni ylpeydestä väristen.

Yksi heikkous Kallella on: naiset. Hän on meidän kanssamme pulassa, koska me olemme naisia. Periaatteellisella tasolla hän ymmärtää kyllä, että naisetkin ovat ihmisiä. Hän on myös sisäistänyt, että naisten etenemismahdollisuuksia tulee parantaa. Hän ei kuitenkaan oikein ymmärrä miten, koska hänen luonteva toiminta-alueensa on niiden parissa, jotka voi kutsua Sauna-seuraan saunomaan. Naispuolisia kollegoita hän kutsuu mukaan muunlaisiin rientoihin sanoen: ”Sinä olisit hyvä naislisä.” Eikä hän lopultakaan oikein ymmärrä, mikä siinä niin kovasti suututtaa.

Kallen alitajunta on ihastuttavalla tavalla pinnassa. Sen ansiosta vain harvoille jää epäselväksi se, mitä hän heistä ajattelee ja tietää. Hänen erikoisalansa on keksiä kollegoille uusia tutkimusaiheita esitellessään heitä ulkomaalaisille vieraille. Juhlien sankarit saavat kuulla onnitteluja häkellyttävissä muodoissa: ”Ei hänestä ole ollut paljon hyötyä, jos ei nyt sitten haittaakaan”, tokaisi Kalle eräällekin väittelijälle.

Harmikseni Kalle oli ulkomailla, kun väittelin. Näin en saa koskaan tietää, millaisin korulausein hän olisi minua onnitellut!

YTT Katja Valaskivi on Tiedotustutkimus -lehden päätoimittaja, tutkijatohtori tiedotusopin laitoksella.

Tiedotusoppi vuonna 2001

Iiris Ruoho

Onko aika ajanut tiedotusopin ohitse vai onko tiedotusoppi itse unohtanut ajan yhteiskunnalliset haasteet? Sivu sivulta alan yhä enemmän vakuuttua, että *Tiedotusopin* perintö voisi elähdyttää myös nykyistä oppialakeskustelua.

Tiedotusopin laitos oli jokin aika sitten evakossa Tampereen Hippostalolla. Työhuoneeni sijaitsi pari kerrosta alempana kuin muiden ja tapani olikin käyttää paloportaita kerrosten välillä kulkemiseen. Kalle oli tietoinen siitä, että käytin hänen neljännesvuosisata sitten ilmestynyttä kirjaansa *Tiedotusoppi* ovitukena päästäkseni takaisin huoneeseeni palokäytävää pitkin. Asiasta laskettiin leikkiä useampaan kertaan.

Kirja oli säilynyt hyllyssäni ja muuttanut kanssani huoneista toisiin työskennellessäni eri tehtävissä tiedotusopin laitoksella. Miksi? Ensinnäkin olen pitänyt tärkeänä muistaa oman oppialani juuria ja vaalia siihen liittyvää kirjallisuutta. Toiseksi, kirja on ensimmäinen johdatus oppialaan, jota aloin opiskella joskus 1980-luvun alussa. Kiinnostuin tuolloisena sosiologian opiskelijana tiedotusopista pääosin siksi, että se vaikutti elinvoimaiselta tieteenalalta; laitoksella keskusteltiin vilkkaasti journalismin yhteiskunnallisesta ja viestinnän kulttuurisesta ole-

muksesta. Kaarle Nordenstrengin *Tiedotusoppi* tarjosi alasta kiinnostuneelle kattavan ilmiökuvauksen viestinnästä elämänilmiönä ja tutkimuskohteena.

Nyt pari kymmentä vuotta myöhemmin selailen teosta hieman haikeana. Se tuo mieleeni muistikuvien kultraamat opiskeluvuodet. Samalla teos on mallikappale sellaisesta kokonaisvaltaisesta tavasta lähestyä viestintää ilmiönä ja tutkimuskohteena, jonka näkisin mielelläni osana oppialamme tulevaisuutta. *Tiedotusoppi* pyrki aikoinaan olemaan kattava johdanto viestintään lähtien liikkeelle sen historiallisista ja filosofisista lähtökohdista ja päätyen viestinnän perusaineisiin ja tutkimukseen. Teoksen materialistinen perusviritys ja yhteiskunnallisuus puhuttelee edelleen, vaikka käsitykseni historiallista materialismista on vähemmän oikeopäinen kuin vielä parikymmentä vuotta sitten.

Jään miettimään jo keltaiseksi haalistunutta oppikirjaa selaillessani, onko mitään näin kattavaa esitystä opinalastamme enää mahdollista edes tehdä? Onko aika ajanut tiedotusopin ohitse vai onko tiedotusoppi itse unohtanut ajan yhteiskunnalliset haasteet? Sivu sivulta alan yhä enemmän vakuuttua, että *Tiedotusopin* perintö voisi elähdyttää myös nykyistä oppialakeskustelua. Vähintäänkin teoksen alaotsikkona oleva ajatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimisesta olisi nostettava uudelleen pöydälle. Meidän tulisi miettiä tiedotusopin laitoksella, mitä me 'yhteiskunnalla' oppialan jargonissa nykyisin oikeastaan ymmärrämme.

YTL Iris Ruoho on yliassistentti Tampereen yliopiston
tiedotusopin laitoksella.

Peruskurssia lehterin molemmin puolin

Erkki Karvonen

Sattui sitten kerran, että hieno tekniikka petti. Virus oli sotkenut tietokoneen, joten luentorunkoja ei voinut näyttää opiskelijoille. Vaan eipä hätää: vuosikymmenten rutiinin antamalla varmuudella Kalle jatkoi luennointia ulkomuistista.

Oli vuosi 1979 kun astuin jo jonkin verran toimittajan töitä tehneenä tiedotusopin peruskurssille, luentosali taisi olla alakuppilan luona oleva D10, koska niin suuri porukka tuskin olisi muualle mahtunut. Peruskurssia veti professori Nordenstreng. Aika on tehnyt tehtävänsä – en muista peruskurssista mitään muuta kuin yleispiirteisiä mielikuvia. Luennoitsija pudotteli koko ajan uusia hienon kuuluisia sanoja: relevanssi, indoktrinaatio, koodi, funktiot jne. Sanat tulivat kyllä selitetyksi sillä evästyksellä, että tällaiset sanat on täällä osattava, ne kuuluvat tieteen kieleen. Kerran professori mainitsi Helsingin professori Wiioa ystäväkseen; tälle naurettiin ja sitä pidettiin ironiana kun herrat olivat eri linjoilla monissa asioissa. Kalle tynnytti hirahtelumme toteamalla, että ihan oikeasti Osmo A. on hänen ystävänsä. Joitakin vierailijoita luennolla (tietenkin) kävi, muistaakseni professori Eno Hemánus ainakin. Kallella oli yllään joskus kiinalaistyylinen lohikäärmeapaita.

Siihen aikaan luennoitsija antoi loppumerkinnän kursseista opintokirjaan. Lehterille oli pitkä kiemurteleva jono. Kun sitten vuoroni tuli, vilkaisi arvoisa professori kotipaikkamerkintää opintokirjan ensimmäiseltä sivulta: Pyhäjärvi O.L. Tästä Kalle lausui jotenkin myönteisesti, että hyvä kun siltäkin kulmalta tulee opiskelijoita tänne Tampereelle.

Syksyllä 2000 olin professorin virkaa tekemässä varsinaisen haltijan Veikko Pietilän jäätyä tutkimusvapaalle. Vedimme peruskurssin yhdessä Kallen kanssa ja se oli mielenkiintoinen kokemus. Konkari, joka oli pitänyt kursseja jo kohta 30 vuotta ja minä ensimmäistä kertaa pappia kydytsemässä. Luentorungot tein minä PowerPointilla, Kalle osallistui parhaansa mukaan ja hän oli tapansa mukaan kova pilkunviilaaja, kun kirjoitetusta tekstistä kerran oli kysymys. Luennot sujui-
vat ihmeteltävän hyvin dialogisesti: kun Kalle selitti jotakin asiaa, sain minä vuorostani siitä kimmokkeen selittämään jotain tähän liittyvää ja päinvastoin. Aina en tosin saanut suunvuoroa ja minuun nuorempaan ehkä enemmän samaistuvat opiskelijat muistivat mainita sen palautetta kyseltäessä. Sen jälkeen kun hok-
sasin ottaa käyttöön napinläpimikrofonin, oli mahdollisuus Kallen keskeyttämi-
seen jo paljon parempi. Kallelle ei voi antaa mikrofonia. Hänen komentoäänensä
kaikuu kyllä ilman äänenvahvistustakin, eikä hän muista olla huutamatta vaika
mikki olisi rintapielessä.

Sattui sitten kerran, että hieno tekniikka petti. Virus oli sotkenut tietokoneen, joten luentorunkoja ei voinut näyttää opiskelijoille. Vaan eipä hätää: vuosikym-
menten rutiinin antamalla varmuudella Kalle jatkoi luennointia ulkomuistista. Sillä
aikaa saatiin järjestymään toinen luentosali kuntoon ja väliajan jälkeen
jatkamaan siellä normaalisti. Kalle ei osoittanut vähintäkään hermostumisen
merkkiä, vaikka koko homma oli hyvää vauhtia menossa läskiksi. Niin siitä vain
selvittiin.

Kallelle tyypilliseen tapaan luennoilla ravasi usein vierailevia tähtiä. Risto Ku-
nelius puhumassa journalismin tutkimuksesta, Jaakko Lehtonen opettamassa
yhteisviestintää, tässäkin kokoelmassa kirjoittava australialainen Frank Morgan
selvitteli viestinnän ja journalistiikan tutkimusta maailmalla. Viimeisen luento-
kerran erikoisvieraana oli Pertti ”Eno” Hemánus, joka kertoi Yhteiskunnallisen
Korkeakoulun lehdistöopin ensimmäisen professorin Eino Suovan ajoista Helsin-

gin Kalliossa. Opiskelijat eivät olleet nähneet koskaan livenä Enoa, sillä hän oli ollut jo muutaman vuoden emerituksena.

YTT Erkki Karvonen on tiedotusopin laitoksen dosentti ja toimi laitoksen määräaikaisena professorina lukuvuoden 2000–2001.

Kallen postimiehenä

Jukka Pietiläinen

Seurasin Kallen postia (jonka määrä oli valtava), lähetin tiedot siitä, mitä on tullut ja Kalle vastasi mitä kirjeille, lehdille, kutsuille ym. tehdään: roskeen, lähetä eteenpäin jollekin muulle, lähetä hänelle.

E nsimmäinen tapaamiseni Kallen kanssa oli hyvin tavanomainen: tarkka aika ja paikka selviää opetusohjelmasta, mutta muistelen että kyseessä oli jokin syyskuun maanantai-ilta vuonna 1985 ja paikaksi veikkaisin joko luentosalia A1 tai D10. Kyseessä oli siis Kallen pitämän peruskurssin ensimmäinen luento ja minä olin ensimmäisen vuoden opiskelijana parinsadan muun joukossa. Ehkä ainoa asia, jonka juuri tuolta luennolta muistan oli se miten erilaisia ryhmiä mukana oli: pääaineopiskelijoita, sivuaineopiskelijoita, avoimen yliopiston opiskelijoita. Nämä ryhmät luennoitsija kävi heti alussa läpi.

Paremmiin tutustuin Kalleen kun olin opiskelijoiden edustajana koulutusohjelmatyöryhmässä ja myöhemmin graduseminaarissa ja gradua tekemässä. Aiheenikin oli Kallen muokkaama ja sopi sekä minun että hänen kiinnostuksen kohteisiinsa. Tähän se olisi jäänytkin, ellei 1990-luvun lama olisi ollut syvimmillään silloin kun valmistuin ja lehtialan työpaikat olivat kiven alla. Kun olin ollut työttömänä vuoden Kalle yllättäen soitti kotiin helmikuussa 1994. Olin silloin

muuttanut takaisin vanhempieni luo Jyväskylään, eikä Kalle edes tavoittanut minua vaan isäni ja minä jouduin sitten tavoittelemaan Kallea puhelimella.

Kallen asia oli, että hänellä olisi rahaa parin kuukauden työhön, jonka aikana voisin muokata gradustani julkaisun. Kysyin eikö minua voisi palkata työllistämistuella ja Kalle pyysi minua itse selvittämään asian. Työllistämistuki onnistui ja parin kuukauden sijasta työskentelin puoli vuotta ja vielä lisäksi ne Kallen pari kuukautta, jotka olivat jonkin projektin käyttämättömiä rahoja. Työn kuvani oli hyvin monipuolinen: editoin omaa tekstiäni ja päivitin tutkimustani, mutta sen lisäksi tein monenlaista muuta, mitä Kalle sattui keksimään.

Syyskuisessa media flow -seminaarissa toimin mm. autonkuljettajana ja hain osanottajia Pirkkalan lentokentältä ja kuljetin heitä majapaikkoihin. Tällöin opin sen miten Kalle saa tahtonsa läpi. Olin nimittäin lähdössä Unkariin juuri tuolloin kun seminaari pidettiin. Kalle kuitenkin katsoi tarvitsevansa apuani ja kun hän kolmannen kerran kysyi ja vetosi, muutinkin matkasuunnitelmiani ja olin suurimman osan seminaarista paikalla. No, tuosta seminaaristahan sitten poiki uusi uutisvirtatutkimus, josta minulle riitti palkkarahoja reiluksi puoleksi vuodeksi. Kyllä sen vuoksi yksi matkasuunnitelma kannattaa muuttaa.

Kyllä Kalle osaa myös tehdä vastapalveluksia. Näin kävi seuraavana kesänä kun Tampereella pidettiin esperanton maailmankongressi ja minä Suomen esperantoliiton puheenjohtajana olin mukana järjestelyissä. Kongressiin osallistuvia yliopistoihmisille piti järjestää vierailu yliopistolle, mutta keskikesällä ei rehtoreista saanut ketään paikalle ja Kalle onnistuneesti paikkasi ja kertoi esperantovieraille (englanniksi toki, taisipa olla yksi harvoja esperantokongressin tilaisuuksia, ellei peräti ainoa, jossa puhuttiin vain englantia) suomalaisesta yliopistojärjestelmästä. Kalle oli myös tiedemaailman edustajana kongressin suojelutoimikunnassa.

Syksyllä 1994 kun Kalle lähti Amerikkaan minusta tuli hänen Tampereen edustajansa. Seurasin Kallen postia (jonka määrä oli valtava), lähetin tiedot siitä, mitä on tullut ja Kalle vastasi mitä kirjeille, lehdille, kutsuille ym. tehdään: ros kiin, lähetä eteenpäin jollekin muulle, lähetä hänelle. Jotenkin kuvittelin, että Kalle kävisi itse jäännöksen postista läpi, kun hän palaisi jouluksi, mutta näin ei tietenkään tapahtunut. Kevätpuolella kun Amerikan kierros jatkui olinkin sitten paljon tarkempi.

Sähköposti oli juuri silloin tulossa laajempaan käyttöön ja siitä olikin verra-
ton hyöty aikaeron vuoksi. Aamulla luin sähköpostista Kallen lähettämät mah-
dolliset tehtävät. Sen jälkeen oli iltapäivään aikaa tehdä niitä, raportoida sähkö-
postilla ja laittaa uusi selvitys tulleesta postista. Kahden maissa Kalle vastasi aamu-
lenkkinsä ja aamukahvinsa välissä ja sitten ehdin vielä tehdä virka-ajan puiteis-
sa, jos oli jotain kiireellistä.

Jo silloin aloin ihmetellä Kallen ilmiömaista muistia: hän tunsi kaaoksessa
olevan työhuoneensa niin hyvin että saattoi puhelimella ohjata minua etsimään
erilaisia papereita: ”Katso siitä seinän vierestä, ikkunan puoleinen kasasta, se on
jossakin siinä puolesta välistä alaspäin” ja yleensä paperit vielä löytyivätkin. Sa-
malla tavoin hän saattoi pyytää minua etsimään sitaatteja suomalaisista kirjoista
ja faksaamaan niitä Amerikkaan: tarvittava sitaatti löytyi yleensä melkolailla tar-
kasti siitä, missä Kalle oli sen muistellut olevan.

Kallen merkilliset lentoreitit ja aikataulut tulivat myös tutuiksi kun varasin
lippuja eri puolille maailmaa yhdessä Arean Tuija Sipilän kanssa. Niin, Kallella-
han on henkilökohtainen matkatoimistovirkailija, jonka mukana Kalle vaihtaa
matkatoimistoa Areasta Matka-Kalevaan ja takaisin: ”Muut ovat aivan amatööre-
jä”. Kallen matkaohjelma, kun on yleensä rakennettu erilaisten reunaehto-
jen ympärille, joihin lennot täytyy sitten saada mahtumaan.

Opin tietämään myös sen, että jotkut laitoksella vastustivat Kallea henkeen ja
vereen. Tämä kävi ilmi esimerkiksi eräässä henkilökuntakokouksessa. Kun asia-
listalla päästiin edustajan valitsemiseen tiedekuntaneuvostoon ensimmäinen pu-
heenvuoron käyttäjä sanoi: ”Ehdotan ettemme valitse Nordenstrengiä.” Seurasi
vaivautunut hiljaisuus. Toinen puheenvuoron käyttäjä kannatti ehdotusta. Pu-
heenjohtaja Pertti Suhonen katkaisi hiljaisuuden ja totesi että onko tämä nyt
sitten varmasti kokouksen tahto. Minä mietin kuumeisesti pitäisikö minun ehdot-
taa Nordenstrengiä ja mitä siitä seuraisi. Pohdin kannattaisiko kukaan minun
ehdotustani. Kokous oli umpikujassa, joku olisi kuitenkin valittava ja edustajan
tulisi olla joku professoreista. Halukkaita tuntui olevan vähän, mutta Suhonen oli
sentään käytettävissä. Varajäsenkin pitäisi valita: taas sama ehdotus: ”ehdotan
ettemme valitse Nordenstrengiä varajäseneksikään, hän kun kuitenkin sitten kä-

visi kokouksissa”. Mutta kun muita ehdokkaita ei ilmaantunut, Nordenstreng tuli valituksi varajäseneksi.

Kaiken kaikkiaan ensimmäinen palkkatyövuoteni oli hyvä sisäänajo yliopistomaailmaan, opin tekemään hakemuksia, laskemaan projektien budjetteja ja hoitamaan asioita hallinnon kanssa. Sillä tiellä olen vieläkin, eikä se olisi yhtä helposti auennut ilman tuota Kallen puhelinsoittoa.

YTL Jukka Pietiläinen on tutkija Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella.

Senioritoimittajien seurassa

Asta Rajala

Pöydän päässä istui pyörätuoliin sidottu iäkäs toimittajatar, joka tupakoi ketjussa. Juttuja ja lystiä riitti hänelläkin, Marja-Liisa Heinillä alias Xantippalla.

Tiedotusopin laitos vietti kahdeksankymmenluvun puolivälissä juhlaa yliopiston pääarakennuksen ruokalassa – toimittajakoulutus täytti pyöreitä vuosia. Olin sivuaineopiskelija, joten voipa olla, etten saanut kutsua. Juhla taisi houkutella kuokkimaan. Astuttuani yläaulaan huomasin olevani alipukeutunut. Pusero oli kyllä juhlava, mutta kevätmuodin mukainen minihame suunnilleen mittansa liian lyhyt. Aioinkin oitis luikahtaa ruokasalista liikuntasalin puolelle. Paljeovet olivat auki ja näin sinne katetuissa pöydissä opiskelukavereita.

Se jäi suunnitelmaksi. Aulassa oli vieraita vastaanottamassa Kalle, joka tarttui olkapäähäni, toisen käden kevyessä mutta varmassa otteessa oli namibialaisvahvistuksemme Jimmy Amupala.

– Te kaksi tulettekin pitämään seuraa kunniavieraillemme seniorinaistomittajille, ensimmäisille Yhteiskunnallisesta Korkeakoulusta valmistuneille, ilmoitti Kalle ja luotsasi meidät pöytään.

Seniorinaistomittajattaret olivat innoissaan tavatessaan toisiaan, nauttiessaan pöydän antimista, eritoten punaviinistä. He yltyivät kertomaan hurjia juttuja opis-

keluajoistaan, ja toimituksista, joita lämmitettiin kamiinalla ja milloin ei lämmitetty, kirjoitettiin hanskat kädessä. He muistelivat ja nauroivat vesissä silmin. Oli päivän juttukeikka käydä polkupyörällä jossain maakunnassa kuvaamassa kai-voon pudonnut hevonen! Jimmyyn hyvä suomen kieli ja kohtelias käytös pehmitti tädit lopullisesti. Ilta oli mainio, vertaansa vailla.

Pöydän päässä istui pyörätuoliin sidottu iäkäs toimittajatar, joka tupakoi ketjussa. Juttuja ja lystiä riitti hänelläkin, Marja-Liisa Heinillä alias Xantippalla. Sittemmin legendaarinen Xantippa kuoli perheettömänä ja testamenttasi omaisuutensa säätiöitäväksi. Kun toimittajavuosien jälkeen palasin tutkimuksen pariin, sen mahdollisesti Suomen Kulttuurirahaston Marja-Liisa Heinin rahaston apuraha. Kallen ansiosta olen tavannut ”rahoittajani” ja innoittajani kerran ihka elävänä!

YTM Asta Rajala on toimittaja ja tiedotustutkija Tampereelta.

Pop eilen tänään

Mikko Lehtonen

Kun jugendovi kävi, sisään saattoi pelmahtaa Ahti Karjalainen, taistolaisen maatalousasiantuntija Oiva Lehto, Kristiina Halkola tai vaikkapa hyvin ilmastoituun afrotunikaan sonnustautunut Kaarle Nordenstreng.

Kesällä 1979 (muistaakseni – vuosi saattoi olla myös 1978) tapoin aikaa Helsingin Bulevardin varrella sijainneessa Suomen Rauhanpuolustajien eli tuttavien kesken Puluksen keskustuimistossa. Sikäli kuin muistan oikein, olin hyvin lyhyissä pätkätöissä toimittamassa Ritva Grönickin johdolla julkaisuksi jotakin STETE:n (Suomen toimikunta Euroopan turvallisuuden edistämiseksi, jos muistini tässäkin palvelee omistajaansa) konferenssia. Bulevardi 13 A 9:ssä oli heinäkuun kuumilla varjoisaa ja vilpoisaa. Parketit natisivat ja kakluunit hohkasivat porvarillista viielyttään. Kun jugendovi kävi, sisään saattoi pelmahtaa Ahti Karjalainen, taistolaisen maatalousasiantuntija Oiva Lehto, Kristiina Halkola tai vaikkapa hyvin ilmastoituun afrotunikaan sonnustautunut Kaarle Nordenstreng alati kannoilla pysyttelevine varjoineen, joka totteli nimeä Tapio Varis. Kalle ei varmaan muista nuorta hoikkaa toimittajapoikaa, mutta jopa Puluksen vilkkaasti liikennöidyn toimiston kirjavassa joukossa hänen hahmonsaa, jossa yhdistyivät

venäläinen vallankumouksellinen lennokkuus ja amerikkalainen toimekkuus, erottui kirkkaasti.

Sittenmin olen minäkin erinäisissä yhteyksissä opetellut pysyttelemään Kallen vauhdissa ja olen jopa kerran pari onnistunut saamaan omin voimin oikeaoppisesti ylleni hänen amerikanrautansa automaattiset turvavyöt. Kaiken kanssakäymisen poimuisesta maisemasta kohoaa kuitenkin terävänä huippuna seuraava lyhyt episodi: Kun Tampereen yliopiston virallinen kaskukirja ilmestyi, Kalle tiedusteli taas yhden yhteisen rahanhaun tuoksinassa: ”Kuule Mikko, jos sä olisit mun pr-päällikköni, niin kirjaisit sä tän opuksen debetin vai kreditin puolelle?” Taisin vastata jotain sen tapaista kuin ”Any publicity is better than no publicity” – siitähän huolimatta, että taas kerran kävi maailmanhistoriassa niin, että oppilas opetti opettajaansa uimaan.

YTT Mikko Lehtonen on lehtori taideaineiden laitoksella Tampereen yliopistossa ja Suomen Akatemian vanhempi tutkija.

5. Maailmalla

Vasenjalkaisten tanssi

Heikki Tegelman

Kumarsin sulavasti Kallelle ja pyysin häntä mukaan kongolesesta pyörteisiin. Ja Kalle suostui!

Oma heräämiseni yhteiskunnalliseen solidaarisuuteen tapahtui varsin myöhäisellä iällä. Opiskeluaikana 1950-luvulla ei juuri politikoitu. Vasta Väinö Linna herätti oikeudenmukaisuusvaistot. Muodikkaita, kritisoitujakin selvityksiä aiheesta alkoi kantautua yliopistotasolta. Nimi Kaarle Nordenstreng vilahteli, vaan ei olennaisesti jäänyt palveluammattin harjoittajan mieleen. Tosiasiassa funktionalistinen arkkitehtuuri oli osa tätä kansainvälistä kuiluntäyttämiskehitystä, tänään poissa muodista olevana vaan taatusti palaavana.

Solidaarisuus oli taustalla 1970-luvun Tansaniaan muuttamisessakin. Kallen vaimon, Ullamajja Kivikuru-Nordenstrengin tapasin sattumalta Seutulan lentokentällä. Ilmeni, että hän oli myös menossa Dariin, tosin eri lennoilla. Päätimme skabata siitä, kuka olisi ensin perillä. Kilpailu päättyi ratkaisemattomaan, olimme käytännöllisesti katsoen samanaikaisesti perillä. Iloisin jo etukäteen siitä, että minulla olisi tilaisuus alhaalla tavata useimminkin tätä älykkäältä vaikuttavaa, mutta silti näpsäkkää lehtineekerä. (Saako tätä termiä nykyään käyttää?)

Pettymyksekseni väliin tuli myöhemmin puolison eli spousen termillä kulkeva miehensä Kalle. Kalle liikkui alussa asuinympäristössämme Onnelassa varsin ma-

talalla profiililla. Jo ennen olleena ajattelin hieman laajentaa hänen reviiriään. Olin juuri vierailut teamini kanssa suunnittelualueellamme Viktoriajärven eteläympäristössä. Idi Aminia vastaan käydyn sodan karskeja veteraaneja tuli Ugandasta laivalla Mwanzan, jossa konepistoolit selässä ja maastopukuisina valtasivat ne savimajaravintolat, jossa mekin vietimme iltaisin aikaamme. Sieltä sai olutta, josta sodan vuoksi oli kova puute. Paikallisen tavan mukaan hakivat sotilaat suhteellisen pienikokoista ekologiamme tanssiin afromusan säestyksellä. Paha oli antaa pakkeja konepistoolimiehelle.

Ohjasinkin Kallen vaimoineen läheisen squatteralueen vastaavanlaiseen paikkaan. Taisi olla Mwanyamalassa vai oliko se Kinondoni? Suuri bändi soitti afro-falskisti, kuu kumotti, kaskaat surisivat. Paikka oli tupaten täynnä. Rehevämuotoiset tytöt kantoivat Safari-kaljaa sekä kananmunia ja suolaa. Vaimoni suoritti pakollisen vierailun naistenhuoneeseen ja totesi nyt ymmärtävänsä, miksi afro-naiset käyttävät maahan ulottuvia kangoja sekä puukenkiä. Ne mahdollistavat kevyemmän tarpeen tekemisen ahtaissa tiloissa seisoen. Voimakas paikallistunnelma huumasi minut, ja päätin toimia Mwanzan sotureiden lailla. Kumarsin sulavasti Kallelle ja pyysin häntä mukaan kongolesen pyörteisiin. Ja Kalle suostui! Monta varvia siinä menimme ja ilmeisesti herätimme ansaittua huomiota paikallisen väestön keskuudessa. Wazungut joraa!

Siitä asti olen suhtautunut vähemmän pingoittuneesti teoreettisiin tutkijoihin, vasenjalkaleimautuneisiin. Kyllä ainakin valvutuneimmat heistä osavat joustaa sosiaalisesti kiperimmissäkin tilanteissa!

Heikki Tegelman on arkkitehti, eläkkeellä Kuopion kaupungin kaavoituspäällikön virasta. Hän toiminut kansainvälisissä tehtävissä mm. Tansaniassa.

Ei pidä vaieta vaikka vaientaa yritetään

Esko Seppänen

Olen kuullut, että Kallea olisi lyöty Tampereella taistolaisuuden leimakirveellä. Mutta ei hän koskaan ole mikään kommunisti tai kansandemokraatti ollut, demokraatti vain. Leimaaminen on tapa vaientaa ihmisen yhteiskunnallinen ääni. Kallen ääni on onneksi kuulunut, vaikka en ole kuullut hänen koskaan huutavan.

Muistan sen vieläkin, ja varmaan monet muutkin aikalaiset muistavat. Sen rekisterinumero oli BKC-2. Ei kukaan tiennyt, mihin aikaan se sinne tuli, mutta hyvin myöhään illalla se oli aina siellä Yleisradion Kesäkadun parkkipaikalla. Se oli sininen Ford Mustang, Kallen auto.

Siihen aikaan moni muu ajeli Ladalla, koska se oli ”edistyksellinen” auto, mutta Kalle oli poikkeava. Hän oli sitä myös siinä mielessä, että hänellä oli paljon etunimiä. Kukaan ei voi muistaa niitä kaikkia, mutta ainakin Magnus ja Bertel ovat hänen etunimistöään.

Opin tuntemaan Kallea paremmin sellaisessa yleispoliittisessa keskustelupiirissä, jonka radion johtaja Eino S. Repo kutsui silloin tällöin Kesäkadun edustustiloihin. Se oli aikaa, jolloin monikaan ei vielä ollut minkään puolueen uskollinen soturi, vaan mielet olivat auki uuden tulla ja mennä.

Mukana oli sekalainen seurakunta Littusen Ykistä ja Antero Jyrängistä – ettei vain Yrjö Ahmavaarakin ollut mukana – meihin nuoriin tulevaisuuden lupauk-

siin, joita yhdisti se, että me olimme Ydin-lehden toimituskuntaa. Tavoitteena oli murtaa sen ajan rehelligisyysvaje ja saada sekaisin kylmän sodan rintamalinjat.

Sekä keskusteluryhmä että silloinen Ydin-lehti kaatuivat ns. Zavidovo-vuotoon, asiaan, johon monet joukostamme olivat tavalla taikka toisella osallisia. Lehden silloinen päätoimittaja Elina Suominen (Sana) antoi varsinaisen vuotajan käyttöön kollektiivisen nimimerkin Y.Y.Antonen, ja se hajotti toimituskunnan. Jäsenkirjademarit valitsivat sen jälkeen kansalaisvaikuttamisen sijasta valtiovaltan puolen, käänsivät Jaakko Blombergin johdolla rauhantakkinsa sotaishemppaan ja rupesivat tekemään virkauraa.

Monien aihetodisteiden perusteella arvelen, että itse Zavidovon vuoto tuli presidentin kanslian suunnasta päin. Kalle saattaa tietää asiasta enemmän kuin puhuu.

Pian sen jälkeen, neljännesvuosisata sitten, olin mukana tekemässä Kallesta Kansainvälisen Journalistiliiton (IOJ) puheenjohtajaa. Idean isä oli varmaankin Eino S. Repo, eikä Kalle pannut vastaan. Repo oli OIRT:n kautta kontakteissa silloisen Neuvostoliiton suuntaan, jossa hänen kollegansa radion johtaja Aleksander Losev oli juuri alennettu journalistiliiton puheenjohtajaksi, ja Losevin ensimmäisiä uusia työtehtäviä oli löytää IOJ:lle uusi puheenjohtaja ikääntyneen ranskalaistoverin tilalle. Oli selvää, että puheenjohtajan piti olla lännestä, mutta oli parempi, ettei hän ollut kommunistiliitton edustaja.

Suomella oli siihen aikaan tärkeä rooli: oli juuri oltu ETYK:in isäntämaa. ETYK oli Suomen Suuri Projekti, eikä siinä osassa Kekkosen aikaa ole mitään hävettävää, päin vastoin, ollaan ylpeitä. Tavoitteena oli Euroopan kansojen lähentäminen toisiinsa, itsenäisinä kansakuntina, sellaisina kuin ne olivat. Nytemmin kansakuntien pitää muuttua ennen ne ovat EU- ja Nato-yhteensopivia.

Sen ajan henki oli liennytytys, ja siihen kuului, että Saksaa miehittänyt USA vedettiin mukaan eurooppalasiin rakenteisiin sekä niihin aserajoitusopimuksiin, joita se on nyt irtisanomassa.

Liennytykseen uskovina suomalaisina me lobbasimme Kallen IOJ-puheenjohtajuuden puolesta. Se oli suomalainen projekti, osa liennytytystä. Haluttiin jatkaa siitä, mihin ETYK:issä oli päästy. Asiaa edistettiin aktiivisesti muun muassa eräässä tiettyssä saunassa Helsingin Pitäjänmäellä (jossa meillä oli Paasilinnan

Reksan kanssa yhteinen talo), ja monta itäisten maiden journalistiliittojen miestä löylytettiin Kallen puolelle. Itse miestä he eivät tunteneet, me tunsimme.

Kallen valinta oli suurempi ongelma kotimaassa kuin ulkomailla. Ne, jotka ajoivat häntä IOJ:n puheenjohtajaksi, eivät olleet järjestön jäseniä. Sen suomalaisen jäsenjärjestö oli Yleinen Lehtimiesliitto (YLL), joka edusti kotimaan taistoissa kommunistien ns. enemmistöä, ja Kalle-projektissa me yleisdemokraatit kävelimme aika epäreilusti tämän järjestön ylitse. Kallella oli toki laaja tuki muissa journalistijärjestöissä, ja se oli tärkeää IOJ:n arvovallan kannalta. Häntä tukivat Radio- ja televisiotoimittajien liitto, jonka edustajana minä toimin, eikä muistaakseni Antero Laineella tai muulla SSL:n väellä ollut mitään Kallen nimitystä vastaan.

Viime vaiheessa myös YLL ja sen puheenjohtaja Ruonaniemen Paavo hyväksyivät Kallen ehdokkuuden, ja niin hänet valittiin Helsingissä pidetyssä kokouksessa yksimielisesti IOJ:n puheenjohtajaksi. Se oli IOJ:n perestroikan alku.

Asiat ovat tänään toisin kuin silloin, mutta oli hieno juttu, että meillä oli tämä projekti Euroopan kansojen lähentämisestä toisiinsa.

Kalle on työssään opettanut avoimuutta ja julkisuutta, ja on pidettävä kiinni siitä, että se on tärkeä osa demokratiaa. Tänä päivänä tiedon- ja julkisuudentuotantovälineet yhdenmukaistavat ja samanlaistavat ihmisten tietoisuutta, mutta ei se ole meidän BKC-2 -miehemme syy. Se on reaalikapitalismia.

Olen kuullut, että Kallea olisi lyöty Tampereella taistolaisuuden leimakirveellä. Mutta ei hän koskaan ole mikään kommunisti tai kansandemokraatti ollut, demokraatti vain. Leimaaminen on tapa vaientaa ihmisen yhteiskunnallinen ääni. Kallen ääni on onneksi kuulunut, vaikka en ole kuullut hänen koskaan huutavan.

Kuulun niihin, ja Kallekin voi kuulua, joiden harteille on asetettu kannettavaksi kaikki muinaisen Neuvostoliiton synnit. Silloiset leimaajat ovat tänään EU-eliittiä, liittovaltiomiehiä. Kun leimataan, leimattakoon kunnolla! Minä pidän heitä isänmaan pettureina.

Kun Mauno Koivisto on ruvennut ottamaan kantaa avoimuuden ja julkisuuden puolesta ja tuominnut siinä yhteydessä tomppeleiksi ne, jotka syöllistyvät liittovaltioasiassa rehellisyysvajeeseen, hän on joutunut poliittisen EU-eliittimme epäsuosioon. Hänetkin vaietaan.

Jos Kalle on opettanut – ja uskon hänen niin tehneen – journalistikunnalle, ettei pidä vaieta vaikka yritetään vaientaa, se on rohkeiden ihmisten linja. Mutta ei kaikista helpoin.

Esko Seppänen on entinen radiotoimittaja ja nykyinen Euroopan parlamentin jäsen.

Yhteinen yömmö Brysselissä

Pertti Näränen

Jossain vaiheessa yöllä havahduin siihen, ettei naputusta enää kuulunut. Kalle oli nukahtanut sängylleen puolipukeissa. Sammutin pöytävalon ja jatkoin uniani, kunnes heräsin uudelleen itsepintaiseen piipitykseen. Herätin Kallen, joka sammutti herätyskellonsa. Hän oli asettanut sen soimaan viideltä, kun väsymys oli voittanut.

Keväällä 2000 Kalle ja minä olimme eri teitä matkalla Brysseliin. Minulle siellä pidettävä tietoyhteiskuntaseminaari sattui olemaan sopiva välietappi matkalla Lontooseen erään toisen seminaarin valmistelumatkalle. Kallelle Brysselissä tärkeintä oli seminaariin liittyvä, eurooppalaista tutkimusyhteistyötä ajavan ECCR -järjestön perustamiskokous asiaan kuuluvine lobbauksineen. Kun meillä vielä oli keskinäisiäkin palaverejakin pitämättä, sovimme että Brysselissähän ne neuvottelut on hyvä hoitaa.

Myöhemmin Kalle ehdotti – olisikohan ollut jossain mailissaan – että meidän voimme saman tien majoittua Brysselissä samaan huoneeseen, Stichtingin yliopiston vierasmajassa. Julkisten varojen säästöön myönteisesti suhtautuvana ja monenlaisiin kenttämajoituksiin tottuneena reippailijana asia ei tuottanut minulle mitään ongelmia. Näin siis sovittiin.

Kalle hoiti majoituksen varauksen ja matkusti sinne päivää etukäteen. Itse saavuin Brysseliin aamukoneella ja löysin Egmontstraatilla sijaitsevan University Clubin helposti. Vaatimattoman sisäänkäynnin takaa paljastui vuosisadan alun eleganssia huokuva, ylellisesti sisustettu aula. Vastaanottotiskillä kerroin jakavani huoneen prof. Nordenstrengin kanssa. Minut ohjattiin ystävällisesti eteenpäin, vaikka asian hoitaminen kesti ja keskeytyi muutamaaan otteeseen flaamin kielellä käytyjen lyhyiden puhelinkeskustelujen ajaksi.

Huone oli mukava, mutta sinne ei ehtinyt jäädä, sillä seminaarin Euroopan parlamentin rakennuksessa oli alkamassa.

Kalle toimi seminaarin puheenjohtajana. Alustajat eri puolilta Eurooppaa Moskova mukaan lukien toivat esiin kriittisiä näkökulmia tietoyhteiskuntakehitykseen. Sen jälkeen jatkettiin ECCR:n perustamiskokouksella, joka oli tunnelmaltaan paljon seminaaria kiihkeämpi. Westminsterin yliopiston Vincent Porter sai käyttää kaiken brittiläisen charmsinsa pitääkseen alati eurooppalaiseen yhteistyöhön kuuluvat kieliriidat aisoissa. Perustamisasiakirjat oli tulostettu neljällä kielellä. Saksalaiset valittivat käännösten heikkoa tasoa, italialaiset ihmettelivät miksei papereita ole italiaksi ja ranskalaiset muistuttivat uhanalaisten ja kuolleiden kielten suojelusta. Ja niin edelleen.

ECCR saatiin silti lopulta, runsaan yliajan jälkeen, perustetuksi. Sen jälkeen Kalle, Vincent Porter ja minä ehdimme pitää puolen tunnin palaverimme, Kalle tosin poistui välillä hoitamaan muita asioita. Raskaan päivän painuessa iltaan, lähdin rentoutumaan lähiseudun ravintoloihin, mm. erinomaista ruokaakin myyvään L'Ultim Atomiin.

Saavuin uupuneena majapaikkaan yhdentoista tietämissä. Kalle tuli huoneeseemme samoihin aikoihin. Hänen iltansa oli kulunut erinäisissä palavereissa, tosin illallisen ohessa. Hieman väsyneen oloinen Kalle ei kuitenkaan vielä ollut valmis vapaalle. ”Sattuuko sinulla olemaan se kannettava tietokone mukana”, hän kysyi, ”kun pitäisi ennen aamua viimeistellä esipuhe kirjaan, joka menee huomenna painoon.” Toki kone löytyi. Avasin Kallelle tekstiohjelman, ja siirryin unten maille Kallen jäädessä naputtelemaan pöytälampan valossa korjauksiaan.

Jossain vaiheessa yöllä havahduin siihen, ettei naputusta enää kuulunut. Kalle oli nukahtanut sängylleen puolipukeissa. Sammutin pöytävalon ja jatkoin

uniani, kunnes heräsin uudelleen itsepintaiseen piipitykseen. Herätin Kallen, joka sammutti herätyskellonsa. Hän oli asettanut sen soimaan viideltä, kun väsymys oli voittanut. Aamu-unet jäivät molemmilta lyhyiksi.

Aamulla Kalle kävi lähettämässä kirjatekstinsä vastaanottotiskin tietokoneelta. Minun oli aika jatkaa matkaa. Palatessani aamiaiselta huoneeseen siivoija odotti käytävällä ja kysyi varovasti, joko hän ehkä voisi tulla siivoamaan. Tottakai, totesin ja avasin oven. Siivoja, vanhempi rouvashenkilö, pyörähteli vaivautuneena hetken ympyrää, ja totesi sitten, että tämä on hänelle vähän outoa. Minä siihen että ”ai oletteko vasta aloittanut siivoajan työn?” Mutta ei hän sitä tarkoittanut. Outoa oli se, että professori ja opiskelija ovat samassa huoneessa. ”It is always only professors and wives”, sanoi rouva murteellisella englannillaan, ”never before professor and student... two men... like this.”

Samassa minulle valkeni että muikin henkilökunta oli käyttäytynyt hetimitäin hieman oudosti. Tilanne alkoi naurattaa, enkä voinut olla tokaisematta: ”This is very common in Finland, we do it all the time.”

Poistuessani hoidin laskun VISAllani. Hinta oli selvästi halvempi kun olin odottanut, ja kysyin onko kahden hengen huone todella näin halpa. ”Family room is the same as single”, sanoi virkailija. ”How nice”, sanoin hymyillen. Toivottavasti vapaamielisen skandinaavisen kulttuurin maine jätti hyvän jäljen vanhan Euroopan maaperälle.

YTM Pertti Näränen on tutkija Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella.

He tapasivat Moskovassa

Erkki Peuranen

Pertti Hemánuksen pedanttinen tapa juoda votkaa pienin siemauksin eikä pohjanmaan kautta, kuten venäläinen tapa olisi vaatinut herätti kummastusta ja epäluuloja. Kaarle oli tässä mielessä venäläisempi joskin kohtuullinen.

Minun ja Kaarlen tutustuminen liittyi Moskovaan, jonne hän saapui tiedotusalan ihmisten valtuuskunnassa. Elettiin 60–70 -lukujen vaihdetta Delegaatiossa oli kolme jäsentä **Pertti Hemánus**, ohjelmapäällikkö **Keijo Savolainen** ja **Kaarle Nordenstreng**. Minä jouduin tapaamiseen vaimoni kautta. Hän oli tuolloin toimittajana Moskovan radion tutkimuslaitoksella, jossa julkaistiin radiotoimintaan liittyvää aineistoa. Laitosta johti **Vsevolod Ružnikov**, pitkän linjan informaatiotutkija, yliopistomies ja runoilija. Hänen ansiostaan tai vuokseen ko. laitoksella työskenteli suuri joukko minun entisiä opiskelutovereitani, jotka Ružnikov oli värvännyt toimittajikseen. Itse olin jo jatko-opiskelijana perehtymässä Puškiniin ja hänen myöhempään lyriikkaansa.

Mutta historialliseen tapaamiseen Ljubertsin pikkukaupunkiin Moskovan ulkopuolella. Isäntänä oli **Slava Korobitsyn**, johon olin tutustunut aivan opintojeni alkuvaiheessa, kun hän oli kesätoimittajana tullut tekemään juttua uusista ulkomaalaisista opiskelijoista Moskovan valtionyliopiston tiedotuslehteen. Haas-

tatteluni julkaistiin siinä jopa valokuvan kanssa. Perhepiirissä kutsuimme Slavaa nimellä armas ystävä. Olimme käyneet kylässä hänen luonaan jo aikaisemmin, joten meillä oli tietty kotikenttäetu.

Pertti Hemánuksen pedanttinen tapa juoda votkaa pienin siemauksin eikä pohjanmaan kautta, kuten venäläinen tapa olisi vaatinut herätti kummastusta ja epäluuloja. Kaarle oli tässä mielessä venäläisempi joskin kohtuullinen. Radiojohtajan mustakulmainen olemus ja alituinen vaikeneminen – varsinkin kun tuntui siltä että osasi jonkin verran venäjää, vaikkei sitä näyttänytkään – herätti jonkinlaista varautuneisuutta. Venäläiset ovat taitavia ilmaisemaan asioita epäsuorasti, he antoivat Keijolle lempinimen Feliks Edmundoviš. Myöhemmin luin Kuka kukin on -kirjasta että Keijo Savolainen oli opintomatkaillut Moskovassa jo aiemminkin.

Suomalaisvaltuuskunnan johtajaksi koettiin Kaarle ”Karlůša” Nordenstreng. Varmaankin siksi että hän oli melko paljon äänessä ja siksi että vaikutti vilpittömän kiinnostuneelta mitä tulee Neuvostoliittoon ja sen lehdistöön. En muista tarkkaan oliko hän jo silloin Yassen Zassourskyn ystävä, missä roolissa hänet on vuosikymmenet tunnettu. Tunnen Zassourskyn entisenä dekaaninani varsin hyvin ja kun myöhemmin olen tavannut häntä Moskovassa, olen kuullut aina kertomuksia Suomen matkoista, jotka ovat liittyneet Kaarleen ja Tampereen koulukuntaan. Kun olen pahoitellut sitä, ettei hän ole ottanut yhteyttä ja käynyt Jyväskylässä, niin syynä on liki poikkeuksetta ollut se, että hänen ohjelmansa on laadittu hyvin tiiviiksi. Näin varmaan onkin, koska jokainen työpäivä Suomessa on kuulemieni kertomusten mukaan päättynyt saunomiseen ”Kaarlen maatilalla”.

Vaikka aika ja viime vuosituhannen lopun tapahtumat ovatkin lausumaa himmentäneet, niin toistan sitä mielelläni: ”Me tutustuimme Moskovassa!”

Erkki Peuranen on slaavilaisen filologian
professori Jyväskylän yliopistossa.

Kallen kanssa Venäjällä

Salla Käyhkö

Kaarle Nordenstrengin kanssa on vaikea laiskotella, koska tämä itse ei yksinkertaisesti käsitettä tunne. Nuoret oblomovalut molemmin puolin rajaa joutuvat nurkkaan häpeämään, kun Kalle katsoo, mitä on aikaan saatu.

Huhtikuisena aamuna 2000 hotelli Moskovan kolmannessa kerroksessa vedin tuttuun tapaani lenkkitossut jalkaani lähteäkseni aamuhölkälle ennen aamiaista. NorFAn seminaarin päivät olivat pitkiä, pieni jaloittelu teki hyvää.

Kello oli vähän vaille seitsemän, kun astuin ulos hotellihuoneeni ovesta. Saman tien aukesi vastapäisen huoneen ovi, ja Kallen sirkeäsilmainen pää kurkisti käytävään:

– Voi harmi, kun ei ole lenkkitossut mukana. Tulisin kanssasi. Katselin tässä jo näitä päivän papereita...

Tapaus kuvaa erittäin konkreettisesti minun kokemuksiani Kallesta. Viimeisenä nukkumaan, ensimmäisenä ylös, pirisevä puhelin tai kommunikaattori ja vuolaat anteeksipyyntöt: tällainen minä olen, taas myöhässä, daamit saa odotella, voivoi, hae kahvia.

Korvaukseksi sitten koko porukka syö professorin laskuun kanavanvarren Idiot-kahvilassa tai naukkailee Kir Royalit huippuhotellin aulassa.

Minulle tämä kaikki tapahtuu yleensä Venäjällä.

Monet ovat ne kerrat, kun olen tuksutellut junalla tai henkilöautolla Petroskoista Pietariin, tai Petroskoista Imatralle, tai Helsingistä Pietariin tai milloin minnekin itä-länsiakselilla, ja aina olen ihmetellyt samaa.

Ihmisen kykyä kiinnostua pienestäkin asiasta ja hetkessä vakuuttaa, että juuri tämä vaunupalvelija tai matkatoimistovirkailija tai vastavalmistunut maisteri on herra professorille oikeasti tärkeä. Kykyä saada anteeksi myöhästyvät deadlinet ja päällekkäin buukatut palaverit, hoitaa seitsemää asiaa yhtä aikaa – ja pysytellä charmanttina herrasmiehenä. Lopettaa shampanjan kittaaminen siinä vaiheessa kun muut siirtyvät vodkaan, muistaa sovitut pikkuasiat: soititko sinne? Tilasitko sen kirjan, otitko yhteyttä tuonne?

Kaarle Nordenstrengin kanssa on vaikea laiskotella, koska tämä itse ei yksinkertaisesti käsitettävä tunne. Nuoret oblomovinalut molemmin puolin rajaa joutuvat nurkkaan häpeämään, kun Kalle katsoo, mitä on aikaan saatu.

Menettämättä koskaan malttiaan ja kannustavaa korrektiuttaan professori pystyy ilmaisemaan, milloin on mentyy metsään ja pitäisi aloittaa alusta. Pahaa sanaa hän ei lausu. Kun joskus itse kiroilin vastapuolen kieroilua seminaarijärjestelyissä, Kalle vain nauroi ja totesi: olet sinä Salla armoton!

Ja aina, kaikkialla, eteen tulee joku tuttu: oli paikka sitten Pressiklubi tai luksushotelli Europeiskajan aula Pietarissa, niin kuulumiset vaihdetaan.

Vaikka sitten Sibelius-juna olisi lähdössä vartin päästä ja matkaa vielä monta kilometriä.

– Ehditään me, eiks niin. Pitäiskö vielä käydä Suomi-instituutissa?

YTM Salla Käyhkö on freelance-toimittaja ja toiminut myös suunnittelijana tiedotusopin laitoksella.

Kallen kanssa maailmaa valloittamassa

Leena Paukku

Tässä taistelussa käytti vastapuoli kaikki mahdolliset, likaisetkin keinonsa puhelinten kuuntelusta alkaen. Joistakin entisistä työtovereista tuli pahimpia vihollisiamme. Kalle oli kuitenkin ikuinen optimisti. Vaikka olisi kuinka huonosti käynyt, niin aina hän löysi asiasta jotain positiivistakin. Toisinaan tuo positiivisuus suorastaan raivostutti ja sai minut aika ajoin ajattelemaan, että Kalle ei osannut tunnustaa tappioitaan.

Tutustuin Kalleen jossakin vaiheessa 1970-luvulla, siis vasta varsin myöhään. Olin tuolloin *Sanomalehtimiehen* päätoimittajana ja Kalle tarjosi lehdelle juttuja. UNESCO:n hanketta uudesta kansainvälisestä tiedotusjärjestyksestä oltiin yhdessä ajamassa, sillä minä toimin myös Suomen Unesco-toimikunnan tiedotusjaoston sihteerinä. Tapio Varis sai minut siihen ylipuhutuksi.

Kalle valittiin 1976 kansainvälisen lehtimiesliiton IOJ:n Helsingissä pidetyssä kongressissa järjestön puheenjohtajaksi. Minä toimin tuolloin myös Helsingin Sanomalehtimiesyhdistyksen asiamiehenä ja olin mukana talkootyöläisenä mainitun kongressin organisoinnissa. Tässä vaiheessa meinasi tulla ensimmäinen ryppe ”rakkauteen”, sillä Kallen puheenjohtajavalinnan kiemurat eivät oikein suomalaisia ay-aktivisteja miellyttäneet. DDR:n lehtimiesliiton johtoporras, puheenjohtaja Harri Czepuck ja pääsihteerit Kurt Vogel tulivat viikkoa ennen kon-

gressin alkua Helsinkiin, näennäisesti HSY:n vieraksi. Perimmäiseksi syyksi paljastui kuitenkin suomalaisten ylipuhuminen Kallen puheenjohtajuuden taakse. Me kurtistelimme kulmiamme, ennen kaikkea RTTL ja Yleinen lehtimiesliitto YLL, jotka olivat jo tuolloin IOJ:n jäseniä. Meidän mielestämme Kallen olisi itse pitänyt ensin kysyä maanmiestensä mielipidettä asiasta. Kalle kuitenkin valittiin ja siihen oli tyytyminen.

Kiinteämmin yhteistyötä tein Kallen kanssa siirryttyäni töihin IOJ:n sihteeristöön Prahaan. Virallisesti tuota yhteistyöjaksoa kesti 4 vuotta 4 kuukautta ja 14 päivää ja se päättyi onnettomasti. Olimme sosialismin vallan sorruttua silloisessa Tšekkoslovakiasakin yrittäneet saada IOJ:takin uusille linjoille, todelliseksi toimittajien etujen puolustajaksi ja mahdollisesti yhdistetyksi toisen maailmanjärjestön IFJ:n kanssa. Hararessa alkuvuodesta 1991 pidettyyn kongressiin päättävivät unelmamme. Arabien ja kuubalaisten johtama vanhakommunistinen linja sai vaalivoiton. Sitä tulosta oli Kallenkin vaikea kestää.

Taistelua oli käyty vuoden 1989 lopulta asti. Se tiesi monia palavereja ja yhteydenottoja. Istuntoja yömyöhäiseen, pitkiä puheluja ja monia muistioita, eikä Kalle tuntunut koskaan väsyvän.

Tässä taistelussa käytti vastapuoli kaikki mahdolliset, likaisetkin keinonsa puhelinten kuuntelusta alkaen. Joistakin entisistä työtovereista tuli pahimpia vihollisiamme. Kalle oli kuitenkin ikuinen optimisti. Vaikka olisi kuinka huonosti käynyt, niin aina hän löysi asiasta jotain positiivistakin. Toisinaan tuo positiivisuus suorastaan raivostutti ja sai minut aika ajoin ajattelemaan, että Kalle ei osannut tunnustaa tappioitaan.

Kalle on ollut aina optimisti myös aikataulujensa suhteen. En paljon erehdy, jos sanon, että siihen mihin joku toinen varaa aikaa puoli tuntia, Kalle katsoo selviävänsä 10 minuutissa. Usein se onnistuukin, mutta ei suinkaan aina.

Yksi Kallen monista hämmästyttävistä taidoista on organisoida kaikenlaisia toimia viime hetkessä ja usein käyttäen apunaan milloin ketäkin lähellä olevaa. Muistan kerrankin, kun Sanomalehtimiehen päätoimittajana odottelin Kallen lupaamaa juttua, joka saapuikin viime hetkellä. Hämmästykseni oli kuitenkin suuri, kun juttua tuova ”lähetti” seisoj ryhdikkäänä pöytäni vieressä: hän oli Kallen isä majuri evp. Bertel Nordenstreng. Minä puolestani olen kerran kuljetta-

nut ison kassillisen Kallen auton moottorinosia Tansaniaan. Rehellisyyden nimessä on mainittava, että kyllä Kalle itsekin on aina valmis tarjoamaan apuaan sitä tarvitseville.

Jouduimme matkustamaan paljon yhdessä. Pitkät lentomatkat olivat itse asiassa ainoa tilaisuus keskustella Kallen kanssa kaikessa rauhassa. Ilman, että puhelin pärisi tai hän itse ryntäämässä vähän väliä puhelimeen. Usein Kalle kyseli neuvojakin, miten menetellä korrektisti jossakin asiassa tai oliko jonkun puheen tyyli sopiva. Tästä sainkin Kallelta nimen ”Matka-Sylvi”. Ullamaija hoiti kotona varsinaisen ”Sylvin” tehtävät.

Erään kerran olimme taas vaihtamassa konetta jollakin Euroopan suurista lentoasemista. Aikaa oli niukalti, mutta niin vain Kalle ehätti vielä puhelimeen. Kännyköitten kulta-aika ei ollut Kallelle vielä tuolloin koittanut. Minä olin jo lähes putkessa menossa koneeseen, kun Kalle syöksähtää paikalle. Hän siinä ihmettelemään, että enkö ehtinyt lainkaan hermostua. Vastaukseni oli, että miksi minä hermostuisin, olisi ollut sinun ongelmasi ja häpeäsi, jos olisit myöhästynyt. Tähän Kalle kertomaan, että hänellä on minun lisäksi ollut vain yksi toinen matkakumppani, joka on suhtautunut asiaan samalla tyyneydellä. Muistaakseni tämä toinen oli Heikki Luostarinen.

Leena Paukku on entinen IOJ:n sihteeristön jäsen.

Nykyisin hän on Suomen Journalistiliiton asiamies, jonka vastuualueina ovat kansainväliset suhteet, viestintäpolitiikka ja journalistinen etiikka.

Kun Kalle ”soluttautui” lauteille

Johan Bäckman

Juurukirja petasi pääsyytetyn penkkiä Kallelle, olihan hän IOJ:n monivuotinen presidentti. Toisin kuin kirjan kirjoittajat ehkä olivat halunneet, tämä seikka sai minut kiinnostumaan Kallesta. Kysyin itseltäni: Kuka on tämä suomalainen Nordenstreng, joka on niin merkittävä, että hänestä pitää laatia monisatasivuinen juurukirja? Yleensähan vastaavia teoksia kirjoitetaan vain suurista valtiomiehistä tai kuninkaallisista.

Olen Kallen tuoreimpia tuttavuuksia, ehkä tuorein tässä kirjassa. Siksi minulla on mahdollisuus maalata Kallesta ainutlaatuinen, väläyksenomainen muotokuva, jossa on ehkä jotakin olennaista. Olen tasan puolet nuorempi kuin Kalle, syntynyt vuonna 1971. Tutustuminen tapahtui varsin myöhään; en hän ollut edes kapaloissa kun Kalle oli jo professori!

Tutustuimme syksyllä 1999. Toimitin tuolloin WSOY:lle 700-sivuiseksi paisunutta tiiliskiveä ”Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia”. Kotimaista keskustelua kehittääkseni olin kutsunut kirjaan 50 kirjoittajaa, mm. Kallen. Hän laati tärkeän ja rehellisen, myös tieteellisesti merkittävän esseen, valmisteli tekstiään huolellisesti ja oli omalta osaltaan kirjanteossa läheisesti mukana. Se että kaikki oli ”viimeisen päälle” tuntui olevan Kallelle tärkeää. Kalle keksi artikkelilleen myös hyvän otsikon ”Me, media ja menneisyydenhallinta”.

Tästä yhteistyöstä alkoi toveruus, johon mahtui mm. saunomista, koiran ulkoiluttamista Helsingin Munkkiniemessä, amerikkalaisella autolla ajoa sekä istumista yhdessä maailman parhaimmaksi listatussa ravintolassa, pietarilaiseen kellariloukkoon rakennetussa ”Idiootissa”. Porvarillista elämää parhaimmillaan!

Vaikka olen paljon Kallea nuorempi ja pelkkä maisteri, meillä on silti paljonkin yhteistä. Tutkijanuran ohella meitä yhdistää sama asuinpaikka, Helsingin Munkkiniemi, sekä se, että olemme molemmat entisiä Munkkiniemen Yhteiskoulun oppilaita. Ehkä kunnianhimo ja sinnikkyydskin kuuluvat yhteisiin ominaisuuksiimme.

Oikeastaan olin tutustunut yksipuolisesti Kalleen jo aikaisemmin, vuonna 1996. Tuolloin ilmestyi ”Demokraattinen journalisti” -niminen kirja, jossa selostettiin kansainvälisen journalistijärjestön IOJ:n toimintaa. Tämä lapsellinen kyhäelmä ja juorukirja oli tarkoitettu jonkinlaiseksi syytekirjelmäksi. Kirjan mukaan IOJ oli ”Neuvostoliiton peitejärjestö” ja sen aktiivit sinisilmäisiä ”vaikuttaja-agentteja”. Malli tällaiselle ajattelutavalle oli poimittu suoraan CIA:n propagandasta, eikä evidenssikään ollut sen osuvampaa.

Juurukirja petasi pääsyytetyn penkkiä Kallelle, olihan hän IOJ:n monivuotinen presidentti. Toisin kuin kirjan kirjoittajat ehkä olivat halunneet, tämä seikka sai minut kiinnostumaan Kallesta. Kysyin itseltäni: Kuka on tämä suomalainen Nordenstreng, joka on niin merkittävä, että hänestä pitää laatia monisatasivuisen juorukirja? Yleensähan vastaavia teoksia kirjoitetaan vain suurista valtiomiehistä tai kuninkaallisista.

Syytekirjelmä alkoi vaikuttaa aivan päinvastaisella tavalla kuin sen laatijat olivat tarkoittaneet. Kallen uran pääkohdat nimittäin näkyivät selvinä myös lapsellisen juoruilunkin keskeltä. Minulle mm. selvisi, kuinka aikaansaapa Kalle oli ollut. Kalle on suomalaisen upseerin poika, itsekin upseeri, nuori professori ja viimein maailmanjärjestön presidentti, jolla on ollut suuri merkitys suomalaisten journalistien koulutuksessa sekä suomalaisen tiedonvälityksen ja sen tutkimuksen kehittämisessä. Hän on tehnyt paljon työtä maailmanrauhan hyväksi, rasismin kitkemiseksi ja ollut rakentamassa kehitysmaiden tiedonvälitystä.

Sittemmin juorukirjasta tuli fiasko, se sai murska-arvion Hesarissa eikä saavuttanut juuri minkäänlaista kaikupohjaa. Se toi kirjoittajilleen enemmän hä-

peää kuin kunniaa. Suomalaisen tietokirjan rakentaminen CIA:n propagandan ja olemattoman todistusaineiston varaan ei onneksi uponnut kansaan, vaikka ajankohta olikin otollinen.

Uskon että ”Demokraattinen journalisti” muun 1990-luvun jälkiviisaan parjauksen ohella kaikesta huolimatta masensi Kallea. Hän ei ehkä nähnyt kiusaajiaan yhtä lapsellisina ja vaarattomina panettelijoina kuin ulkopuoliset heidät näkivät. Kalle saattoi joinakin aikoina tosissaan pelätä, että hänen maineensa onnistutaa tuhoamaan perusteellisesti. Tämän takia Kalle varmasti joutui elämään vaikeita aikoja. Ehkä siitä jäi Kalleen luonteeseen pieni kielteinen piirre: juuri ja juuri aistittavissa oleva, hienoinen epäily kanssaihmiesten pyrkimyksistä ja ajatuksista.

Niihin aikoihin kun tapasin Kallen, asuin- ja olinpaikkani oli muutaman vuoden ajan ollut Pietarin kaupunki. Työskentelin siellä suurimman osan ajastani, vaikka työpaikkani olikin Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos Helsingissä. Kun Kalle käväisi Pietarissa, kokosimme tutut ja menimme Moika-kanavan varren kuuluisaan ”Idiootti”-ravintolaan, joka erään lehden luokittelussa oli nimetty maailman 20:n parhaan ravintolan joukkoon (listassa oli vain kolme eurooppalaista ravintolaa). ”Idiootissa” havaitsin kuinka ainutlaatuinen tapa Kallella oli seurapitoon: ravintolassakin hän kokosi aina ympärilleen eräänlaisen seminaarin ja ilta eteni mielenkiintoisten keskustelujen merkeissä, joita Kalle taustalta johti.

Mahtavia elämyksiä Kalle tarjosi kutsumalla minut saunaseuran saunalle. Em. juorukirjassa vihjailtiin, että saunaseuralla olisi punottu mitä ihmeellisimpiä juonia kapitalistien pään menoksi. Se ei pidä paikkaansa. Lölyt ovat yksinkertaisesti niin nautinnollisia, ettei siellä ole aikaa puhua työasioista. Siellä Kalle mm. paljasti terveytensä salaisuuden olevan noissa monipuolisissa lölyissä, mitä en ihmettele. Ainoastaan Pietarin kaupungin monisatavuotinen banjaperinne vetää vertoja saunaseuran lölyille.

Kalle on tavallisesti kova puhumaan, mutta lölyyn mennessä hän vaikenee. Siellä pääsee nimittäin perille Suomen päämaeliitin mielialoista. Kalle tavallisesti livahtaa, etten sanoisi ”soluttautuu” ylälauteiden hämärään, kadottaa hintelän vartensa jonnekin vuorineuvosten tukevien ruhojen sekaan, ja alkaa intensiivi-

sesti kuunnella keskustelua. Siellä kuulimmekin kaikenlaista mielenkiintoista mm. Neuvostoliiton oloista ja tapahtumista takavuosina.

Saunan lauteilla kuulin usein kerrottavan Kallen ja muidenkin kaverista, salaperäisestä ”Reksasta”. Kalle kertoi usein ”Reksan” olevan tulossa kanssamme saunaan, mutta ei hän sitten ilmaantunutkaan. Ymmärsin, että ”Reksa” oli samankaltainen vaikutusvaltainen ”asiamies” kuin vanhan hyvän ajan ”Timo” ja ”Ahti”. Valitettavasti en ole vielä onnistunut tapaamaan ”Reksaa” – ehkä hän on pelkkä myytti?

Kalle on aina menossa, mutta mikään eurojuppi Kalle ei silti ole. Hän reissaa Moskovasta Brysseliin ja piipahtaa välillä Afrikassa. Kallen touhuissa ei silti ole ajallemme tyypillisen epäterveen manian oireita. Hänellä ei ole tarvetta osoittaa touhuamisellaan mitään itselleen eikä muille.

Kalle on myös tehokas nykyaikaisten viestintävälineiden käytössä. Monet pipopäiset teinihakkeritkaan eivät kykene yhtä tehokkaaseen tekstiviestien ja sähköpostien lähettämiseen kuin Kalle, oli hän sitten millä mantereella tahansa.

Vaikka Kalle reissaa aika lailla, hänessä ei ole suurempaa kosmopoliittin viikaa. Esimerkiksi saunaan mennessä Kalle jättää Nokian kommunikaattorinsa huolettomasti eteisen naulaan, suomatta ajatustakaan sille, että häkkyrä mahdollisesti varastetaan. Tällaiseen ei sorru yksikään oikea kosmopoliitti. En liioin usko Kallen tahallaan tarjoavan häkkyränsä varastettavaksi.

Kaikesta en tietenkään voi olla Kallen kanssa samaa mieltä. Kalle julkaisi keväällä 2001 artikkelikokoelman venäläisestä mediasta otsakkeella ”Russian Media Challenge”. Esipuheen oli varta vasten laatinut peräti Neuvostoliiton entinen päämies Mihail S. Gorbatshev. Tällainen esipuhe on historiallisestikin arvokas dokumentti. Kirjassa oli muutama erinomainen artikkeli. Mutta Gorbatshevin ihailu, jonka Kallen asenteessa aistin, hieman ärsytti minua.

Minun mielestäni Gorbatshev ei ollut yhteiskunnan kehittäjä, vaan heikko johtaja, joka tuhosi Neuvostoliiton ja ajoi sen kansan ahdinkoon. Gorbatshevin ansiosta entisen Neuvostoliiton alueella on paljon enemmän köyhyyttä, kurjuutta, rikollisuutta, pelkoa ja ahdinkoa kuin ennen hänen aikaansa. Suomalaistenkin elämä oli ennen Gorbaa parempaa ja turvallisempaa ilman lamaa, työttömyyttä, psyyken ongelmia, kaikenkattavaa pelkoa ja Virosta virtaavaa huumeon-

gelmaa. Vieläkään emme tiedä, mihin Gorban virheet ovat meidät loppujen lopuksi suistaneet.

Paljon on vielä kirjaamatta Kallen elämän taipaleesta. Odotan innolla Kallen muistelmia, ettei aina tarvitsisi Kallen uran pääkohtien tarkistamisessa tukeutua ”Demokraattiseen journalistiin”. Odottaisin myös että Kalle esiintyisi yhteiskunnallisena kommentaattorina näkyvämmiin. Hän voisi sanoa vaikkapa jotakin Kosovon sodan uutisoinnista, Venäjän sananvapaustilanteesta taikka suomalaisen journalismin tilasta.

Eläköön Kalle! Haluan toivottaa Kallelle työntäyteisiä vuosia, paljon uusia kiinnostavia ja menestyksekkäitä kirjoja, perheonnea, hyviä löylyjä sekä paljon inspiraatiota. Kunnia Kallelle, suomalaisen journalismin suurmiehelle! Hurraa!

Johan Bäckman on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkija.

OSA II

Contributions from Far and Wide

Kaarle Nordenstreng: Man for All Meetings

Frank Morgan

If he is sometimes inaccessible – and more than one former student has observed that he “was never there” – it is because he is often literally somewhere else, and probably on the move. And where would he be without his Nokia communicator and his trusty Thunderbird – hurtling up the freeway, wheeling and dealing with someone on the other side of the world? This is the man for whom mobile phones, Internet cafes and airport business centres were invented.

Kaarle has a meeting. Kaarle wants a meeting. And he will travel from one end of the earth to the other, if needs be, to have it. In that, he is like Old Väinämöinen in his beloved Finnish epic *The Kalevala*, who went wherever he had to go to find the words and learn the mysteries that he needed. Thus, Kaarle too has

*... got a hundred words
and thousands of charms... (and)
brought the words out of hiding
unburied the spells*

Throughout the 30 years of his professorship, and before, he has been a persistent and perceptive researcher whose view from the geographical edge has greatly illuminated the mainstream of our understanding of communication. His explorations beyond the old Cold War theories of the press are but one example of his prodigious, productive and sceptical inquisitiveness.

Kaarle's passionate commitment to inquiry drives his scholarship but is not restricted to that arena. He manifests Einstein's belief that, unless we love the objects of our research, we will never sustain the effort and endure the hardships that bestrew the rocky paths to enlightenment. And he is as fascinated by people as he is by their ideas and actions. He is a dogged opponent but a staunch friend and a kind and generous colleague.

If he is sometimes inaccessible – and more than one former student has observed that he “was never there” – it is because he is often literally somewhere else, and probably on the move. And where would he be without his Nokia communicator and his trusty Thunderbird – hurtling up the freeway, wheeling and dealing with someone on the other side of the world? This is the man for whom mobile phones, Internet cafes and airport business centres were invented. Media Man, the once precocious radio reporter for YLE, has become Communicator Man.

In London, in 1998, on our way to the IAMCR Conference in Glasgow, Margot and I quite unexpectedly bumped into the Kivikuru-Nordenstrengs – Ullamaija, Laura and Kaarle – in Regent Street. They came out of the crowd, around the corner from Piccadilly, as we were heading in the opposite direction in search of coffee. We needed to restore tired tourists' feet. Kaarle thought that we should get our heads together “before the meeting”. Laura's expression was worth a thousand words. A couple of years later, when we met Markus, we observed how much like Kaarle he was – monomaniac about his profession, returning home on a Sunday to do his laundry and his e-mails.

It is easy to suspect that Kaarle's old friend Denis McQuail got his four models of communication not just from the literature but also from Kaarle. For, Kaarle is a constant source of information, sending and receiving messages as though life depended on it; forming and maintaining communities. Who has not had their

arm twisted, metaphorically at least, to join this or that good cause or committee, or been put together with a “valuable contact”? He is a broker of professional partnerships par excellence, as he is of display. Kaarle not only believes in publish or perish. Having published, he relentlessly publicises and distributes his publications. He always has a copy of a new book or an offprint of a new paper that you “might like to read”. And, while he is impatient of cultural theory and cultural theorists (especially of the Foucauldian persuasion), he never ceases himself to ponder and interpret the world around him.

There is great irony in this. Kaarle, more than many, is a child of his time and his place. Jan Servaes has observed that culture is not so much either our artistic and intellectual refinement or our mundane ways of life as all of those things and as functional responses to our environment. Kaarle was born on the tightrope of wartime Finland, strung perilously taut between Germany and Soviet Russia. His parents’ generation had known colonisation, the tumult of civil war and the bloody, bitter clashes of Red and White armies. His family home in Karelia was on the threshold of the USSR. His formative years were spent between the crushing icebergs of Cold War Russia and the West. He was always acutely aware of the force field in which he lived. He worked assiduously to short-circuit its potential sparking gaps. He learned early that meeting and talking is safer and better than fighting. And few know better than he the sardonic nature of the parodied beatitude “how blessed are the peacemakers: they shall be killed in the crossfire”.

While many Finns retreated to the dark, wooded fastnesses of their personal privacy and got on with their own business, Kaarle ventured out onto the international arena. The English novelist John le Carre (who invented the dreadful and utterly opposite Karla) observed that the world was no longer divided into friends and enemies but into enemies and potential enemies. Nordenstreng, the Nordic internationalist, remained open to optimism and friendship. If he was “never there” for students in Tampere, it was because he was in Africa or Asia or wherever, working to develop education, the media and other forms of communication. The IFJ, IAMCR and *jourNet*, the global network for professional education in journalism and media, owe much to his vision, his drive and his meticulous attention to

detail. His rich repertoire of anecdotes also bears witness to his observant participation in major world events, such as the Helsinki Accords.

From his first visit to the USA, he was critical of American communication research. He challenged its triumphalism and its bland assumption that the efficiency and fidelity of message transmission were the central issues. He questioned the nature of the process as well as how well it was performed. He was alert to the ironies of coercive conformity in the land of individualism. He was less interested in the fact that individual people responded differently to mass produced messages than he was in the question “why?”. He found ready common cause with iconoclasts like Herbert Schiller. And he kept going back for more.

Yet, possibly more than the Nordics who emigrated there, Kaarle has always been at home in America – be it among the lakes of Minnesota or on the sprawling plains of Texas. However agnostic he remained on the divisions between East and West, and however much forlorn and pessimistic Europeans deplored and dismissed that other (wilder) West, he was captivated by the restless vitality of American intellectual life. With Jim Carey, Cliff Christians, Ted Glasser and many more, he shared the pragmatic idealism of Dewey.

Kaarle was, and remains, a man of worldly wisdom. He is disappointed but not dismayed by the frailty of the human condition. As Miss Ellie said once, of J.R. in the ubiquitous soap opera *Dallas*, “he was born old”. Many have been surprised to discover just how young he is. Yet, wreathed in the steamy glory of the sauna, his perennial vivacity is clear. There, all else falls away and the essential Kaarle positively gleams.

This enigmatic man of affairs and diplomacy can be remarkably candid. Exploring the churches and museums inside the Kremlin with him one sparkling autumn Sunday last year, Margot and I were delighted by his excitement. He would not normally “spend his time on culture pursuits”. He was surprised how much he was enjoying himself. But then his communicator warbled and he was brought back to earth. He apologised. He would have to leave us there and get back to a meeting.

It is too soon for valediction or eulogy. Kaarle is after all, only 60. He remains a work in progress and we, who owe him so much, look forward to catching up

and repaying our debts. We also have so much more to enjoy in his company, even if it does have to be in more meetings.

Frank Morgan is the President-elect of International Association for Media and Communication Research (IAMCR) and inaugural President of jourNet. He succeeded Kaarle Nordenstreng as President of the Professional Education Section of IAMCR and, in 2000, was a visiting professor in the Department of Journalism and Mass Communication at the University of Tampere. Kaarle recruited Margot to edit a book on Information Society.

Semi-divine Figure from the North

Denis McQuail

He had the power to arrange and fix all kinds of things, be in all places and at all times at once if required, visit and bring together the lonely and disconnected, provide work for idle hands, the means of transport, food and lodging, even cultural and spiritual refreshment, all with the utmost courtesy and kindness.

(Excerpt from the memoir of Professor van X describing experiences en route from A to C by way of D, sometime in the year 2001).

For those of a scientific turn of mind, there is undoubtedly great satisfaction in living in a world free from superstition and from the fears and imaginings that plagued our ancestors. In principle, no mysteries remain without explanations and the light of reason penetrates all corners of the world, radiating global enlightenment.

I was on my way to a Conference in Kuala Lumpur (or was it Birmingham?) to present my theories on the “Role of the media in the disenchantment of the modern world” and, occupying myself with such musings, as I sat in the transit lounge of Zurich (or similar) Airport. It was here that I met by chance an old acquaintance, Prof. von Y from the University of Hamburg, working in the field of

Folklore and Humanities. To pass the time and explain the purpose of my journey I repeated the thoughts described above.

Professor von Y considered my words with a quizzical expression, implying a good deal of skepticism about my theories, then replying as follows.

“There’s some truth of course in all of that, but you should bear in mind that the world is by no means completely demystified. My own studies, for instance, especially of the peripheral lands of the west and north, (and I expect no less of the east and south) suggest a very different picture from that you present. In such places, especially at the seasons of the year when the sun sinks and the mists rise and the moon reigns, the people of high and low estate still tell each other tales of strange happenings and creatures beyond our so-called reality. They are in no doubt that a wide territory persists between the real and the imagined, the human and the divine, the normal and paranormal.”

Politeness prevented me from openly laughing at this hocus pocus, even making allowance for the unscientific status of my friend’s supposed “studies” but I confined myself to asking him to explain what on earth (or even in heaven) he was talking about.

“I’ll give you one example from my own research”, said Professor von Y, patiently.

“It concerns a certain unique type of mythical figure that recurs in legends, sagas and poems from the earliest times, especially in the North, but with near equivalents in the East sometimes known as djinn or genie. According to the Northern mythology, the ancient gods in their wisdom looked with kindness on the people of the cold and barren north and to compensate from their privations, hard conditions and scarce population sent a special emissary to serve and aid these people. This semi-divine figure was to live on earth amongst the people and meet every manner of wishes and needs, however mundane. He (it usually was a he) had the power to arrange and fix all kinds of things, be in all places and at all times at once if required, visit and bring together the lonely and disconnected, provide work for idle hands, the means of transport, food and lodging, even cultural and spiritual refreshment, all with the utmost courtesy and kindness. Compared to the mighty gods of love, war and nature of classical times and western

culture, such a figure might seem of minor importance, the role too humdrum to celebrate in literature or song. But this would be to ignore the great significance of a being that is so omni-competent, ever at hand and so really useful to humanity.”

At this point, I could not refrain from laughing at the credulity of my friend, whatever his academic distinction.

“All very fine”, I said, “but apart from in ancient myths, or in solitary northern drinking bouts, has anyone ever knowingly met such a figure as this?”

“Strangely enough”, said X, “there have been numerous sightings over the centuries, growing even more frequent in recent times. There is even a large degree of agreement over the appearance, manner and habits of what I called this ‘emissary of the gods’. The actual name given varies in different sub-cultures, but more of that in a moment. Descriptions I have gathered refer to a man, tall and lean, with twinkling eyes and ageless countenance. He is usually described as tireless, needing and taking no sleep, without any fixed abode, since he is in all places at once, even when at home. Most accounts speak of extensive telepathic abilities, although the modern means of communication are also put to maximum use. The powers and authorities as well as petty officials seem to defer to his will, not by any compulsion or use of wealth, but through the power of charm, persuasion and persistence. Since our man appears and disappears at will, whether bidden or unbidden (one informant reports him arising unexpectedly in front of him from the icy waters of the Baltic), it is especially difficult for me to carry out my research to its logical conclusion of actually meeting or even sighting him myself.”

At times I interjected with amusement or disbelief as this far-fetched tale was told, but there was something oddly convincing in the precision and confidence of Professor von Y’s story and my own scepticism was disturbed.

“So what is your next move?” I asked.

“At this moment I am en route for Alma Ata, where only yesterday a very firm sighting was made and with luck I may at last track him down and be able to complete my research. As I said before there are different names in use for this genie of the North, but many in their different dialects and languages tend to denote the ‘Northern Star’ or sometimes ‘strength of North, and similar ideas, appropriately enough don’t you think?”

Just then the announcement of his flight was made and he turned to go with a last admonition to be more cautious about the disenchantment of the world. I was affected enough by his story to promise I would and off he went on his journey.

At that moment a hand touched my shoulder and hearing a familiar word of greeting I looked up (with no great surprise despite it being entirely unexpected) to see my good friend and colleague K.N. eager to pass a few minutes fruitfully between flights. He explained that he had just stepped off the plane from Alma Ata and was due at a Ph.D. examination in Helsinki in rather less time than it takes to fly there, but not to worry, things would be adjusted.

After we had spoken he disappeared into the crowd as inconspicuously as he had arrived leaving me with the usual feelings of good will towards the best of friends and with my diary again happily full.

As I made my own way to the Departure gate I suddenly paused as there flashed through my mind the coincidence of Professor X's account and description with what I knew myself of K.N, even leaving aside his arrival back from Alma Alta. Then I laughed at being taken in by such nonsense and dismissed the whole business.

As I write these words some while later I am less sure. My talk on disenchantment was not the great success I had hoped for. My heart was simply not in it, for which I am tempted to blame the unfortunate Professor von Y. But I know there is more to it than that, even a suspicion I still refuse to entertain for long that I myself could bring his quest to an end by passing on a mobile phone number.

Denis McQuail is emeritus professor of Mass Communication at the University of Amsterdam, The Netherlands, and is currently professor at University of Southampton, UK. He was a visiting professor in the Department of Journalism and Mass Communication at the University of Tampere in 1974. During this period he finished his book *Communication*.

Kaarle Nordenstreng as I Know Him at Home and Abroad: The Prophet and the Globetrotter

Yassen N. Zassoursky

Kaarle turned out to be a good prophet when in 1971 in Moscow at the international conference on new information and communication technologies during a discussion on the future of the social and economic development of the world he proclaimed: I am sure that Finland will remain capitalist in the twentieth century, and so far he has turned out to be right.

Kaarle Nordenstreng is a legendary guru in the world of journalism, mass media and communication research. First of all he is a workaholic, always trying to combine two or three activities at a time and always producing bright new ideas which he is trying to implement immediately. And it is usual for him to write two letters simultaneously. The most striking point is his ability to succeed in realizing his complicated and difficult designs.

His other obsession is telephone. I remember in Paris in 1981 at an IAMCR conference Kaarle spent all his French francs on his calls all over the world and had to change his Finnish marks to pay his phone bill. It is in a way natural for a communication researcher to be obsessed with practising communication. Now in the Information Age Kaarle is combining his devotion to the telephone with the promotion of Finnish new technology by using state-of-the-art Nokia communi-

cator mobile phone which allows to hold telephone conference in most unusual circumstances. Often the brightest ideas come to Kaarles's mind when he is driving. On our way to the Helsinki airport in August, 2000 he decided to consult the IAMCR President-elect Frank Morgan on the site of the next Scientific Conference. He called Frank's home in Australia and an international and intercontinental telephone conference was held in his car with the three of us talking. And finally the place for the Conference was found it will be held in Budapest in September 2001.

Now Kaarle found new uses for his Communicator telephone – he writes articles and even chapters of his books with it and he exchanges his SMS with his colleagues – you send your SMS to Finland and get a response from Kaarle on his way to Namibia or the United States. I keep his SMS messages – soon there will be enough of them to be published as a book.

In the jet club of the IAMCR-globetrotting and jogging

I met Kaarle in Herceg Novi in August, 1966 on the gorgeous beach of the Adriatic. It was at the General Assembly of the International Association for Mass Communication Research. He was in the company of Raino Vehmas, who was at that time the head of the Journalism and Communications Department of the Tampere University.

Kaarle was just 25 years old, but he was already an experienced researcher of broadcasting. The IAMCR at that time was an innovating and forward looking organization. It was formed to improve communication between media researchers in the East and in the West. It was an anti-bloc organization and in accordance with its statutes it held its meetings in countries outside NATO and the Warsaw Pact until 1970, when it gathered in Konstanz in West Germany.

In fact in Herceg Novi very interesting and independent minded researchers were gathered: Herbert Schiller and George Gerbner of the United States, Dallas Smythe of Canada. Kaarle joined this group which formed the nucleus of the IAMCR jet club which has since been leapfrogging from one continent to another. Their interest was not so much in travel as in overcoming the division of the world

into blocs and in developing democratic principles of mass communication and journalism.

Kaarle has been promoting development journalism, and Africa seems to be especially attractive to him. And when his wife Ullamaija – also a legendary personality in the world of communication studies and media education was appointed by the Finnida to teach in Tanzania, Kaarle as a good husband and a caring father took a leave for a year from the University of Tampere and spent it in Dar Es Salaam, paying occasional visits to neighbouring countries, and I am almost certain that there are few African countries, if any at all that have not yet been visited by Kaarle. He is doing his best to develop communication research in Africa. I saw his indigenous Finnish methods of attracting African scholars to media studies was by inviting them to the sauna. This was in any case his approach to involving Francis Kasoma from Zambia, but Francis was so fond of Kaarle and the sauna that he had been trying to prolong the pleasures of regular visiting Finland and only in the year 2000 he finally succeeded in gaining his Ph.D to Kaarle's delight.

As I got used to jogging in the morning and started my running in any country I visited, Kaarle used to join me. At 6 a.m. he was in the hotel lobby in what he calls jogging equipment – and we went on a run in Sigtuna and Helsinki in the North and in New Delhi and Luanda in the South. Kaarle usually prefers to go closer to various notable and renowned sites.

In Singapore he took me to the prime-minister's residence, in Seoul we jogged around a mountain with a memorial to an American general. He is a reliable jogging partner and has never missed a jog, unless he has forgotten his running shoes at home in Helsinki. Jogging while travelling is Kaarle's hobby – he combines physical exercise with satisfying his curiosity and an interest to see as much as possible while in travel.

Kaarle – patriot of Finland

I first came to Finland in 1975 just after the Helsinki Conference on Cooperation and Security in Europe. I was met by a young lady who worked for the Department

of Communication of the University of Helsinki. She took me to the University hostel in her Lada. I noticed a child's chair in the car, but did not pay much attention to it. And when I came to Tampere Kaarle told me that the young researcher was Ullamaija Kivikuru, and that she was the mother of his son Markus. In four years Kaarle and Ullamaija brought Markus to Moscow and he was playing with my grandson Ivan who was just of his age. They played for two hours and only on leaving did they realize that they did not have a common language – they really understood each other without words.

Kaarle did his best to show me the Finnish way of life, he took me to the sauna society and demonstrated all the types of enjoying the heat of steam, smoke and dry sauna. He was very open about the Winter War and World War II. When we went jogging through a hill near the Tampere Institute of Sport he pointed to the sites of Finnish anti-aircraft guns which were set to defend the town from Soviet aircraft. He took me to museums which were devoted to Marshal Mannerheim and to the Lenin Museum in Tampere. And he certainly brought me to the television tower. He was never apologetic but proud of his country.

Kaarle was especially punctual about the Tampere media, taking me to the editorial offices and to the owners.

Kaarle introduced me to Urpo Lahtinen who explained in detail the structure of his company – of the freely distributed newspaper *Tamperelainen* and much more commercialized magazines for mass consumption. Lahtinen was an extremely interesting and kind personality and we got on good terms with him. Kaarle took me to my old friend Raino Vehmas in the Tampere newspaper *Aamulehti*. But still Kaarle also presented the other side of the coin – working journalists. Thus Kaarle was very didactic in presenting the spectrum of regional media.

In Helsinki Kaarle took me to most of the prominent newspapers of all political leanings-to *Helsingin Sanomat*, *Uusi Suomi*, *Demari*, *Kansan Uutiset* and *Tiedonantaja* and introduced me to such remarkable figureheads of Finnish journalism and politics as Erkko and Sorsa, both of whom seemed to be friendly with Kaarle and recognized him as the Finnish most respectable journalism educator and media researcher. Kaarle was so good in presenting the Finnish media system that after coming to Moscow I dared to write an article on the press in

Finland. Moreover Kaarle turned out to be the best guide in Finnish culture and politics. He certainly has had his political and professional agenda, but his objectivity, and respect for the national heritage of Finland were beyond any criticism.

Kaarle the prophet and the preacher

Kaarle is a highly idealistic person. His sister told me that he had always been kind in his attitude to the family and to his school friends. And when Kaarle became the President of the IOJ he did his best to overcome the divide between journalist organizations stressing the need for ethical journalism. He was the mastermind behind the International Code of Ethics accepted in practice by all the international associations of journalists, and he continues to work in this direction. He advocates high moral values in media behavior and in democratic Russia journalists are interested to hear his advice on how to retain and develop ethical standards in the market economy oriented society.

Kaarle turned out to be a good prophet when in 1971 in Moscow at the international conference on new information and communication technologies during a discussion on the future of the social and economic development of the world he proclaimed: I am sure that Finland will remain capitalist in the twentieth century, and so far he has turned out to be right.

He is fond of saying that he is not afraid to be late, and he always gets to the train or the plane at the very last moment. And he missed the train only once – going to Moscow he calculated that trains to Russia were always leaving later than announced in the schedule and came to the station after the train had gone. But Kaarle was not late for the twenty first century presenting in his most modern and modernistic SMS messages new bright ideas for just and efficient communication.

Yassen N. Zassoursky is Dean of the Faculty of Journalism
at the Moscow State University.

Cool Ideas in Hot Air: Brainstorming in the Sauna

Wolfgang Kleinwächter

Being with Kaarle Nordenstreng in a sauna is really hard work, but it is interesting, stimulating and very often successful work. By the way, after my jump into the icehole of Lauttasaari I was honoured by an official certificate, signed by the “Lady of the Bath”, which gives me the title of a “Knight of the Sauna”. This document, framed and under glass, is now on the wall of the Sauna in the basement of my house in Leipzig. I hope that I will have soon an opportunity to invite Kaarle for another sauna night session. The only thing which we will miss then will be a frozen sea.

There is nothing like sitting with Kaarle Nordenstreng in a Finnish Sauna. The hot air and the expectation of a cold shower create a thrilling atmosphere for a seamless free and balanced flow of ideas and information on mass media, world communication and the future of mankind.

When I first came to Finland in the early 1980s Kaarle Nordenstreng took me to the Helsinki Sauna Club in Lauttasaari. It is a beautiful and exclusive site on the rocky shores of the Baltic Sea, only a 20 minutes car drive from Helsinki’s City Center. In Lauttasaari you can go straight from the hot sauna room to a sea pier and jump into the cold water. When you enter the Sauna you take a bunch of frozen birchtrees and then you have to hit your legs and arms while you are sitting in the hot air. There are several sauna rooms in the club. In one room, the most

traditional one, the smog of burning wooden has painted the ceiling black and you can smell the heat which comes directly from an oven with burning wood, incorporated into the sea rocks. When Kaarle invited me there for a first time it was winter and the sea was frozen. Kaarle encouraged me to test the “real Finnish way”. Like many others, also I had a natural fear to jump into an icehole. But are there any means against Kaarle’s arguments? So I did it, and I enjoyed it. It is one exciting way to clean your brains and to open your eyes for new fresh ideas.

A sauna session with Kaarle Nordenstreng is more than sweating and swimming. A sauna session with Kaarle is not only a *bodystorming*, it is first and above all a *brainstorming*. There is no place where you can better exchange ideas and information than in the hot air of a sauna or after a cold shower in a comfortable chair around a fireplace. During a sauna session, there is no pressure of time. If you are there, you can not escape. The rhythm of the sauna takes you away. It does not only clean your body, it cleans also your mind and makes you ready to ignore the daily burdens, to look beyond the horizon and to move towards new ideas and projects.

I had the privilege to sit with Kaarle Nordenstreng in saunas all over the world. We had sauna morning sessions in the sauna of the Hilton Hotel in Sydney and a sauna night session in the sauna of the Sheraton Waikiki in Honolulu. I remember sauna sessions from the Holiday Inn in Harare until the SAS Hotel in Amman, from Brussels to Belgrade, from a Turkish Bath in Istanbul until the private sauna of the Finnish embassy in Washington, D.C. Sauna became a place for an exchange of news, for discussion of new ideas and projects among us. And very often, after a joint sauna session, we came out with a new plan for a conference, a book or another “declaration”. And while some sauna ideas remained “hot air”, other made their way into the real life of communication theory and practice.

Here are two examples where ideas got started.

In 1988 we had an academic conference on the “New World Information and Communication Order” (NWICO) in Prague, the capital of then Czechoslovakia. In 1988 the NWICO debate in UNESCO, which was aimed to bring more equality and justice to the international communication flow and development, was already on its way down. Important issues became a hostage of the final stage of the

“cold war” and instead of constructive actions governments entered into unproductive reflections. Sitting in the sauna of the Hotel “Intercontinental”, Kaarle Nordenstreng, Hamid Mowlana, professor at the School of International Services of the American University in Washington, D.C. and from 1994 to 1998 president of the IAMCR, and I discussed the state of the NWICO debate within UNESCO. We remembered the report of the MacBride Commission, which kick started the UNESCO discussion in the 1970s and recognized, that while the recommendations of the commission were well formulated and right, the political power struggle between governments in East and West and North and South had blocked any progress, The sauna atmosphere stimulated our thinking. Why not to take the needed global debate on a free and balanced flow of information, on the right to communicate and more equity and justice in international communication out of governmental control? Why not to develop a non-governmental platform for this global discussion where the professionals themselves can debate what is needed and what has to be changed? Suddenly the idea flew around the sauna room to organise a non governmental Round Table on the MacBride report.

This was the moment, when the “McBride Round Table on Global Communication” was born. Kaarle organized the 1st Round Table in October 1989 in Harare, Zimbabwe and the idea worked. A huge number of non-governmental groups, from professional journalistic association up to academic institutions and networks, became involved into the “MacBride Process”. A series of annual “MacBride Round Tables on Global Communication” (Prague 1990, Istanbul 1991, Sao Paulo 1992, Honolulu 1994, Tunis 1995, Seoul 1996, Boulder 1997, Amman 1998 and Leipzig 1999) produced numerous ideas and concepts for the further development of global communication.

The “MacBride Round Table” became an useful platform for the further development of the right to communicate and it linked the discussion on the “New World Information and Communication Order” (NWICO) of the 1980s to the debate on the “Global Information Society” (GIS) of the 21st century.

The book “Towards Equity in Global Communication”, edited by Kaarle Nordenstreng, Richard Vincent and Michael Traber and published by Hampton Press in 1999, summarized the basic results of the ten years of the MacBride Round

Table. It is an interesting source of inspiration for an ongoing debate on the democratization of world communication which takes place now inside and outside the UN system and will lead to the “World Summit on the Global Information Society”, prepared by the “International Telecommunication Union” (ITU) for the year 2003.

Another project started in a Slovenian sauna in 1995. In 1995 IAMCR had its annual meeting in Portoroz, a nice beach place at the Adrian Sea in Slovenia. The Palace Hotel, where the conference took place, has a good sauna. During the conference, Kaarle and I never found the time for a serious talk and so we decided to arrange a morning sauna session. At this time I was chairing the Management Committee of the “Inter-Regional Information Society Initiative” (IRISI) of the European Commission, a pilot project which was aimed to bring less developed regions in Europe into the global information society. IRISI started in 1994 with six European regions from Italy, France, Spain, Greece, United Kingdom and Germany. In the EU sponsored pilot project, the six regions should collect experiences and then invite other European regions to share the knowledge how to manage the challenges of the information revolution. We discussed the opportunities of the information age, the challenges of the internet and the role of communication researchers in this practical process. Later I asked Kaarle why no Finnish region is participating in this initiative. Kaarle had no explanation for this and so he took the question after the Portoroz conference to the Tampere City Council. Together with a representative of the city of Tampere, Kaarle accepted later an invitation to participate in an IRISI conference in Torino, Italy, in October 1995. The official contact was established and the City of Tampere started to build the regional “West Finland Alliance” (WFA). The WFA became in early 1996 a member of IRISI and participated successfully in an European call for IRISI II. Today the WFA is a member of the “European Association of Regional Information Society Initiatives” (ERIS@) which brings together nearly 50 regions from all over Europe. This European project paved also the way for the “eTampere” initiative, which was launched in 1999 and which is now a crucial element in the city’s strategy to meet the challenges of the information age.

Being with Kaarle Nordenstreng in a sauna is really hard work, but it is interesting, stimulating and very often successful work. By the way, after my jump into the icehole of Lauttasaari I was honoured by an official certificate, signed by the “Lady of the Bath”, which gives me the title of a “Knight of the Sauna”. This document, framed and under glass, is now on the wall of the Sauna in the basement of my house in Leipzig. I hope that I will have soon an opportunity to invite Kaarle for another sauna night session. The only thing which we will miss then will be a frozen sea.

Wolfgang Kleinwächter is professor and director of the NETCOM
Institute of the Media City Leipzig, Germany, and
a visiting professor at the University of Aarhus, Denmark.

Lex Nordenstreng

Jan Ekecrantz

Many authors in this volume probably bear witness to K mastering logistical problems that others (of a simplistic leaning) did not know they existed, or could exist. In order to understand this better, it is necessary to deepen our understanding of the basic complicatological dimensions and how they may interact with logistical and communicative aspects in general, and in the life of K in particular, where they have generated certain guiding principles.

As we all know there are different types of professors. There are the full, endowed, honorary, associate, acting, and what have you professors. The international academic community also distinguishes between airport professors, phony professors and many other exponents of the trade. In the empirical world there are all kinds of combinations.

Kaarle has been a full professor longer than most of us, and, as will be demonstrated below, he is more than full – a *triple* professor. K is certainly not a phony one – although a Danish colleague of his once pronounced him a false prophet (an epithet he also extended, on another occasion, to Jürgen Habermas). But some of us have certainly met with Kaarle at airports. This relates to his triple competence. K commands three distinct scientific fields, known as communica-

tions¹, logistics², and complicatology³. Also, these may combine, as in K's doctoral dissertation, where he investigated communications with the help of a complicated factor analysis (it was in the heyday of the semantic differential). At the time he believed in the principle saying that "if you cannot count it (■), it does not count" – a principle that K has since reversed, now favouring a more constructivist approach to the world.

So, K's prime professorial competence is in *communications*. That is where the money comes from and it is the field that feeds the other fields with intellectual fantasy as well as administrative support. There is one photo that signals his life-long preoccupation with communications in all its forms: sitting on the hood of his Mustang reading a newspaper (today he would also be talking or checking mails in his Nokia 9100). This was in the early days of my acquaintance with K -

1. The science of how restrictions, imposed on us by harsh spatial and temporal realities, are overcome with the help of certain means, the so-called means of (symbolic or other) communication (☎, 📺, etc.) and/or (physical) transportation. Formerly, the former often served to replace, or serve as substitutes for the latter (as when making a phone call instead of walking over to somebody). Nowadays it is common to do both things at the same time (as when walking *and* talking, e.g. in a mobile), especially in Finland. This is why the field of communications has become utterly complicated (especially in Finland) and that is how various supportive sub-disciplines have come into the picture. K realized this need for scientific cross-fertilization long before anybody else.

2. The science of where things should be, and when. Originates in antiquity and the Greek idea of the 'right ('mature' etc.) time' (καιρος) and place. In modern times the concept of timeplace (*chronotope*) has been further developed by the Russian thinker Mikhail Bakhtin (cf. below). In postmodern times engineers talk of a normative version: the JIT (just-in-time) principle (cf. the 'forthcoming' principle, much in use in academic publishing, having nothing to do with K, whose number of already published scientific publications by far exceeds those in the pipeline).

3. The science of extreme complications (from la. *complexio*, combination, dilemma). Among non-academics perceived of us "complicating things more than is necessary", but it is actually a matter of seeing complications where others do not, for various reasons (adhering, e.g., to the competing ontological school of *simplistics*). This may either lead to apathy, or (as in the case of a dedicated complicatologist as K), to ingenious innovations, like improbable international sauna meetings at irregular hours or seasons (for others, that is).

temporarily hired as a Swedish translation editor⁴. Other missions, more or less impossible than this first, and including more extensive travel, were to follow.

Many authors in this volume probably bear witness to K mastering logistical problems that others (of a simplistic leaning) did not know they existed, or could exist. In order to understand this better, it is necessary to deepen our understanding of the basic complicatological dimensions and how they may interact with logistical and communicative aspects in general, and in the life of K in particular, where they have generated certain bearing principles.

The *temporal* dimension of complicatology: Things-that-can-be-done-easily-and-right-away-are-not-worthy-of-doing. (Do not underestimate the ubiquitous possibilities to reveal the underlying and delaying complexities of things: this is a truly scientific attitude)

The *spatial* dimension of complicatology: Things-that-can-be-done-where-you-are-are-not-worth-doing. (It-is-always-better-to-be-somewhere-else-syndrome: the farther the better).

The *social* dimension of complicatology: Also-everybody-else-should-be-somewhere-else-than-where-they-are-for-instance-where-K-is. Whenever possible, also others should be in at least two different places at the same time (a truly non-scientific attitude, it might seem, but when practiced it greatly enhances multi-perspectival thinking, cf. Bakhtin, below).

The *epistemological* dimension of complicatology: according to Bakhtin your perspective on the world is always dependent on your position in the world (since two people can never be in exactly the same position or place at the same time, people's perspectives can never coincide completely – that is another reason why communication is so complicated). From the above follows that no one has so many perspectives as Kaarle and they are enriched by a unique combination of subdisciplines developed over three decades (if not longer).

Faithful to these principles, Kaarle has, over the last three decades, helped many people to move to other places, organizing geographic as well as social

4. For some reason the Finnish readers of his *Tiedotusoppi* were not presented with this self-portrait of a young man about to establish himself in the international academic marketplace.

travel, thereby promoting both horizontal (← or →) and vertical (↑ or, occasionally, ↗) mobility (proselytes serving as visiting professors, participating in conferences in remote places, Nordic-Baltic-Russian courses, academic tourism in general, etc.). For instance, the present writer would not be where he is, were it not for the rule of the above set of principles, that is the *Lex Nordenstreng*.

Jan Ekecrantz is professor of Media and Communication at the University of Stockholm. He has also acted as a Nordic visiting professor at the Universities of Tampere and Helsinki.

A Lot to be Done Remains

Cees J. Hamelink

In the years ahead of us we should combine your effort to develop global media monitoring practices and my aspiration to create an international independent Ombuds Office for communication and cultural rights. This would be a project that needs your experience, stamina, and capacity for creative thinking. Whatever its end results may be, it will in any case be yet another exciting chapter in the story of an extraordinary amicable and intellectual comradeship.

Dear Brother,

We met first in the early 1970s when you were still at the Audience Research Department of Finnish Broadcasting Company and I came to Helsinki to meet you and Lutheran bishops.

From that first encounter onwards a very valuable fraternal friendship has developed through which I got to know you as reliable, committed, disproportional energetic and admirably resilient. There are too many moments to remember and to cherish like the visit to the Barents sea, the countless IAMCR corridor deals, the nearly-missed planes, the completely missed deadlines, and the endless planning for yet another intellectual and/or activist venture.

Over the years there has also been a common commitment to similar causes and academic interests, such as media monitoring, communication ethics, international communications governance, Third World issues, and civil society mobilisation for more equity, quality and justice in world communications.

Since both of us were so heavily involved with the 1970s debate on NIIO/NWICO it seemed that a proper contribution to this celebratory volume would consist of some paragraphs on lessons from this historic project.

During the 1970s a coalition of politicians, media activists, and communication researchers committed itself to the creation of a “new international information and communication order”. The coalition aspired towards a new order that would be democratic, that would support economic development, enhance the international exchange of ideas, share knowledge among all the people of the world, and improve the quality of life.

This aspiration was first publicly expressed through a meeting of Non-Aligned Heads of State in 1973 at Algiers. This meeting started a project that – after several years of much commotion and anger and little concrete achievement – would again disappear from the world’s political agenda.

Among the various factors that contributed to the NIIO failure the most critical one was the lack of people’s participation. The effort to democratize communication in the 1970s was never a very democratic process. The debate was mainly an exchange among statal and commercial actors, with the participation of a handful of academic actors. Ordinary people were not on the playing field. The whole project was engineered by political and intellectual elites. There was little or no thinking about people’s interests, even less about the need to involve ordinary people in the debate.

The NIIO debate was firmly rooted in the realist paradigm of international relations. This conceived the world as a state-centric system and failed to take serious account of the numerous nonstate actors that had become essential forces in world politics.

As a result the NIIO debate never explicitly promoted the notion that the effective protection of democratic rights could not be guaranteed under the conventional nation-state system.

A critical problem was that the realist paradigm glossed over the internal dimension of state sovereignty while focusing on external factors. As a result, the nation-state was seen as protecting the liberties of its citizenry against external claims made by other states. However, the outwardly sovereign state tends to appropriate also sovereign control over its citizens in the process. This follows the Hobbesian vision in which only the absolute sovereignty of the state (the Leviathan) can control the eternal strife among civil actors.

This position ignores that state sovereignty represents more than the emancipation from the powers of emperors, popes and nobility.

The development of legitimate sovereign states went together with the development of egalitarianism in which subjects became citizens. The French revolution and the American revolution gave birth to both independent nation-states as well as to citizens with basic civil rights. As a matter of fact the French revolution recognized the primacy of the people's sovereignty.

This recognition was not taken up in the NIIO project. It was not a people's movement. In so far as it aspired towards a democratic order, it was a "democratization from above".

Just like the NIIO project, to-day's project for the construction of a Global Information Society (GIS) is steered by the interests and stakes of governments and corporations. It is the bilateral playing field of "Princes" and "Merchants", and ordinary people are occasionally addressed as citizens or consumers, but they play no essential role.

A concern for the GIS elite is actually that people may not be as excited about the digital future as they are. It may be that ordinary men and women are not eagerly waiting to believe that virtual reality can resolve the problems of their daily lives.

Therefore, many of the official reports on the Information Society stress the need to promote awareness among consumers. A key concern of the constructors of the information superhighway is that consumers may be hesitant about adding digital services to the present media supply, certainly if they have to pay for it.

The GIS project therefore needs to persuade people that the information society will bring them great improvements in life-style, comfort, and general well-being. This makes people important targets for propaganda and marketing. There is

however no serious involvement of people's movements in the making of the GIS. There are no trilateral negotiations between governments, industrialists and social movements to share decision making on our preferred common future. Like the NIO project of the 1970s the GIS project in the early 21st century is about "democratization-from-above" and doomed to fail in making world communication more democratic.

So, dear Kaarle, rather than enjoying the well-deserved status of senior scholar or even emeritus professor, there remains a lot to be done that demands your active and inspirational presence.

It seems to me that in the years ahead of us we should combine your effort to develop global media monitoring practices and my aspiration to create an international independent Ombuds Office for communication and cultural rights. This would be a project that needs your experience, stamina, and capacity for creative thinking. Whatever its end results may be, it will in any case be yet another exciting chapter in the story of an extraordinary amicable and intellectual comradeship.

Fraternally yours, Cees J. Hamelink

Cees J. Hamelink is Professor of International Communication
at the University of Amsterdam, The Netherlands.

You Mean He Didn't Always Have a Phone Attached to His Ear?

Brenda Dervin

When confronted with argument and evidence, he will change his own position, making it again look easy, sometimes too easy because he gets accused of capriciousness. But, in fact he is rarely capricious... and, course, we all know these things he does as if they are normal are not normal and this makes Kaarle so extraordinarily exceptional.

I knew about Kaarle as the famous critically oriented Nordenstreng who was talked about in sometimes agitated (“He’s pro-Soviet, you know”) and sometimes hushed (“He cites Marx, you know”) tones up and down the hallways of the University of Washington School of Communication (Journalism and Mass Communication) in the late 70s when I was ensconced there as an assistant professor. Being frightfully naive and badly educated, despite my PhD, I set myself to finding out what the hoopla was all about and learned for the first time of US censorship of the academy. The result of this little foray was that I ended up citing Kaarle and people started to talk about me in agitated and hushed tones. In this sense and many others, Kaarle has been an exemplary model for me.

Thus, our paths began to intertwine even before I actually met Kaarle when he visited Seattle (late 70s? early 80s? I can’t recall when). I can attest that he did not have a phone attached to his ear – there were no cell phones then. But by the time

I made my debut visit to Finland Kaarle had began to contract the phone disease. He constantly lugged around one of the first cell phones – a huge and heavy device that was too much for me to carry. He loaned it to me for my phoneless abode. I remember being touched by his willingness to lug this impossible device around just so I would not be a social isolate. He spoke of this, of course, as if it was all normal, everyone lugged around huge cumbersome devices all the time.

This is how I think at root about Kaarle. In the face of change and stress, contest and collision, and even the ordinary events of everyday life, Kaarle steps forward attempting to make things better for everyone as if doing so is normal. He reaches out across intellectual divides just as if everyone does it everyday. He draws on the expertise of women with as little prejudice as I have ever seen a male being to bear – again, as if it's absolutely normal. When confronted with argument and evidence, he will change his own position, making it again look easy, sometimes too easy because he gets accused of capriciousness. But, in fact he is rarely capricious... and, course, we all know these things he does as if they are normal are not normal and this makes Kaarle so extraordinarily exceptional.

Over the years we have met in Helsinki and Tampere and in Columbus and at international meetings around the world – Budapest, Prague, New Delhi, Sao Paulo, and so on. I remember him so often sitting through presentations where people were rehashing the old and ordinary, the current party-line. He looked as involved in the status quo as anyone. But after the meeting he would make a bee-line for the one speaker who said something against the grain or brought two disparate thoughts together and he would shower the speaker with praises. Very soon thereafter you would see that person on a program organized by Kaarle. He made one of these bee-lines toward me recently at a meeting and I can remember how confirming it was to know someone had heard me speak what was for me the result of a year-long intellectual struggle.

During the very beginning of the transition from second world to capitalist economies, Kaarle and I and four others (from four continents in all) drove from Budapest to Slovenia together, stopping on the way at a restaurant at which the IOJ had a standing account. We had a fine lunch, to be paid for by IOJ because we had just come from an IOJ conference. Kaarle stayed to charge the bill to IOJ while the

rest of us were rambling back to our car. Suddenly, from behind me, I heard Kaarle running forward as if on his morning jog. Speed, yes, but no anxiety or agitation. “Brenda,” he called, “Brenda”. Do you have cash? It turned out that the restaurant had already transitioned and was no longer an arm of IOJ. Cash only. No credit cards yet, I recall. Kaarle, of course, is often found roaming about without money. It isn’t that he thinks himself royalty. It is that he is hopelessly absent minded about such matters. I paid the bill. Strictly speaking he still owes me. But he’s paid me back many times in multiple ways – Kaarle, my friend and ally and model. Congratulations on your jubilee.

Brenda Dervin is Professor of Communication
at Ohio State University, Columbus, Ohio, USA.

**Kaarle Nordenstreng,
60 Years Old on 9 June 2001**

Frank Webster

I found the conference and travel exhausting (though my trip was easy enough, with a direct flight). Not so Kaarle. He was alert throughout the meeting in Tuscany. Moreover, when we returned together from Pisa to London where I would leave and Kaarle pick up his connection. However, this wasn't to return to Tampere, but to continue on to Botswana!

Manuel Castells argues persuasively that we live in a network society. If any living person epitomizes this era it is Kaarle Nordenstreng. He is networked so effectively that, if one were naïve enough to ask “who knows Kaarle?”, the answer would be *everyone* working in contemporary communications research. I have never come across anyone so very well known – and by this I mean knows personally, not virtually – as Professor Nordenstreng. He has made an immeasurable contribution to the growth of a community of communications scholars as well as to the high reputation of Finland in this arena. The Department of Mass Communication and Journalism at Tampere, where he has been for so many years, occupies a privileged position and is revered throughout the world. It owes much of this standing to Kaarle's unstinting thirty years of toil (and travel).

Academics live, of course, in what David Lodge calls a “small world”. The names of many colleagues are known to those active in the research communities

from published articles and books as well as from citations. In addition, every so often there are conferences at which researchers may come together. It's there that the 'names' parade and may be made real . . . Kaarle fits readily into this realm, but with aveengeance. Readers of this piece will know what I mean. You are in London, Madrid, maybe even Tokyo, chatting at a conference. Inevitably the talk turns to those with whom one is acquainted. there is a lot of "do you know so and so?" with answers along the lines that "I have heard of him, even read his books, but we've never met". The difference with Kaarle is that it can be almost guaranteed that, wherever one is and whomsoever one is with, the answer will be "I know him well. I've met him recently in Singapore, Dublin, Moscow".

Quite simply, Kaarle is an accomplished scholar whose works are well regarded and also perhaps the most assiduous traveller in our business. I am at a loss to explain his energy and envious of what must be his air mail account. I first came across Kaarle's work as a graduate student in the early 1970s when his pioneering studies (with Tapio Varis) on television flows around the world were having a major effect on thinking, notably in UNESCO circles. It is well known that this played a major role in UNESCO's calls for a New World Information Order. At around that time Kaarle went to Southern California, to the UCSD campus in La Jolla, I marvel at the culture shock Kaarle, the unmistakable Finnish academic, must have encountered and made in that wild part of the world. What a combination he must have made with Herbert Schiller, then a major figure at UCSD.

Readers will also know that Kaarle's networking is supported by his avid use of the latest Nokia technology. Wherever he goes that marvellous pocket-sized system goes with him, to be taken out so he may work on a paper and send off important e-mails at any free moment. I daren't enquire how many messages he receives and sends daily, nor at what time of the day he goes about it. But he is definitely a serious addict!

Let me tell a story which I think encapsulates Kaarle's ways. Last autumn I went to a conference in Tuscany. I boarded a flight at Heathrow bound for Pisa. Everyone else who was travelling on that plane was on board, and the plane was ready for take off, when on came a distinguished-looking, if slightly dishevelled, middle-aged gentleman of distinctively Nordic appearance. Of course it was Kaar-

le, catching the connection from Tampere (which he had left that morning at a very early hour). I found the conference and travel exhausting (though my trip was easy enough, with a direct flight). Not so Kaarle. He was alert throughout the meeting in Tuscany. Moreover, when we returned together from Pisa to London where I would leave and Kaarle pick up his connection. However, this wasn't to return to Tampere, but to continue on to Botswana! To do this Kaarle needed to get from Heathrow airport to Gatwick in the south of England and he had several hours to wait thereafter for his flight to Africa. Was he dismayed? Not at all. As we walked from our plane Kaarle eagerly told me about the Internet facilities he had discovered that the airports and which he had already used. He was looking forward to catching up on his network.

That lets me tell another thing about Kaarle. Recently I co-authored a text with over thirty contributors, of whom Kaarle was one. He wrote a fine piece on Mass Communications. The manner of its production, however, was to me extraordinary. Most scholars retire to a secluded place to write, perhaps a study at home or a little-used part of the library. Not so Kaarle Nordenstreng, who writes his pieces on the hoof. For *Understanding Contemporary Society* (Sage 2000) I would receive from Kaarle four pages written at a hotel in Germany, a few more via e-mail while Kaarle was in transit at Helsinki, the rest from a hotel in Westminster. . . . It was an amazing and unsettling experience for me to witness such a form of production. I would marvel at it to colleagues who would in turn tell me of similar experiences with Kaarle. I worried about it when the article was on the way, but it came in (just) in time for my deadline and of course it was an excellent piece.

But Kaarle does have a means of getting away from his work and his hectic travel schedules. It is, as befits a Finn, the sauna, to which wonderfully therapeutic escape he introduced me some years ago and for which I am eternally in his debt. I realised very soon that Kaarle was a connoisseur of saunas, in much the same way as some English people are of pubs and beer. I have many memories of Kaarle in the sauna, from the time (very early on year – it was very, very cold) when he plunged straight from the sauna at his Helsinki club into the Baltic Sea (he asked me to do the same, but I couldn't rise to the challenge), to experiencing Tampere's

oldest sauna where Kaarle enthused greatly about its history and significance to the community.

Kaarle, I hope on your birthday you are not on a plane bound for distant parts, but that you do get time to relax in the sauna (doubtless you'll have a foreign trip coming up very soon anyway). See you soon in Bogota, Berlin or perhaps even Birmingham (oh, of course you were here just a few months ago...)

Frank Webster is Professor at Department of Cultural Studies and Sociology,
University of Birmingham, UK and docent at the University of Tampere.

Kaarle Nordenstreng: A Humane Public Intellectual

Michael Griffin

More than once, we did editing work while sitting at one of the departure gates at the Minneapolis/St.Paul airport. Once, he had come from Japan and was on his way to Washington, DC. Another time he was leaving for Texas after a brief stopover in Minnesota. We always worked right up until the last minute, until the flight attendants were ready to close the gate, and made a “last call” for passengers to board.

Writing something brief about Kaarle Nordenstreng poses a challenge. One is tempted to begin recounting his myriad contributions to journalism scholarship and media education, his tireless work on behalf of equality, peace, and justice, across the economic divides of a nascently post-colonial world, and his persistent efforts to reform systems of world communication that benefit centers of media power at the expense of everyone else. But such a recounting would demand much greater space than is available here. And besides, lists of accomplishments fail to reflect what is most important about a person, they only make the rest of us feel lazy and inadequate by comparison.

So, what is the most important thing to know about Kaarle Nordenstreng? For me it is that he epitomizes the *humane public intellectual*. In an age when

scholarship and social analysis are so often cut off from the lived experience of daily life, Kaarle has his eye trained on how and why the media matter for crucial everyday issues of war and peace, human rights, popular political participation, and the maintenance of power and inequality among social groups. He has devoted his professional life to the prospect that communication media might be used in the service of the entire human family, rather than a select elite, and that journalists might actively serve the public interest rather than the interests of those powerful organizations and institutions which so often control, or buy, the public forums of address and debate. For him, scholarship is not an intriguing puzzle to solve, or a clever means for boosting one's own status or career. He swims in a world of ideas and critical discourse that has a most practical purpose, the struggle to make a more humane and egalitarian world for all of us.

An old adage in the United States reads, "In America we have freedom of the press, for anyone one who can afford to buy one," and with a handful of transnational corporate conglomerates now monopolizing global transmission systems this problem seems to have intensified worldwide. Kaarle Nordenstreng works everyday for global media practices that supersede this narrow conception of communications control and access. He is in the vanguard of those who envision a different grid for global interaction, and who strive in myriad practical ways to accomplish this alternative vision. The MacBride Round Table meetings, which Kaarle was instrumental in establishing, reflect this application of scholarship to practical world issues and human concerns, bringing together as they do scholars, critics, activists, and officers of government and non-governmental organizations to jointly discuss the latest developments in communications technology and scholarship, and how citizens of every nation can or should respond to rest control over the impact of communication media systems in their own lives and communities.

Still, it is *how* Kaarle goes about doing this daily work that really defines his character and endears him to friends and colleagues around the globe. The manner and style with which he lives, works, and energizes others sows goodwill and leaves respect and admiration in its wake.

My first encounter with Kaarle was as a graduate student at the World Communication Conference held at the Annenberg School for Communication, the Uni-

versity of Pennsylvania, in 1980. I was assigned to serve as secretary to Mustapha Masmoudi of Tunisia, and in that function observed Kaarle in several sessions and meetings. Although I did not yet know him personally I was struck by the genuine consideration and respect that he showed to everyone participating in those sessions, from ministers of importance such as Mr. Masmoudi to lowly student assistants such as myself.

I began to know Kaarle on a more personal basis at the MacBride Round Table meetings in Honolulu in 1994. I still vividly remember him standing elegantly in his signature conference suit greeting each participant individually as they entered the meeting room for the opening session. I thought it quite unusual, and wonderful, that he would make a point of shaking each person's hand as they arrived, welcoming them and thanking them for attending. This was certainly not standard practice at academic meetings.

Our acquaintance developed into a real friendship soon after, when Kaarle arrived at my home university in Minnesota to spend a year as the "Government of Finland and David and Nancy Speer Visiting Professor in Finnish Studies." Working together in the same building with him I had new opportunities to observe his generous and concerned manner with colleagues and students alike. I encouraged many of my students to sign up for his course and they thanked me later for the good advice.

Most significant of all for me was the chance to work closely with Kaarle on the planning, editing, and publication of our book, *International Media Monitoring*. This was not only a rewarding scholarly enterprise, but also a memorable personal experience. As usual Kaarle worked on the project as he traveled, sending dispatches from all over the world. While he attended one conference in Seoul and I attended another in Sydney, we exchanged notes through a messenger who happened to be leaving one meeting for the other. More than once, we did editing work while sitting at one of the departure gates at the Minneapolis/St. Paul airport. Once, he had come from Japan and was on his way to Washington, DC. Another time he was leaving for Texas after a brief stopover in Minnesota. We always worked right up until the last minute, until the flight attendants were ready to close the gate, and made a "last call" for passengers to board.

I also will not soon forget confirming last minute manuscript revisions over the phone: Kaarle in transit aboard a railway car, the distinctive clickety-clack of the moving train providing an audio background to our discussion. Never before had I edited copy while listening to the clattering of a train's wheels along the track.

Whether working on a book project in an airport queue, or driving around Los Angeles shopping for an electric guitar to bring back to his son, Kaarle's attention to his work has always been mixed with an adventurous spirit and a genuine concern for the people around him. A brilliant colleague, yes; but more than that a constant friend and trusted advisor. A humane public intellectual, and a model for scholars everywhere.

Michael Griffin is Professor of Communication and Media Studies at Macalester College, Saint Paul, Minnesota, USA.

Kaarle Nordenstreng: Nordic Ambassador at Large

Ulla Carlsson & Lennart Weibull

Many and memorable are the luncheon discussions Kaarle has hosted in the back room of Tampere University's restaurant – a metropole in micro-format. A tireless networker (before the word acquired its buzz), Kaarle has never turned his back on his home region. And for that we are, as well we should be, sincerely grateful.

For what might be called the middle generation of Nordic media and communication researchers, Kaarle Nordenstreng has been a constant, a lodestar, the personification of stability and continuity. Much has changed, paradigms have crumbled, as have walls, but Kaarle remains firmly rooted, an evergreen.

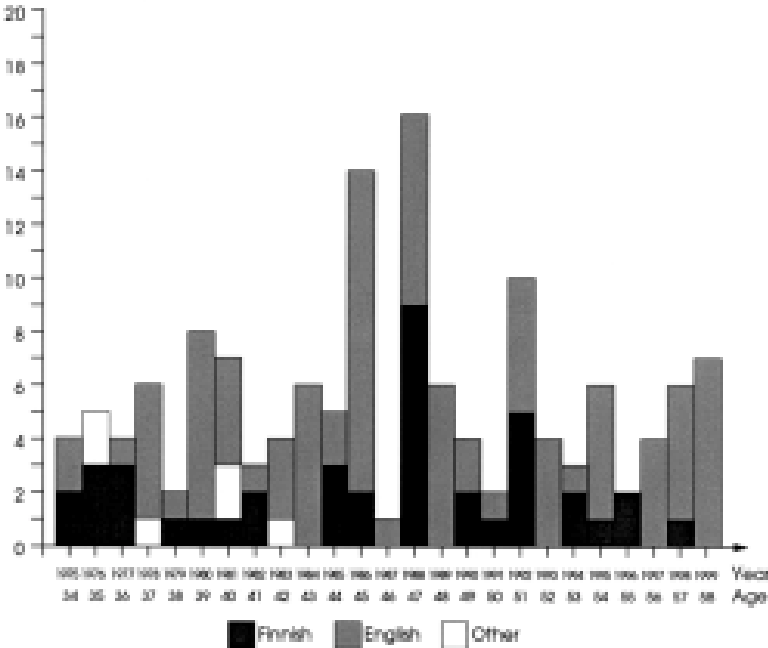
Kaarle's presence has been both physical and intellectual. Physically, he has taken part in virtually every convocation, seminar and conference where we, the Nordic research community, have gathered – from Voksenåsen in 1973 to Kungälv in 1999. He was one of the founding fathers of Nordicom (Nordic Information Center for Media and Communication Research). At conferences of the IAMCR – in Leipzig, Leicester, Warsaw, Caracas, New Delhi, Prague, Bled, Barcelona, Sydney and Singapore... for decades, Kaarle has been an important liaison between the Nordic research communities and colleagues in other parts of the world.

It would be hard to imagine what Nordic research might be today without these vital links.

But even more so, Kaarle has been omnipresent in the literature. A search in Nordicom’s data base of publications between 1975 and 2000 – Kaarle was between 34 and 59 – turns up an average of more than five titles a year, altogether 142 titles for this period. Remarkable is the regularity of publication; there is not a single year without at least one entry. Statistics reveal: Kaarle is not only ubiquitous, he is unceasing, as well.

FIGURE 1. Kaarle Nordenstreng – A Cosmopolitan Nordiste (language and year of publication)

Number of publication

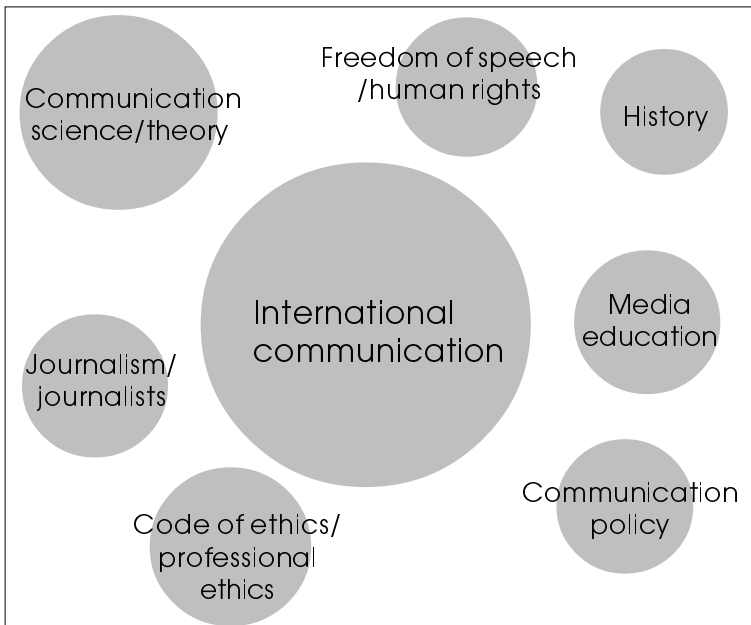
Although to us he may be a man of the North, i.e. “one of us”, many of his articles and books have been published abroad. Alongside his production in his native Finnish stands an extensive bibliography in English, nearly two-thirds of

the total number. In other words, Kaarle has been a Nordic presence far afield of the region for the past quarter of a century.

Communication, and particularly international communication have been his central focus. His work covers a broad spectrum of issues, ranging from international flows of television programmes, communication and development to international law. Nearly 40 per cent of his production falls under this one keyword, international communication. And many other projects have a bearing on this subject.

The same may be said of the second-most frequent focus, namely, communication theory and the historiography of inquiry in the field. Kaarle's ability to recognize and define a trend is unparalleled. Many a Swedish communication scholar has fallen under the influence of his textbook, *Kommunikationsteori*, first published in Sweden in 1978 and long a canonic work in curricula on media and communication theory.

FIGURE 2. The Research Space of Kaarle Nordenstreng

Journalism research is yet another focus that has occupied Kaarle over the years. It was as a journalist that he started his career at Finnish Broadcasting Company, and he has frequently returned to broadcasting in his studies of ethics and the legal framework in which journalists operate. That is to say, Kaarle is as interested in praxis and the application of theory as he is in theory itself.

Not to be forgotten here is Kaarle's abiding interest in communication policy issues – on national, regional and international planes. Who can forget his views on Nordsat back in the 1970s – although he never set them down in print.

Kaarle Nordensteng's presence in international media and communication research circles has been of great value to us, his Nordic colleagues. He has helped put the Nordic countries on the map and, not least, attracted international authorities to our penultimate latitudes. Many and memorable are the luncheon discussions Kaarle has hosted in the back room of Tampere University's restaurant – a metropole in micro-format. A tireless networker (before the word acquired its buzz), Kaarle has never turned his back on his home region. And for that we are, as well we should be, sincerely grateful.

Ulla Carlsson is Director of Nordicom, University of Gothenburg.
Lennart Weibull is Professor at the Department of Journalism and
Mass Communication of the University of Gothenburg.

A Tip of an Iceberg

Ivan Zassoursky

If Kaarle were a Russian-born Muscovite, I'd expect him to have a beard and enough fat books on hands to build a wall from them. In other words, in my opinion Kaarle is moved by his self. In Russia to be a saint you have to be a writer. In Protestant Finland, whether you're a Swede or not, you have to be more practical to in your accomplishments to achieve sainthood.

The first time I saw Kaarle I wouldn't remember even if I would try. His visit was captured in the family chronicle though. In one of those 'kids stories' that all kinds of personal media are marketed to tell, albeit an oral one. It is said that he came with his son and we played. None of statements Kaarle or his son made were recorded. It said only that (being 3 years old at the time, good size to be swept away at once by a dog's tail) I considered his son, Markus, numb. By the way, aside from this language barrier issue we got along fine.

I have met Kaarle in various settings. At the Faculty of Journalism in Moscow, where he delivered a clear and precise lecture on the concept of civil society, thereby giving us all access to this normative concept and grant associated with it. In bars and restaurants, many times, sharing the ritual dinner, some general chat and highly elaborate discussions, in Helsinki and Singapore, but most of all in Tampere.

However, I must confess that a typical meeting with Kaarle would be somewhere around 11 p.m. in a hotel lobby. Probably in winter, when it is so dark and cold outside that the snow cracks under your feet as some kind of fragile plastic. And you're lucky if he's not about to catch a train in the next fifteen minutes. There's always a sign to tell whether he's there or not, since Kaarle has this sensational Thunderbird (remember the Lada Samara? he got rid of it even before the USSR collapsed) that should be parked somewhere nearby. Yet Kaarle is no night owl.

There are many ways to define Kaarle. It is said that if an idea is not paradoxical enough it is not interesting. If Kaarle were a Russian-born Muscovite, I'd expect him to have a beard and enough fat books on hands to build a wall from them. In other words, in my opinion Kaarle is moved by his self. In Russia to be a saint you have to be a writer. In Protestant Finland, whether you're a Swede or not, you have to be more practical to in your accomplishments to achieve sainthood. You probably have to have a lot of students on hand and a packed schedule. You have to meet people and become vital to their needs as an advisor and networker. You have to get things going and then get them done. You've got to have a good family and kids. Books are not people, after all, and publisher's deadlines can wait.

In the Yoga tradition one could define Kaarle's way as a "selfless service, the path by which the mind is most quickly purified and its limits transcended. The Karma Yogi works hard, both physically and mentally. He seeks to illuminate the ego and its attachments, to serve humanity without expecting reward, and to see unity in diversity. This enables him to tune into one underlying divine essence that dwells within all beings. Karma Yoga is most suitable for people who have an active temperament. It involves working in the world and giving of oneself, but working on a spiritual level" – to quote from a popular book on the subject.

It is one of the paradoxes of life that work done best is barely noticeable. It fits the world so well that it creates almost no disturbances, as if it were always there. As if it was supposed to be there. We all know Kaarle, but we should always keep in mind, and hopefully what this tribute to him can bring to the surface, that what we whatever we consider his achievements to be, they are only the surface manifestation of his true labour, a peak of an iceberg that keeps growing.

Ivan Zassoursky is journalist and researcher at the Moscow State University.

Media Cosmopolitan Has His National Face

Elena Vartanova, Maria Souchkova, Risto Koivisto

Kaarle became the real co-founder and Finnish father (not to be confused with the Godfather) of our enterprise. Working programmes, teaching strategies, funding and promotion, the variety of Kaarle's voluntary responsibilities was enormous, and due to his energy we remained calm and sure of the Centre's glorious future. To be honest, we took Kaarle's relentless efforts for granted because the Moscow Centre for a certain period was one of his favorite children.

For decades Professor Kaarle Nordenstreng has been a pillar of the global media and communications academia. Many media scholars in Europe, both Americas, Asia, Africa can hardly imagine the body of communication literature without Kaarle's contributions. It is also impossible to remember the day when they met Kaarle for the first time. Not only has he gained the reputation of a globally quoted researcher, but also remained enormously active and productive in various domains of contemporary media studies.

"Kaarle and Russia" is a separate chapter in his stormy research life. I first met him in the early 80s when Kaarle being the President of the International Organization of Journalists regularly visited Moscow. His Finnish roots were unmistakable, and for many Soviet researchers he remained a mainstream international

scholar with a variety of global responsibilities. However, this did not deprive him of his native optimism and friendliness.

My contact with Kaarle started much later and on entirely different basis. A Finnish language course, an amateurish, but unexpectedly successful project of the Faculty of Journalism gave us the idea of establishing the Centre for Finnish Russian Studies at Moscow State University. Kaarle became the real co-founder and Finnish father (not to be confused with the Godfather) of our enterprise. Working programmes, teaching strategies, funding and promotion, the variety of Kaarle's voluntary responsibilities was enormous, and due to his energy we remained calm and sure of the Center's glorious future. To be honest, we took Kaarle's relentless efforts for granted because the Moscow Centre for a certain period was one of his favorite children. That's how we learned that Kaarle is caring, considerate and kind. A true Finn! The special relationship between Kaarle and the Finnish Centre not only helped to bring up a new generation of Russian experts on Finland and its media system, but also produced a number of publications in Russia and Finland with "Russian Media Challenge" on top.

Our experience proves that being a citizen of the media world Kaarle is a true Finn with his passion for sauna, with his persistent "sisu" and devotion to his friends. The only happy exception in his Finnish nature is rooted in his dedication to work, and his openness and readiness to communicate.

Elena Vartanova is Professor and Director of the Centre for FinnishRussian Studies and a new Nordica programme in Nordic Studies at the Faculty of Journalism of the Moscow State University.

Maria Souchkova is the coordinator of Nordica programme.

Risto Koivisto is lecturer of Finnish language at the Moscow State University.

The Superman in Professor Glasses

Ruslan Bekurov

I got acquainted with him three years ago. In St. Petersburg. I was bored to death with my dissertation, it was a kind of panic because of my terrible English. Tall, wearing white suit, with sincere smile and very tired eyes. Among Russian professors – gloomy boring snobs – he really looked unreal. He's not a typical professor. A mad mixture of the journalist, researcher and businessman. And at the same time a kind and simple person.

There is nothing new in New York. There are no angels in Los Angeles. Kill me but I've never seen any Saint Peter in St. Petersburg. But in Tampere there's Kaarle Nordenstreng. The superman in professor glasses. The unreal person. Today he's in Tampere, tomorrow he'll be in Helsinki, the day after tomorrow he'll go to London to take the flight to Moscow next day. Batman. And now when I write this stuff smoking and watching MTV, I won't be surprised if after Jackson and Madonna on the screen appears Professor Nordenstreng. I met him three years ago. In St. Petersburg. I was bored to death with my dissertation, it was a kind of panic because of my terrible English. Tall, wearing a white suit, with sincere smile and very tired eyes. Among Russian professors – gloomy boring snobs – he really looked unreal. He's not a typical professor. A mad mixture of the journalist, researcher and businessman. And at the same time a kind and simple person. It reminds

me when we sat in the “Idiot” cafe, it was a nice evening after a hard day and it was light jazz, we were drinking beer. Suddenly somebody called him on his mobile. . .

– It’s my son. He wanna to go a rock-concert. . . and asks for my car. . . I said OK. . .

Ordinary situation. Ordinary talk. Nothing unusual – father let his son borrow his car. But later, when Kaarle gave me and for a lot of persons such as I – post-graduate students, students and teachers – an opportunity for training in the Scandinavian and Finnish universities, when the whole delegation of the young researchers from St. Petersburg took part in a well-known Tampere congress, I finally realized one thing. Realized that we are his children. Children to whom he always says OK and gives his car. That’s it. Frankly.

I adore Finland. I adore Finland for NOKIA. And for Professor Kaarle Nordenstrenng. The Great Father Figure. The superman in professor glasses.

Ruslan Bekurov is lecturer at the St. Petersburg State University.

Speed Without Urgency

Virginia Mattila

What a glorious thing to see, a senior scholar who's been on the job as long as this and he's still having a wonderful time.

My telephone rings and a voice announces
“Kaarle here!”

The voice is light but not weak. No note of urgency, it borders on gaiety.

The message is routine – a short text in English for a final polish.

The routine solution: I offer to call by Kaarle's office on my way to lunch.

The usual scene on Kaarle's corridor: office door ajar, one or two bods going in and out, the man himself stands there dealing with each. Speed without urgency.

I am installed in the departmental library, the text before me, and duly administer the red pen. Routine polish and back to the corridor.

Then I realise: This is a speech and Kaarle is to deliver it in the Main Auditorium in a matter of 35 minutes! *What did I say about no urgency?*

As I return the paper I comment on the shortness of time. Kaarle grins. He's enjoying it! This is FUN!

The moral of my tale:

What a glorious thing to see, a senior scholar who's been on the job as long as this and he's still having a wonderful time. Others have testified to what he has done, I acclaim how he does it. Let it be a lesson to us all.

M.A. Virginia Mattila is translator of English language
at the University of Tampere.

Towards a European Strategy on Human Rights, Particularly Freedom of Expression

Matti Wuori

Minority presence in the media tends to strengthen national cohesion, rather than eroding the unity of nation states, which is an argument often advanced by countries such as Turkey or Indonesia. Media strategies should be devised not only to combat discrimination but also to effectively improve the equality of different ethnic and other groups, including measures for positive discrimination.

Having known Kalle Nordenstreng since the 1960s I could put to use some of our discussions over the years when I was appointed Rapporteur for Human Rights in the European Parliament. In that capacity, I am responsible for drafting a report on “Human Rights in the World”. Due to my own background, together with many meetings organised by Kalle, I did not hesitate for one moment to choose freedom of expression and the rapidly changing media landscape as the focal point of the report.

For inspiration I was thus able to draw on Kalle’s formidable insights, although – N.B. as a report of this kind is inevitably a fairly general “political” instrument, intended to broadly impact the development of the EU overall strategy on human rights in the Union’s enlargement process and its dealings with third countries – the text will necessarily lack depth and sophistication. Taken out of context, some of it may even seem banal. However, to give an idea of what the

euro-crowd in Brussels, working as it were in the belly of the beast, are up to, I wish to humbly submit the following excerpt as a curiosity and a fond acknowledgment of Kalle's achievements and his pervasive influence in this field. The report in its entirety, including a number of practical recommendations, will be debated and adopted in the June 2001 plenary session of the European Parliament.

Violation of the fundamental right of freedom of expression

Freedom of expression and independent journalism are the bedrock of democracy. Without them it is impossible to guarantee respect for pluralism and human rights. An independent judiciary and independent media are indispensable for an autonomous and critical civil society.

Democracy in an information society is only as strong as the equality of access to information. The scope for freedom of speech determines the public area for democratic exchange. This public information space, which corresponds to the "agora" or "forum" of ancient forms of western democracy, is still vitally important as it provides the life force for, but may also set the limits of, democracy. Freedom of expression should not only encompass a negative freedom from censorship and coercion, but also involve positive measures to promote equal and effective participation in decision making through transparency and open government. It is in the nature of hierarchical power structures to become opaque and foster internal secrecy while seeking transparency from others in order to exercise maximum control.

Freedom of speech and the right to disseminate information are key to other human rights, political and civil rights, individual fundamental freedoms, collective and social, including economic and cultural rights; first, as well as second and nascent third generation human rights. They provide a litmus test for the quality of democracy and rule of law in society and a measure of the respect for human values. These aspects of democracy are epitomised in the evolution of a human rights culture and international codification of treaties, conventions and other human rights instruments, "soft law", and agreement on the Statute of the International Criminal Court.

Without free speech, gross violations of human rights will not be reported and perpetrators continue with impunity.

In a world of greater interdependence and an emerging doctrine of the primacy of universal human rights over national and state sovereignty, freedom of expression and information become even more essential. Amartya Sen once pointed out that famines and other similar social catastrophes are virtually unknown in countries with a well-developed freedom of expression culture.

This crucial function is currently being faced by both external and internal threats: in addition to the traditional forms of repression and censorship, we are witnessing developments that could be described as “implosion of journalism”. These are largely a result of the concentration of the production and dissemination of both news and entertainment – sometimes amalgamated into “infotainment” – that is at the forefront of economic and cultural globalisation.

Modern media and the people who work for the industry are buffeted by a process of change that is reshaping the information landscape. Commercial exploitation of information is greater than ever before while political pressures have intensified as technology has improved the capacity for “breaking news”. The traditional mission of journalism – to inform, educate and entertain according to well-understood ethical and professional values – is creaking under the burden of new responsibilities, including the demands of globalisation.

New media and the proliferation of electronic communication channels may lead to an overexposure to trivial and recycled content, while the basic political and professional function of media to inform may become ever narrower and more superficial. There will be more white areas on the map of shared human experience both geographically and temporally, with the loss of a historical perspective and a shortening attention span. In the former Socialist countries of central and eastern Europe a pattern of journalism may well be emerging that could combine the worst features of the old Statist system and a Western commercialised media culture at its lowest denominator.

Media improve the climate for democratic debate and decision-making by holding governments and powerful groups to account, by exposing violations of

human rights and by providing information that is reliable, useful and of high quality.

The lack of adequate legislation or of simple rules to guarantee the right of access to public documents continues to hamper free expression. In some countries governments limit public scrutiny of their actions through secrecy rules and bureaucratic obstacles to journalistic inquiry. The debate over establishing the parameters of transparency and openness is an inevitable balancing act between confidentiality in the public interest and the people's right to know. For freedom of expression to be guaranteed, the primary rule should be in favour of openness.

Political cultures opposed to democratic values and open debate continue to provide the most damaging threat to freedom of expression around the world. Forms of direct censorship, the prosecution and jailing of journalists, closure of independent media, and the imposition of laws and regulations designed to stifle critical and independent opinion continue to prevail in many countries, such as, Iran, China, Cuba, the Democratic Republic of Congo, Angola, Myanmar, Pakistan, Belarus, and Colombia. Recent efforts to control or ban certain Internet content have raised new fears among freedom of expression groups.

Freedom of expression and information is enshrined in several international human rights instruments, including the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights and its Optional Protocols and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Similarly, the rights of persons who seek to promote human rights and educate others about them or who defend those rights and freedoms, including legal professionals and others who represent persons exercising those rights, are enumerated in the UN Declaration on the Rights and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognised Human Rights and Fundamental Freedoms (General Assembly Resolution 53/144 of 9 December 1998).

Censorship through Violence

Many individuals, journalists and media staff continue to risk their lives or freedom in defence of the right to know of and to publish the problems of their society such as corruption, financial abuse, drug trafficking, terrorism or ethnic conflict. The measures taken by the police, security forces or various non-state actors include extrajudicial, summary or arbitrary executions, kidnapping, torture, harassment of and/or threats to individuals and journalists exercising their right to freedom of expression, as well as material destruction of communication facilities.

The annual reports of press freedom organisations, such as the International Federation of Journalists (IFJ), record the sacrifice made by journalists and other media professionals. Last year 63 killings were recorded, many of them targeted assassinations of journalists in countries affected by terrorism or civil strife such as Colombia, Spain, Bangladesh and Mozambique. More than 1,000 journalists and media staff have been killed over the past ten years. In conflict zones media staff are invariably among the victims. For instance, in the Israel and the Palestinian territory, since the start of the latest crisis, close to 100 journalists have been wounded, beaten, arrested, harassed and had their equipment confiscated. One continuing concern is the complacency of governments in the face of these attacks. The failure to carry out serious inquiries has given rise to the belief that, in some parts of the world, journalists can be murdered with impunity.

The case of Mr. Géorgiy Gongadze is worth mentioning in this respect. Mr. Gongadze, who ran the Internet newspaper “Ukrainska Pravda” in Ukraine, disappeared on 16 September 2000 after expressing harsh criticism towards the President and his followers. The investigation of the case is claimed to have been incompetent, filled with mistakes, delays and inconsistencies by the authorities.

As an early warning indicator for conflict prevention, restriction on the right of freedom of expression can indicate deterioration in the general human rights situation in the country. Opposition to open debate and critical opinion is particularly fierce in times of conflict and even democratic countries have been implicated in recent targeting of media. During 2000 Israel launched military strikes against Arab broadcasting installations, accusing Palestinians of “propaganda” and ci-

ting as justification the NATO air strike against Radio Television Serbia in 1999. Journalists and press freedom groups warn that all media are now vulnerable to shouts of “propaganda” and punishing military attacks by any side in a conflict. Geneva Conventions respecting the rights of media personnel to be identified as civilians in conflict need to be strongly reinforced.

Sharper competition within media is also reflected in coverage from conflict zones. Young and inexperienced freelance journalists are risking their lives reporting from them and even experienced correspondents are subject to pressures from rival news organisations which can undermine risk awareness. As the nature of conflict has changed more and more towards internal conflicts within the states the non-state actors are more difficult to address than state parties and thus the provisions of Geneva Conventions are increasingly ignored. Chechnya presents a model example of problems facing journalists in extreme situations. Local as well as foreign journalists have become victims of murders, violence and an “epidemic” of kidnappings. This has resulted in isolation of the region as foreign reporters have abandoned the area. There have also been some positive developments this year concerning the safety of journalists. The media-industry has started to acknowledge its own responsibility for the safety of its employees. The recent decision by a number of major media (including the BBC, CNN, APTN, ITV) to adopt a Code of Conduct for Safety for their staff illustrates that the need for safe working conditions is being taken seriously by some media.

Access to information

Equal and open access to diverse sources of opinion See *the Public's Right to Know. The Principles on Freedom of Information Legislation*. Based on international and regional standards drafted by Article 19 - the International Centre against Censorship. is a prerequisite for the public to act as a democratic participant in a political society. Moreover, freedom of expression is also an empowerment right, which gives the individual the means to control his life and the opportunity to take part in the debates of the community. Access to government-held information is essential for accountability and combating corruption, promoting good governance and honest elections.

Many countries around the world are now introducing Freedom of Information Laws which comply with international standards. In central and eastern Europe the following countries now have such laws and implementation is just beginning: Albania, Bosnia, Bulgaria, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Moldova, Slovakia. South Africa have a freedom of information legislation, and other countries considering such laws include India, Nigeria and various countries in South America. The existence of a freedom of information legislation is now seen as a benchmark of democratic development and the adoption and effective implementation of these laws are encouraged.

However, despite far-reaching legislation constraints remain. The enforcement and implementation of law is sometimes undermined by the lack of the concept of transparency in the administrative culture and political inclinations to manipulate media. Greater confidence should be promoted and complementary means, including education and media campaigns, should be used, thereby raising public awareness of the social and cultural value of information.

Especially in Africa, Asia and Latin America other factors, mainly economic and educational, are also at play. Availability of information is usually dependent on the knowledge of the official or major language of the country and/or on the place of residence as the printed press seldom reaches the rural areas. Also, television coverage is mainly limited to the cities. Due to high illiteracy radio remains often the only source of information. Therefore it is strongly recommended that viable community media be established, which reach the local people and give voice to the marginalised.

Legal Restrictions

Even where the climate is less fearful and where Constitutional guarantees exist, political interference in media or suppression of free speech takes place through restrictive regulation and/or via a legal landscape that inhibits the ability to publish freely (e.g. through draconian libel, defamation and sedition laws, excessive or disproportionate damages and other sanctions), leading to intimidation, passivity and self-censorship. Legal constraints can be either horizontal, vertical or both.

In many parts of the world unjustified invocation of national security laws poses a serious threat to freedom of expression. For instance, the criminal codes of eighteen Latin American countries have provisions criminalising “contempt of authority”. Among them Chilean legislation, stipulating such contempt to be a crime against state security, with a maximum prison penalty of five years, is unique in being more repressive in nature and scope, and being used more frequently. Attempts at redressing this situation have been slow.

In Turkey restrictions to freedom of expression are often linked to protection of certain public interests such as territorial integrity, national security or public order. According to Reporters Sans Frontiers, in 2000 the RTÜK, suspended tens of radio stations and television channels for a total of over 4200 days on accusations mainly of “incitement to violence, terror and ethnic discrimination”.

Finland has incorporated “security” in the constitutional bill on rights on an equal footing with personal liberty.

Indirect pressure is also often applied on essential media services, including broadcasting, printing facilities, distribution systems and allocation of public advertising revenues. Such practices are used, for instance in Russia to bring nationwide TV stations under governmental control. In Belarus the director of Magic, an independent publishing house, was charged under Administrative Violations Code for publishing a newspaper critical of the conduct of parliamentary elections.

The freedom of movement of journalists is also largely hampered by guidelines which require visas with specification on the purpose, itinerary and meetings with government officials, etc., renewable work permits or the respect of the “laws of the country, its culture and its traditions”.

Vulnerability of media and problems of professionalism (globalisation)

Freedom of expression should always be exercised in a responsible manner.

Government influence, owners and editors with a political or a commercial agenda, lack of job security, increased use of freelance journalists, integration and convergence of media with added pressure for immediacy, precarious economic conditions and a low level of democratic culture all contribute to lowering journa-

listic standards. They also may jeopardise subscriptions or affect advertising revenue and make media fall prey to questionable funding and create unhealthy dependencies.

Restricted access to information may force journalists to use illegal and unethical means of obtaining information. There is a need to vigorously assist and encourage independent media organisations wishing to raise professional standards and to develop important skills in a self-regulating environment.

Public broadcasting system

In many countries of Africa, Asia and Europe the public service broadcaster is often no more than a mouthpiece of government. But undue pressure occurs even in settled democracies.

In some of the candidate countries to the European Union public fears remain that governmental parties exercise too much influence over radio and television. In Hungary still only the ruling parties are represented in the television and radio boards. The recent crises of the Czech television as well as the Bulgarian radio have been a reflection of the same problem. A genuinely independent regulatory authority should therefore be established.

A fair and transparent licencing system is equally important. The public broadcasting system is facing multiple problems trying to provide a balanced and diverse mix of programmes as it has to compete for audience and advertising revenues with private broadcasting companies. Arrangements should be kept in place to enable Public Service Broadcasters to operate without having to compete in the same marketplace for audience share and/or advertising revenue with private broadcasters.

Media concentration and commercialisation/ standardised programmes

The growth of monopolies and the emergence of a global media economy also threaten freedom of expression. The information technology gap between rich

and poor societies continues to widen as traditional media outlets, dominated by a handful of media conglomerates from North America, Europe and Japan, increase their influence through a process of vertical and horizontal concentration of media ownership. Traditional media also dominate on-line news and information services on the Internet.

There is an ongoing debate between the proponents of state regulation and the advocates of deregulation, arguing that market-led media ensures competition which in turn keeps the quality high and prices low by forcing suppliers to take risks and to innovate continually.

As it is, however, the communication market is not perfectly competitive and a deregulation can prevent competition by undercutting new entrants to the market. The threat to pluralism and freedom of expression from “gate keeping” whereby a network owner denies access to rival content providers was demonstrated during 2000 in the United States when Time-Warner denied the Disney Corporation’s news network ABC access to its cable network. It was restored only after considerable public outcry.

Moreover, competition provides for freedom of choice mainly between commercially viable alternatives, while the profit motive alone cannot guarantee an adequate supply of information and special services, including a wide range of cultural stimuli, which nevertheless remain necessary in a pluralistic and democratic society.

Internet

Since the strategic choice of personal computers over mainframe hardware computer-mediated communication has become an increasingly important medium. It is global, albeit still unavailable to the overwhelming majority of humankind, decentralised, fast, interactive, independent of heavy infrastructure and user-controlled. While providing a new dimension to the freedom of expression, it has however created unforeseen challenges and problems, which are still largely unresolved.

Many governments have chosen the path of control and regulation of these technologies rather than making them more easily accessible, by investing in the expansion of existing networks, upgrading technical capacities to reach underserved areas, permitting the establishment of new information networks and exchanges and educating the general public in computer proficiency. Access to Internet has been restricted through direct censorship on government-controlled servers and by holding Internet service providers legally responsible for information posted on their servers by others. Internet users have been imprisoned; Web sites shut down (Tunisia) and pressure placed on service providers to remove the anonymity of users in order to censor the content (Singapore, Myanmar, Vietnam, Cuba, China, Malaysia).

These and similar measures designed to prevent political dissent and to censor a free flow of information, even if it is seen as undermining political or cultural stability, as well as proposals by police and other national authorities to comprehensively monitor data sent over the Internet within national boundaries cannot, as a rule, be accepted as being legitimate and necessary in a democratic society.

However, there are legitimate concerns that require urgent attention. Cybercrime, including investment scams, credit card and other fraud, identity theft, child pornography, racism and hate speech, is rapidly increasing with the globalisation of other forms of criminal activities together with trade, financial markets and other services and the expansion of e-commerce.

Many of the new problems can be solved through the judicious application of existing international standards. Technological solutions and innovations are generally to be preferred to legislative and other repressive measures. The vulnerability of the new technologies should not be used as an alibi for the establishment of more suppressive control regimes.

At the same time governments must strike a balance between pursuing cybercrime and respecting individual and collective rights. Procedural safeguards and privacy standards must remain in place in order to keep the criminal law system fair and equitable and to prevent the erosion or corrosion of established human rights standards and guarantees. Data privacy will remain a central issue, and the EU must ensure that its cybercrime initiatives are consistent both with the

EU Data Protection Directive and the human rights standards that have evolved through the practice of the European Court on Human Rights under the European Convention on Human Rights and its Protocols, together with other relevant human rights instruments, in particular Article 10 of the European Convention and Article 19 of the UN Covenant on Civil and Political Rights. Access to personal data would be granted only when there is a well-grounded and demonstrated need. Internet service providers should not bear the cost incurred.

Rigorous steps must be taken to bridge the “digital divide”, which is not confined to the widening global gulf separating the rich north and the poor south, but is to be found increasingly in the industrialised OECD-world as well. A deepening digital apartheid would not only exacerbate social and economic inequality, but also pose an unprecedented threat to the fragile structure of human rights protection and the very fabric of democracy.

Ethnic, Linguistic, Cultural and Religious Minorities

The portrayal of minorities in the mainstream media shapes public attitudes towards them and is crucial in fighting racism. It is an established fact that the media frequently reinforce and reproduce stereotypes of minorities and portrays them as a problem within the society.

It is essential that minorities be granted access to the mainstream media. Unbiased visibility often has a dual effect: While shaping the attitudes of the general public about minorities, it may also help them to adapt and to integrate into their host society while enabling them to maintain their distinctive characteristics. As Elias Canetti once said, what we abhor most is the alien touch. Familiarity usually breeds empathy and tolerance, not contempt. One of the greatest challenges we will have to cope with is the increased heterogeneity of our societies.

Minority presence in the media tends to strengthen national cohesion, rather than eroding the unity of nation states, which is an argument often advanced by countries such as Turkey or Indonesia. Media strategies should be devised not only to combat discrimination but also to effectively improve the equality of different ethnic and other groups, including measures for positive discrimination. Special

emphasis should be given to a dynamic interpretation of the provisions of Article 27 of the International Covenant on Civil and Political Rights. The proliferation of communications channels and technologies, including satellite broadcasting and “open channels”, may strengthen the identity and internal cohesion of minorities and diasporas, but it may also isolate them into “cable ghettos”, a risk that any responsible media strategy should strenuously avoid.

Matti Wuori is a Finnish attorney and human rights lawyer, whose practice has covered various aspects of media related law. He is currently a Member of the European Parliament and its human rights rapporteur. He has been Ombudsman of the Helsinki Journalists' Association, Chairman of Greenpeace International, and worked i.a. with the Truth and Reconciliation Commission of South Africa, as well as for Amnesty International. His books (in Finnish) include the *Deck-chairs of the Titanic* (1993) and *Faust's Dream* (1995).

Nimihakemisto / Index of Names

A

Aarniala, Ilpo 104, 108
Ahmavaara, Yrjö 25, 27, 53, 118, 119, 206
Ahde, Matti 181
Aho, Esko 180
Alatalo, Mikko 160, 176, 177, 178, 181
Allardt, Erik 23, 51
Amin, Idi 205
Anttila, Inkeri 26, 54
Arrakoski, Olli 96, 101
Attila-Tiilikainen, Sirkka 104

B

Bakhtin, Mikhail 247
Bekurov, Ruslan 274
Berelson, Bernard 24, 52
Blom, Atte 179
Blomberg, Jaakko 207
Borg, Olavi 155
Boucht, Bitte 119
Bourdieu, Pierre 19, 37, 48
Bourgiba, Habib 81
Brander, Rainer 105
Bäckman, Johan 224

C

Carey, Jim 230
le Carre, John 229
Carlsson, Ulla 269
Castells, Manuel 257
Cawen, Matti 77

Cousteau, Jacques-Yves 18, 48, 74
Christians, Cliff 230
Czepuck, Harri 217

D

Dervin, Brenda 256
Dewey, John 290
Dilthey, Wilhelm 20, 49
Dylan, Bob 179

E

Ekecrantz, Jan 249
Elliot, Philip 164
Elovainio, Mauri 153
Erkiö-Kajantie, Riitta 105
Eräkangas Esko 105
Eskola, Antti 116

F

Fagerholm, Karl August 20
Falcke, Kaj 119

G

Gebner, George 32, 58, 83, 237
Glasser, Ted 230
Gongadze, Géorgiy 281
Gorbatshev, Mikhail S. 223
Griffin, Michael 264
Grossberg, Lawrence 189
Grönick, Ritva 202

- H
- Haataja, Lauri 31, 58, 157
- Halkola, Kristiina 202
- Hall, Stuart 176
- Halloran, James D. 32, 59, 164, 165, 177
- Halonen, Irma Kaarina 162
- Hamelink, Cees J. 84, 253
- Hancock, Alan 83
- Hara, Matti 114
- Heikinheimo, Seppo 31, 95
- Heikkilä, Risto 178
- Heikkinen, Väinö 23, 51
- Heini, Marja-Liisa 201
- Hemánus, Pertti ”Eno” 26, 27, 37, 39, 54,
65, 84, 129, 134, 149, 151, 178, 193,
194, 213, 214
- Heljo, Mai-Brit 17
- Hemingway, Ernst 17, 47, 69
- Hermann, Jean-Maurice 30
- Holappa, Pentti 119
- Hujanen, Taisto 168
- I
- Ilmonen, Kari 27, 78
- J
- Jallinoja Kari 105
- Jalonen, Riitta 183
- Jung, Carl Gustav 21, 50, 75, 98
- Juuti, Jyrki A. 120
- Jyränki, Antero 30, 206
- Järvi, Riitta 106
- Jääskeläinen, Jouko 32
- K
- Kahma, Ilkka 185
- Kalela, Kimmo 106, 108
- Kansa, Tapani 180
- Kantola, Merja 107
- Karjalainen, Ahti 202
- Karvonen, Erkki 177, 195
- Kasoma, Francis 238
- Kekkonen, Urho 19, 31, 49, 77, 156, 157,
158
- Kianto, Ilmari 21, 50
- Kivikoski, Helvi 142
- Kivikuru, Ullamaija 11, 26, 54, 84, 101,
112, 120, 133, 134, 140, 143, 204, 219,
228, 238, 239
- Kleinwächter, Wolfgang 245
- Koivisto, Mauno 208
- Koivisto, Risto 272
- Konkka, Anita 98, 100
- Komppa, Keijo 17
- von Konow, Olavi 113
- Korobitsyn, Slava 213
- Korpivaara, Ari 18, 48, 72
- Krohn, Eino 147
- Krohn, Leena 78
- Kunelius, Risto 194
- Kureishi, Hanif 186
- Kuusela, Armi 19, 49
- Kuusinen, Otto Wille 164, 165
- Kästner, Erich 97
- Käyhkö, Kauko 17
- Käyhkö, Salla 216
- Kääriäinen, Kimmo 174
- L
- Lahti-Knuuttila, Pentti 18
- Lahtinen, Urpo 83, 239
- Laine, Antero 208
- Lasswell, Harold 24, 52
- Lehto, Oiva 202
- Lehtonen, Jaakko 194
- Lehtonen, Mikko 203
- Lent, John A. 32, 59
- Leskinen, Juice 160, 178
- Linkola, Pentti 100
- Linna, Väinö 204

Lintula, Matti 113
Littunen, Yrjö 23, 30, 51, 116, 158, 161,
171, 206
Lohikoski, Armand 110
Losev, Aleksander 207
Luostarinen, Heikki 219
Luvela, Kanerva 104

M

Malmberg, Tarmo 79, 165
Manni, Tarmo 129
Masmoudi, Mustapha 263
Mattila, Virginia 11, 276
McLuhan, Marshall 24, 52
McQuail, Denis 228, 235
Melleri, Leo 110
Miettinen, Irmeli 25, 53, 114
Miettunen, Helge 23, 29, 51, 52, 56, 79, 114,
147, 159
Minkkinen, Sirkka 118, 121
Monsieur Alexandre 22, 51
Morgan, Frank 194, 231, 237
Morgan, Margot 231
Morley, David 122
Mowlana, Hamid 83, 243
Murdock, Graham 164
Mustalahti, Esko 171

N

Nader, Ralph 178
Nixon, Richard 25
Nordenstreng, Alexander Mauritz 14, 44
Nordenstreng, Bertel 13, 14, 43, 44, 67, 112,
218
Nordenstreng, Elsa Maria 13, 15, 19, 43,
67, 110, 112, 113
Nordenstreng, Helena 67, 92
Nordenstreng, Hjalmar Sebastian 14, 44
Nordenstreng, Karl Victor 14, 44
Nordenstreng, Karl Axel Edward 14, 44

Nordenstreng, Laura 26, 54, 84, 228
Nordenstreng, Mairit 67
Nordenstreng, Markus 26, 54, 84, 117, 228,
239, 269
Nordenstreng, Thure Reinhold 14, 44
Nortamo, Simopekka 20, 49, 120
Nousiainen, Jaakko 147
Numminen, M.A. 179
Nurminen, Anna-Maija 78
Näränen, Pertti 212

O

Osgood, Charles E. 24, 25, 52, 53

P

Paarma, Jukka 38, 63
Paasilinna, Reino 28, 36, 37, 55, 62, 81,
117, 129, 178, 207
Paavilainen, Helvi 100
Paukku, Leena 219
Peltonen, Heikki 163
Pennanen, Leo 20, 49
Peuranen, Erkki 214
Pietilä, Jyrki 31, 58, 157
Pietilä, Veikko 23, 51, 152, 194
Pietiläinen, Jukka 199
Pietiläinen, Tuomo 31, 58, 157
Porola, Jarmo 178
Porras, Kirsti 99
Porter, Vincent 211
Portillo, José Lopez 83
Puhtila, Sauvo "Saukki" 17, 21, 47, 50, 109
Puolanne-Paavola, Arja 107

R

Raatikainen, Erkki 118
Rainio, Kullervo 146
Rajala, Asta 201
Rajala, Panu 22
Rand, Max 118, 163, 165

Rauramo, Jaakko 19
Repo, Eino S. 23, 25, 27, 28, 30, 51, 53, 54,
55, 84, 111, 116, 120, 123, 129, 142,
145, 150, 157, 158, 163, 177, 206, 207
Rickert, Heinrich 20, 49
Rinne, Harri 160, 176, 178
Ruoho, Iiris 192
Ruohomaa, Erja 127
Ruonaniemi, Paavo 208
Ruuttu, Hanno 107
Ruznikov, Vsevolod 213

S

Saarela, Risto 19, 20, 49
Saarinen, Eliel 94
Saksa, Erkki 178
Salmi, Ilpo 18, 48
Salmi, Vexi 147
Salo, Reino 29, 147
Salomaa, Erkki 164
Sarajas, Annamajja 135
Saukko, Paula 187
Saukkonen, Jussi 19, 20, 48
Saukkonen, Tapani 107
Savolainen, Kari 107
Savolainen, Keijo 213, 214
Schiller, Herbert 32, 59, 158, 230, 237, 258
Schramm, Wilbur 116
Seppänen, Esko 209
Servaes, Jan 229
Siikala, Kalervo 116
Sillanpää, Frans Emil 22, 50
Simelius, Sakari 76
Similä, Markus 18
Sipilä, Tuija 198
Sirnö, Mauri 120
Smythe, Dallas 32, 58, 237
Somerikko, Unto 17, 47, 68
Sorvali, Pentti 145

Souchkova, Maria 272
Speer, David and Nancy 263
Starck, Margaretha 118, 121
Stewen, Kaarle 116
Stormbom, Nils-Börje 27, 123
Suhonen, Pertti 198
Suolahti, Jaakko 118
Suominen, Tapani 137
Suominen, Elina 137, 163, 207
Suova, Eino 23, 24, 51, 52, 194

T

Takala, Annika 23, 51, 115
Tamminen, Mauno 27
Tapenius, Anders Christopher 14, 44
Tapenius, Matias 14, 44
Tegelman, Heikki 205
Teikari, Erkki 23, 143
Tennilä, Esko-Juhani 178
Tiihonen, Pertti 23, 51
Tiilikainen, Juho ”Jussi” 111, 112
Tiilikainen, Pekka 18, 110
Tiuri, Martti 120
Toffler, Alvin ja Heidi 22, 50
Toivanen, Erkki 37, 63
Traber, Michael 243
Tuomioja, Erkki 22
Tuomioja, Sakari 22, 77

U

Uotila, Jaakko 158
Uimonen, Risto 178

V

Valaskivi, Katja 190
Varis, Tapio 34, 60, 158, 178, 202, 217, 258
Vartanova, Elena 272
Vehmas, Raino 23, 24, 26, 51, 52, 54, 141,
142, 237, 239
Vesikansa, Jyrki 102

Viljanen, Lauri 135
Viljanen, Tuula 108
Vincent Richard 243
Virolainen, Johannes 28, 55
Virtanen, Marjatta 172
Vogel, Kurt 217
von Deringer, Mikko 112
von Wright, Johan 23, 51
Väyrynen, Paavo 37, 38, 63
Väänänen, Emma 17

W

Webster, Frank 260
Weibull, Lennart 269
Wiio, Osmo A. 17, 22, 29, 47, 51, 56, 68,
120, 133, 159, 193
Wuolijoki, Hella 19, 28
Wuorenrinne, Elsa Maria 15, 44
Wuorenrinne, Oskari 15, 44, 45
Wuori, Matti 289

Z

Zassoursky, Ivan 270
Zassoursky, Yassen N. 83, 214, 240
Zilliacus, Ville 27